

Gjuha shqipe

Rita Petro
Natasha Pepivani
Adelina Çerpja

(lexim, të folur, të shkruar, njohuri për gjuhën)

Për klasën e 7-të të shkollës 9-vjeçare

7

Botime shkollore Albas

Me vendim të Ministrisë së Arsimit dhe Shkencës të Maqedonisë, nr. dt.
lejohej përdorimi i këtij teksti në shkollë.

Botues:

Latif AJRULLAI

Rita PETRO

Konsulent shkencor:

Prof. dr. Enver HYSA

Redaktore:

Jorina KRYEZIU

Arti grafik:

Eva KUKALESHI

Ilustruese:

Semela MERO

Kopertina:

Ledia KOSTANDINI

© Albas 2009

Shtëpia Botuese Albas

Në Tiranë: Rr. Budi, Pall. "Clasic Constuction", zyra n. 2

Tel/Fax: ++ 355 4 2379184

e-mail: albas_tr@yahoo.com

Në Tetovë: Rr. Ilindenit, nr.105

Tel: 044 344047

e-mail: albas_te@yahoo.com

Në Prishtinë: Rr. Eqrem Çabej, nr.47

Tel: 038 5457139

e-mail: albas_pr@yahoo.com

KRITERET E HARTIMIT TË TEKSTIT

Me tekstin “Gjuha shqipe 7” ne u ofrojmë nxënësve dhe mësuesve një mënyrë të re konceptimi si në formë, ashtu dhe në përmbajtje. Teksti synon realizimin e standardeve të përmbajtjes duke u ndërtuar mbi këto fusha programore:

TË SHPREHURIT (me gojë dhe me shkrim) dhe
KRIJIMTARIA
KULTURA E MEDIES
LETËRSI dhe LEKTYRË

Teksti është konceptuar në dy ndarje të mëdha:

NJOHURI LETRARE – NJOHURI GJUHËSORE,

ku në secilën pjesë dalin në pah objektivat për *leximin letrar* (dhe atë jo letrar) si dhe për *gramatikën*.

Në pjesën e parë të librit është realizuar një integrim i plotë ndërmjet temave të rubrikave: *Të lexuarit*, *Të folurit* dhe *Të shkruarit*.

Në pjesën e dytë ilustrimi i njohurive gjuhësore bëhet nëpërmjet teksteve të zgjedhura në pjesën e parë. Pra, pasi nxënësi e ka studiuar tekstin nga ana kuptimore e stilistike, e analizon atë nga ana gjuhësore.

Në përzgjedhjen e teksteve për lexim është shmangur kriteri antologjik dhe i është dhënë përparësi kriterit shkencor e didaktik.

Këto pjesë të zgjedhura dëshmojnë tipa të ndryshëm shkrimi: përralla, legjenda; tregimi artistik, historik, shkencor i letrarizuar, reportazhi, drama, filmi, shkrimi i gazetës dhe i revistës etj. Mësohen dhe ripërsëriten elemente të ndryshme letrare, si: tema, ideja, personazhi, rrëfimi; figura të ndryshme letrare, si: epiteti, krahasimi, hiperbola etj. Nga ana tjetër, rubrikat mësimore e ndihmojnë mësuesin që të realizojë një mësim aktiv si dhe zhvillojnë te nxënësi aftësimin e tyre në të folur, në të shkruar dhe në të lexuar (individualisht dhe në grup).

Pjesa I e tekstit është ndërtuar mbi katër tematika kryesore:

1. **Miqtë tanë** (Tematika e ditës dhe proza artistike);

2, 4. **Faqja e poezive** (Lloje dhe tematika të ndryshme të poezisë) 3. **Përralla dhe histori të vërteta** (Tematika e një kohe të shkuar nëpërmjet përrallave, legjendave, miteve, tregimeve historike etj.); 5. **Udhëtime dhe kuriozitet** (Shkrimi fantastik-shkencor); 6. **Bota e medias dhe e ekranit** (Shkrimi i gazetarisë, njohuri për filmin etj.).

Aparati pedagogjik i tekstit përbëhet nga katër rubrika kryesore:

Kuptimi - me anë të kësaj rubrike nxënësi merr kuptimin e përgjithshëm të pjesës.

Interpretimi - nëpërmjet kësaj rubrike nxënësi arrin të futet thellë në kuptimet e tjera të tekstit dhe të diskutojë nga këndvështrimi personal.

Gjuha - Kjo rubrikë lidhet me kuptimet e figurshme që merr fjala duke u përdorur në tekste të llojeve të ndryshme letrare. Nëpërmjet kësaj rubrike mësuesi ka mundësi që të realizojë integrimin e njohurive që merr nxënësi në orën e gramatikës me njohuritë letrare.

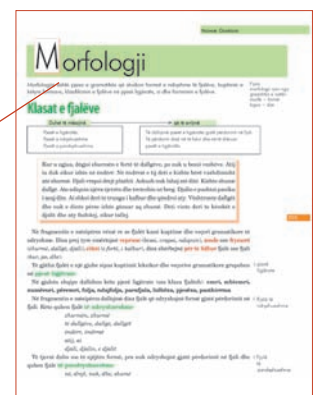
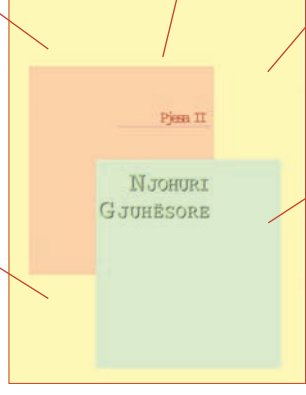
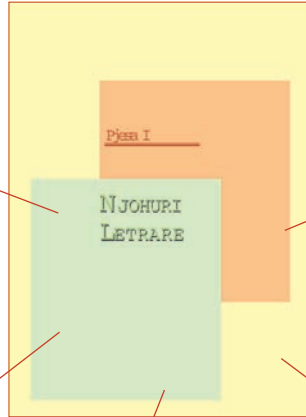
Në detyrat me shkrim si dhe në rubrikën *Të shkruarit* nxënësi aftësohet për të shkruar lloje të ndryshme shkrimesh, si: ritregimi, përmbajtja, përmbledhja, portreti, përshkrimi, kronika, letra, ditari etj.

Pjesa II e tekstit është e ndarë në këta krerë kryesorë: **Fjalëformim - Leksikologji, Morfologji, Sintaksë dhe Kulturë e gjuhës**.

Kjo është bërë me qëllim që nxënësi fillimisht të dallojë fjalët e parme, të prejardhura, të përngjitura e të përbëra, përbërësit e tyre dhe si formohen familjet e fjalëve; të dallojë veçoritë që ka fjalën si pjesë në vetvete e ligjëratës, të dallojë klasën e fjalëve, ta analizojë atë sipas klasave, dallojë veçoritë e pjesëve të ndryshueshme apo e pandryshueshme të ligjëratës dhe më pas të studiojë funksionin e fjalës në fjali. Studimi i sintaksës pas morfologjisë ndihmon që gjatë shtjellitimit të njohurive sintaksore nxënësi rimerr njohuritë nga morfologjia, gjë që ndihmon për ngulitjen e njohurive dhe për të kuptuar se çdo pjesë e ligjëratës kryen një funksion të caktuar në fjali. Në fund nxënësi merr edhe disa njohuri nga kultura e gjuhës, siç janë njohuritë për ligjërimin dhe stilet e gjuhës si dhe njohuri për vjetërsinë e gjuhës shqipe.

Teksti është konceptuar me njësi mësimore e secila zakonisht përbëhet nga ora e mësimin e cila është e ndarë në dy etapa kryesore: në paraqitjen e lëndës së re dhe në ushtrime. Paraqitja e njohurive gjuhësore mban parasysh njohuritë e fituara në klasat e mëparshme dhe sistemon ose shton njohuri te reja, në përputhje me kërkesat e programit. Në ushtrimet gjuhësore është mbajtur parasysh shkalla e vështirësisë, duke kaluar nga ushtrimi më i lehtë, te më i vështiri.

STRUKTURA E TEKSTIT

RUBRIKAT MËSIMORE

Studim teksti

Ushtrime gjuhësore

Studiojmë tekstin

Kuptimi

1. Çfarë kuptimi ka shprehja "ka hapësirë të hapësirës" në titullin dhe në tekstin?
2. Në çfarë gjendje është shprehja "ka hapësirë të hapësirës" në titullin dhe në tekstin?
3. Përshkruani me fjalë tuaja kuptimin e shprehjes "ka hapësirë të hapësirës".

Interpretimi

4. Si ndihet titulli?

Fjalë

1. Kuptimi
2. Interpretimi
3. Përshkrimi

Fjalë

1. Kuptimi
2. Interpretimi
3. Përshkrimi

Gjuha

5. Në titullin "Ka hapësirë të hapësirës" çfarë kuptimi ka shprehja "ka hapësirë të hapësirës"?
6. Në çfarë gjendje është shprehja "ka hapësirë të hapësirës" në titullin dhe në tekstin?
7. Çfarë kuptimi ka shprehja "ka hapësirë të hapësirës" në titullin dhe në tekstin?
8. Në çfarë gjendje është shprehja "ka hapësirë të hapësirës" në titullin dhe në tekstin?

Detyrë

1. Përshkruani me fjalë tuaja kuptimin e shprehjes "ka hapësirë të hapësirës".
2. Në çfarë gjendje është shprehja "ka hapësirë të hapësirës" në titullin dhe në tekstin?

Ushtrime gjuhësore

1. Përshkruani me fjalë tuaja kuptimin e shprehjes "ka hapësirë të hapësirës" në titullin dhe në tekstin.

2. Në çfarë gjendje është shprehja "ka hapësirë të hapësirës" në titullin dhe në tekstin?

Mesazhi	Qëllimi	Shprehja	Siguri
H O (formuli kështu)			
— (shprehja kështu)			
2x + 5 = 15			
Po shprehje në shprehje			
5 + v = 1 (formuli kështu)			
Dikeni qikat në qikat për fjalën e gjetur.			

3. A mendohet komunikimi në situatën...

4. Kujtojeni referencat e mesazheve të referencave...

5. Shprehje kështu në titullin dhe në tekstin...

6. Duke u nisur nga komunikimi e shprehje, shprehje kështu që mund të shprehje...

7. Përshkruani me fjalë tuaja kuptimin e shprehjes "ka hapësirë të hapësirës" në titullin dhe në tekstin.

Flasim

Shkruajmë

Flasim

Ritregimi i përvojës

"Me ritregimin do të them të them se shprehja e shprehjes është e shprehjes, por ajo shprehja e shprehjes është e shprehjes."

Shprehje

Shprehje e shprehjes | Shprehje e shprehjes | Shprehje e shprehjes

Shprehje

Shprehje e shprehjes | Shprehje e shprehjes | Shprehje e shprehjes

Shprehje

Shprehje e shprehjes | Shprehje e shprehjes | Shprehje e shprehjes

Shkruajmë

Si shprehje një shprehje ose një shprehje

"Me ritregimin do të them të them se shprehja e shprehjes është e shprehjes, por ajo shprehja e shprehjes është e shprehjes."

Dikeni rolin

1. Shprehje e shprehjes është e shprehjes. Duke u nisur nga shprehja e shprehjes, shprehje kështu që mund të shprehje...
2. Shprehje e shprehjes është e shprehjes. Duke u nisur nga shprehja e shprehjes, shprehje kështu që mund të shprehje...

NJOHURI LETRARE

MIQTË TANË

Mandolina (N. Prifti)	12
(Shkruajmë) Si shkruhet një tregim ose ngjarje	15
Ana (P. Hertling)	16
(Flasim) Shoku i ri i klasës	19
Djali dhe deti (N. Lera)	20
(Flasim) Ritregimi i përmbajtjes	23
(Shkruajmë) Ritregimi i përmbajtjes	24
Vullneti (N. Nosov)	25
Letër nga fshati (S. Spasse)	28
(Shkruajmë) Lloje letrash	31
Tym në pyllin me lisa (T. Laço)	33
(Flasim) Natyra dhe mjedisi	36
Fotografia (Sh. Vreto)	37
(Flasim) Prindërit tanë	40
Ditari i një vajze (Anonim)	41
(Shkruajmë) Ditari	44
Tomi dhe Haku marrin një ftesë (M. Tuen)	45
Harri Potter (J.K. Rowling)	48
(Shkruajmë) Shkruajmë me imagjinatë	51
Fjalët më të rëndësishme (Xh. Kuarengi)	52
(Flasim) Librat dhe interneti	54
Një mik i madh; Fjalori	55

FAQJA E POEZIVE

Bagëti e Bujqësia (N. Frashëri)	58
(Shkruajmë) Malli për Atdheun	60
Gjuha shqipe (Gj. Fishta)	61
Fjala (A. Islami)	63
Mëngjes (L. Poradeci)	64
(Flasim) Ç'është përshkrimi?	66
(Shkruajmë) Përshkrimi i vendit	67
Mbolla li te plepi i gjatë (Popullore)	68
Kënga e Beratit (G. Dara (I Riu))	70
Bretkosa që do të trashet sa një ka (La Fonten)	72
Arnaut Osmani	74
Kënga për Rrapo Hekalin	76
Shkrimi komentues	77
(Shkruajmë) Shkrimi i poezisë	78

PËRRALLA DHE HISTORI TË VËRTETA

E bija e hënës dhe e diellit (M. Kuteli)	80
(Shkruajmë) Përmbledhja	84

- 86 Fuqia e Mujit (M. Kuteli)
 89 Gjahu i malësorëve (K. Kristoforidhi)
 93 Kthimi i Gjergj Kastriotit në Krujë (F. S. Noli)
 96 Po ne qenkemi vëllezër (O. Grillo)
 99 Luli i vocërr (Migjeni)
 101 **(Flasim) Misionarja e Humanizmit dhe e Paqes**
 102 Vetëm ti mund të vazhdosh (M. Zeqo)
 106 Plaku me violinë (Y.Elshani)
 109 Liqeni i Prespës (Popullore)
 110 Bora (F. Konica)
 111 **(Shkruajmë) Përshkrimi i natyrës**
 112 Fjalë të urta (Popullore)
 113 Koburja e Isa Boletinit
 115 Këshilla për Domenikun (Sokrati)
 116 **(Shkruajmë) Shkruajmë këshilla**
 117 Prometeu i lidhur (Eskili)
 120 Kopraci (Molieri)
 123 Epoka para gjyqit (E.Kryeziu)
 127 Lëngata e Poetit (T.Dervishi)

FAQJA E POEZISË

- 130 Ra si yll..... (I. Kadare)
 132 Pamje (Asdreni)
 134 Qan pylli për sorkadhen (D. Agolli)
 135 Katër këshilla vetes (A. Shkreli)
 137 Buzëdrinas (A. Vinca)
 139 Me jetue (A. Podrimja)

UDHËTIME DHE KURIOZITETE

- 142 Viti 999! (P. Marko)
 145 **(Shkruajmë) Mbresa udhëtimi**
 146 Nili (Zh. Verni)
 149 Vështroj tokën (J. Gagarin)
 153 Festa Familare (H.Klinton)
 156 **(Shkruajmë) Autobiografia**

BOTA E MEDIAS DHE EKRANIT

- 158 Radioja
 159 Emisioni televiziv - dokumentari shkencor
 160 **(Shkruajmë) Intervista**
 161 **(Flasim) Filmi**
 162 **(Shkruajmë) Skenari artistik**

NJOHURI GJUHËSORE

Zanoret dhe bashkëtingëlloret	164
Drejtshkrimi dhe drejtshqiptimi i zanoreve dhe bashkëtingëlloreve	165
Ndarja e fjalëve në fund të rreshtit	167
Theksi dhe intonacioni	168
Përdorimi i shenjave të pikësimit	169
Klasat e fjalëve	172
Emri	174
Kuptimi i emrit	174
Emrat konkret e abstrakt	174
Gjinia dhe numri i emrit	176
Kategoria e rasës dhe e trajtës së emrit	178
Mbiemri	180
Gjinia dhe numri i mbiemrit	182
Shkallët e mbiemrit	182
Përemrat	184
Trajzat e shkurtra dhe trajtat e shkurtra të bashkuara të përemrit vetor	187
Përemri pronor	189
Kategoria e rasës të përemri pronor	191
Përemrat e pacaktuar	193
Numërori	194
Folja	196
Foljet kalimtare dhe jokalimtare	198
Mënyra dëftore	199
Forma veprare dhe joveprare e foljes	201
Forma joveprare e foljeve në mënyrën dëftore	204
Mënyra lidhore në formën veprare	206
Mënyra lidhore në formën joveprare	208
Fjalja e thjeshtë	209
Grupet kryesore të fjalisë së thjeshtë	211
Grupi emëror	211
Grupi foljor	213
Gjymtyrët kryesore të fjalisë	215
Kryefjala	215

218	Kallëzuesi
220	Gjymtyrët e dyta
220	Përcaktori
223	Ndajshtimi
225	Kundrinori
225	Kundrinori i drejtë
227	Kundrinori i zhdrejtë
229	Rrethanori
231	Rrethanori i vendit dhe i kohës
234	Rrethanori i shkakut dhe i qëllimit
237	Rrethanori i mënyrës dhe i sasisë
240	Lidhëzat
242	Lidhëzat bashkërenditëse dhe nënrenditëse
244	Fjala e përbërë
246	Fjala e përbërë me bashkërenditje

Pjesa I

NJOHURI
LETRARE

The background of the page is a vibrant yellow. It is framed by a collage of colorful illustrations of children's faces and hands. At the top, several children are shown with their hands pressed together in a circle, as if in prayer or a group activity. On the left and right sides, children are depicted in various poses, some looking thoughtful, some smiling, and some with their hands on their heads. At the bottom, a group of children is shown in profile, some with their hands held out as if in conversation or a game. The overall style is that of a children's book or educational material.

RUBRIKA I

Miqtë tanë

Qëllimi i kësaj rubrike:

Lexoj për të reflektuar në sjelljen time dhe për të bërë miq shumë personazhe, që do të më udhëheqin në jetë.

Naum Prifti

Kjo pjesë është marrë nga libri "Tregime të zgjedhura", i shkrimtarit për fëmijë, Naum Prifti. Në këtë tregim flitet për atmosferën që zotëronte në qytetin e Korçës pas fitores së luftës kundër pushtuesit.

fironin - pakësoheshin të hollat - para në njësi të vogla, të shkoqura mirësjellje-a - sjellje e mirë

12

kinkaleri-a - dyqan ku shiten sende të vogla të përdorimit të përditshëm vetjak a sende të vogla zbukurimi.

pandispanj/ë/a - ëmbëlsirë që përgatitet me miell, vezë e sheqer e që, pasi piqet, i hidhet sherbet.

i larmishëm - i shumëllojshëm, që ka shumë lloje, forma.

celuloid-i - lëndë e fortë dhe e përkulshme që përdoret për shirita filmi, krehëra etj.

Mandolina

Paratë tona po fironin me një shpejtësi të habitshme. Qyteti po na i përpinte të hollat shumë më shpejt nga sa kishim menduar ne. Ato qenë të hollat e para që kishim fituar me djersë e me një punë të mundimshme. Dy muaj me radhë kishim shkuar në pyll për të siguruar drutë e dimrit. Dhe gjatë kësaj kohe patëm mundësi të vinim disa kursime mënjanë.

Ç'është e vërteta, kur morëm dorën e parë të parave, si unë, ashtu dhe im kushëri, Gjergji, vendosëm t'ua dorëzonim në shtëpi, sepse kështu na dukej më e ndershme dhe më e drejtë. Mirësjellja na u shpërblye, sepse as babai i tij, as nëna ime, nuk deshën të vinin dorë mbi ato para.

Llogaritëm se me të hollat që kishim, mund të mbaheshim nja gjashtë ditë në qytetin e Korçës. Kohën më të madhe e kalonim duke shikuar vitrinat e dyqaneve dhe rrugët e qytetit. Në darkë shkonim në kinema.

Shkuam edhe në një librari. Librashitësi me gjyslykë po na shikonte me dyshim dhe, duke gjykuar nga rrobat tona, nuk iu dukëm si njerëz që merren me libra.

- Sa bëjnë? - e pyeta duke ia vënë librat përpara.

Përdrodhi buzët dhe më tha çmimin. Që të mos dilte duar bosh, bleu edhe Gjergji një libër.

Në një kinkaleri blemë nga një krehër e nga një pasqyrë katrore, sepse kishim arritur në atë moshë, kur të riut i pëlqen ta shikojë veten në pasqyrë dhe t'i ngrejë flokët përpjetë, t'i shtrojë me ujë e me shukumë sapuni dhe t'i vërë re si i rrinë më mirë, përpjetë apo mënjanë. Dhe pastaj sërish shijuam mafishet, pandispanjën dhe pastat.

Ishte viti 1946 dhe pazari i Korçës qe shumë i larmishëm. Shkuam edhe ne pazarit, megjithëse e dinim mirë se s'do të blinim asgjë. Vërenim gjërat që ishin nxjerrë për t'u shitur duke i hedhur këmbët ngadalë. Kur thuajse po arrinim nga fundi, mbi një grumbull rrobash më zuri syri një mandolinë. Bishti i saj në ngjyrë të arrës shkëlqente në diell.

- A mund ta shikoj? - thashë.

Gruaja, si të kishte pritur këtë shenjë, ma zgjati pa thënë asnjë fjalë. Për habinë time telat i kishte të gjitha madje edhe një pendë trekëndëshe prej celuloidi.

E mora në duar dhe i rashë. Mandolina kishte një timbër shumë të mirë dhe notat e saj ngjisinin me cicërima zogjsh.

- Sa bën? - e pyeta dhe menjëherë u skuqa, se s'kisha menduar të futesha në pazarllëk.

- Gjashtëqind, - tha gruaja me një zë çuditërisht të butë.

Çmimi që dëgjova, më hutoi krejt. Kisha pritur të dëgjoja një shifër të lartë dhe atëherë do t'ia kisha kthyer menjëherë. Ky çmim m'u duk shumë i leverdisshëm dhe m'u ngjall dëshira ta blija.

- Sa? - e pyeta së dyti.

- Gjashtëqind, - tha gruaja si të shfajësohej.

Para luftime në fshat kishim disa mandolina dhe të dielave, e sidomos në verë, ato gjëmonin nën kulmet e portave e nën hijet e pemëve. Sidomos më kishte mbetur në mend një student që i binte violinës, kur kthehej me pushime. Studenti kishte rënë dëshmor. Pesë vjet me radhë kishim dëgjuar gjëmime armësh dhe tingujt e muzikës kishin mbetur larg, kishin mbetur prapa si qenie që i përkisnin një kohe tjetër.

Edhe Gjergji e mori. Shkoi pendën mbi tela dhe nga tingujt që dëgjoji, fytyra iu çel. Vura re se edhe atij i pëlqeu.

I shkela syrin. Kjo shenjë kishte kuptimin: E, si thua, e blejmë?

- Me se? - më pyeti ai duke vënë dorën në xhep.

Në çast u bëmë pishman për të gjitha vogëlsirat që kishim blerë, po ato s'kishim si t'i kthenim më.

- Ne mund ta blejmë, - ngula këmbë.

- Ku t'i gjejmë paratë e makinës?

- Fundja nuk flemë fare në hotel... Ne për sonte s'kemi paguar.

- Po paratë e rrugës? Me se të kthehemi?

- Ia mbathim në këmbë...

Gjergji u habit, sepse s'e kishte pritur.

- Je në vete? Të bëjmë nëntë orë rrugë në këmbë?

- Punë e madhe! Ç'do të na gjejë? Do të bëhemi me mandolinë. Ta kemi bashkë. Një javë ti, një javë unë.

- Mirë, - tha Gjergji.

Paguam paratë dhe u larguam nga pazari. Tani Korça s'na hynte më në sy. Në një qebaptore të rrugës blemë nga dy qofte. Aty ngjitur ishte një bukëpjekës, ku blemë dy simite. Kjo do ishte dreka dhe darka. Pastaj ia mbathëm për në fshat nëntë orë në këmbë me një mandolinë në krah. As rrugën s'e morëm vesh si e bëmë. Mandolina sikur na kishte bërë me krahë.

pazarllëk-u - këtu marrëveshje që bën blerësi me shitësin për çmimin para se të blejë mallin.

u bënë pishman - u penduan

qebaptor/e-ja - dyqan ku piqen drejtpërdrejt mbi zjarr qofte e qebap (mish i ndarë në copa të vogla e me erëza).

Studiojmë tekstin

Kuptimi

1. Në ç'kohë dhe në ç'qytet zhvillohet ngjarja e këtij tregimi?
2. Si i kishin fituar të hollat dy shokët? Çfarë vendosën të bënin me to?
3. Ritregoni sipas radhës veprimet që kryen ata në qytetin e Korçës.
4. Çka blenë djemtë? Shënoni me + ose -:

libra		
çanta		
mafishe	+	
krehër		
bluza		
pasta		
kitarë		

Interpretimi

5. Përse shokët vendosën ta blejnë mandolinën? Si e vlerësoni veprimin e tyre?

6. Ç'cilësi kanë djemtë? Shënoni me + ose - :

CILËSITË	PO	JO
punëtorë		
mendjelehtë		
të shkathët		
të matur		
të papërgjegjshëm		
shpirtmirë		
dembelë		
të pasionuar		

- Ilustrojini ato me tekstin.

7. Po juve a ju pëlqen të udhëtoni në qytete të tjera?

Nëse po, çka shihni me kureshtje: pazarin, muzeumin, kinemanë, librarinë, shëtitoren? Pse?

Gjuha

8. Në ç'vetë është shkruar tregimi? Cili e tregon ngjarjen?
9. Nga mënyra se si e keni kuptuar tregimin, mendoni se është:

i thjeshtë
apo
i vështirë?

Ilustrojini mendimin tuaj.

10. Si i kuptoni këto shprehje:

- *Nuk ia mbushën syrin*
- *U bëmë pishman.*

11. Në fjalinë: *Mandolina sikur na kishte bërë me krahë* me cilin emër mund ta zëvendësojmë emrin *mandolina*:

gëzimi,
trishtimi,
lumturia,
lodhja?

Pse?

TEMA

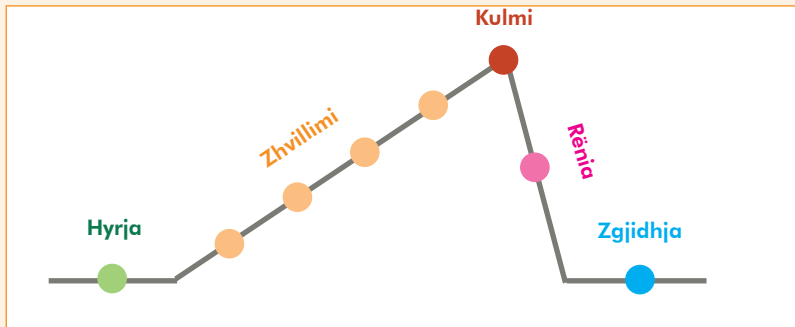
Çdo pjesë letrare tregon diçka. Tema, në mënyrë të thjeshtuar, është *ajo për të cilën flitet*. Në pjesën "Mandolina" shkrimtari tregon për një ngjarje nga jeta e dy të rinjve, të cilët kishin shkuar të argëtoheshin në qytet dhe u lumturuan kur me kursimet e tyre blenë një mandolinë. Pra, shkrimtari nga jeta e këtyre djemve veçon një ngjarje: Ç'u ndodhi djemve në Korçë kur kishin shkuar të pushonin. Kjo është tema e pjesës. Shpesh titulli i pjesës shpreh shumë shkurt temën e saj.

Detyrë

Kujtoni librat që keni lexuar dhe diskutoni në klasë për temën e tyre.

Si shkruhet një tregim ose një ngjarje

Pjesa “Mandolina” që komentuar është një tregim. Tregimi është një rrëfim i shkurtër në prozë. Ai trajton përgjithësisht një ngjarje dhe ka pak personazhe. Ja se si do të paraqitet skema e thjeshtë e një tregimi:

Hyrja: Paraqiten personazhet, koha vendi etj.

Zhvillimi: Nis me zhvillimin e ngjarjes, e cila arrin *kulmin*. Pas kulmit veprimi pëson *rënie*, derisa arrihet zgjidhja.

Zgjidhja: Arrihet te *përfundimi* i ngjarjes dhe *realizimi* i mesazhit që do të sjellë autori.

Ushtrohuni

1. Kthehuni dhe një herë te tregimi : “Mandolina”. Duke u nisur nga skema e mësipërme, e cila përmbledh pikat kryesore të tregimit, përcaktoni se ku fillon dhe ku mbaron:

- Hyrja
- Zhvillimi i ngjarjes
- Mbyllja

2. Mendoni një NGJARJE që ju ka ndodhur dikur dhe përpquni ta shkruani atë në fletore.

Kujdes! Kini parasysh disa rregulla të shkrimit të tregimit:

- Përpara se të filloni të shkruani, përpquni të gjeni një ngjarje interesante, e cila të jetë **tërheqëse** për atë që do ta lexojë.
- Në hyrjen e tregimit duhet të paraqisni disa të dhëna që lidhen me **personazhet, kohën** dhe **mjedisin** ku zhvillohet ngjarja, si dhe me disa **hollësi** të tjera.
P.sh., te tregimi “Mandolina” është shkruar: *Dy muaj me radhë... Ato qenë të hollat e para që kishim fituar me djersë...*.
- Gjatë zhvillimit të tregimit duhet të keni kujdes të shkruani ato gjëra **që kanë lidhje me temën** që po trajtoni. Lërinin mënjane situatat anësore dhe synoni që të arrini te **qëllimi** që i keni vënë vetes në fillim, pra, te mbyllja.
P.sh.: *Çmimi që dëgjova më hutoi krejt...*
- Në mbyllje nuk ka rëndësi të shkruani gjatë dhe të tregoni se ç’ndodhi më pas, se pastaj bëheni të mërzitshëm. Mjafton të gjeni disa fjalë që thonë shumë më tepër, se sqarimet e panevojshme:
P.sh.: *Mandolina sikur na kishte bërë me krahë...*

Peter Hertling

Kjo pjesë është marrë nga

romani për fëmijë "Beni do Anën", i cili ka fituar çmimin e "Librit për Fëmijë". Në këtë roman autori trajton çaste nga jeta e përditshme shkollë si dhe marrëdhëniet e fëmijëve me njëri-tjetrin. Ana dhe Beni lidhin me njëri-tjetrin një miqësi aq të ngushtë, sa nuk do ta harrojnë njëri-tjetrin gjatë gjithë jetës, siç shkruan në parathënien e tij autori.

kukuris - qesh shumë, por me zë të ulët që të mos më dëgjojnë të tjerët.

16

sodis - vështroj me vëmendje dhe gjatë.

Ana

Ana erdhi në klasën e gjashtë në fillim të vitit shkollor. Zoti Zajbman, mësuesi ynë kujdestar, atë mëngjes na tha:

- Kjo është shoqja juaj e re e klasës. Quhet Ana Miçek. Silluni mirë me të. Ajo ka vetëm gjashtë muaj në Gjermani. Më përpara familja e saj ka banuar në Poloni.

Ana dukej shumë qesharake. Nuk mbante xhinse, por një fustan të gjatë jashtë modës. Flokët i kishte bërë gërsheta dhe ato i kishte shumë të gjatë. Ishte e dobët, e zbehtë dhe merrte frymë me hundë.

Benit nuk iu duk aspak e lezetshme.

Disa filluan të kukurisnin.

- Rrini urtë, - tha zoti Zajbman.

Ai e vuri Anën në një bankë me Katjen dhe Katja menjëherë e shtyu më tutje. Ana bëri sikur nuk i vuri re këto.

- Ajo nuk e ka vendin në këtë klasë, - mendoi Beni dhe e soditi edhe një herë të tërën. Për një çast edhe ajo ngriti kokën dhe e vështroi. Beni u drodh. Ajo kishte sy të mëdhenj ngjyrë gështenje dhe ato ishin thellësisht të trishtuar. Sy të tillë ai nuk kishte parë ndonjëherë. Madje as e kuptonte se përse ata duhej të ishin aq të trishtuar. "Askush s'mund të ketë sy të tillë. Ata të shtijnë frikën".

Zoti Zajbman shkoi te banka dhe i tha Katjes të ndërronte vend me Rexhinën. Rexhinës i tha:

- Mbaze ti mund ta ndihmosh Anën.

Pastaj iu drejtua klasës duke folur me zemërim:

- Secilit prej jush mund t'i ndodhë që të shkojë në një qytet a në një shkollë tjetër. Në fillim, edhe ju do të ndiheshit atje të huaj. Ana e ka edhe më keq. Ajo është rritur dhe ka ndjekur shkollën në një vend tjetër, në Poloni. Atje ajo ka folur vetëm polonisht. Në shtëpi gjermanisht dhe polonisht. Prindërit e saj kanë jetuar në Poloni, por janë gjermanë. Ata kishin bërë kërkesë për t'u shpërngulur në Gjermani. Tani janë këtu. Duan edhe ata të jetojnë në shtëpinë e tyre, po ashtu edhe Ana. Kurse ju i bini në qafë kot.

Beni vështroi me bisht të syrit Anën. Ajo kishte ulur kokën. Nuk kuptohej fare nëse i dëgjonte apo nuk i dëgjonte fjalët e zotit Zajbman.

- Ç'duhet të bëjmë? - tha Bernhardi pas mësimit.

- Asgjë, - tha Katja.

Dhe në ditët që pasuan ata e lanë Anën përsëri vetëm. Edhe Rexhina hoqi dorë nga ndihma që duhej t'i jepte.

- Është torollake, - tha ajo, - nuk më kthen asnjë përgjigje kur i flas.- Budallaçkë fare, po ju them.

* * *

Gjithçka nisi me një top të vjetër tenisi. Dikush e kishte gjetur në oborrin e shkollës. Ata filluan të luanin me të. Beni, Bernhardi dhe Jenisi. Ana po qëndronte në këmbë mbështetur pas trungut të gështenjës, pranë avllisë së shkollës. Përsëri fillikat. Benit nuk i pëlqeu ky qëndrim.

- Patë budallaqe, – tha me vete. Ne duam, ajo nuk do. Ai hapi krahun fort dhe gjuajti. Topi e goditi Anën mu në ballë.

U dëgjua përplasja. Ana lëshoi një klithmë të shkurtër. “Prite tani kur të ulërijë”, mendoi Beni dhe po priste.

Të gjithë të tjerët i kishin lënë lodrat e tyre dhe po shikonin si të shtangur Anën. Ajo nuk po pipëtohej, por pastaj fërkoj ballin ngadalë, shumë ngadalë dhe u kthye me fytyrë nga muri.

- Ç’poshtërsi, - tha Rexhina.

Beni befas u nxeh shumë me veten e tij. “Bu!” e shau vetveten. Por të tjerët kujtuan se e kishte me Anën. Ishte e vërtetë që e kishte goditur qëllimisht Anën. Madje kishte dashur t’i shkaktonte dhimbje.

Dhe ia arriti qëllimit. Bernhardi brohoriti si në teatër apo në cirk.

Beni tha:

- Mund ta kishe goditur dhe ti.

- Ç’pate, të zuri frika? - i tha Bernhardi dhe vrapoi më tej, me të tjerët. Pushimi mbaroi.

U nis dhe Beni prapa tyre me përtesë, por nuk u fut në klasë. Donte të priste Anën. Ajo nuk erdhi. Ai u kthye me vrap në oborr. Ajo po qëndronte ende nën gështenjë.

Ajo ktheu fytyrën dhe e vështoi. Faqet i kishte me vija balte dhe gjurmët e gishtërinjve me të cilët kishte fshirë lotët. Sytë e saj dukeshin edhe më të trishtuar se më parë.

“Bobo, çfarë sysh!” mendoi Beni, pastaj tha:

- Më fal!

- Nuk më dhembti kushedi se çfarë, - u përgjigj ajo.

- Por ti bërtite.

- Sepse ju të gjithë nuk më doni.

- S’është e vërtetë, - tha ai.

Këtë nuk duhej ta thoshte.

Ana nuk foli më, por u nis në krah të tij për në klasë. Beni filloi të ndihej më mirë.

Në klasë u kthyen me vonesë. Zoti Zajbman nuk bëri ndonjë skenë, siç e kishte zakon. Vetëm sa u hodhi një vështrim hetues.

- Pra, mund të fillojmë diktimin.

Bernhardi rënkoj.

- Keni ndonjë gjë për të thënë? - pyeti zoti Zajbman.

Nxënësit mohuan me kokë, si të ishin një trup i vetëm. Befas, zëri i zotit Zajbman i tingëlloi mu pranë veshit.

- Benjamin Kërbel, po flet apo je zgjuar?...

Beni u përpoq të ishte i vëmendshëm.

avlli-a - muri që rrethon oborrin.

fillikat - vetëm, pa njeri

nuk pipëtohej - nuk bën zë, nuk ndihet fare.

vështrim hetues - vështrim me qëllim për të zbuluar diçka.

Studiojmë tekstin

Kuptimi

1. Cila ishte Ana Miçek? Pse nxënësve ajo iu duk gesharake?
2. Riprodhoni në mënyrë të përmbledhur fjalët e mësuesit kur u tërheq vëmendjen nxënësve.
3. Çka ndodhi në oborrin e shkollës?
4. Pse Ana dhe Beni u futën me vonesë në klasë?
5. Shënoni me fjalinë e saktë dhe me të gabuarën:

- Ana kishte tetë muaj që banonte në Gjermani.
- Sytë e Anës i tërhoqën Benit vëmendjen.
- Rexhina e ndihmonte Anën, kur ajo kishte nevojë për ndihmë.
- Djemtë po luanin me një top futbollit.
- Topi e goditi Anën në ballë.
- Ana filloi të shante me zë të lartë.
- Beni u pendua për veprimin që bëri.
- Zoti Zajbman nuk i qortoi fëmijët për vonesën.

6. Shkruani me një fjali temën e tregimit. Gjeni një titull tjetër për tregimin.

Interpretimi

7. Gjeni shkaqet e vështirësisë së komunikimit të nxënësve me shoqen e re:
a. Ana nuk është nga ai vend. Kjo duket nga:

gjuha,
veshja,
sjellja.

- b. Ana është e panjohur për klasën, ndërsa ata e njohin mirë njëri-tjetrin.

Ajo ndihet: e ndrojtur,
e pambrojtur.

Ilustrojeni këtë me shembuj nga teksti.

8. Ndaluni në mënyrën e komunikimit të Benit me Anën. Është ky një komunikim:

me sy, me gjeste,
me veprime, me fjalë?

Ilustrojeni mendimin tuaj me shembuj nga teksti.

9. Pavarësisht se si sillet, si mendoni ju:

Beni e ka inat Anën
apo e pëlqen atë? Ku duket kjo?

Gjuha

10. Përshkruani në fletore personazhin e Anës, sipas kësaj skeme:

- Të dhënat personale** (Emri, mbiemri, mosha)
- Gjendja shoqërore** (Nga është, ku banon)
- Pamja** (Cilësitë fizike: fytyra, flokët, sytë etj.)
- Veshja** (Rrobat që ka veshur në çastin e përshkrimit)
- Karakterit** (Cilësitë e karakterit)

11. Shkruani nga një fjali ku të tregoni se si sillen me Anën:

Katja, Rexhina,
Beni, mësuesi.

Zgjidhni dhe përdorni këto fjalë kyç që lidhen me secilin prej tyre (e përkrahu, e shtyu, e braktisi, e tërhiqte).

IDEJA (Mesazhi)

Nëse tema e një vepre është ajo për të cilën flitet, ideja është *mesazhi*, *porosia* që *vepra (autori) i ofron lexuesit*. Në tregimin “Ana” mesazhi i autorit synon të ndjenja e mbështetjes dhe e tolerancës që duhet të ketë secili prej nesh ndaj tjetrit, edhe sikur ai të jetë i ndryshëm nga ne.

Detyrë

Shkruajeni gjatë idenë e tregimit “Mandolina”.

Shoku i ri i klasës

➤ Situata A

Në klasë shumica prej jush njihen mirë me njëri-tjetrin. Me siguri ju jeni të ndarë në grupe më të vogla apo më të mëdha shoqërore. Dikush ka vetëm një shok të ngushtë, dikush dy ose tre shokë e kështu me radhë. Sapo vjen një nxënës i ri në klasë, ju të gjithë filloni të merreni me të. Ai bëhet objekt vëzhgimi nga ana juaj, për fat të keq, ndonjëherë dhe objekt talljeje.

1. Si do të veproni ju me shokun e ri:

- Ai nuk njih asnjërin prej jush.
- Ai nuk njih asnjë mësues.
- Ai nuk e di ku janë kabinetet e ndryshme.
- Ai nuk e njih lagjen ku banon.
- Ai nuk i njih sjelljet, shakatë dhe lojërat tuaja.
- Ai ka vështirësi në disa lëndë mësimore.
- Ai kthehet në objekt talljeje nga një grup nxënësish.

2. Çka do të bënit ju në këto raste?

👉 **Flisni konkretisht për secilin rast.**

➤ Situata B

Ti je nxënës i sapoardhur në këtë klasë. Nuk njih asnjë njeri këtu. Ndiheh i vetmuar, i ndrojtur dhe paksa i frikësuar. Si do të dëshiroje të silleshin të tjerët me ty?

➤ Situata C

Si do të silleshit ju me një nxënës, i cili:

- Nuk e di mirë gjuhën tuaj;
- E ka ngjyrën e lëkurës ndryshe nga ju;
- Jeton në një situatë tepër të vështirë ekonomike;
- Ka vështirësi komunikimi në mësim dhe në sjellje?

Nasi Lera

Ky tregim është marrë nga libri "Vepra të zgjedhura" të shkrimtarit bashkëkohës Nasi Lera. Në këtë tregim flitet për hapat e parë që hedh djali vetë në jetë dhe që e bëjnë atë të ndihet i rritur.

nuk u besoi veshëve - iu duk e pabesueshme ajo që po dëgjonte.

trung-u - pjesa e trupit të drurit pa degët

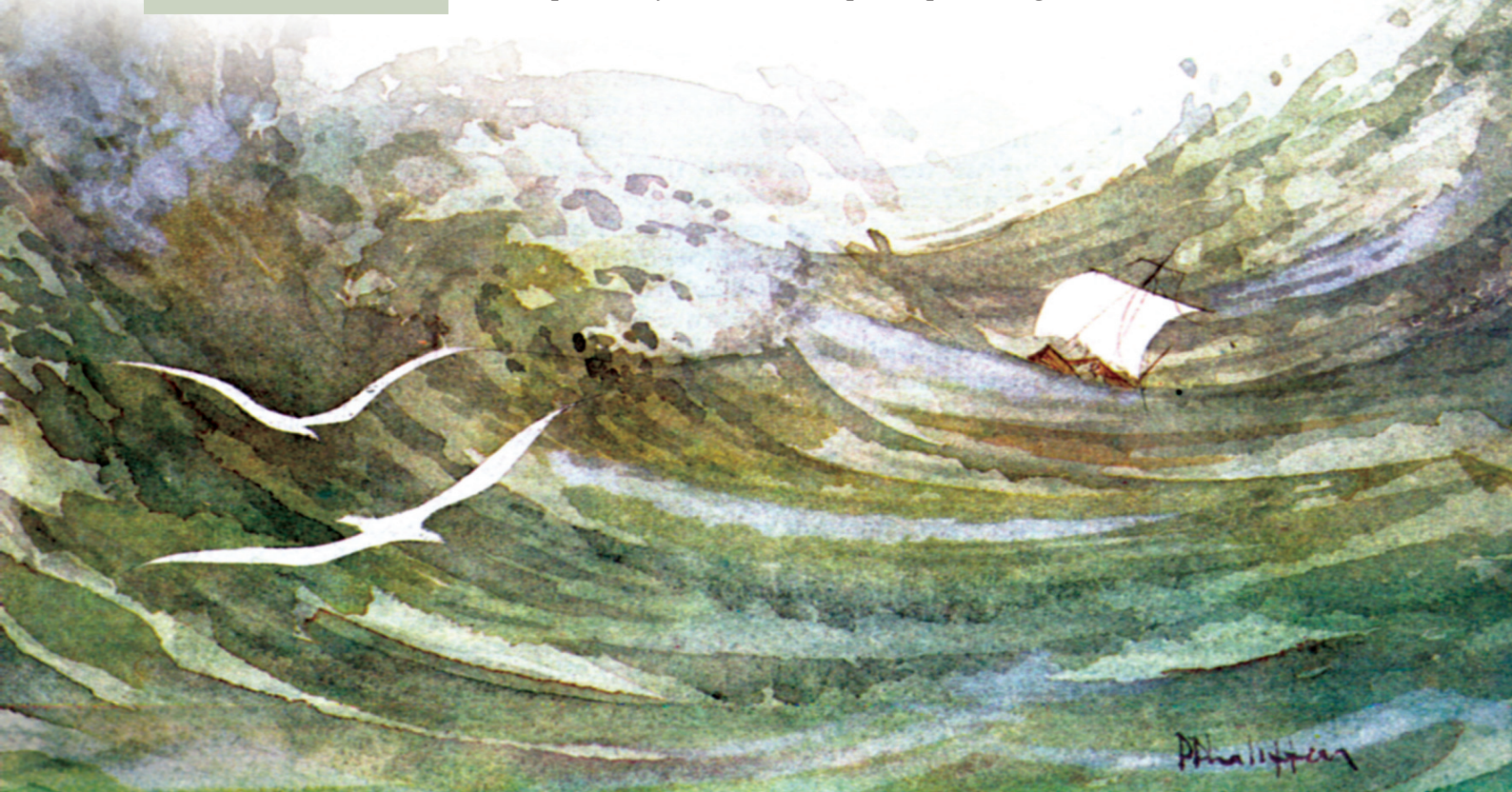
iu fashit - iu shua

panik-u - një gjendje e përzier ankthi e frike e cila të çon në veprime të gabuara.

Djali dhe deti

Kur u zgjua, dëgjoi zhurmën e dallgëve, po nuk u besoi veshëve. Iu duk sikur ishte në ëndërr. Në ëndrrat e tij deti e kishte bërë vazhdimisht atë zhurmë. Djali vështroi pishat. Pishat lëkundeshin. Qenka prishur me të vërtetë moti, tha ai dhe, si hëngri mëngjes, doli nga vila. Deti. Djali vrapoi drejt plazhit. Askush nuk lahej atë ditë. Kishte shumë dallgë. Ato ndiqnin njëra-tjetrën dhe treteshin në breg. Djali shkoi deri te trungu i kalbur dhe qëndroi aty. Vështronte dallgët dhe nuk e dinte përse ishte gëzuar aq shumë. Gëzimi po i fashitej ngadalë, gjersa e la fare. Djali e ndjeu veten të vetmuar e të braktisur. Kurse deti ishte aty pranë, si ditën e tretë të pushimeve, tërë dallgë. Djalin e pushtoi përsëri paniku i asaj dite. Hodhi sytë mos shihte në po lahej njeri apo jo atë mëngjes. Asnjëri. Era ngrinte rërën e plazhit të shkretë dhe e përplaste pas kabinave dhe drurëve. Pishat lëkundeshin si në një valle të vrullshme. Deti vinte deri te këmbët e djalit dhe aty fashitej, sikur tallej. Djali u zhvesh dhe hyri në ujë. Uji ishte i ngrohtë nga ditët me diell. Dallgët iu përplasën në gjoks dhe djali u zhyt. Notoi zhytas derisa nuk qëndronte dot dhe doli mbi ujë. Ktheu kokën nga bregu. Mbi trungun e kalbur zbardhnin këmisha dhe kanotiera e tij. Mendoi të kthehej, po ndërroi menjëherë mendje. Ai filloi të notonte duke çarë dallgët. "Do të notoj derisa të lodhem", tha ai. Dhe nuk shikonte sa larg kishte ikur. Notonte lehtë, më lehtë se çdo herë tjetër.

Kur po lodhej, ktheu kokën për të parë bregun. Kishte shkuar më thellë

se ditën e tretë dhe deti ishte edhe më i shqetësuar.

“Po kthehem“, mendoj me vete. Ai e dinte se kthimi ishte më i vështirë e më i lodhshëm. Të notosh në drejtim me dallgët, është më vështirë se t’i çash ato. Sapo mendoj këtë, iu shfaq i dobët paniku. Ai sikur ishte zgjuar nga gjumi dhe ende nuk po dilte nga skuta ku ishte futur. Paniku, ashtu si herën e parë, i filloi në bark dhe zuri t’i përhapej në tërë trupin. U hutua për një çast dhe mendoj se po e humbiste fare. Por e mblodhi veten dhe vendosi të luftonte për të mposhtur detin e panikun. Ai nuk e dinte nëse do t’i mposhtte dot apo jo. Ai vetëm tha se do të luftonte. Dhe do të luftonte me një det më të madh se deti i ditës së tretë. Se kishte ikur larg, shumë larg. Dallgët sikur nuk donin që ai të dilte në breg e sikur u bënë më të mëdha dhe më të shpeshta. Nuk duhet të mendoj se mund të mbytem, tha përsëri. Ishte lodhur shumë kur mendoj kështu. Megjithatë notonte, ndonëse ngadalë. Dallgët e pengonin dhe sikur e tërhiqnin prapa. Djali vazhdonte të notonte, duke e nxjerrë kokën për t’u mbushur me ajër ritmikisht. Megjithëse po i pritëshin forcat, ai ndiente një gëzim që nuk e kishte provuar deri atëherë. Ai e dinte se, po t’i mposhte sot detin dhe panikun, do ta donte shumë detin pranë pishave të Divjakës. Dhe veten e tij. Te bregu pa trungun e kalbur dhe diçka të bardhë që kishte qëndruar sipër tij. Ndonjë pulëbardhë, mendoj dhe harroi se ato që zbardhnin ishin kanotiera dhe këmisha. Ai nuk do të arrinte dot deri aty. A do të trembet pulëbardha nga unë, mendoj dhe e ndjeu se po zhytej përsëri. Po përsëri doli mbi ujë dhe notoi me vështirësi. Krahët i ishin bërë të rëndë dhe gati të huaj; nuk i urdhëronte dot si më parë. Djali vendosi të mblidhte për herë të fundit forcat që i kishin mbetur. Dhe u habit që i kishin mbetur aq shumë forca. Pulëbardha qëndronte ende mbi trungun e kalbur. Nuk lëvizte. Sikur po pristej djalin, e palëvizshme dhe e ngrirë nga ankthi.

Djalin e lanë fare forcat. Ai u zhyt përsëri. U zhyt në errësirë. I ishin errur edhe sytë. Po mbytem, mendoj për herë të parë dhe i dha trupit lart. Bregu herë afrohej e herë largohej. Pastaj zuri vetëm të largohej. Ndoshta kam ende forca, tha dhe me të vërtetë notoi. Sa? Nuk e dinte. Nuk e maste dot. Ndoshta tani do të fitonte një metër me atë vështirësi. Duhet të dal patjetër në breg, tha djali. Duhet!

Djali dalloj se ajo që zbardhte mbi trungun e kalbur nuk ishte pulëbardhë, por ishin kanotiera dhe këmisha e tij. Edhe pak, tha. Edhe shumë pak më ka mbetur! Aty pranë ishte dhe pylli me pisha. Ishte aq pranë. Ai u dha krahëve dhe, kur nuk kishte më forcë, lëshoi këmbët poshtë. Uji i goditi shpinën dhe djali e kuptoi se kishte mbërritur. Në breg doli duke u rrëzuar dhe duke u ngritur. Dhe u përplas mbi rërën e lagur. Qëndroi pa lëvizur. Iu duk sikur qëndroi gjatë. Kishte humbur idenë e kohës. Kur u përmend e ndjeu se po qante. Ishin lot krejt të ndryshëm nga ata që kishte derdhur deri atëherë. Djalit nuk i erdhi turp që po qante. Pastaj u çua, mori këmishën dhe kanotierën, dhe u nis për në vilën e pushimit.

skut-ë-a - cep, vend i futur, i fshehtë;

mposht - e vë poshtë dikë, nënshtrij dikë a diçka;

ritmikisht - në mënyrë ritmike, pa ndërprerje;

pulëbardh-ë-a - shpend uji sa një pulë;

ankth-i - shqetësim i madh;

i ishin errur sytë - nuk shihnte qartë, humbi shikimin;

Kuptimi

1. Çka vuri re djali kur u zgjua në mëngjes?
2. Çka vendosi të bënte ai më pas?
3. Pse djalin e kapi paniku?
4. Çka pa ai nga larg në breg? Si mundi të arrinte atje?
5. Ritregojeni pjesën me fjalët tuaja.

Interpretimi

6. Përse djali lufton me detin?
i duket si një e keqe që do ta mundë apo
si një dëshirë që do ta arrijë?

7. Si mund të mposhtet frika?

- lehtë me gjakftohtësi
- apo me gjaknxehhtësi
- me guxim
- me ankth
- me vështirësi? me shpresë?

22 Ilustrojeni përgjigjen me ngjarje nga jeta juaj?

8. Çka ndieni për djalin gjatë leximit:

- merak
- dashuri
- simpati
- zili
- frikë
- admirim?

Përgjigjet tuaja duhet të ndryshojnë në varësi të ndryshimit të gjendjeve shpirtërore të djalit.

9. Si e kuptoni këtë pjesë:

“Kur u përmend, e ndjeu se po qante. Ishin lot krejt të ndryshëm nga ata që kishte derdhur deri atëherë. Djalit nuk i erdhi turp që po qante. Pastaj u çua, mori këmishën dhe kanotierën dhe u nis për në vilën e pushimit”.

Gjuha

10. Vini re me kujdes se si i ndërton autori fjalitë, shumica janë të shkurtra, madje disa me një fjalë. Nënvizoni fjalitë me një ose dy fjalë dhe flisni për kuptimet e tyre në këtë tregim.

11. Shpjegoni kuptimin e mbiemrit të figurshëm:
det i shqetësuar
- Gjeni mbiemrin e kundërt.

SIMBOLI

Në këtë tregim deti përveç kuptimit të parë merr dhe një kuptim tjetër të figurshëm. Fjalën deti ne mund ta zëvendësojmë me fjalën jetë, pra deti simbolizon jetën. Jeta është si një det, herë e qetë dhe herë me dallgë. Ka raste kur ajo përballohet lehtë, por ndodh që të përballohet edhe me vështirësi. Djali është në një moshë të tillë kur i shfaqet dëshira të ndiejë se është i zoti ta përballojë me krahët e vet jetën. Pra, ai mund të quhet tashmë i rritur. Simboli ka një përdorim të gjerë në jetën e përditshme. Ai bazohet te një cilësi kryesore e një sendi ose frymori. P.sh., pëllumbi simbolizon paqen, dhelpra dinakërinë, flamuri kombin etj.

Detyrë

Shpjegoni në fletore kuptimin e figurshëm të kësaj fjalie:

- Nga hidhërimi iu duk sikur u fundos.

Pasi të shpjegoni kuptimin, shkruani në dy shtylla gjendjet e kundërta shpirtërore te njeriu:

lumturia

hidhërimi

Ritregimi i përmbajtjes

Të ritregosh do të thotë të rrëfesh me shkrim ose me gojë diçka që ke lexuar, parë apo dëgjuar nga të tjerët.

Kjo paraqitet me këtë skemë:

Ndërsa skema e strukturës së ritregimit paraqitet e lidhur me këto pyetje:

- Për të ritreguar ngjarjen e lexuar duhet të jeni të vëmendshëm ndaj paragrafëve, fjalëve kyç, dialogëve, sepse ata ju ndihmojnë të ngulitni detajet kryesore të ngjarjes.
- Për të ritreguar ngjarjen e dëgjuar, duhet të jeni të kujdesshëm ndaj folësit, fjalëve të tij, të mos e humbni përqendrimin prej gjesteve dhe emocioneve të tij, sepse mund të ndodhë që në ato çaste ai të ketë thënë gjënë kryesore të ngjarjes.
- Për të ritreguar ngjarjen e parë në ekran, duhet të jeni të vëmendshëm si ndaj pamjeve filmike, ashtu dhe ndaj kolonës zanore (zërit të personazheve dhe muzikës së filmit).

Ushtroni me gojë

Ndahuni në tri grupe. Zgjidhni për të ritreguar: një ngjarje që keni lexuar; një ngjarje që keni dëgjuar; një ngjarje që keni parë. Veproni në këtë mënyrë:

a. Përgjigjuni pyetjeve:

Ku dhe **kur** zhvillohen ngjarjet e tregimit?

Cilat janë personazhet kryesore?

Cilat janë personazhet ndihmëse apo ato që përmenden?

Çka problemi kanë ato?

Pse e kanë atë problem?

Si zgjidhet problemi i tyre?

b. Kujdes, ka disa rregulla për të treguar qartë dhe bukur:

• Flisni qartë dhe mos tregoni hollësi të panevojshme, sepse të tjerët do të mërziten dhe nuk do t'ju dëgjojnë.

• Flisni duke vënë në lëvizje jo vetëm mendimet tuaja, por edhe ndjesitë tuaja për ta bërë ritregimin sa më tërheqës. Mund të përdorni dhe gjestet, por mos e teproni, sepse do t'u shmangni vëmendjen dëgjuesve nga ngjarja që po tregoni.

• Ngjarjen që po tregoni mund ta zbutkuron, por jo ta shtrembëroni vërtetësinë e saj, me qëllim që të bëheni i besueshëm.

→ Ushtroni me shkrim

Shumë nga rregullat e mësipërme të ritregimit me gojë, vlejnë edhe për atë me shkrim. Vetëm se në të shkruar duhet të jeni të kujdesshëm, t'i shkruani fjalitë drejt, saktë, pa shumë ngarkesa fjalësh dhe paragrafët të lidhen natyrshëm me njëri-tjetrin.

Ndahuni përsëri në tri grupe dhe secili të shkruajë ritregimin e përmbajtjes të:

ngjarjes së dëgjuar,

ngjarjes së lexuar,

ngjarjes së parë në ekran.

Në fund do të vini re se keni krijuar **një tekst tjetër**.

Vini re ndryshimet:

në përmbajtje,

në strukturë,

në mesazh.

Ky tekst i ri ju bën autorë të tij.

Vullneti

U mendova, u mendova dhe më në fund e gjeta atë që nuk shkonte, ishte vullneti. Domethënë se vullnetin e kam, po jo të fortë; madje e kam fare të dobët. Kur kam diçka për të bërë, nuk e urdhëroj veten që ta bëj. Dhe kur nuk duhet ta bëj një gjë, nuk e mbaj dot veten që të mos e bëj. Ja, kur filloj të lexoj ndonjë libër interesant, lexoj, lexoj, dhe nuk e lë dot. Sado që vjen koha të filloj detyrat ose të bie për të fjetur, vazhdoj leximin. Nëna më thotë të shkoj në shtrat dhe babai më lajmëron se ka ardhur koha e gjumit. Unë nuk tundem nga vendi. Kjo zgjat gjersa shuajnë dritën që të mos mund të lexoj më. Po kjo më ndodh edhe në futboll. Nuk kam aq vullnet sa të lë lojën në orën e duhur. S'ka ç'të jetë tjetër!

Madje jam çuditur shumë me veten time, si qenka kështu kjo punë. E dija se isha me karakter e me shumë vullnet, kurse unë qenkam një njeri i dobët. Kam marrë një vendim, të forcoj vullnetin. Vallë ç'duhet bërë për këtë? Njeriu nuk duhet të bëjë vetëm atë që ia ka ënda, po dhe atë që nuk i pëlqen.

Dhe pikërisht këtë mbrëmje nëna ka bërë ëmbëlsirën që më pëlqen më shumë për ta ngrënë me çaj. Më dha copën më të mirë, atë të mesit, por unë nuk e preka.

- Pse s'po e ha ëmbëlsirën? - më pyeti nëna.
- Do ta lë në pjatë gjer pasnesër në darkë, dy ditë. Pasnesër mbrëma do ta ha.
- Ke marrë ndonjë zotim, Viktor?
- Po, kam marrë një zotim. Në qoftë se nuk e ha përpara kohës që kam caktuar, do të thotë se kam vullnet.
- Po në qoftë se e ha? - më pyeti Lika.
- Po ta ha, do të thotë se jam i dobët. A s'e kupton?

Nikollai Nosov

Kjo pjesë është marrë nga libri "Vitja Malejevi në shkollë dhe në shtëpi" i shkrimtarit rus për fëmijë Nosov. Në këtë roman autori shkruan për marrëdhëniet e fëmijëve me prindërit, me mësuesit, me njëri-tjetrin etj.

nuk tundem - këtu; nuk lëviz nga vendi.

njeri i dobët - këtu njeri pa vullnet

ia ka ënda - i pëlqen, ka dëshirë

marr zotim - vendos prerë për diçka.

- S'do të qëndrosh dot.
- Do ta shikojmë.

Të nesërmen e pata vendosur të mos luaja futboll, po vetëm të shëtisja një orë e gjysmë, përpara se të filloja detyrat. Kur arrita në fushë, loja ishte ndezur. Shoku im i ngushtë më thirri:

- Ku ishe? Na futën dhjetë gola. Eja na ndihmo!

As unë nuk e di si bëra, fillova të luaj.

Përsëri u ktheva vonë dhe mendova:

“Qenke njeri pa vullnet! Ditën e sotme e nise mirë. Po ky futbollit ta prishi tërë punën.”

Ëmbëlsira ishte ende në pjatë. E mora dhe e hëngra.

- E hëngre ëmbëlsirën! - më pyeti Lika.

- Ç'të hyn në punë ty? Jotja ishte?

- Pse nxelesh? Unë s'po të them gjë, madje shumë qëndrova. Ah! Ti paske vullnet! Unë s'kam hiç.

Kjo më qetësoi pakëz. Megjithëse sot dështova, nesër duhet të vazhdoj e ta forcoj vullnetin...

Të nesërmen binte një shi i hollë vjeshte dhe unë punova i qetë. Gjersa arrita te matematika detyrat i bëra për bukuri. Në këtë lëndë gjithnjë më pëlçet koka, prandaj puna më e mirë ishte të shkoja e të gjeja një shok që të më ndihmonte.

Mora librat dhe renda tek Aliku. Në klasën tonë ai është më i forti në matematikë, merr vetëm dhjeta.

Kur hyra në dhomë, e gjeta tek po lozte shah përpara një tryeze. Ai më tha:

- Erdhe në një çast të mirë! Eja të bëjmë një lojë, Viktor.

Unë ia kthej:

- Nuk kam ardhur për këtë. A do më ndihmosh të zgjidh problemën?

- Si jo, menjëherë... Vetëm a e di ç'të bëjmë? Kemi kohë për problemën. Se mos duhen dhjetë vjet për ta shpjeguar. Bëjmë një lojë më parë. Duhet ta dish se s'ka si shahu që të bëhesh i fortë në matematikë.

- Me gjithë mend?

- Për kokë të mamasë! E di pse jam i fortë në matematikë? Sepse loz shah.

Aty për aty m'u mbush mendja.

Vendosëm gurët dhe nisëm të loznim. Por e kuptova se ishte e pamundur të lozja me të. Ai nxehej vazhdimisht. Sapo lëvizja ndonjë gur gabim, inatosej dhe më thërriste:

- Kë ke parë të lozë kështu? Ku kërkon të hysh? Pse kështu luhet? Shët! S'duhej lëvizur ai!

- Pse jo ai?

- Sepse po të ha gurin!

- Ca më mirë për ty, do të fitosh më shpejt!

- Dua të fitoj me një njeri të zgjuar e jo me një hu.

- Pse, nuk jam i zgjuar?

- Jo dhe aq...

Shkoja për ditë në shtëpinë e Alikut për të mësuar matematikën dhe lozë shah me orë të tëra. Pak nga pak mësova të loz dhe nganjëherë fitoja... Është e vërtetë se fitoja rrallë, po kjo më kënaqte shumë. Në fillim, kur e shikonte se do të humbiste, nuk fliste më si papagall. Pastaj bëhej si i tërbuar, ngrihej nga karrigia, ulej prapë, zinte kokën me dy duart. Kënaqesha kur e shikoja. Unë nuk jam kështu, në qoftë se humbas, nuk e prish gjakun, dhe, në qoftë se humbet shoku, prapë nuk gëzohem aq shumë. Me atë ngjet e kundërta, kur fiton, nuk e mban dot veten nga gëzimi, dhe, kur humbet, gati-gati sa s'arrin të shkulë flokët.

Na mbetej pak kohë për matematikën, sepse nuk na linte shahu, dhe Aliku shpjegonte shpejt e shpejt. Po, sado bukur fillova të luaja shah, nuk shikoja që kjo lodër të më forconte në matematikë. Vendosa ta lija shahun. Tani ai humbiste gjithnjë, shahu nuk më tërhiqte më. I thashë se nuk do të luaja. Ai u çudit shumë:

- Si? Nuk do të lozësh më? Po ti ke prirje. Në qoftë se vazhdon të lozësh, mund të bëhesh një lojtar i madh.

- Nuk kam prirje. Mos kujto se të kam mundur me zotësinë time. Të gjitha ato që di, i mësova në një libër.

- Ç'është ky libër?

- Ka një libër të tillë, një libër shahu, që ma dha babai. Po deshe, ta jap ta lexosh dhe do të lozësh si unë.

Donte ta merrte librin që atë çast. E mora në shtëpi dhe ia dhashë. Iku duke rendur. Unë e vendosa, gjersa të mos forcohem në matematikë, nuk do të loz shah.

prirj-e-a - aftësia e natyrshme e një njeriu për të bërë diçka

zotësi-a - të qenët i zoti, i aftë

Studiojmë tekstin

Kuptimi

1. Çka vendosi të bënte personazhi i këtij tregimi?
2. Si e prishi ai vendimin që kishte marrë?
3. Çka bëri Viktori të nesërmen?
4. A ia arriti Viktori qëllimit që i kishte vënë vetes?
5. Ritregojeni pjesën, pasi të shkruani pikat e planit të saj.

Gjuha

9. Duke u nisur nga kuptimi i parë i shprehjes së mëposhtme, gjeni dy kuptime të tjera të saj.

njeri i dobët

K I (për anën fizike)

K II _____

K III _____

Interpretimi

6. Në veprimet e djaloshit vëmë re dy anë të kundërta. Cilat nga:

Veprimet e djalit	Ju bëjnë për vete	Ju bëjnë për të qeshur
Dëshira për të pasur vullnet.		
Vendimi për të mos ngrënë ëmbëlsirën.		
Vendimi për të mos luajtur.		
Kërkimi i ndihmës së shokut.		
Prishja e zotimit.		
Mësimi i lojës së shahut.		
Nënvleftësimi i matematikës.		
Vendosmëria për t'u forcuar në matematikë.		

28

Shënoni me + dhe -.

Interpretojini zgjedhjet tuaja.

7. Për të forcuar vullnetin ç'është më mirë:

· të mos lësh detyrat pa mbaruar

apo

· të mohosh çdo gjë që të pëlqen?

Po ju, a e gërshetoni punën me argëtimin?

Ç'ndodh po t'ju mungojë njëra ose tjetra?

8. Duke u mbështetur në dialogun ndërmjet Viktorit dhe shokut të tij, çfarë cilësish vini re tek ata:

P.sh.: Viktori

gjakftohhtë

shoku i tij

gjaknxehhtë

Detyrë

10. Shkruajini me fjalë të tjera shprehjet e mëposhtme dhe shpjegoni kuptimin e tyre:

flet si papagall _____

lojë e ndezur _____

· Shkruani në fletore paragrafin e parë të tregimit duke e kthyer në vetën e tretë. Thoni ndryshimet që vutë re.

Letër nga fshati

Sokol!

Letrën ta vonova, se të prisnim, por ti s'pasje mundësi që të na vish. Kjo na dëshpëroi, jo vetëm mua me nënën e me babagjyshin, por edhe shokët. Tani do të të tregoj diçka për fshatin tim.

Merr me mend një liqen të bukur, rrethuar me male të larta, të bleruara në dimër e verë me dëllinja e me pisha. Merr me mend edhe një vargmal, siç është Mali i Thatë, e në këmbë të tij një fushë që shtrihet tatëpjetë e vjen puthet me ujërat e liqenit. Merr me mend se nga kjo fushë shpëputet një gadishull, që futet edhe më thellë në liqen. Këtu është fshati ynë, Kallamasi ynë. Me të vërtetë natyrën e kemi shumë të bukur dhe të gjithë miqtë që na vijnë, mbeten gojëhapur.

Ujërat e liqenit na rrethojnë nga të tria anët e ne jemi bërë, si të themi, shokë që në foshnjëri me këto ujëra. Gjatë verës, kur ishim të vegjël, mundoheshim të bënim not këmbëzbathur e me gjithë rroba! Kushedi sa herë i kam vajtur nënës në shtëpi si pulë e lagur. Ajo e shkreta më rrëmbente, më shtrëngonte në gji e shpejt m'i ndërronte rrobat. Një marrëzi të tillë e bëra dhe vjet. E që thua ti, më thërret Pirroja i gëzuar që të shkonim të luanim te lëndina e Kosornikut. Ama është një lëndinë e bukur atje, ka edhe dy mana degëgjërë, për hije, ka edhe flladin e liqenit, e luan tërë ditën në mes të zhegut, dhe të mos djersitesh fare. E ne aty vajtëm. Na erdhi dhe Vasoja, edhe Gjergji, edhe Todri. Filluam lojën. Po do ti, i jap një shkelm të fortë e fërr... topi mu në mes të liqenit! Po tani? Mua sa s'më ra pika! S'm'u durua: mbylla sytë e u futa mu në ujë, dhe e di ti? Me gjithë rroba! Topin e shpëtova, por unë u bëra gazi i shokëve.

Vangjush Mio

Sterjo Spasse

Kjo pjesë është marrë nga libri për fëmijë "Të

fala nga fshati", i shkrimtarit Sterjo Spasse. Ai trajton ngjarje nga jeta në fshat dhe marrëdhëniet miqësore ndërmjet fëmijëve të qytetit dhe atyre të fshatit.

babagjysh – i – gjyshi

të bleruara – të gjelbëruara

gadishull-i- tokë e rrethuar nga tri anë me ujë

Kallamasi – fshat në breg të liqenit të Prespës

Kosorniku – emër vendi

zhegu – pisk i vapës, kulm i vapës

sakaq - aty për aty,
menjëherë;

Ja kështu na gënjen liqeni, të tilla ngatërresa kemi me të. Jo vetëm verës, por edhe dimrit jemi miq me liqenin, madje dhe sivjet që bën një dimër i fortë, liqenit nuk i jemi ndarë. Na pëlqen shumë edhe kur është i zemëruar me ato dallgët e shkumëzuara e të tërbuara. E di ç'bëjmë ne? Vemi në zallishte dhe përpiqemi të gënjejmë dallgët. E si do thuash? Ja kështu: Kur tërhiqet dallga nga bregu, ne, ashtu siç jemi të mbathur me këpucë, e ndjekim valën në thellësi, kur fryhet ajo si e zemëruar, ne rendim të largohemi. Por shpeshherë ajo na mund: sesi na gënjen e sakaq me plluq-plluq na mbushen këpucët me ujë. Ne shkulemi së qeshuri! Edhe më keq: duke dashur që t'i largohemi sa më shpejt dallgës, pengohemi dhe bëllduf biem në ujë. Dallga na kalon mbi trup dhe na bën qull. Sivjet mua më qëlloi dy herë një gjë e tillë. Le Pirroja; është e pamundur që të mos shtrihet sa gjatë e gjerë nga dy herë në çdo lojë!

Por fshati ynë ka edhe bukuri të tjera, për këto do të të shkruaj herë pas here. Mos harro edhe ti: dua të më shkruash më gjatë për fshatin tënd.

Mirupafshim Ylli

Studiojmë tekstin

Kuptimi

- Si fillon hyrja e letrës? Riprodhoni me imagjinatë marrëdhënien e mëposhtme të Sokolit me Yllin:
 - A njihen ata? Pse?
 - A e ka parë Sokoli fshatin e Yllit? Pse?
 - Ku mendoni se janë takuar dy djemtë? Në qytet apo në fshat? Pse?
- Ku ishte ndërtuar fshati i Yllit? Nënvizoni fjalët kyçe me të cilat përshkruhet.
- Çka kujton ai për kohën e vegjëlisë?
- Ritregoni pjesën ku fëmijët luajnë me liqenin.
- Si e mbyll letrën Ylli?

Interpretimi

- Ju pëlqen letra e Yllit? Pse?
- Po ju keni ndonjë shok që i shkruani apo merrni letra prej tij?
- Ju pëlqen më shumë deti apo liqeni? Pse?
- Plotësoni:

Deti e ka ujin të kripur

Liqeni

Gjuha

- Përshkruani me 5 fjali vendlindjen tuaj:

Ku ndodhet?

Si ngjan?

Çfarë klime ka?

Çka ju pëlqen?

Çka s'ju pëlqen?

- Gjeni dhe shkruani krahasimet që janë përdorur në këtë pjesë:

.....

Shpjegoni kuptimin e tyre.

- Po ta vini re me vëmendje, Ylli përdor në letrën e tij disa shprehje që duket sikur ngjajnë me një bashkëbisedim. Kjo bëhet me qëllim që ta bëjë përshkrimin sa më të gjallë e më tërheqës. Gjeni disa nga këto shprehje:

P.sh.: Merre me mend.

Po tani?,,
,

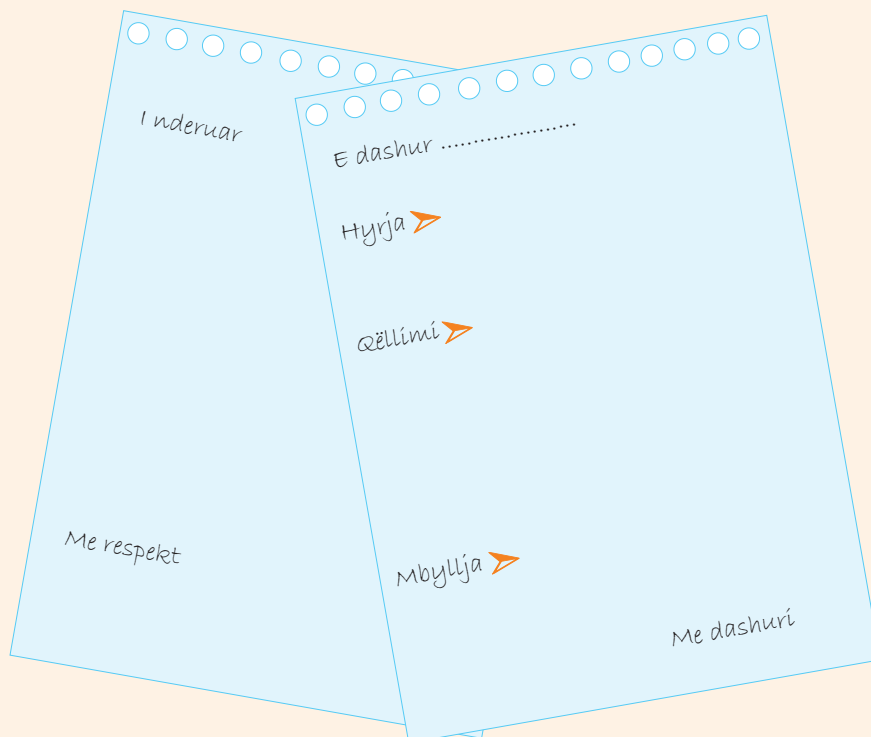
Si të shkruajmë letra

Letra është një nga mënyrat më të shpeshta me anë të së cilës njerëzit komunikojnë me shkrim me njëri-tjetrin. Zakonisht letra është e madhe sa një fletë fletoreje ose letër e bardhë me formatin A4. Kjo letër mund të paloset si fletë fletoreje, kur shkruhet në të. Ka disa lloje letrash:

Letër personale (kur i shkruhet një njeriu të afërt; këtu hyjnë dhe letrat e urimit, letrat e ngushëllimit, letrat e falënderimit, të lajmërimit etj.) Letrat personale zakonisht fillojnë me shprehjen: *I dashur* ose *E dashur* dhe mbarojnë me fjalët: *Me dashuri*, *Përçafime*, *Puthje*, *Përzemërsisht*. Letrat personale kanë mjaft shprehje emocionale dhe intime.

Letra zyrtare përdoret për punë të caktuara p.sh.: për kërkesë, ankesë, njoftim, lajmërim etj. Në letrat zyrtare nuk përdoren fjalë emocionuese dhe shkrimi është i drejtpërdrejtë. Fillojnë me: *I nderuar* _____, ose *E nderuara* _____ ose vetëm *Z.* _____ ose *Znj.* _____. Në fund shkruhet: *Me respekt* _____.

STRUKTURA E LETRËS

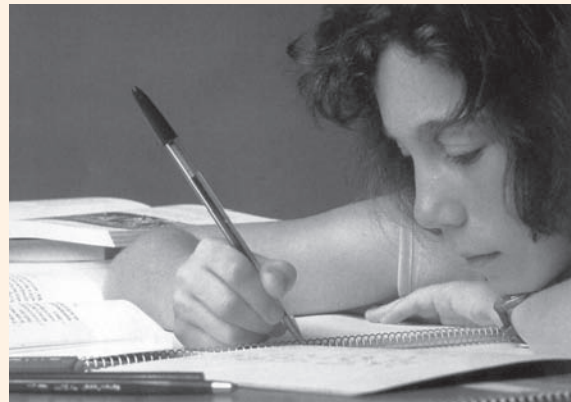

Disa lloje letrash

Vlorë, më 20.06.2005

E dashur mësuese Mira,
Motra ime dhe unë ju falënderojmë shumë
për librin që na kishit dërguar.
Ai është shumë i nevojshëm për kursin që
ne po ndjekim këtë semestër.
Ju jemi shumë mirënjohëse. Për ne do të
mbeten gjithnjë një nënë e dytë.

Të përqafojmë me mall
Besa dhe Jonida

Tiranë, më 15 shtator 2008

I dashur Berti,
Më vjen vërtet keq që po ta shkruaj
këtë letër që do të të mërzitë. Unë kam
humbur librin, që ti më the se e kishe
kopjen e vetme.

Kam porositur në një vend tjetër, por nuk
di a do të ma gjejnë. Të kërkoj falje për
këtë. Sidoqoftë, do takohemi së shpejti.

Të përqafoj
Artani

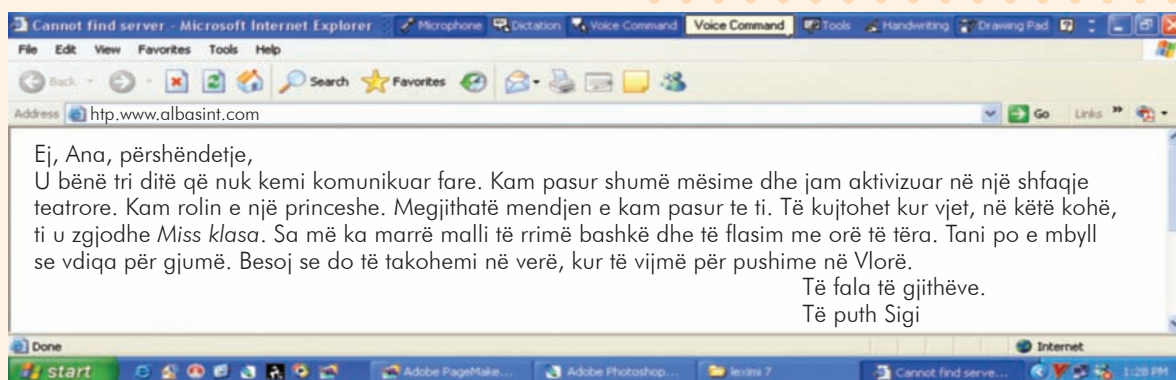
12. 11.2009

I nderuar z. Saimir,

Unë quhem Drita Lisi dhe po ju drejtohem
juve me këtë kërkesë, se dëshiroj të ndjek
kursin e kompjuterit. Në rast se e shihni të
mundur regjistrimin tim në këtë kurs, ju lutem
më dërgoni formularin me të dhënat.
Njëkohësisht, unë kam nevojë të di edhe
kushtet e tjera që lidhen me ndjekjen e kursit
nga ana ime.

Me respekt,
Drita Lisi

32

1. Cila nga letrat e mësipërme është:

- Letër falënderimi
- Letër që kërkon falje
- Letër zyrtare
- Letër personale
- Letër miqësore

Ushtrime

- Shkruani disa modele letrash.
- Këmbeni letrat me shoku-shokun dhe jepni sugjerimet tuaja për to.
- Vlerësoni letrat më të mira.
- Diskutoni rreth letrave të dërguara me postë elektronike (e-mail) dhe provoni të shkruani të tilla.

Tym në pyllin e lisave

Arviti mbushi një xhep me arra. Arrat ishin të forta, nga ato që u thonë *gunga*. Fshati ku jetonte djali i kishte shtëpitë të shpërndara. Ai nisej gjysmë ore para se të binte zilja e shkollës, por atë ditë u nis ca më shpejt. S'do shumë mend përse. Kishte një inat me ato arrat gunga. Do të vonohej ca me to derisa t'i thyente e t'i përlante. Nëna e pa me habi. Arviti mbuloi xhepin me çantë. Këtë e bëri jo se nëna ia kursente arrat. Fshati kishte arra sa të duash. I fshehu, sepse nëna trembej gjithmonë se mos vonohej rrugës. Kot e kishte nëna. Arviti vraponte si të ishte lepur. Për më tepër ai e *kishte syrin pishë*. S'i shpëtonte asgjë nga ato që ndodhnin përreth. Ai e dinte sa fole zogjsh kishte te thana e madhe, sa vezë bën *ferracaku*, e dinte se peshqit e vegjël e të kaltër të përroit nuk e hanin *greqin* hiç fare. Por ai e dinte gjithashtu se, kur duket një tym që ngrihet nga pylli, do të thotë se brenda tij ka një zjarr. Atë vjeshtë, shirat po vononin të binin. Gjethet u thanë, u zverdhën e ranë. Babai thoshte se tani pylli ishte i thatë si *eshkë* dhe merrte zjarr shpejt.

Ç'ishte ai tym vallë? Dikush kishte bërë zjarr. Po kush? Në atë krah të pyllit kalonin pak njerëz.

Ai u hodh matanë përroit e hyri në pyll. Ai e njihte pyllin si kopshtin e vet. Zjarri duhej të digjej afër një lëndine ku ishte lisi i madh me *zgërbonj*. Aty pranë qe një fole kunadheje. Tymi u bë i dendur, të digjte në sy e në gojë. Posa arriti te lisi me zgërbonjë, ai pa se po digjej një shkurre trëndafili të egër. Ajo ishte e njomë dhe bënte shumë tym. Arviti e mori me mend se ç'kishte ndodhur. Ndonjë udhëtar i pakujdesshëm kishte bërë zjarr, kishte pjekur misra të njomë e kishte ikur. Era i kishte ndezur prapë thëngjijtë dhe e kishte shtyrë flakën drejt shkurre. Flakët po sulmonin lisin e madh si ca gjuhë të kuqe. Ato po e lëpinin koren e tij ngadalë, ngadalë ... deri sa ta ndiznin. Kur ta ndiznin, lisi do të digjej si një qiri i madh prej dylli. Pas tij do të merrnin zjarr lisat e tjerë e të tjerë.. tërë pylli. Se kështu ndodh me pyllin e me zjarrin! Mjafton një shkrepëse e pashuar a një bisht cigareje për të ndezur një zjarr të madh e të tmerrshëm.

Arviti e kuptoi menjëherë se ç'duhej të bënte. Nuk duhej ta linte flakën t'i afrohej lisit të madh. Po të mos merrte zjarr lisi; do të digjej vetëm shkurrja dhe pylli do të shpëtonte, prandaj ai rrëmbeu një dru të gjatë me një degë dhe zuri vend midis lisit dhe zjarrit. I shtyu me forcë e i përkuli nga ana tjetër degëzat e shkurre që digjeshin. Flaka u mënjanua e u largua pak. E la drurin dhe hodhi gurë e copëra dheu në mes të shkurre

Teodor Laço

Ky tregim është shkruar nga shkrimtari bashkëkohës Teodor Laço. Ai është autor i shumë romaneve dhe tregimeve që flasin për ngjarje të kaluara dhe të kohës së sotme.

gung-ë-a - arra të forta që nuk thyhen.

e kishte syrin pishë - shihet shumë mirë.

ferracak-u - zog që jeton zakonisht pranë ferrave.

greq-i - gjilpërë e vogël e kthyer që përdoret për të zënë peshk.

eshk-ë-a - del te trungjet e pemëve, përdoret me strallin për të ndezur zjarr.

zgërbonj-ë-a -zgavër e madhe në trungun e një druri

që digjej. Flakët iu vërsulën prapë e i erdhën pranë. Ai ndjeu përcëllimin e tyre dhe fytyra iu skuq si prush. Ishte aq afër sa s'mund të duronte. Por ai e dinte se duhej të duronte dhe t'i largonte flakët prej trungut të lisit. Kështu kaloi gati një orë. Zjarri sikur zuri të binte. Arviti dëgjoji hapa të shpejtë. Erdhi me vrap rojtari i pyllit. Ai kishte një sëpatë në brez e një lopatë në dorë. E pa Arvitin drejt në sy, i buzëqeshi, po nuk i foli. S'kishte kohë për fjalë. Ai zuri të hidhte me vrull njëren pas tjetrës lopata me dhe. Pas pak, zjarri lëshonte vetëm tym.

-Sa vajti ora? - pyeti Arviti.

- Nëntë! - tha rojtari.

Arviti kroi kokën dhe u nis me nxitim.

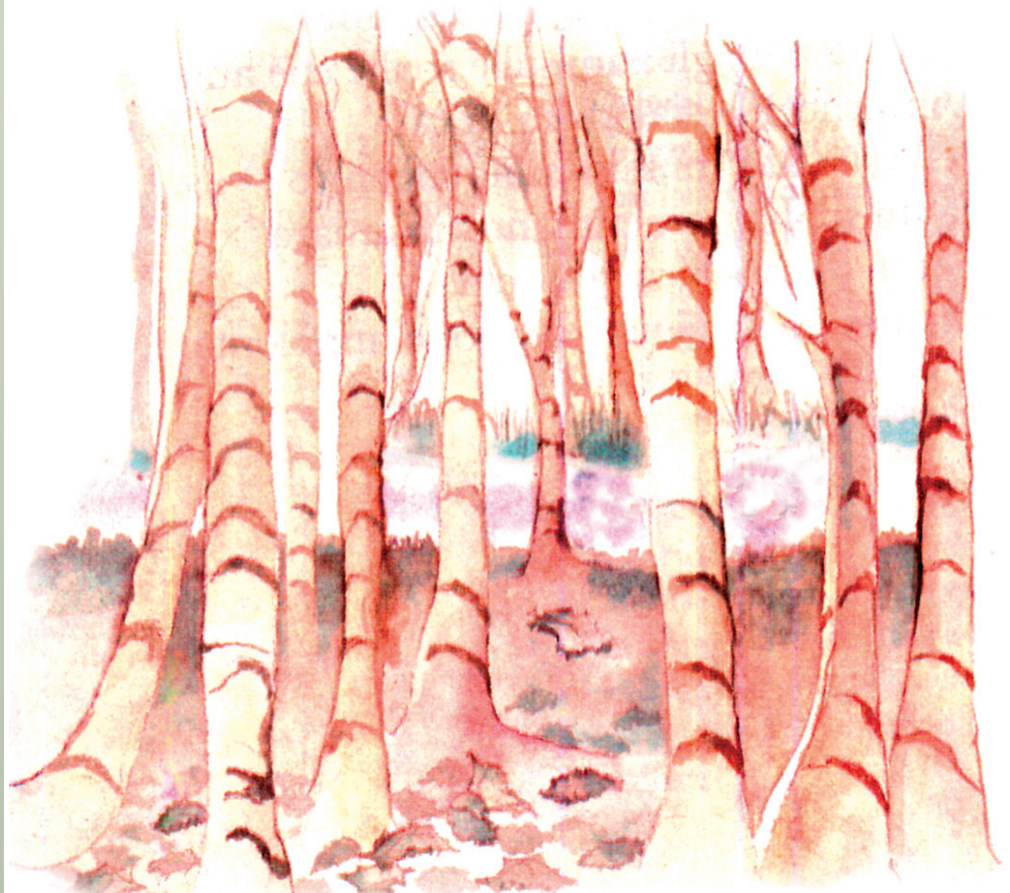
- Ej! Laje fytyrën te përroi se je bërë si pastrues oxhakësh! - thirri rojtari.

Arviti arriti në shkollë dy orë më vonë. Ishte pushimi i madh e nxënësit kishin dalë në oborr.

Ç'të thoshte tani? Arviti nuk ishte nga ata *mburravecët* që vrasin një grerëz apo një *zhapik* dhe pastaj e tregojnë si trimëri të madhe. Ai uli kokën e nuk foli fare.

mburravecët - njerëz që lëvdojnë veten, mburren me veten e tyre.

zhapik-u - hardhucë, me shpinë të blertë e pika të bardha e të murrme.

Kuptimi

1. Kthehuni te teksti. Lexoni fjalitë që tregojnë se:
 - Arviti e njihte mirë pyllin.
 - Arviti e kuptoi se si kishte rënë zjarri.
 - Arviti nuk ishte mburravec.
2. Ritregoni me fjalët tuaja veprimet që bëri Arviti për të ndaluar zjarrin.
3. Çka mësoni ju nga kjo pjesë?

Në gjuhën letrare këto quhen *krahasime*. Krahasimi shoqërohet gjithmonë me pjesëzën *si*.

7. Gjeni krahasimet e tjera që janë përdorur në këtë tregim. Shkruajini në fletore dhe shpjegoni kuptimin e tyre.

8. Duke u mbështetur në tekst, plotësoni emrat me mbiemrat e duhur:

Interpretimi

4. Përgjigjuni pyetjeve që nxjerrin disa karakteristika të Arvilit:

- Çfarë ishte ai?
- Ku banonte?
- Çka dinte ai?
- Çka cilësish kishte?

5. Si do të vepronit ju po të ishit në vendin e Arvilit:

- Do të trembeshit dhe do të iknit me vrap;
- Do të ruanit gjakftohtësinë dhe do të mundoheshit të shuanit zjarrin;
- Do të thërrisnit fort që të kërkonit ndihmë.

arra _____

shtëpia _____

thana _____

peshqit _____

pylli _____

trëndafili _____

udhëtari _____

hapat _____

trimëri _____

Gjuha

6. Në këtë tregim shkrimtari përdor shprehje të tilla, p.sh.:

e kishte vrapin si të lepurit

për të treguar se sa shpejt vraponte

e njihte pyllin si kopshtin e vet

djali rrinte aq shumë në pyll, sa njihte çdo gjë të tij.

Detyrë

9. Shkruani përmbledhjen e tregimit me pesë fjali, duke përdorur grupet e fjalëve të mësipërme.

Natyra dhe mjedisi

1. Çka tregon ky poster?

- Pse duhet t'i mbrojmë pyjet?
- Çfarë dobie kemi ne nga pyjet?

2. Cilat janë disa nga rreziqet që i kanosen shëndetit tonë sot nga mjedisi jo i pastër?

3. Flisni për natyrën e qytetit (ose të fshatit tuaj).

- Cilat mjedise janë të ndotura dhe çfarë duhet bërë për to?
- Cilat mjedise natyrore duhet të ruhen të paprekura dhe të mbrohen?
- Çka do të bënit ju në të dyja rastet?

4. Nëse do të ishit anëtar i ndonjë shoqate të ekologjistëve, çfarë do të propozonit për:

- mjedisin e shkollës,
- mjedisin ku jetoni,
- mjedisin ku luani,
- mjedisin ku shëtisni?

5. Diskutoni për një situatë të tillë:

Në oborrin para pallatit tuaj ka një park të vogël ku luajnë fëmijët e vegjël dhe në stola rrinë gjyshërit tuaj. Një ditë vijnë disa makina të mëdha që fillojnë të hapin themelet e një pallati të ri. Çka do të bënit ju në këtë rast:

- Do të organizoheshit (Me kë?)
- Do të ankoheshit (Ku?)
- Do të përpiqeshit të ndalonit punimet (Si?)
- Do ta publikonit këtë çështje në media (Përse?)

Fjalorth

ekologji, ekologjist, mbrojtës i natyrës, ruajmë mjedisin, lagunë, ndotje, dëmtim i shëndetit, shoqata e mjedisit etj.

Të mbrojmë pyjet

Fotografia

Ishte pranverë. Unë po kthehesha nga shkolla, kur më ndaloi tezja. Ajo s'më lëshonte pa më futur në ëmbëltoje. Ndërkohë më pyeti gjerë e gjatë si e kaloja me Verën. Nuk i ankohesha kurrë. Mirëpo dhe aq mirë nuk shkoja. As vetë s'e di pse nuk merresha vesh me të për çdo gjë... I ktheja fjalë.

U vonova shumë. Në shtëpi gjeta Verën. "Trëng" ma bëri zemra. Sikur ta parandjeja që do të shamatohesha me të. Hyra drejt e në dhomë, lëshova çantën në divan dhe nisa të kërkoja diçka nëpër sirtarë.

- Ngadalë, ngadalë, se bëre pis, - më tha Vera, - i ke këpucët me baltë.

Unë vazhdova të vija rrotull derisa e gjeta atë që kërkoja.

- Shko të lahesh, që të hash drekë.

- Nuk kam uri, e hëngra mëngjesin vonë.

Ajo nuk më besoi, po s'tha gjë. Ama zëri iu drodh nga inati, kur më qortoi se po vija përditë pis, me vonesë e se po sillesha ashpër.

- Që të më zemërosh mua e bën ti?

- Jo. Të gjithë çunat e klasës bëhen pis, - ia ktheva unë, - se rrugës ka një kanal.

- E di kanalin unë, ai është matanë shkollës. Ç'kërkon andej ti? Pse sorollatesh nëpër shi?

Ajo më preku flokët me dorë.

- Bobo, ti qenke bërë qull! Si s'të vura re!

- Se... e kishe mendjen te balta, prandaj... , - mëmërita lirisht, ngaqë Vera në atë çast nxitoi të merrte peshqirin.

- Si the? - më pyeti ajo duke ma sjellë.

- Asgjë, asgjë, - ia ktheva unë.

U kënaqa shumë kur vura re një shenjë pasigurie në sytë e saj.

- Po ti the diçka.

- Thashë se...këtë duhej të vije re, jo baltën..., po të ishe e mirë.

Vera u trondit. E pashë kur ktheu kokën mënjane që të mos ia shihja lotët.

- Domethënë unë... nuk ... nuk ditkam të hyj në zemrën tënde..., - dhe më hodhi një vështrim të shpejtë. - Vërtet..., por ti mund të më ndihmosh, po të duash. Më thuaj çfarë bënte nëna jote, si të thoshte ajo kur bëje faj? - më pyeti.

Unë heshta. Ajo doli nga dhoma për të më sjellë ndërresat. Më vuri dorën në ballë.

- E ke si të nxehtë.

- Punë e madhe.

- Pse sillesh kështu me mua? Çfarë të kam bërë?

- E di vetë...

... Ndërkohë më kishte bërë gati çaj bliri, që përhapte një aromë mjalti. U ula në divan. Ndërsa Vera vajti të lante ndërresat, unë mora në duar kornizën me fotografinë e nënës. Por ishte e pamundur të bisedoja me të si herët e tjera.

Më pengonte zhurma që bënte Vera duke shpëlarë teshat, si dhe zënka që

Shpresa Vreto

Kjo pjesë është marrë nga libri "Vit

i paharruar" i shkrimtares për fëmijë Sh. Vreto.

Personazhi kryesor i librit, Genci, ka mbetur jetim, pa nënë. Ardhjen e njerëz në shtëpi në fillim ai nuk e mirëpret. Por më pas ndërmjet tyre krijohet një lidhje e ngrohtë dhe miqësore.

më pyeti gjerë e gjatë - më pyeti me hollësi, për çdo gjë.

nuk shkoj mirë me të - nuk kam marrëdhënie të mira me të, nuk kuptohemi.

i kthej fjalë - i kthej përgjigje kundërshtuese dikujt, pasi më qorton.

parandiej - e ndiej që më parë që do të më ndodhë diçka.

u shamatova - u grinda me dikë.

sorollatë - sillem poshtë e lart duke humbur kohën kot.

iu rrëfeva - i tregova të
fshhehtat e mia.

e prisha sot - u solla
keq.

.....Të lexuarit
ndodhi. Jo, jo, kështu nuk shkohej.

Duke dashur të vija kornizën në vend, më shkau nga dora dhe u thye.

Vera hyri me nxitim në dhomë, më gjeti zbathur tek mblidhja copat e xhamit.

- Ngjitu, se i mbledh unë, do të ftohesh me këmbët në çimento.

- I mbledh vetë.

- Ngjitu lart, po të them! - më foli ajo rreptë. Unë ia zgjata kornizën me një buzëqeshje të keqe në fytyrë. Befas ajo vuri re se ishte fotografia e nënës sime.

Pamja e fytyrës i ndryshoi. Asaj i erdhi keq.

U kthye me të shpejtë dhe vajti në dhomë, hapi një sirtar e seç kërkoi. Kur erdhi ishte më e qetë. Vetëm buza i dridhej pak. Në duar kishte një kornizë të bukur, ku mbante një fotografi të sajën, të vetmen që kishte kujtim nga fëmijëria. Hoqi ngadalë thumbat, që mbanin xhamin, dhe zgjati dorën.

- Ma jep mua.

Unë iu binda i çuditur dhe i zgjata fotografinë. Pa thënë asnjë fjalë, Vera e vuri atë në kornizën e re dhe më pyeti:

- Ku ta vendosim?

- Atje, - mëmërita unë.

- Si të duash. Unë mendova se ke qejf ta kesh pranë shtratit.

Një copë herë ne heshtëm.

Ajo më shtriu ngadalë me një gjest fare të natyrshëm, më mbuloi me çarçaf dhe një copë herë ndenji me kokën të varur mënjanë. Pastaj befas më vështroi thellë në sy butësisht dhe tha me zë të ulët:

- Edhe unë s'e kam të lehtë, Genci..., - vijoi pas pak.

Unë ula sytë. Një çast luftova akoma me veten time.

Vera shoi dritën dhe la ndezur vetëm abazhurin.

Unë lëviza në shtrat që t'i jepja shenjë se nuk doja që të ikte.

- Po shkoj të përgatis darkën për babain, - tha. - Ti fli, me siguri po të vjen gjumë.

- E presim të dy, s'kam gjumë, - i thashë. Ajo u afrua pranë përsëri dhe unë iu rrëfeva nga pak.

Tani ndihesha më i qetë.

- E prisha sot, hë? - tha Vera me ngadalë e më shoi dritën.

- Natën e mirë, - thashë unë dhe s'e di përse lotët më njomën sytë. Doja të më përkëdhelte dikush. Të më lëmonte flokët.

Ajo sikur e parandjeu këtë dhe u kthye përsëri, më puthi në ballë dhe më mbuloi mirë me batanije, njëlloj sikur të ishte nëna ime.

Kuptimi

1. Përse Vera e qortoi Gencin kur ai u kthye në shtëpi? A e parandjente ai një gjë të tillë? Pse?
2. Çfarë bëri Genci:
 - heshti
 - i kërkoi të falur
 - i ktheu fjalë?
3. Pse Genci komunikonte me fotografinë e nënës?
4. Si u vendos mirëkuptimi ndërmjet Gencit dhe njerkes së tij?

Interpretimi

5. Pse Genci sillte keq me Verën:
 - ajo është e keqe
 sepse Genci është djalë pa edukatë
 nuk pranon dot një nënë të re?

Argumentoni mendimin tuaj.

6. Po ju si mendoni, ku qëndron vështirësia e një komunikimi të mirë ndërmjet tyre?
7. Për sa mund të arrihet një komunikim i mirë mes tyre:
 - për një kohë të shkurtër
 - apo
 - për një kohë të gjatë? Pse?

Gjuha

8. Vini re me kujdes mënyrën si zhvillohet dialogu ndërmjet Verës dhe Gencit. Fillimisht ata janë të dy të nxehur dhe keqkuptohen me njëri-tjetrin. Vera bën shumë pyetje dhe s'pret të marrë përgjigje, ndërsa Genci përgjigjet shkurt dhe kërkon ta lëndojë atë.

Argumentojeni këtë me fjali nga dialogu.

9. Në fund, kur moskuptimi shkon drejt zgjidhjes, ka më pak dialog dhe më shumë veprime që shprehin pendesë. Ilustrojini këtë.

10. Si e kuptoni mbylljen e kësaj pjese? Vëroni një titull tjetër tregimit.

11. Shkruani foljet që u korrespondojnë këtyre emrave:

shamatë
 sorollatje
 parandjenjë
 grindje
 tronditje

Çfarë emrash janë këta: konkretë apo abstraktë. Pse?

12. Gjeni sinonimet ose antonimet e këtyre fjalëve:

qortoj	Sinonime	Antonime
e çuditur		
i hidhëruar		
i ngadaltë		
i mirë		
të nxehët		
i pastër		
e qetë		

Detyrë

Bëni një krijim të shkurtër me temën: "Përkëdhelja ma zbut shpirtin".

Prindërit tanë

1. Flisni për marrëdhëniet tuaja me prindërit duke u ndalur në këto çështje:

- A duhet t'ju pyesin gjithmonë prindërit kur marrin vendime? Në cilat raste është e domosdoshme?
- A duhet t'i pyesni gjithnjë prindërit, kur vendosni të bëni diçka? Në cilat raste është e domosdoshme?

2. A ua tregoni prindërve të fshehtat tuaja?

Cilit më shumë: babait apo mamasë?

3. Çka ju shtyn të mbani të fshehta nga prindërit?

4. Tregoni një rast kur ju i keni bindur prindërit për një problem të caktuar.

5. Si jeni ndier pasi prindërit janë bindur?

6. Arsyet kryesore të konflikteve ndërmjet prindërve dhe fëmijëve janë:

lodrat

veshjet

punët e shtëpisë

librat

mësimet

shokët.

- Shpjegoni si lindin ato dhe si i zgjidhni ju?

7. Diskutoni rreth qëndrimeve të njëanshme që mbajnë

prindërit në familje në raportet fëmija djalë – fëmija vajzë.

8. Cilat janë disa fjalë kyç që i përdorim

në çaste të caktuara:

- kur vendosim mirëkuptim me prindërit
- kur prindërit kanë ditëlindjen
- kur duam t'u shprehim prindërve mirënjohje.

Fjalorth

bisedojmë, bindim, argumentojmë, kundërshtojmë, shtojmë, falim, falënderojmë, japim të drejtë, japim fjalën, kemi besim, respektojmë, kemi përgjegjësi, kemi dëshira, kemi ëndrra etj.

Ditari i një vajze

12 korrik 19... Ela dhe unë po mbajmë ditar. E bëmë me fjalë të mbanim një ditar që, kur të fillonim gjimnazin, të shkruanim aty ndonjë gjë çdo ditë. Edhe Dora ka ditar, por ajo xhindoset kur unë e kap duke shkruar ndonjë rresht në të. Helenës, i thërras shkurt “Ela”, dhe ajo më quan “Rita”. Helena dhe Greta janë emra tmerrësisht vulgarë. Dora e quan veten e saj “Tea”, por unë vazhdoj ta thërras “Dora”. Ajo thotë se vajzat e vogla (që sipas saj qenkëshin unë dhe Ela) nuk duhet të mbajnë ditar. Thotë se ne mund të shkruajmë vetëm një thes me broçkulla. Ashtu vërtet, por kurrësi një mal më të madh se ai që shkruajnë ajo dhe Liza.

13 korrik. Në të vërtetë duhet të fillonim të shkruanim vetëm pas pushimeve, por, meqenëse do të nisemi të dyja për pushime, po e fillojmë që tani. Kështu do ta mbajmë mend se ç’kemi bërë gjatë kësaj kohe.

Pardje kishim një test pranimi; ishte shumë i lehtë dhe në diktim bëra vetëm një gabim të vogël: shkrova IHN pa H. Mësuesja tha se nuk kishte asnjë problem, se e kuptonte që më kishte rrëshqitur. Dhe vërtet, sepse unë e di mirë që IHN shkruhet me H në mes. Të dyja ishim veshur me të bardha dhe me fjongo të kuqe dhe njerëzit mendonin se ishim motra ose të paktën kushërira. Do të ishte fantastike të kisha një kushërirë, por është edhe më mirë të kesh një shoqe, sepse mund t’i themi gjithçka njëra-tjetrës.

.....

6 dhjetor. Në fillim fare profesoresha nuk tha gjë. Pastaj na dha këtë temë: “Pse ndonjëherë nuk mundem të fle”. Të gjitha vajzat e vështruan me habi, ndaj ajo sqaroi: - Hajde, vajza, nuk është aq e vështirë. Ndokënd s’e zë gjumi se mund të jetë i sëmurë, ndonjë tjetër se është i emocionuar, se është i lumtur ose sepse ka frikë. Një tjetër s’e ka ndërgjegjen të pastër, sepse ka bërë diçka të ndaluar. Nuk e keni provuar ndonjëherë këtë ndjenjë? Duke thënë këto, hodhi sytë nga Edit Bergleri dhe nga ne me një vështrim të rreptë. Nuk tha ndonjë gjë më tepër, kështu që nuk jemi dhe aq të sigurt nëse dyshon për ne. Dje nuk shkova dot në festën që bëhej mbi akull, sepse kisha një kollë të tmerrshme, madje edhe Dora nuk shkoi, sepse i dhembte koka. Nuk e di nëse ishte vërtet dhimbje koke apo dhimbje e ndonjë lloji tjetër, por më duket se është dhimbje e atij llojit tjetër.

22 mars. Shkruaj shumë rrallë në ditar, së pari, sepse të mësuarit më ha shumë kohë dhe së dyti, sepse nuk kam aspak dëshirë pas asaj që tha babi dje. Herën e fundit që shkrova diçka, ishte e shtunë pasdite, ndërkohë babi

Anonim

Kjo pjesë është

marrë nga

libri “Ditari i një vajze anonime nga Vjena”, i cili përfshin shënime të një vajze të mbajtura në formë ditar nga moshë 11 vjeç deri në moshën 14 vjeç. Parathënie e këtij libri e ka shkruar një prej psikologëve më të njohur botërorë, Frojdi. Ai shkruan se në këtë ditar mund të shohësh fare qartë se si ndihet dhe si mendon një vajzë në kohën para adoleshencës.

xhindosem - nevríkosem

vulgar - i trashë, këtu emra jo të bukur

broçkull/ë/a - budallallëk

Kuptimi

- Në këtë pjesë përmenden disa emra:
Ela, Dora, Helena, Rita, Greta, Tea, Liza, Editi.
 - Dalloni emrat realë nga emrat e dëshiruar prej personazheve.
- Gjeni dhe nënvizoni fjalinë kryesore që tregon se:
 - Vajzat e kanë mbaruar shkollën.
 - Vajzat janë shoqe të ngushta.
 - Babai ironizon vajzat.
 - Mamaja nuk e ka vlerësuar të fshehtën e vajzës.
 - Ela nuk do që shoqja ta ndërpresë ditarin.
 - Për Gretën Ela ka të drejtë.
- Ritregoni me fjalët tuaja se çfarë ka shkruar Greta:

në datën 13 korrik,
në datën 6 dhjetor,
në datën 22 mars.

Interpretimi

- Ndaluni në marrëdhëniet ndërmjet:

dy shoqeve: Gretës dhe Elës
dy motrave: Gretës dhe Dorës

 - Gjeni cilësitë e përbashkëta të Gretës dhe Elës.
 - Gjeni cilësitë e ndryshme të Gretës dhe Dorën.
 - Si mendoni ju, cila është arsyeja që Greta shkon më mirë me Elën se sa me Dorës?
- Pse në përgjithësi fëmijët kanë qejf t'i ndërrojnë emrat. A ju ndodh dhe juve një gjë e tillë? Pse?
 - A ju pëlqen emri juaj? Pyesni prindërit se kush jua ka vënë emrin, kur keni lindur.
 - A ka rëndësi emri për ta vlerësuar një njeri?
- Vajzat janë në një moshë që e ndiejnë se po rriten dhe shumë gjëra i shohin ndryshe nga ç'i shihnin kur ishin fëmijë. Gjeni ku shprehen në tekst:

- Ato fyhen shumë shpejt.
- Ato qajnë pa arsye të fortë.
- Ato vlerësojnë dhe gjëra të parëndësishme.
- Ato struken në të fshehtat e tyre.
- Ato mendojnë se të rriturit nuk i kuptojnë.
- Ato ndiejnë dhimbjet e rritjes.

- Cilat nga rastet e mësipërme i ndieni dhe ju? Flisni për situata të ngjashme.
- A kishte të drejtë Greta që u mërzit me mamën? Pse?
- A kishte të drejtë Ela kur thoshte se prindërve asnjëherë nuk duhet t'u tregosh gjë? Po ju e keni këtë mendim?
- Ju mërziteni kur personi që i keni besuar të fshehtën, jua nxjerr atë? Si veproni në raste të tilla?

Gjuha

- Gjeni në tekst fjalët kyç që tregojnë se ditari është një shkrim i fshehtë personal:
P.sh.: *E bëmë me fjalë, e kap duke shkruar, dyshon, _____, _____ etj.*
- Secilës fletë ditari vëri nga një titull:
 - _____
 - _____
 - _____
- Në ditar shkruhen edhe hollësira të panevojshme.
P.sh.: *Dhe vërtet, sepse unë e di mirë që IHN shkruhet me H në mes...*
Gjeni fjali të tilla në tekst.

Ditari

Ditari personal

Ditari është një shkrim karakteristik, i cili nuk shkruhet për ta lexuar të tjerët; autori i tij është njëkohësisht dhe i vetmi lexues i tij.

Në ditar shkruhen zakonisht ngjarjet kryesore që i ndodhin shkruarit gjatë ditës. Ngjarjet ndjekin rrjedhën kronologjike. Përgjithësisht ditari është aktual, sepse shkruhet gjithnjë në çastin kur ndodhin ngjarjet. Ka plot njerëz që i vënë ditarit emër: P.sh.: *I dashur Mimi*.

Në hyrjen e ditarit:

Shkruhet data:

I drejtoheshtarit:

Në përmbajtjen e ditarit:

- Shkruhen veprime të jetës së përditshme:
- Tregohet një ngjarje që ke dëgjuar:
- Shprehen ndjenja e mbresa:
- Shprehen mendime:

Në fund të ditarit:

Shkruhet një përshëndetje intime për ditarin.

I ♥ G.

Shkodër, më 13. 03. 2000

I dashur ditar,

Sot mezi më doli gjumi dhe arrita në shkollë me vonesë.

Arditës i kishte bërë macja pesë kotele.

U ndjeva e hutuar nga gëzimi...

Unë mendoj se edhe prindërit duhet t'i marrin parasysh dëshirat tona.

Mos u mërzit deri nesër.

Paqim...

Ditari - libër

Ka ndodhur, sigurisht jo shpesh, që ditar i dikujt të botohet dhe të shndërrohet kështu nga një ditar personal, në një libër për të gjithë lexuesit. I tillë është *Ditari i Ana Frankut*, i vajzës 14-vjeçare të vrarë nga nazistët, e cila kishte shkruar për ngjarjet tragjike të asaj kohe, pa e ditur se një ditë ditar i saj do të botohej. I tillë është dhe *Ditari i vajzës anonime*, i botuar nga Frojdi, një pjesë të të cilit ju e komentuat në mësimin e kaluar.

Por, ka raste kur shkrimtarët e shkruajnë librin në formën e ditarit, si p.sh. libri i Haki Stërmillit *Sikur të isha djalë*. Në këtë rast nuk kemi të bëjmë me një ditar personal të botuar, por me një zgjedhje stilistike të autorit.

- Përmendni dhe ju vepra të tilla të botuara.

Detyrë

- Shkruani një fletë ditar, sipas modelit të mësipërm. Zgjidhni njërën temë që dëshironi: aktiviteti i një dite, një ngjarje interesante, një ndjesi të re që keni provuar etj.

Tom dhe Haku marrin një ftesë

Që të gjitha këto kanë ndodhur në pranverën e parë, pasi unë dhe Tom Sojeri e liruam zezakun Xhim nga ferma Arkansau e xhaxhait Silas, ku ndodhej i lidhur me zinxhirë si një skllav që dikur ishte arratisur. Ngrica kishte filluar të zbutej dhe çdo ditë që kalonte, të afronte me pranverën. Po fillonte koha kur ngriheshin balonat. Pastaj hyje menjëherë në verë dhe mund të shkoje të laheshe. Po trishtohesh kur vështron kalendarin dhe kupton se sa larg ndodhet vera! Fillon të psherëtish, të ngrysesh. As ti nuk e kupton përse je i shqetësuar. Duke vrrarë mendjen, ashtu, në vetmi, kërkon një vend lart në kodër, anash pyllit, ulesh atje dhe vështron poshtë madhështorin Misisip. E hedh shikimin deri tutje-tëhu, përtej, ku horizonti duket i mbuluar nga mjegulla dhe tymi. Dhe çdo gjë është e heshtur dhe solemne, sikur të gjithë të dashurit kanë vdekur. Dhe për një çast të duket sikur do dhe ti të vdesësh, që të marrin fund të gjitha.

A e dini se ç'i thonë kësaj? Janë ethet e pranverës. Kështu quhen. Dhe kur të zënë, dëshiron (në të vërtetë as vetë nuk e kupton se çfarë dëshiron), por të dhemb zemra, kaq fort dëshiron. Ndien sidomos një mall për të bredhur, se duhet t'u largohesh vendeve të vjetra që të lodhin duke i parë, dhe do të shikosh vise të reja. Këtë dëshirë ke: të ikësh dhe të bredhesh, të arrish larg, ndër vise të huaja, ku çdo gjë është misterioze, e mrekullueshme dhe romantike. Dhe në se nuk ke mundësi t'i realizosh tërë këto, kënaqesh edhe me më pak, ikën ku të jetë e mundur, vetëm të largohesh, madje të shtiresh se ke pasur fat.

Eh, mirë pra, unë dhe Tom Sojeri ishim sëmurë nga ethet e pranverës

Mark Tuen

(Mark Tuen)

Kjo pjesë është shkëputur

nga libri "Tom Sojeri dedektiv" i shkrimtarit amerikan Mark Tuen. Në këtë roman përshkruhen aventurat e dy shokëve, Tomit dhe Hakut, të cilët janë sa të çiltër dhe të zgjuar, aq edhe harrakatë e të guximshëm.

pranvera e parë - këtu: muaji i parë i stinës (marsi) *hedh shikimin tutje-tëhu* - e hedh shikimin andej këtej, në të gjitha anët. *solemne* - këtu: madhështore

eth/e-t - sëmundje që shoqërohet me të dridhura dhe të rëqethura të trupit e temperaturë të lartë. Këtu: ethet e pranverës shkaktohen nga dëshirat e mëdha që ka trupi dhe shpirti i njeriut në stinën e rilulëzimit të jetës.

misterioz/e - përmban diçka shumë të fshehtë që mezi kuptohet. *romantik/e* - që ka diçka ëndërrimtare, pak të fshehtë ose fantastike.

shtiresh - bën ndryshe nga ç'ndien në të vërtetë

rrinim hundë e buzë - rrinim
 të mërzitur.
 ikte me të katra - ikte shumë
 shpejt.
 mbeti shtang - mbeti pa folur
 dhe pa vepruar (sepse u habit
 shumë nga ajo që dëgjoji).
 mirënjohës - ia di vlerën të
 mirës që të bën dikush.
 pamasë- shumë.
 fjalë të papjekura - fjalë që
 thuhën pa u menduar mirë.
 murmuris në vesh - pëshpëris
 në vesh, flas me zë të ulët.
 bëhet pishman - pendohet
 për fjalët që ka thënë më
 parë.
 di ta vërtisë - këtu: di si të
 silllet në çastin e duhur.
 përgjigjet "hazër xhevap"
 - është i gatshëm në çdo
 çast të të japë përgjigjen që
 duhet.

dhe ishim sëmure tepër rëndë. Por nuk kishte asnjë kuptim që Tomi të përpiquej të largohej, sepse teze Poli, thoshte ai, nuk do ta lejonte të braktiste shkollën dhe të bridhte ku t'i tekej. Ja, pra, përse të dy rrinin hundë e buzë. Një ditë, ndaj të ngrysur, tek ishim ulur në shkallët përpara shtëpisë, teze Poli doli me një letër në dorë dhe i tha:

- Tom, duhet t'i rregullosh plaçkat dhe të ikësh në Arkansau, sepse halla jote, Selli, ka nevojë për ty.

Sa nuk më ra të fikët nga gëzimi. Kujtoja se Tomi do të ikte me të katra te halla e tij dhe do ta puthte, por ai mbeti shtang në vend, si një shkëmb, pa nxjerrë asnjë fjalë. Më vinte të qaja kur e shihja që sillej në atë mënyrë, si një budalla, përpara një rasti të tillë. Rrezikoheshim ta humbisnim rastin, po të mos e falënderonte dhe t'i tregohej mirënjohës. Por ai rrinte aty, pa lëvizur nga vendi, kushedi se ç'po mendonte, ndërsa unë përpëlitesha dhe nuk dija se ç'të bëja. Hapi gojën papritur, shumë i qetë (isha gati ta vrisja për fjalët që shqiptoi):

- Më vjen shumë keq, teze Poli, por tani për tani nuk mundem. Të lutem të më falësh...

Teze Poli u habit pa masë dhe u nxeh me t'i dëgjuar këto fjalë të papjekura. Gjysmë minute nuk mundi të shqiptonte asgjë dhe mua më dha rastin t'i murmurisja Tomit, duke i rënë me bërryl:

- Ke luajtur mendsh? Po shkelmon një fat të tillë...

Por ai m'u përgjigj, gjithashtu ngadalë dhe aspak i turbulluar:

- I dashur Hak Fin, dashke t'ia them troç se sa shumë dëshiroj që të shkoj? Do të bëhet menjëherë pishman, duke shpikur turli lloj sëmurdjesh, rreziqesh dhe pengesash dhe më në fund do t'i kthehet mendja krejtësisht. Lërmë mua, se e di qysh duhet t'ia vërtis...

Këtë nuk e kisha menduar. Por Tom Sojeri kishte të drejtë. Kishte kurdoherë të drejtë - dhe ishte i gatshëm kurdoherë të të jepte një përgjigje, si i thonë, "hazër-xhevap". Ndërkohë teza e tij, Poli, siç duket e kishte marrë veten, sepse ia priti:

- Si the? Të të fal? Në jetën time nuk kam dëgjuar një gjë të tillë! Të më flasësh mua në këtë mënyrë? Lëri fjalët dhe mblidhi plaçkat. Po të dëgjova edhe një herë se kërkon të falur për çka dashke dhe nuk dashke ta bësh, do të të flak unë ty si një leckë...

Ndërkohë unë dhe Tomi ia kishim mbathur shkallëve. Kur arriti në dhomën e tij, Tomi më puthi i gëzuar. Ishte i lumtur që do të udhëtonim.

Kuptimi

1. Çka ndienin dy shokët në prag të ardhjes së pranverës?
2. Në ç'mënyrë iu erdhi atyre rasti që dëshironin?
3. Pse Tomi u tregua i përmbajtur para një ftese të tillë?

• *Autori i përdor ato jo në kuptimin e tyre të vërtetë, por për të treguar në shkallën sipërore ndjenjat e personazheve të tij. Shpjegojini si i kuptoni ato?*

Interpretimi

4. Si i kuptoni fjalët se Tomin dhe shokun e tij i kanë kapur *ethet e pranverës*? Shënoni me + ose - për zgjedhjet e mëposhtme:

- janë të sëmurë me temperaturë,
- janë të entuziazmuar,
- dëshirojnë të sodisin natyrën,
- dëshirojnë të rrinë brenda në shtëpi,
- kanë mall për t'u larguar diku,
- janë të bezdisur,
- janë të trishtuar.

5. Po ju çka ndieni në kohën kur shihni se dimri është duke ikur, se kanë filluar të çelinulet, të vijne zogjtë
Thoni disa nga dëshirat që doni t'i realizoni.

6. A e qortoni Tomin se u soll keq me teze Polin, apo veprimi i tij ju bën të vini buzën në gaz? Pse?

7. Si do të silleshit ju po të ishit në vendin e Tomit, nëse do të merrnit një lajm të shumëpritur?

8. Çfarë pëlqeni më tepër te Tomi:

- *shpirtin e tij të lirë,*
- *ëndrrat e bukura,*
- *mençurinë për t'i bërë "hile" tezes?*

Pse ?

10. Me anë të fjalëve që thonë Tomi dhe teze Poli, autori na zbulon disa cilësi të tyre. Gjejini dhe shkruajini ato në fletore sipas skemës së mëposhtme:

cilësitë e Tomit	cilësitë e teze Polit

11. Lidhni me shigjetë cilësitë me personazhet:

Tomi	i përmbajtur
	i papërmbajtur
Haku	gjakftohtë
	gjaknxehtë
	i qetë
	i shqetësuar

12. Shpjegojini me fjalët tuaja këto shprehje:

*bridhte ku t'i tekej
rrinin hundë e buzë
mbeti shtang*

Gjuha

9. Vini re me vëmendje këto fjali:
 - a) *Dhe për një çast të duket sikur dhe ti do të vdesësh ...*
 - b) *Sa nuk më ra të fikët nga gëzimi ...*
 - c) *Isha gati ta vrisja për fjalët që shqiptoi...*

Xhoanë Rouling

(Joanne Rowling)

Kjo pjesë është shkëputur nga romani me disa vëllime "Harri Poteri", një prej veprave më të njohura sot në botë për fëmijë.

gëlon - këtu, vërshon një shumicë e madhe njerëzish;

48

gorill-ë-a - lloj majmuni

zgërlaq - e bëj të butë, ia pres fuqinë

Ishte një e shtunë plot me diell dhe kopshti zoologjik gëlonte nga familjet. Te dera e hyrjes e Dërsilit, xhaxha Vernoni i bleu Dadlit dhe Persit dy akullore të mëdha me çokollatë dhe pastaj, meqë banakierja buzëgaze e shitores e pyeti Harrin ç'dëshironte të merrte, para se ata të dy ta largonin së andejmi, i bleu një lëng limoni të ngrirë, që kushtonte pak. S'ka të sharë, mendoi Harri duke e lëpirë, tek po shikonte një gorillë që po e kruante kokën dhe që i ngjiste tepër fort Dadlit, veçse nuk ishte flokëverdhtë.

Ajo që paraditja më e bukur që kishte kaluar Harri prej shumë kohe. U përkujdes që të ecte ndonjë hap më mbrapa, në mënyrë që Dadli dhe Persi, të cilët në kohë të darkës kishin filluar të mërzhiteshin nga kafshët, të mos ia nisnin përsëri argëtimit më të dashur të tyre e ta zinin me grushta. Hëngrën darkë në restorantin e kopshtit zoologjik dhe, kur Dadli bëri naze, sepse feta e tij e ëmbëlsirës nuk ishte mjaft e madhe, xhaxha Vernoni i bleu një tjetër dhe Harrit i dhanë leje ta mbaronte atë që la tjetri.

Më vonë Harri mendoi se duhej ta kishte kuptuar që në fillim se tërë ajo mirësi s'kishte si të zgjaste.

Mbas buke shkuan në ndërtesën ku mbaheshin gjarpërinjtë. Lokali ishte i freskët dhe gjysmë i errët, me vitrina të ndriçuara përgjatë faqeve të mureve. Përmbas xhamave zhapinj dhe gjarpërinj të të gjitha llojeve zvarriteshin dhe ngjiteshin nëpër trungje pemësh dhe nëpër gurë. Dadli dhe Persi donin të shikonin kobrat e stërmëdha dhe helmuese si dhe pitonët trupmëdhenj që mund të zgërlaqnin njeriun. Dadli u tregua më i shkathët dhe e diktoi ku ishte gjarpri më i madh nga të gjithë të tjerët. Ai mund të mbështillej për bukuri dy herë rreth makinës së xhaxha Vernonit dhe ta shtrydhte e ta bënte sa një kazan plehrash, por në ato çaste sikur s'ishte më qejf. Përkundrazi, ishte duke bërë një gjumë të thellë. Dadli mbeti me hundë të ngjeshur mbas xhamit, duke soditur dredhat e murme

Kuptimi

1. Shënoni me fjalinë e saktë dhe me fjalinë jo të saktë:

- Ishte ditë e diel.
- Lëngu i limonit ishte i shtrenjtë.
- Gorilla ndryshonte nga Dadli vetëm nga flokët.
- Pavijoni i gjarpërinjve ishte shumë i ndriçuar.
- Dadli nuk e diktoi kush ishte gjarpri më i madh.
- Gjarpri mund ta mbështillte tri herë makinën e xhaxha Vernonit.
- Harri e shikoi gjarpurin me ngulm.
- Gjarpri kishte lindur në Brazil.
- Persi dhe Dadli u lebetitën.
- Në etiketë shkruhej: *Boa constrictor, Brazil.*
- Gjarpri i tha Harrit: *Faleminderit, mik.*

2. Ritregojeni pjesën pasi të keni shkruar katër fjali përmbledhëse në fletore.

Interpretimi

3. I keni lexuar librat për *Harri Poterin*? Cilat vëllime?

Kush nga ju i ka lexuar të gjitha vëllimet?

4. Tregoni cila nga historitë e tij ju ka bërë më shumë përshtypje.

5. Shkruani në fletore të gjitha personazhet që dalin në këtë pjesë.

Ç'dini për ta?

6. Ç'tregojnë për jetën që bën Harri rastet kur:

- xhaxha Vernoni i blen Harrit lëng limoni të ngrirë,
- kushërinjtë e gjuanin Harrin me grushte,
- Harrit i dhanë pjesën e mbetur të ëmbëlsirës?

7. Çka gjeni të përbashkët në brengën e Harrit me gjarpurin?

- Pse gjarpri e falënderoi në fund Harrin?

Gjuha

8. Për çfarë ju parapërgatit kjo hollësi në tekst: *...Më vonë Harri mendoi se duhej ta kishte kuptuar që në fillim se tërë ajo mirësi s'kishte si të zgjaste.*

9. Si shprehen në tekst mënyrat e komunikimit ndërmjet Harrit dhe gjarpurit:

- me shikim,
- me fjalë,
- me gjeste,
- me fërshëllimë?

7. Në cilën fjali shprehet jeta e vështirë që bënte Harri në shtëpinë ku jetonte?

Detyrë

8. Gjeni dhe shkruani në fletore:

- fjalët kyç që përshkruajnë pavijonin e gjarpërinjve: zhapinj, zvarriteshin,.....,, etj.

- fjalët kyç që përshkruajnë situatën më të frikshme të pjesës: vërtik, të lebetitur,,, etj.

Shkruajmë me imagjinatë

Personazhi juaj i dashur Harri Poteri me imagjinatën e tij arrin të bëjë veprime të mahnitshme.

1. Parapërgatitja

Mendoni për një çast sikur po shoqëroni Harri Poterin në aventurat e tij.

Shkruani në mënyrë të përmblodhur për:

- Veshjet e çuditshme që do të vishni.
- Rrugët qiellore që do të përshkruani.
- Realizimin e dëshirës që doni të arrini.

2. Zhvillimi

Përshkruani udhëtimin që do të bëni:

- Nis udhëtimi në hapësirë...
- Rrugët nuk janë me asfalt..., por me re
- Ti ngjan me një magjistar...
- Përbindësh me krahë...
- Shpejtësi skëterre ...
- Ju ndodh diçka në fluturim...
- Ndërroni drejtim ...
- Mbërritja...
- Objekte të çuditshme...
- Të papriturat...
- Kthimi...

3. Mbyllja

- Mbërritja nga ku u nisët...

- a. Shkruajeni historinë që përjetuat, duke përfshirë në të sa më shumë elemente joreale.
- b. Mbështetuni në tregime të tjera fantastiko-shkencore që keni lexuar apo që do të lexoni për këtë qëllim.
- c. Hapni thesin e fjalëve që do të përdorni për shkrimin me imagjinatë:

Emra: makina fluturuese, rrugët me re, planeti i çuditshëm, lartësia...

Mbiemra: i frikshëm, i mahnitshëm, i gjysmëndriçuar...

Përemra: Ata ishin të çuditshëm... Bota e tyre... Të gjithë... Askushi...

Numërorë: me një mijë kilometra në orë; I tridhjetëepesti po na sulmonte....

Folje: përshkruam, ulëriu, dihati, dëshironte, soditëm, u shpërbë, ndryshoi formë...

Ndajfolje: pambarimisht, jashtëzakonisht, tmerrësisht, veçanërisht etj.

Xhusi Kuarengi

(Giusi Quarenghi)

Kjo pjesë është shkëputur nga libri me të njëjtin titull i njërit prej shkrimtarëve të njohur italianë për fëmijë. Në këtë pjesë tregohet për vlerën e fjalës në vetvete, si dhe për një klasifikim të drejtë të llojeve të librave.

vëzhgoj - vështroj me vëmendje

52

rezultat-i - ajo që del nga një veprim ose një punë

konkluzion-i - përfundim, këtu: arritja e një mendimi që del nga përfundimi i një pune

bart - këtu: mbajnë në vetvete

Fjalët më të rëndësishme

Më në fund kishin ardhur në bibliotekë raftet e reja. Për t'i radhitur librat nëpër rafte vendosa të qëndroj deri vonë. Pasi mbarova, e ndjeva veten aq të lodhur, sa s'më kishte mbetur gjë tjetër, veçse të flija në bibliotekë. Në mes të natës pashë librat të lëviznin. Ata ngriheshin në ajër dhe ndryshonin vendet duke ngatërruar gjithë radhitjen alfabetike.

“Po pse e bëjnë?” - pyesja veten. - “Çfarë kuptimi ka? Dhe pse duhet të lëvizin?”

Vazhdova t'i vëzhgoja gjatë dhe m'u duk se librat po diskutonin. Ata po flisnin se cila nga fjalët ishte më e rëndësishmja.

- Si t'ia bëjmë? - pyesnin librat.

- E thjeshtë, - tha fjalori, ai ishte i sigurt në vetvete, sepse e dinte që ishte libri i cili i përmbante të gjitha fjalët.

- Mjafton të numëroni sa herë ndodhet një fjalë në një libër...

- Po kështu nuk do të mbarojmë kurrë...!” - psherëtiu dikush.

- Nuk është e vërtetë, - shpjegoi fjalori. - Me kompjuterin që ndodhet në dhomën tjetër kjo punë mund të bëhet shumë shpejt. Kompjuteri do të numërojë fjalët dhe ne më pas do të shohim rezultatet dhe do të nxjerrim konkluzionet. Dhe do të jemi në gjendje të njohim se cilat fjalë janë më të përdorura dhe cilat më pak.

Një libër shumë, shumë i vogël, antik e ndërpreu:

- Po cilat do të jenë fjalët më të rëndësishme: fjalët më të përdorura apo ato më pak të përdorura?

- Sigurisht ato më të përdorurat, - zëri vinte nga një gazetë, - sepse ato i ndihmojnë njerëzit për ditë që të komunikojnë me njëri-tjetrin. Të gjithë njerëzit mund t'i kuptojnë dhe t'i përdorin këto fjalë.

- Për mendimin tim nuk është aq e thjeshtë, - dëgjova që po fliste nga larg një libër filozofie. - Ndoshta fjalët më të rëndësishme janë ato më të rrallat, ato më pak të njohurat dhe ato më pak të përdorurat, pikërisht sepse ato bartin brenda tyre atë vështirësi për emërtimin e gjërave të rralla të universit. Këto fjalë shërbejnë si yje polare....

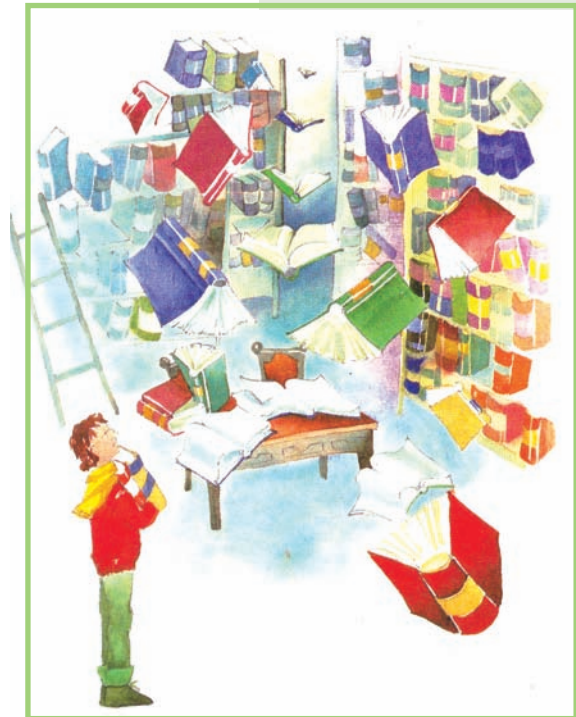
- Yjet polare janë në qiell, - tha një libër poezie që dukej sikur po mendohej me zë. - Dhe çfarë është ajo që e bën qiellin kaq të çmuar? Sipas

meje, janë të gjitha yjet, të vegjël e të mëdhenj, madje dhe errësira që i bënë ata të shkëlqejnë. Kaq e çmuar është gjuha, me fjalët e saj si yje...

- Shumë bukur. Ajo që the është shumë poetike, por me sa duket gjithë kjo të ka luajtur mendsh, - tha një libër historie. - Ndërsa unë di që ka fjalë që të gjithë i kuptojnë dhe fjalë që asnjëri nuk i kupton dhe që shumë pak i përdorin. Por di, gjithashtu, që nuk varet vetëm nga fjalët, por dhe nga ai që i përdor: ka njerëz që i përdorin për t'u kuptuar dhe të tjerë që i përdorin për të mos u kuptuar. Për mua fjalët më të rëndësishme janë ato që janë më të thjeshta.

“Ndërsa unë votoj për fjalët më të rralla, sepse brenda tyre ka një zemër të vështirë, por shumë të çmuar”, - foli një libër i historisë së shkencës.

As vetë nuk e kuptova se si më zuri gjumi dhe, kur më doli, ndjeva përsëri librat që po vazhdonin diskutimin e tyre në errësirën e bibliotekës ...

Përktheu Erdeta Mero

Studiojmë tekstin

Kuptimi

- Në cilat libra ndodhen më shumë:
 - fjalët që shprehin ndjenja dhe fantazi;
 - fjalët që tregojnë dukuri shkencore;
 - fjalët që sjellin informacione të jetës së përditshme;
 - fjalët që tregojnë dukuri të të menduarit;
 - fjalët që sjellin informacion historik?
- Renditini në fletore fjalët sipas dendurisë së përdorimit të tyre.

Interpretimi

- Po ju si mendoni:
 - Cilat janë fjalët më të rëndësishme të gjuhës:
 - fjalët që përdoren më shpesh;
 - fjalët që përdoren më rrallë;
 - fë dyja llojet njësoj?

- Cilat janë fjalët më të çmuara të jetës së përditshme:
 - fjalët që shprehin urrejtje, mosmirënjohje;
 - fjalët që shprehin dashuri, mirënjohje?
 Argumentojeni mendimin tuaj.
- Lidhni me shigjetë llojet e librave me fjalët kyç që ata përmbajnë:

Libri historik	substancë kimike
Libri i filozofisë	ngjarje
Libri me poezi	ndërgjegje
Libri shkencor	qiellore
Fjalori	lajme
Gazeta	arra

Librat dhe interneti

1. Kohët e fundit diskutohet shumë rreth vendit që zënë sot në jetën e rinisë librat dhe interneti si dhe problemi që interneti mbivlerësohet në raport me librat. Po ju ç'mendoni për këtë?

2. Për njohuri:

Një nga gjërat më të rëndësishme për të cilat na shërben kompjuteri është edhe interneti. Sot ai është bërë një nga mjetet më të rëndësishme të transmetimit të informacionit. Roli i tij sot për sot është i pazëvendësueshëm.

Në të çdo njeri gjen pothuajse gjithçka që kërkon. Interneti është "biblioteka" më e madhe e botës. Ai ka gëlltitur brenda vetes të gjitha librat; të vjetër dhe të rinj - si dhe komentet për ta.

• Po ju a e përdorni internetin për të marrë informacione? Tregoni mënyrën se si veproni.

3. Në rast se do të uleshit në një kompjuter dhe do të hapnit një faqe interneti, çfarë do të kërkonit:

4. Shpjegoni kuptimin e fjalëve të mëposhtme që ju lexoni në kompjuter:

Open, cancel, file, chat, e-mail, click, delete, enter.

5. Lexoni thëniet e mëposhtme për librat dhe bëni komente rreth tyre:

- *Kush ka një libër, ka një thesar.*
- *Libri është burimi i dijes.*
- *Shtëpi pa libra, shtëpi pa dritë.*

Një mik i madh; Fjalori

Përse mund të jetë fjalori një mik i madh?

Fjalori është një libër që:

- përmban fjalët e gjuhës;
- shpjegon kuptimin e çdo fjale dhe të ndihmon ta kuptosh kuptimin e saj duke dhënë edhe shembuj;
- të mëson si ta shkruash e ta përdorësh drejt çdo fjalë.
- Fjalori tregon se fjala është emër, mbiemër, folje, ndajfolje etj.
- Fjalorët dygjuhësh tregojnë edhe si shqiptohet edhe ç'kuptim ka fjala në gjuhën e huaj.
- fjalët në fjalor renditen sipas alfabetit.

a. Si e gjejmë fjalën në fjalor

Kërkojmë p.sh., fjalën **bregu**.

Shikojmë **shkronjën e parë**

Shikojmë **shkronjën e dytë**

Shikojmë **shkronjën e tretë**

- **b** - baba... **bacë**... etj.

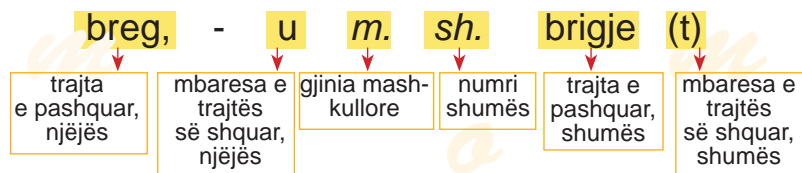
- **br** - brazdë... **bravë**... etj.

- **bre** - bredh... **bredhur**... **breg**.

b. Gjejmë kuptimin e fjalës.

breg/u - pjesë a rrip toke që kufizon në anë një rrjedhë uji, një det, një liqen.

c. Shohim veçoritë gramatikore të fjalës.

Për të gjetur fjalët në fjalor (p.sh.: *miqtë, kam punuar, e bukur*) duhet që:

- **emrin** ta kërkojmë në trajtën e pashquar, numri njëjës, rasa emërore: *mik*.
- **foljen** duhet ta kërkojmë në kohën e tashme, mënyra dëftore, veta I, numri njëjës: *punoj*.
- **mbiemrin** duhet ta kërkojmë në gjininë mashkullore, pa nyjë: *bukur*

• Proveni të gjeni në fjalor:

emrat: pleq, djem, lumenj, parqe.

foljet: këndojmë, shkruam, kisha pastruar, pata marrë.

mbiemrat: i bukur, të mirë, të mëdhenj, e pastër.

Fjalët e pandryshueshme, si:

në, mbi, drejt, mirë, keq, dhe, sepse etj., gjenden në fjalor, ashtu si janë shkruar në një tekst.

akrobaci, -a *f. sh.* -(të) 1. ushtrim gjimnastikor i ndërlikuar e i vështirë, zakonisht me figura; lloj i tillë gjimnastikor i artit në cirk: *akrobaci në vegla*. 2. edhe *sh.* -**ra(t)** *fig. keq.* veprim i shkathët e dredharak për të mashtruar dikë, për t'iu shmangur thelbit të çështjes, për t'iu larguar së vërtetës etj.; pehlivanllëk.

akrobát, -i *m. sh.* -ë(t) 1. gjimnast që bën akrobaci: *akrobatët e cirkut*. 2. *fig. keq.* ai që bën akrobacira; pehlivan. • *fem.* -e, -ja *sh.* -e(t).

akrobatik, -e *mb.* 1. që lidhet me akrobacinë a me akrobatin, i akrobacisë a i akrobatit; shumë i shkathët e i zhdërvjellët: *ushtrime akrobatike*. 2. *fig. keq.* që bëhet me akrobacira, dredharak: *veprime akrobatike*.

aksesór, -i *m. sh.* -ë(t) *libr.* shtojcë. • -, -e *mb.* plotësues.

aksidént, -i *m. sh.* -e(t) fatkeqësi e papritur ose e rastit, që mund të sjellë dëmtime a vdekje: *aksident automobilistik*; / *fig. libr.* ngjarje e rastit a e papritur, zakonisht e rëndë.

aksidental, -e *mb. libr.* që vjen nga një aksident; / *fig.* që ndodh rastësisht ose papritur: *vdekje aksidentale*.

aksidentalisht *ndajf. libr.* si pasojë e një aksidenti: *u plagos aksidentalisht*; / *fig.* rastësisht ose papritur: *e gjetën aksidentalisht*.

Ushtrohu

1. Plotëso tabelën.

emra	emërore, njëjës	folje	veta I, e tashme
pleq	plak	këndojmë	këndo
miq		shkruam	
djem		kisha pastruar	
gratë		kishit vizatuar	
lumenjtë		pata marrë	
parqe		do të shisni	
fiq		do të kem takuar	
djem		shikova	

2. Shkruaj në fletore sipas rendit alfabetik fjalët:

alarm, letër, shkollë, zile, zhapik, tokë, nis, re gjethe, pemë, buri, copëtoj, detyrim, përgjegjësi, bashkëpunim, anëtar, ilustrim, titull, shënjestër, gjatësi, mirësi, garë, fitoj, dimër, dhomë

3. Shkruaj fjalët e dhëna sipas rendit alfabetik. Kujdes kur ato fillojnë me të njëjtën shkronjë.

banesë, bagëti, burim, çati, çifteli, çudi, festë, fustan, fushë, fizarmonikë, gur, gatim, gërshet, gabim, gërshetim, grindem, godit, gyp, papirus, paradoks

56

4. Nënvizoj fjalët që janë shkruar si duhet. Verifiko zgjidhjen e ushtrimit me fjalorin.

gjirafë	zëmër	zemëroj	bronx	qengj
qendër	gjigant	shëmbëll	çfaq	coptoj
xhvesh	xhduk			

5. Ngjyros fjalën bazë që të shërben për të gjetur fjalën në fjalor.

djalë	djem	djalit	djemve	djali
peshqit	peshk	peshqve	peshkut	peshku
dëgjova	dëgjonte	kishte	dëgjuar	dëgjoj
e vogël	i vogël	të vegjël	të vogla	përrenj

6. Gjeni në fjalor fjalët: *arritje, zhargon, përrurim, baraspeshë* dhe shkruani kuptimin e secilës.

RUBRIKA II

Faqja e poezive

Qëllimi i kësaj rubrike:

*Lexoj të prek ndjenjat, mendimet dhe
imazhet e mia në thellësinë e tyre më të madhe.*

Naim Frashëri

Ky fragment
është
shkëputur

nga poema *lirike-baritore*
(*idilike*) *Bagëti e Bujqësia*.

Mbahet si një nga poemat
më të ndjera të poezisë
shqipe, ku poeti i thur
himn natyrës, dashurisë
dhe krenarisë për
vendlindjen.

Bagëti e Bujqësia

Vashë bukurosh' e bariut, që vjen me llërë përveshur,
Më zemërë të dëfryer e me buzëzë të qeshur,
Me dy shqerrëza ndër duar të bukura si dhe vetë,
Në sythit tënd e shoh gazë, që s'e kam gjetur ndë jetë.
Dashi sysk e me këmborë, q'e ke manar po të vjen pas
Dhe qeni me bes' i larmë të ndjek me dëshir' e me gas.
Dashç Perëndinë, pa më thua a mos na pe bagëtinë?
Pash' atje pas më të gdhirë... ja atje përtej tek vinë!
O sa bukuri ka tufa! Sa gas bije bagëtia!
Vijnë posi blet' e plotë, i bekoftë Perëndia!
Nëpër shesh' e nër bregore janë përhapurë shqerrat
E kecërit nëpër rripat dhe në gjethet e në ferrat!
Sa me vrap e me gas bredhin edhe lozin shok me shok,
Aty përhapen me nxit, aty mblidhen prapë tok;
Edhe prapë tufë-tufë përhapenë duke bredhur,
Duke ikur me vrap shumë, duke lojtur, duke hedhur;
Nxitojn' e s'lodhenë kurrë edhe kur i merr uria,
Secili futet në tufë, suletë në mëm' e tija.
Posa gjen mëmën e dashur dhe me vrap i hyn në gji,
Rri më gjunjë dhe zë sisën dhe qumështin e ëmbël pi;
Pa e ëma me mall shumë, ndo dhi qoftë e ndo dele,
Birr' e vetëm e merr në gji me gas e me përkëdhele.
Sa më pëlqen blegërima, zër' i ëmbël' i bagëtisë,
Qëngji dhe kec' i bukur, që rri më gjunj' e pi sisë!
Përhapurë bagëtia nëpër sheshe, nëpër brinja
Nër lajthi, e nëpër dushnja, ndër murriza, në dëllinja;
Bien zilet e këmborët dhe fyelli e xhuraja,
Dheu bleron e gjallërojnë fusha, male, brigje, maja
Edhe gjithë gjë e gjallë ndjen në zemër një dëshirë,
Një gas t'ëmbël e të shumë, o sa bukur e sa mirë!
Pelën e ndjek mēz' i bukur, lopës i vete viçi pas,
Dallëndyshja punëtore bën folenë me të math gas;
Ogiçi ikën përpara, i bije tufës në ballë.
Me zemërë të çelur shumë vetë si trimi me pallë;
Zogjtë zënë këng' e valle po kërcëjnë e këndojnë
E nëpër dega me lule si engjëllit fluturojnë.

Kuptimi

1. Kujtoni hyrjen e poemës “Bagëti e Bujqësia”: *O malet e Shqipërisë...*

Bëni lidhjen me këtë fragment.

2. Në këtë poemë ndjenja e mallit shfaqet në disa drejtime:

Malli për → atdheun,
→ natyrën,
→ kohën e shkuar.

- Ku shfaqet në këtë fragment?

3. Përshkruajeni me fjalët tuaja peizazhin baritor që shpaloset në këto vargje.

Gjuha

Poema *Bagëti e Bujqësia* ka mjaft veçori të përbashkëta me **poemën baritore**; që ndryshe quhet **idilike** (nga greq. *eidyllion* - pamje) që paraqet jetën në fshat. Një nga poemat më të njohura baritore është *Bukolikat* e poetit të madh romak, Virgjilit. Nëpërmjet **idilit** i thuret himn jetës në natyrë, si dhe jetës së barinjve.

- Ku duket kjo në këtë fragment?

4. Me cilën figurë letrare realizohet:

shpirtëzimi i natyrës,

shpirtëzimi i botës së kafshëve?

- Komentojeni atë.

5. Ç’lloj personazhi është vasha: **epik** apo **lirik**?

- Çfarë përshkruan autori, *karakterin* apo *pamjen* e saj?

6. Në poemë gjejmë peizazhe tepër të gjalla e konkrete. Ç’rol luan **enumeracioni**, **apostrofat** dhe figurat e tjera stilistike në perceptimin pamor e dëgjimor të tyre.

DITIRAMBI

Sikurse poezia idilike, edhe ditirambi është himnizuese. Por në ndryshim prej saj ditirambi e ka origjinën te festat që bëheshin për nder të Dionisit në antikitetin grek. Nga poetët shqiptarë ditiramb ka shkruar poeti Vinçens Prendushi:

*Ç’ka m’ka kryet, qi m’asht randue
E pse mendt do t’ m’bluejn poterë?
Gjithshka më pështillet
Gjithshka më siellet;
Për nën kambë po m’dridhet toka
E, pse fajet m’i ka koka,
Po la tokën e sal në det ...
Un dola, qe ...
Ktu rremin, bre ...
Çka i thue jetës, i mbetun n’zall?
Hajde t’ dalim der n’ Bisht-Pall.
Sa e bukur dan
Barka, kur çan
Detin n’prenderë ...
Kjo a jetë me nderë! –*

ENUMERACIONI

Shërben për të bërë përshkrime sa më të gjalla e më konkrete plot fakte e detaje të larmishme nga realiteti që numërohen njëri pas tjetrit.

7. Pse Naimi ka zgjedhur vargun 16-rrokësh për të shkruar poemën e tij baritore?

Detyrë

Mësoni përmendsh vargje nga fragmenti dhe recitojini bukur.

Malli për Atdheun

1. Lexoni fjalët në kuti dhe shtoni të tjera që lidhen me këtë fushë tematike:

atdhe, dashuri, mall, largim, bukuri, këngë, gjuhë, familje, male, fusha, pyje, fis, motër, vëlla, të afërm, emigrim...

- Me këto fjalë dhe me të tjerat që shtuat, përpiquni të bëni një skicë ose një vjershë të shkurtër për Atdheun, sipas modelit të rilindësve (jo më shumë se gjashtë fjali ose tetë vargje).

2. Në pjesën “Atdheu”, Faik Konica ka përshkruar mallin e të larguarve nga atdheu. Ja një paragraf nga kjo skicë poetike:

“Duhet të jesh jashtë Shqipërisë e të jesh larg, për të kuptuar se ç’forcë e ç’bukuri të ëmbël ka për veshët kjo fjalë”.

- Bëni komentin e këtyre fjalëve me pesë fjali.

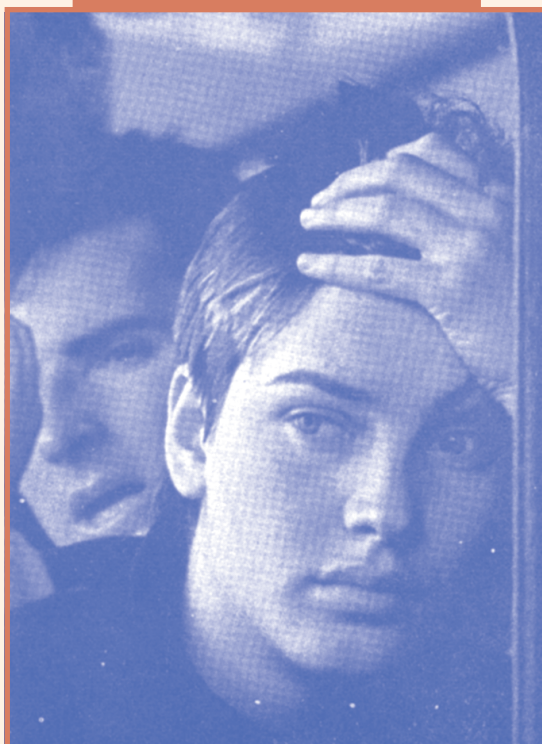
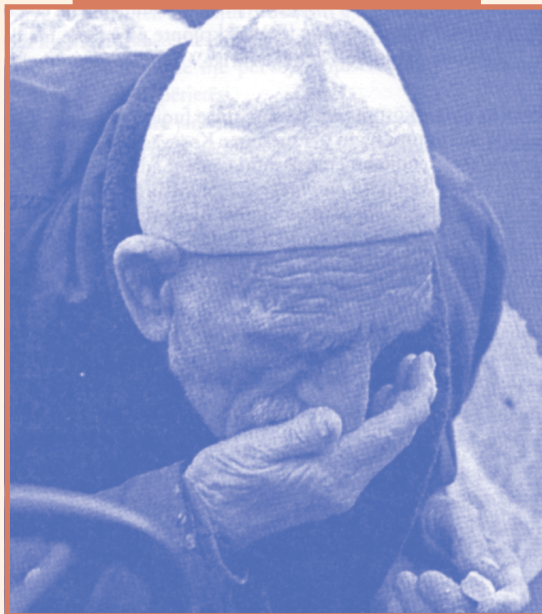
3. Shumë familje shqiptare sot i kanë njerëzit e tyre të larguar në shtete të tjera të botës. Me siguri dhe ju keni ndonjë shok ose ndonjë të afërt larg.

Sillni dhe lexoni në klasë ndonjë letër të dërguar prej tij me postë ose postë elektronike.

a. Flisni si jeni ndier kur i keni takuar ata pas shumë kohësh.

b. Tregoni ndonjë rast konkret se si ata jetojnë atje.

c. Tregoni ndonjë rast konkret nga jeta shkollore e një moshatarit tuaj, që jeton jashtë atdheut.

Gjergj Fishta

Ashtu si Naim
Frashëri
edhe Gjergj

Fishta mbahet si poeti
kombëtar i shqipes, që
shkroi epopenë shqiptare
në vargje dhe që gjithnjë
punoi e luftoi për idenë

gjam-ë-a - gjëma , këtu:
gjëmimi

e rrfesë - e rrufesë

zhgjetare - shigjetare, që
godet me shigjetë.

ju thaftë goja - iu thaftë
gjuha, të mos flasë më.

len mbas dore - nuk
kujdeset, e braktis

trima n'za - trima të
dëgjuar, me famë

Gjuha shqipe

Porsi kanga e zogut t'verës,
Që vallzon n'blerim të Prillit;
Porsi i ambli flad i erës
Që lmon gjit e drandofillit:
Porsi vala e bregut t'detit,
Porsi gjama e rrfes zhgjetare,
Porsi ushtima e njëj tërmetit,
Njashtu à gjuha e jonë shqiptare.

...

Pra, mallkuar njai bir Shqiptari,
Që ketë gjuhë të Perëndis,
Trashigim, që na la i Pari,
Trashigim s'i a len ai fmis;
Edhe atij i u thaftë, po, goja,
Që e përbuzë ketë gjuhë hyjnore;
Që n'gjuhë t'huej kur s'asht nevoja,
Flet e t'veten len mbas dore.

...

Nëpër gjuhë shqipe bota mbarë,
Ka me u njoftë se ç'fis ju kini,
Ka me u njoftë ju për Shqiptarë:
Trima n'za sikurse jini.
Prandej n'e doni fisin,
Mali bregu dhe malcia,
Prej një goje sot t'brohorisin:
“Me gjuhë t'vetën rroftë Shqipnia!”.

Kuptimi

1. Me këtë vjershë poeti i thur himn gjuhës shqipe. Ai jep disa ide të rëndësishme poetike për kohën kur jetoi, po dhe sot ato tingëllojnë aq aktuale. Gjeneratë vargjet korresponduese dhe lexojini ato bukur.

- *Gjuha shqipe është e bukur.*
- *Gjuha shqipe është e ëmbël.*
- *Gjuha shqipe është e fuqishme.*
- *Gjuha shqipe është e pasur.*
- *Gjuha shqipe është e lashtë.*
- *Gjuha shqipe është simbol i kombit.*

Interpretimi

2. Në këtë vjershë kemi dy qëndrime të poetit:

- Lavdërimin e gjuhës shqipe.
- Mallkimin e atyre që duan ta mohojnë.

Bashkëbisedoni me njëri-tjetrin dhe mësuesin në klasë për këto dy qëndrime të Fishtës.

3. Siç e dini, shumë familje shqiptare sot kanë emigruar dhe jetojnë në shtete të tjera të botës. Fëmijët e këtyre familjeve rrezikojnë të harrojnë gjuhën shqipe. Ata flasin dhe shkruajnë me shumë gabime.

- A nuk është kjo një dukuri shumë negative? Pse?
- Si mund të shmangët kjo gjë?
- Cilët janë përgjegjësit kryesorë për këtë?

Gjuha

4. Me ç'ka e krahason gjuhën shqipe poeti:

5. Gjeneratë mbiemrat e nyjshëm që përdor poeti. .

- Pse ndodh kjo?
- A mendoni se në këtë rast shtohet emocionaliteti i poezisë?

6. Ndaluni tek ideja e trashëgimisë.

Le ta shohim atë në formën e skicës:

STËRGJYSHI-----BABAI-----FËMIJA

- Bëni komentin tuaj,

Detyrë

Mësojeni përmendsh vjershën dhe mundohuni ta recitoni sa më bukur atë.

Mëngjes

*Kjo poezi refleksive i kushtohet natyrës së
vendlindjes së poetit, liqenit të Pogradecit.*

Si shpirt i zi në kraharuar
u mbyll liqeri nënë male.
Nga fundi i tij, e pasqyruar
po shuhet nata mengadale.

Tashi dhe agimi llamburitës
po svagullon në fund liqeri,
po tretet tinëz yll i dritës
posi një sumbull prej sheqeri.

Pra, ja! Pra, ja! Se dita ndezi,
Se fund' i ujit vetëti,
se posi lajmëtar mëngjesi
del zogu i bardh' i një nositi.

svagullon – ndrit përsëri

agim-i – koha kur nis të zbardhë dita, drita e
parë e mëngjesit.

llamburitës – që ndrit shumë, që shkëlqen
tinëz – fshehtas

sumbull-a – kopsë, këtu: kokërr sheqeri

vetëti – këtu: u shfaq me shkëlqim

nosit-i – pelikan, shpend i madh uji me pendë të
bardha, me sqep të gjatë me një qese në sqep,
ku mban peshqit që kap.

Kuptimi

1. Në të tria strofat e poezisë kemi tri çaste të ndryshme kohe:

- nata
- agimi (kufiri midis natës dhe mëngjesit)
- ardhja e mëngjesit.

Me cilat fjalë kyç i përshkruan ato poeti? Gjejini dhe lexojini ato.

2. Shkruani nga një fjali për secilën strofë.

Interpretimi

3. Çfarë ju ngjall leximi i tri strofave të poezisë? Plotësoni me *po* ose *jo* për secilën:

	Strofa I	Strofa II	Strofa III
qetësi			
gëzim			
ëndërrim			
entuziazëm			
frymëzim			
kënaqësi			
ankth			
frikë			

4. Shpesh fjalën *shpirt* ne e përdorim me të njëjtin kuptim me fjalën *zemër*. P.sh.: *më dhemb shpirti, më dhemb zemra, m'u gëzua shpirti, m'u gëzua zemra*, duke shprehur kështu ato ndjenja që na burojnë nga brenda.

Imagjinoni *liqenin rrethuar nga malet*
zemrën brenda kraharorit.

A ju pëlqen kjo? Pse?

5. Gjeni krahasimin në strofën e fundit dhe thoni si e kuptoni atë.

Gjuha

6. Duke u mbështetur në kuptimin e parë të foljeve *shuhet* dhe *tret* zbërtheni kuptimin e tyre të figurshëm, p.sh.:

(kupt. i parë)

- Po *shuhet* zjarri...

- Po tretet kokrra e sheqerit (në ujë)

(kupt. i figur.)

- Po *shuhet* nata...

- Po tretet ylli i dritës (në liqen)

- Këto folje tregojnë për një veprim
 - të ngadalshëm
 - të shpejtë?

7. Këtë vjershë poeti e ka shkruar shumë vite përpara, prandaj fjalët e vjershës nuk janë të shkruara sipas normës të sotme drejtshkrimore. Bëni ndreqjen e tyre në fletore p.sh.:

kraharuar

kraharor

liqeri

nënë

mengadalë

tashi

vetëti

Detyrë

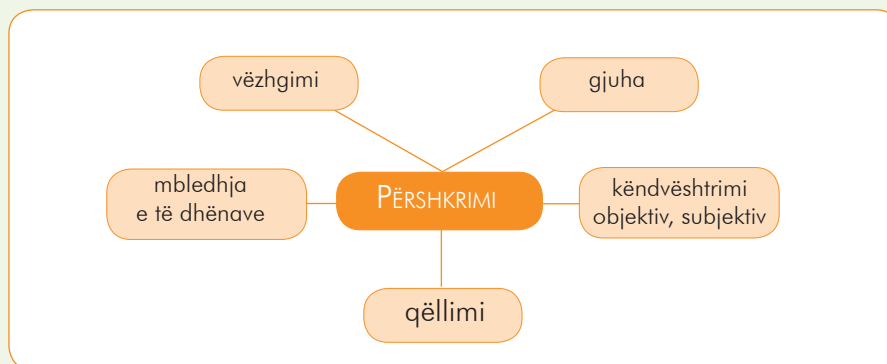
- Pasi ta keni vëzhguar me kujdes çastin e perëndimit të diellit, përshkruajeni atë bukur në fletoren tuaj. Mos harroni të vini re vendin ku perëndon dielli, lëvizjen, formën dhe ngjyrën që ndryshon.

- Mësojeni poezinë përmendsh dhe recitoni duke u munduar të respektoni muzikalitetin e saj. Gjatë recitimit imagjinoni sikur atë pamje e keni para syve.

POEZIA REFLEKSIVE

Poezia reflektive ose meditative është një poezi ku poeti nuk shpreh vetëm ndjenjat e tij, por edhe mediton për dukuri të natyrës dhe të shpirtit njerëzor. Në këto poezi, si në rastin e mësipërm gjejmë shumë elemente filozofike.

Ç'është përshkrimi?

Përshkrim do të thotë të paraqesësh disa cilësi ose veçori të një personi (real ose imagjinar), objekti ose vendi të caktuar. Ne mund të përshkruajmë me gojë dhe me shkrim. Për një përshkrim të suksesshëm nevojitet një vëzhgim i vëmendshëm. Të vëzhgosh do të thotë të arrish të zbulosh tek objekti gjëra të veçanta që lidhen me anën e jashtme dhe të brendshme të tij. Pas vëzhgimit na nevojiten fjalët e veçanta, të domosdoshme për të përshkruar. Përgjithësisht këto fjalë tregojnë cilësi, prandaj në përshkrim përdoret shumë *mbiemri*; figurat më të përdorura janë *epiteti*, *krahasimi* etj.

Përshkrimi mund të shkruhet si poezi, portret, skicë, tregim etj.

- Kthehuni dhe njëherë te poezia e L. Poradecit “Mëngjes”. Zbuloni tek ajo veçori të tilla.

Si përshkruhet një njeri

Përshkruani shokun tuaj.

Një nxënës do të qëndrojë para klasës, e cila do të ndahet në tri grupe.

a. Fillimisht secili grup duhet të zgjedhë fjalët kyç për:

- Portretin e jashtëm (cilësitë fizike),
- Portretin e brendshëm (cilësitë e natyrës dhe të karakterit).

b. Filloni përshkrimin nga tiparet më të dukshme, ato që përbëjnë formën dhe më pas, thellohuni në detaje më pak të dukshme.

c. Përdorimi i mbiemrave ju ndihmon për të bërë përshkrime të sakta dhe të bukura.

Fitues do të jetë ai grup i cili ka bërë përshkrimin që qëndron më pranë së vërtetës dhe që ka përdorur një fjalor të pasur.

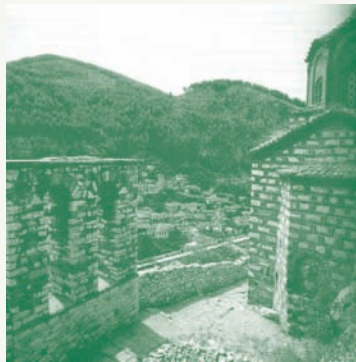
Përshkrimi i vendit

Ushtrim në grup

- Një nxënës qëndron me kurriz nga klasa, që është e ndarë në tri grupe. Ai ka në dorë një kartolinë ose foto dhe e përshkruan me gojë pamjen duke përdorur sa më shumë hollësi.
 - Të tria grupet punojnë në mënyrë të pavarur. Pastaj e lexojnë përshkrimin që kanë shkruar.
 - Nxënësi tregon foton.
 - Më pas bëhet analiza:
 - A e ka përshkruar mirë me fjalë vendin, nxënësi që kishte në dorë kartolinën?
 - Cili grup e ka përshkruar më mirë vendin? Ç'gjë të veçantë ka në atë përshkrim?
 - Shpallet grupi fitues.
2. Ndiqni një model përshkrimi.

Tema: Kalaja e Beratit

<p>- Shkruani detajet me radhë.</p> <p>- Filloni nga e afërta tek e largëta.</p> <p>- Nga e majta në të djathtë, nga poshtë-lart.</p>	<p>Hyrja e kalasë së Beratit duket që larg.</p> <p>Që përtej urës së Osumit duken bedenat e kalasë. <u>Pasi ecën disa minuta me këmbë shfaqet dera e madhe</u> dhe e vjetër e kalasë <u>së lashtë</u>.</p> <p><u>Në të majtë</u> të derës ndodhen disa trungje që shërbejnë si vend për çlodhjen e të moshuarve. Thonë që janë vendosur <u>qindra vjet më parë</u> aty. <u>Kur hyn brenda</u> në kala, të duket vetja si në një <u>botë tjetër</u>.</p> <p><u>Afër mureve të trasha</u> ka myshqe <u>shumëshekullore</u>. Në brendësi ka mjedise të vjetra që shërbejnë për argëtim dhe për turizëm.</p>	<p>- Përdorni ndajfolje, lidhëza etj., që tregojnë vendndodhjen e gjërave, <i>në drejtim të, majtas, djathtas, lart, poshtë, ku, kur</i> etj.</p> <p>- Lidheni të shkruarën me të tashmen.</p> <p>- Përdorni cilësime vendesh për të ndihmuar imagjinatën.</p>
---	--	--

Ushtrohuni

- Bëni dhe ju përshkrimin e një vendi, të cilin do ta zgjidhni vetë. Fillimisht plotësoni tabelën me fjalët kyç.

Emra	Mbiemra	Folje	Ndajfolje

MBOLLA LI TE PLEPI I GJATË

Mbolla li te plepi i gjatë,
Furkën, hall'e madhe, furkën!
Si e mbolla, donte thurur;
si e thura, donte ruajtur;
si e ruajta dhe u rrit;
si u rrit, lëshoi farë;
si çoi farën dhe u poq;
si u poq donte shfarosur;
si e shfarosa, donte shkundur;
si e shkunda, donte regjur;
si e regja, donte tharë;
si e thava, donte mbledhur;
si e mblodha, donte rrahur;
si e rraha, donte krehur;
si e kreha, donte tjerrë;
si e tora, donte zier;
si e zieva, donte endur;
si e enda, donte bërë;
si e bëra donte larë;
si e lava, donte qepur;
si e qepa, donte veshur.

Kënga e punës

Kjo është një këngë e mirëfilltë pune, që lidhet drejtpërdrejt me një proces pune që në zanafillë (mbolla li) e deri sa ai mbaron (donte veshur). Këto lloje këngësh janë shumë të vjetra dhe i kanë shoqëruar njerëzit gjatë punës në bujqësi, blegtori, zeje, rritjen e bletëve etj.

furk/ë-a – vegël për të tjerrë lesh
shfarosur – këtu: t'i heqësh farën
regjur – e lë të thahet, t'i ikë lëngu
tjerrë – veprim që kryhet kur shtëllunga e leshit bëhet fije.

Kuptimi

1. Siç e thamë në hyrje të këtij teksti, krijuesi popullor qysh në kohët shumë të hershme ka krijuar këngët e tij për gëzimet dhe hallet, për punën dhe për luftën. Kjo poezi futet te **këngët e punës**. A e shpreh këtë dhe titulli i saj?

2. Rreshtoni të gjitha punët, të cilat si në jetën e zakonshme dhe në poezi, lidhen zinxhir me njëra-tjetrën deri në përfundim:

mbolla li, e thura, e ruajta, u rrit.

_____ , _____ ,
_____ , _____ ,
_____ , _____ ,

3. Çfarë të dhënash mësojmë për mënyrën se si nxirren fijet e pëlhurës nga bima e lirit?

Gjuha

RITMI DHE THEKSI

Njeriu e ka përdorur ritmin për të lehtësuar punën e tij, p.sh. farkëtarët kur rrahin hekurin mbi kudhër, druvarët kur godasin drurin me sëpatë, varkëtarët që vozitin me rrema, nëna kur vë foshnjën në gjumë etj. Kur theksi përsëritet sipas një numri të barabartë rrokjesh brenda një vargu, krijohet ritmi i poezisë.

Mbo – lla li te ple - pi gja – të etj.

Çdo rrokje ka një theks.

4. Le të shohim se si është ndërtuar kjo këngë: nga përmbajtja nga forma.

- Kjo poezi ka **një ritëm** dhe **një melodi**, që të krijon idenë sikur je duke punuar, ku veprimet përsëriten shpesh. Ndaluni:

te koha dhe trajta e foljes,
lloji i fjalisë,
te rima,
te ritmi i brendshëm.

Detyrë

Bëni një krijim në prozë ose në poezi, ku të numëroni llojet e disa punëve që kryeni, të cilat lidhen me njëra-tjetrën. (P.sh.: nëse ju mbillni një lule ose ndreqni diçka që ju është prishur etj.).

Gavril Dara (I Riu)

(1827-1885)

Ky fragment është shkëputur nga poema *Kënga e sprasme e Balës*, e cila e merr temën nga betejat që kanë zhvilluar shqiptarët në kohën e Skënderbeut. Nik Peta dhe Pal Golemi janë dy heronjtë kryesorë, të cilët kanë udhëhequr betejën e përgjakshme të Valkalit, ku fituan shqiptarët, por në fushën e luftës mbetën të vranë shumë trima.

70

na u dëftua - na u shfaq, na doli papritur përpara

të ndërlikur - të ngatërruar

të lumë qofshi - të lumtur qofshi (urim)

Kënga e Beratit

E, ndërsa ne po mendonim
 Që në varre t'i mbulonim,
 Përtej urës një vajzë
 Na dëftua si një hije.
 Flok't i kishte të ndërlikur,
 Syt' të futur thell' në ballë,
 Me fustanin copë-copë
 E me këmbë të përgjakura:
 "O ushtarë, o vëllezër,
 Ju përher' të lumë qofshi!
 Mbase pat' në këtë fushë
 Një kalorës trim të ri
 Me një karkall-o të artë,
 Me një tuf' flokësh të verdhë.
 E ka ballin porsi dielli.
 Ka dy sy si dy shkëndija,
 Dy shkëndija të shkretimës;
 E ka gojën si unazë.
 Edhe fjalëzën të ëmbël,
 Porsi hojet e pranverës
 Deh, ju lutem, më kallëzoni!"
 Sy ndër sy ne u vërejtëm,
 Në lot sytë na u mbytën,
 Helmi buzën na e qepi.
 Ajo u zverdh e na vështroi
 E u kthye dhe, sa e pa
 Shtirirë t'vdekurin mbi dhe,
 Dha një britmë e në krahë
 E ftohtë si borë i ra.
 Vam t'i flisnim, s'u përgjegj,
 Vam' ta preknim, nuk lëvizi,
 Vam, ta ngrinim e na vdiq...
 Jan' dy varre në Vajkal;
 Fle te njëri Pal Golemi

E mbi të mbiu një lis
 Me gjith' gjethet në blerim.
 Fle te tjetri Niku i Petës,
 Vasha e Lalës i fle pranë,
 Se, si u deshën përmbi dhe;
 Ashtu duhen dhe nën dhe;
 Atje mbiu një qiparis
 Mbiu dhe një mollë e bardhë!

POEMA EPIKO-LIRIKE (ROMANI NË VARGJE)

Kjo poemë quhet ndryshe dhe roman në vargje, është zakonisht e gjatë, por jo sa këngët epike. Autori rrëfen për një ose më shumë ngjarje, në të cilat veprojnë disa personazhe; shkruhet në vetën e parë ose të tretë.

Në fragmentin e poemës së mëposhtme ai që i rrëfen ngjarjet është plaku Balë, i cili kujton me nostalgji kohën e shkuar, kur ai ishte luftëtar i Skënderbeut. Në këtë poemë autori nuk rrëfen vetëm ngjarje, por në momente të caktuara shpreh dhe ndjenjat e tij. Prandaj poema të tilla quhen epiko-lirike, sepse kanë elemente të epikës dhe të lirikës.

Kuptimi

1. Për ç'kohë dhe për ç'ngjarje historike bën fjalë ky fragment?

2. Cilat janë katër personazhet e kësaj pjese? (Cili personazh përfaqëson përemrin vektor ne?)

3. Përse vasha kishte ardhur në fushën e betejës? Ç'parandiente ajo?

Ritregojeni me fjalët tuaja fragmentin.

4. Vdekja e përnjëhershme e vashës është një mënyrë poetike për të shprehur:

dashurinë e saj të madhe për mikun e zemrës

apo

një zgjidhje e çastit për të na mallëngjyer?

• Ilustrojeni përgjigjen tuaj me vargje.

Interpretimi

5. Në baladën *Kënga e Dhoqinës* nëna dhe vajza vdesin në të njëjtin çast. A tregon ky detaj për mbështetjen e G. Darës në krijimtarinë popullore? (Kujtoni dhe fundin e baladës *Gjergj Elez Alia*).

6. Çfarë shpreh mbirja e qiparisit dhe e mollës së bardhë në fund të poemës?

Gjuha

7. Në cilën vetë është shkruar kjo poemë? Pse?

8. Gjeni :

- hollësitë (detajet) me të cilat e përshkruan vajzën poeti:

u dëftua si hije,,

.....

- krahasimet , me të cilat vajza përshkruan portretin fizik të Nikut:

.....,,,

Flisni për domethënien e tyre.

9. Me ç'figura jepet vdekja e vashës? A ju pëlqen krahasimi? Vini re si i përdor poeti dy cilësitë e dëborës: ftohtësinë dhe bardhësinë.

(Komentoni kundërvënien me cilësinë e zezë të vdekjes.)

10. Vini re se brenda këtij fragmenti poeti përdor vargje me ndërtime të ndryshme gjuhësore. Ndaluni në tri vargjet që futen mes vargjeve të tjera, pa e prishur melodinë e tyre:

Vam t'i flisnim, s'u përgjegj,

Vam ta preknim, nuk lëviz

Vam ta ngrinim e na vdiq...

• Cilat veta përdoren brenda një vargu? Ç'efekt jep pjesa e dytë e vargjeve të ndërtuara me folje mohore?

Detyrë

• Mësoni përmendsh 15 - 20 vargje që ju pëlqejnë më shumë.

La Fonten

(Jean de La Fontaine)

Pas Ezopit,
fabulistit të
Greqisë së

lashtë, Fonteni (francez)
njihet si një nga fabulistët
e mëdhenj të botës. Në
gjuhën tonë fabulat e tij i
ka përkthyer me mjeshtëri
A.Z.Çajupi.

deve-ja - kafshë trupmadhe
me gungë në kurriz; gamile.

Gjendet në Afrikë dhe në
disa vise të Azisë.

nakar-i - smirë; inat, kur
sheh tjetrin më mirë se
veten.

maraz-i - inat, dëshirë e
madhe për të pasur diçka
që e ka dikush tjetër ose
për t'ia kaluar. dikujt; smirë,
nakar.

Bretkosa që do të trashet sa një ka

Bretkosa sa një ve,
pa një ka sa një deve,
dhe nakari nuk e la,
desh të trashet sa një ka.

Kur vu këtë gjë ndër mend,
vajti u shtri në një vend,
duke ngrënë e duke pirë,
që të fryhet sa më mirë.

- Shihni, shihni sa u rrita, -
thërriste e thoshte përdita.

- Mos u mburr e mos u mbaj,-
i thoshin shoqet e saj.

- Shihni, nuk jam sa demi?

- Jo! - Shikoni! - Jo, të themi.

- Pa shikoni këtë bark
si të kaut. - Jo, je larg!

Bretkosa nga marazi
u fry, u fry gjersa plasi.

*Shumë njerëz në botë
thonë se janë të zotë;
si bretkosa mendohen,
mburren e lëvdohen.*

Kuptimi

1. Çfarë dëshironte bretkosa? Pse?
2. Si veptoi ajo?
3. Ritregojeni fabulën me fjalët tuaja.
4. Çfarë ju shkaktojnë veprimet e bretkosës?

*Ju bëjnë të qeshni
apo
ju habitin? Pse?*

*Ju vjen keq për të
apo
ju bëjnë të mendoheni?*

Interpretimi

5. Cilat janë dy veset që dënon kjo fabul?
 - a. _____
 - b. _____
6. Në fabul personazhet janë kafshë. Kush fshihet pas tyre?
7. Si mund ta pësojë një njeri që është ziliqar dhe mendjemadh?
8. Si mbyllen (përfundojnë) zakonisht fabulat?
 - Lexoni vargjet që përmbledhin mesazhin e fabulës. Shkruajeni atë me fjalët tuaja.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Gjuha

9. Për ta dhënë zilinë e bretkosës në shkallën më të lartë autori përdor antitezën: vë ballë për ballë njëra-tjetrës dy cilësi të kundërta. Gjejini ato në fabul.

10. Në këtë fabul autori përdor dhe figurën e zmadhimit. Ky zmadhim realizohet shkallë-shkallë. Gjejini atë në fabul.

11. Shkruajeni në fletore fabulën në prozë.
P.sh.:
Ishte një herë një bretkosë shumë e vogël, sa një vezë. Një ditë ajo pa një ka shumë të madh sa një deve. Bretkosa ishte aq ziliqare sa donte

IRONIA

Ironia është pohimi i një thënie, duke dashur të themi të kundërtën. Fabulat e La Fontenit dallohen për tonin ironik. Në këtë rast ironia që përdor poeti na shkakton të qeshur.

Detyrë

- Mësojeni përmendsh fabulën. Zërit do t'i jepni intonacionin sikur tregoni një përrallë. Theksoni rrokjen e fundit në fund të vargjeve. Ndryshojeni zërin kur të thoni fjalët e bretkosës dhe të shoqeve të saj.

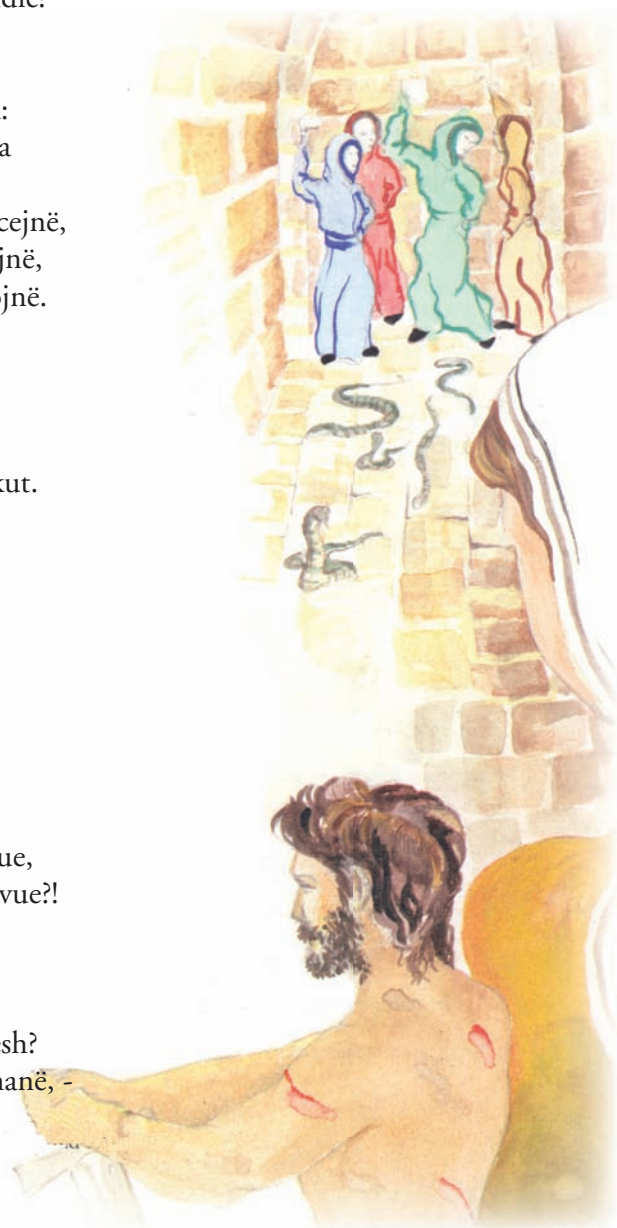
Ky fragment është marrë nga cikli i këngëve të Mujit dhe Halilit. Arnaut Osmani në krye të 11 kreshnikëve të tjerë dolën të luftojnë kundër “shkijeve”. Ata i zënë robër dhe i futin në burg. Por trimat nuk mund ta durojnë robërinë. Atëherë më trimi prej tyre, Arnaut Osmani u thotë shokëve se do t’i lironte me dredhi, duke u shtirur si i vdekur. Ata bëjnë sikur e vajtojnë prijësin e tyre me klithma të forta. Kur i dëgjon Krali, dërgon çikën e tij që të shikojë ç’po ndodh. Por vajza kishte rënë në dashuri me Arnautin dhe nuk i tregon të vërtetën të atit. Krali, që ishte i egër dhe mjaft dinak, nuk beson dhe jep urdhrë që ta vënë trimin në provë.

74

qokatë – pickuar
 çika e Kralit – vajza e mbretit (Në shumë nga këto këngë vajzat e kralëve të huaj bien në dashuri me kreshnikët. Me këtë populli do të tregojë madhështinë dhe burrërinë e kreshnikëve të vet).
 e ka hetue – e ka parë, e ka vërejtur
 agët – kreshnikët

Arnaut Osmani

Ka nisë provën e provë po ban:
 I ka mbledhë nantë gjarpna t’shullanit,
 Në gjoks gjarpnat trimi i ka vue.
 Sa fort gjarpnat e kanë qokatë,
 sa i gjallë kish qenë, për t’gjallë s’u ndie!
 I ka ndezë dy zjarre të mëdhenj
 E ndërmjet Osmanin po ma shtjen,
 Para e mbrapa lëkura m’i pëlçet,
 Gjallë kish’ qenë, për t’gjallë s’u ndie!
 Aspak besë krali s’i ka zanë.
 M’i ka marrë njëzet maja gozhdash,
 për nën thoj thellë ia ka shtie,
 deri sa gjaku trimit m’i ka dalë
 Gjallë kish qenë, për të gjallë s’u ndie!
 As hiç besë krali s’i ka zanë,
 se i pabesë vetë fort kishte qenë.
 Po don krali dhe një provë me i ba:
 M’i ka zgjedhë tridhjetë çika t’mira
 Mirë po i vesh e mirë po i mbath,
 Përreth të vdekunit bashkë po kërcejnë,
 përreth të vdekunit çikat po lodrojnë,
 përreth të vdekurit çikat po këndojnë.
Çika e kralit te koka i ka qëllue,
 mirë Osmani çikën e ka hetue.
 me njenin sy ai ma ka shikue,
 buza n’gaz trimit m’iu ka ba,
 Mirë po i qesh njana anë e mustakut.
 Çika e kralit mirë asht kujtue,
 mbi fytyrë shaminë i ka lëshue.
 Ç’kanë qitë çikat e kanë thanë:
 - Tash, po qeshi Osman Aga i ri!
 - Zoti u vraftë, - çika u ka thanë,-
 se ky djalë njëherë ka vdekë,
 shpirti n’gaz shoqe i ka dalë.
 Çka i ka thanë çika babës së vet:
 -Pash atë zot, kral, që t’ka dhanë,
 dhe në vdekje njeriun me e mundue,
 e gjithçfarë provësh në të me i provue?!
 Po ai ka vdekë e ka mbarue;
 era e keqe këtij asht tu i ardhë,
 se tash tri dit ka ndenjë mbi tokë.
 A thue t’vdekunit kral po i trembesh?
 - Hiqja prangat pra, babë, - i ka thanë, -
 edhe duert me ja shpengue!
 As hiç krali prapë s’ka besue!

Ma ka thirrë ai balozin me shpatë,
Ndër sy të tij Osmanin e ka lirue,
Për mbi krye shpatën ia ka lëshue.
Sa mirë Osmani shpatën e ka hetue!
Fluturim në kambë asht çue,
Si i tërbum balozin po e pret,
Kurrkujt ndërmend s'po i bjen me qëndrue,
Tmerr i madh të gjithve u ka hy,

T'tanë të vdekun Osmani i ka ba;
Synin kralit trim ia verboi,
Krahin kralit trim ia shkurtoi,
Rrafsh në tokë kullat ia rrënoi,
Dymbëdhjetë agët trimi i çliroi...
Se atje unë vetë nuk kam qenë,
Si kam ndie e si më kanë thanë,
po burrat e fortë gjithçka mund të bajnë.

Studiojmë tekstin

Kuptimi

1. Cilat janë provat e rënda nëpër të cilat e vë krali Arnaut Osmanin:

.....
.....
.....

2. Përse kreshniku u tundua nga bukuria e çikës? Ç'tregon kjo për shpirtin e kreshnikut?

3. Si mendoni ju, pse çika e kralit kishte rënë në dashuri me Arnaut Osmanin?

	dinak,
	trim,
Se ishte	i durueshëm,
	i pamëshirshëm,
	i besës,
	i pashëm,

• Arsyetoni zgjedhjet tuaja.

4. Në këtë këngë vëmë re dy vargje të cilat përsëriten më shpesh:

- Gjallë kishte qenë, për t'gjallë s'u ndie
- As hiç besë krali s'i kish zanë

• Njëpërmjet këtyre vargjeve dalin dy cilësitë kryesore të trimit dhe të kralit. Cilat janë ato:

Trimi _____

Krali _____

• Përveç kësaj, këto dy vargje tregojnë dhe një marrëdhënie ndërmjet kreshnikut shqiptar dhe kapedanit të huaj:

Ata i njohin mirë cilësitë e njëri-tjetrit.

Janë dy kundërshtarë që luftojnë për një kohë të gjatë ndërmjet njëri-tjetrit.

Të dy janë të fortë dhe të mençur.

• Argumentojini me vargje këto mendime.

Gjuha

5. Ndaluni në fragmentin e mësipërm dhe nxirrni disa karakteristika të epikës heroike:

rrëfimi i kësaj ngjarjeje,
heroizmi i kreshnikëve,
dialogët,
mbyllja e këngës epike,
komunikimi i rrëfyesit popullor me dëgjuesit.

• Gjeni disa nga figurat letrare më të përdorura si dhe shprehjet frazeologjike. Shpjegoni domethënien e tyre.

KËNGËT EPIKE LEGJENDARE

Këto këngë rrëfejnë për *bëmat e kreshnikëve*, prandaj quhen dhe këngë kreshnikësh (*kreshnik* - trim i madh). Ato kanë në qendër *të njëjtat personazhe*, por *ngjarje të ndryshme*, prandaj përbëjnë cikle më vete. Karakteristikë e këtyre këngëve është dhe *karakteri fantastik* i rrëfimit të ngjarjeve. Në epikën legjendare shqiptare midis këtyre këngëve dallohen: *cikli i Mujit dhe i Halilit* (që lidhet me emrat e dy vëllezërve, që janë heronjtë kryesorë të këtyre këngëve), si dhe mjaft këngë për kreshnikë të veçantë, si: Gjergj Elez Alia, Basho Jona, Zuku Bajraktari, Arnaut Osmani etj. Kreshnikët janë malësorë të lirë shqiptarë, që luftojnë kundër të huajve për mbrojtjen e viseve të tyre. Të huajt janë sidomos kralët dhe kapedanët e sllavëve të Jugut (*shkjetë*, siç i quan populli). Cikli i këngëve të Mujit dhe Halilit është shumë i përhapur, kryesisht në veri të Shqipërisë, mbi lumin Drin, si dhe te shqiptarët e Kosovës (në krahinën e Rugovës) e të Malit të Zi.

SHKALLËZIMI

Në vargjet: *Synin kralit trim ia verboi / Krahin kralit trim ia shkurtoi / Rrafsh në tokë kullat ia rrënoi / Dymbëdhjetë agët trimi i çliroi...* kemi një numërim të veprimeve që realizohen njëpërmjet një shkallëzimi ngjitës. Ka raste kur shkallëzimi i veprimeve është zbritës.

Kënga për Rrapo Hekalin

Këngët historike flasin për ngjarje që kanë ndodhur historikisht e për persona realë që kanë marrë pjesë në to.

Këto këngë janë krijuar menjëherë pas ngjarjes, prandaj ato na sjellin të dhëna të hollësishme për vendin, kohën, personat dhe mënyrën si kanë rrjedhur ngjarjet.

Rrapo Hekali - udhëheqës i kryengritjes antiosmane në kohën e Tanzimatit

Hodo Nivica - luftëtar i shquar

Hajde, mor Rrapo Hekali,
Kur thërret sa tundet mali.
Hajde, mor Rrapo o lule,
Lum si ti, bilbil që zure,
një pasha me shtatë tuje.
Topi bam e ti po tutje,
plumbat të binin mbi supe
as u trembe, as u tute,
se Hodo Nivica shkoi,
kofshën derrit ia dërrmoi,
ngriti flamurin te kroi.
Pse, lufton a derëzi?
As për mua, as për ti
po për gjithë Shqipëri!

Kuptimi

1. Kujt ia kushton poeti popullor këtë këngë historike? Është personazh real apo i trilluar?
2. Ç'cilësi të Rrapo Hekalit si udhëheqës dalin në këto vargje:
 - Kur thërret sa tundet mali...
 - Zure...një pasha me shtatë tuje...
 - As u trembe, as u tute...
 - Po për gjithë Shqipëri...
3. Cilat janë mjetet e luftimit të asaj kohe në dy kampet kundërshtarë? Ç'tregon kjo?
4. Si paraqitet sheshi i betejës në mënyrë figurative?

Gjuha

5. Në cilat vargje poeti popullor drejton thirrje, përshkruan, bashkëbisedon?
6. Gjeni hiperbolat që përdor poeti popullor. Ç'tregojnë ato?
7. Me cilat fjalë kyçe përshkruhet heroizmi i Hodo Nivicës?

Detyrë

- Mësojeni vjershën përmendsh dhe recitoheni bukur, duke respektuar rimat dhe intonacionin popullor.

Shkrimi komentues

SKEMA E SHKRIMIT KOMENTUES (KRITIK)

FAN NOLI ka shkruar shumë shkrime komentuese (kritike) për krijime të ndryshme nga letërsia shqiptare dhe ajo botërore. Një prej tyre është dhe shkrimi i mëposhtëm për **Këngën e Rrapo Hekalit**.

PJESA HYRËSE

- Jep të dhënat kryesore që lidhen me kohën kur është shkruar vjersha, autorësinë, si dhe kujt i kushtohet (ngjarja, personazhet etj.).

ZHVILLIMI I KOMENTIT

- Komentohen vargjet duke zbuluar shkallë-shkallë kuptimet e poezisë si dhe vlerat stilistike.

MBYLLJA

- Jepet mesazhi përfundimtar, i cili arrihet nga këndvështrimi i aktualitetit.

Vjersha popullore që do t'ju deklamoj tani është krijuar më 1850, kur u bë kryengritja e Labërisë në kohën e Tanzimatit. Turqia desh të impononte Tanzimatin, një kanun të përgjithshëm për gjithë viset e Turqisë. Kjo do të thoshte që ca të drejta të pakta vetëqeverimi që kishin shqiptarët, do t'i merrte Turqia dhe kështu vendi do të robërohej fare. Dhe populli u ngrit.

Kryetrimave të kësaj lëvizjeje u thonë Rrapo Hekali, Hodo Nivica dhe Gjoleka.

Kënga që do t'ju them është kënga e Rrapo Hekalit, është vetëm pak radhë. Po jua them se më kujton Faikun, i cili e mbante gjithnjë në gojë dhe e deklamonte.

Tani do t'ju bëj një analizë të paktë që të shikoni se kjo vjershë me këto njëmbëdhjetë radhë është një kryevepër e vërtetë, të cilën mund ta shkruante një nga poetët e parë të botës. Shikoni tani se si e përshkruan Rrapo Hekalin. Në kohën e Rrapo Hekalit nuk kishte telefon. Rrapo Hekali kur thërriste lebërit që të mblidheshin për të bërë luftë, i vetmi telefon që kishte ishte zëri i tij. Dhe shikoni se sa bukur e përshkruan: "Hajde more Rrapo Hekali / Kur thërret sa tundet mali". Kur bërtiste: "Hej, hej, or shokë" tundet mali tërë dhe gjithë lebërit dëgjonin dhe të gjithë mblidheshin.

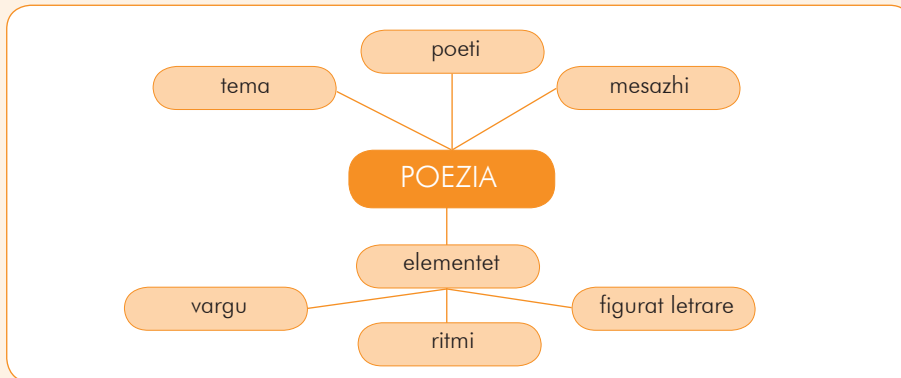
Radhët e pastajme: "Lum si ti bilbil që zure/ Një pasha me shtatë tuje". Pashai që zure ti kishte shtatë tuje. Tujet ishin tamam si ato tujet që mbajnë gjeneralët në Amerikë. Kemi gjeneral me një yll, me dy, me tre dhe me katër. Përmbi katër, gjeneral nuk ka. Gjithashtu, edhe në Turqi kishte pashallarë me katër tuje dhe jo pashallarë me shtatë tuje. Po vjershëtori do të thotë se çfarë pashai zuri. Ky pasha qe dy herë sa pashallarët e tjerë, domethënë gjenerali më i mirë i Turqisë. Edhe e shtypi Rrapo Hekali. Shikoni tani tri vargjet që vijnë pas. Çfarë strategjie, çfarë taktike ndoqi Rrapo Hekali që e shtypi këtë gjeneral të dorës së parë të Turqisë: *Topi bam e ti po tuje/Plumbat binin mbi supe/As u trembe, as u tute*.

Domethënë me një trimëri të thjeshtë: asnjë zanat, asnjë mjeshtëri tjetër. Tani ç'gjë e shkaktoi këtë hov të pathyer të shqiptarëve?

Dhe më në fund, qëllimi për të cilin bëhej tërë kjo luftë del përsëri me tri radhë. Na i thotë vjershëtori, **ustai i madh nuk humbet shumë fjalë, dy-tri fjalë mjaftojnë për të: Pse lufton, a derëzi?/ As për mua, as për ti/Po për gjithë Shqipëri...**

Kështu, që ne nuk e shpikëm patriotizmin shqiptar, e gjetëm. E vetmja gjë që bëmë është që atë patriotizmin që ekzistonte midis shqiptarëve, u përpoqëm ta organizojmë, ta kanalizojmë, vetëm këtë gjë bëmë.

Shkrimi i poezisë

Poezia është një shkrim në vargje dhe si e tillë nuk është aq e thjeshtë sa proza për t'u shkruar. Një mendim, i cili në prozë do të përshkruhej gjatë dhe me hollësi, në poezi jepet shumë shkurt, pra jepet thelbi i mendimit. Për këtë arsye poeti bën shumë kujdes në zgjedhjen e fjalëve të figurshme, me anën e së cilave krijon imazhe poetike. Gjithashtu, poezia e ka shprehjen e ndjenjës mjaft më të dukshme se proza. Nëse shkrimtari i një tregimi zë një pozicion pothuaj të padukshëm, në poezi ai komunikon drejtpërdrejt me lexuesin. Tipar i rëndësishëm i poezisë është: rima, ritmi, përsëritja e fjalëve etj., të cilat i japin poezisë melodi.

Vargu është elementi formal më i dukshëm që dallon një tekst poetik nga llojet e tjera të teksteve: ato "rreshta", pak a shumë të shkurtër, të cilët nuk arrijnë kurrë në anën e skajshme të faqes dhe lënë hapësira boshe të bardha, janë padyshim pamja tipike e një poezie.

Nga ana teknike, **vargu** është një tërësi fjalësh i ndërtuar nga një numër i caktuar rrokjesh e i karakterizuar nga një alternim i rrokjeve të theksuara me të patheksuarat, si dhe nga prania e një pushim kryesor në fund dhe nga një ose shumë pushime të brendshme ose **cezura**.

Në bazë të numrit të ndryshëm të rrokjeve që përmbajnë dhe nga shpërndarja e ndryshme e theksave që godasin fjalën e cezurat, vargjet mund të jenë të llojeve të ndryshme p.sh.:

Lloji i vargut	Rrokjet ku bie theksi ritmik	Shembuj
Dyrrrokësh	Rrokja 2	Zot/Sot/jam/kam
Katërrrokësh	Rrokja 1-3	Për Shqipërinë/ ditët e mira paskëtaj vijnë
Tetërrrokësh	Rrokja 3-5-7;3-7; 1-5-7	Vështroni si shket sipër valash/ e tundet

Detyrë: Proveni dhe ju të bëni poezi duke zgjedhur një nga skemat e mësipërme.

Vargu 1	Emër	<i>Atdheu</i>
Vargu 2	mbiemër+mbiemër	<i>I bukuri, i lashti</i>
Vargu 3	folje + folje + folje	<i>Rregullohet, zbukurohet, pasurohet</i>
Vargu 4	Fjali me disa fjalë	<i>Më i bukur do të bëhet çdo ditë</i>
Vargu 5	Fjalë sinonime me vargun e parë	<i>Parajsja</i>

RUBRIKA III

Përralla dhe histori të vërteta

Qëllimi i kësaj rubrike:

*Lexoj për të nxitur fantazinë, për të njohur një
realitet të shkuar dhe për ta përjetuar atë si në të
tashmen.*

Mitrush Kuteli

Kjo përrallë shqiptare, e përshtatur

me shumë mjeshtëri nga shkrintari M. Kuteli, është marrë nga vëllimi "Tregime të moçme shqiptare".

përgjërat-ë-a - admirim

kuçed-ër-a - figurë e përrallave popullore, gjarpër me shtatë a dymbëdhjetë kokë që hante njerëz etj.

shtiz-ë-a - heshtë, armë gjahu
grahm-ë-a - fryma e fundit para vdekjes

E bija e hënës dhe e diellit

Ishte një nënë. Kishte një djalë. Të vetëm e kishte. E donte me përgjëratë.

Djali donte të dilte për gjah.

Nëna e porositi:

"Bir, o bir! Gjithë maleve të gjuash, veç në mal të kuçedrës mos gjuaj. Se kuçedra është shumë e keqe, bir. Të ha, të përpin. Atje kanë shkuar shumë trima e nuk janë kthyer prapë".

Djali nuk e dëgjoi nënën, po dëgjoi vashën e zemrës. Vasha i tha:

"Trim, në më do mua, në asnjë mal të mos gjuash, vetëm në mal të kuçedrës të gjuash".

Trimi e donte shumë vashën e bukur e nuk ia shkelte kurrë fjalën. Pra, u ngrit e shkoi të gjuante në mal të kuçedrës. Sapo u ngjit lart, zuri të lëkundet dheu me gjithë gurë e drurë. Djalit i doli përpara kuçedra e madhe me shtatë krerë e shtatë brirë, me sy si pishtarë të ndezur, me gojën sa një shpellë, me flatra në kurriz, si krahët e lakuriqit të natës, po shumë të mëdha. Nxirrte tym e flakë të verdhë nga goja. Kjo flakë digjte e përvëlonte barin, lulet e shkurret. Përpoqi tri herë bishtin dhe u bë tërmet i madh. Djali nuk u tremb: vuri shigjetën në hark. Shigjeta u nis, fërshëlleu, po nuk i bëri asgjë kuçedrës. I ra me shtizë, po as shtiza nuk i bëri gjë. Nxori shpatën, po kuçedra lëshoi një grahmë kaq të fortë, sa djalit i ra shpata nga dora.

Kështu trimi mbeti përballë kuçedrës pa shigjeta, pa shtizë, pa shpatë.

- Tani unë do të të ha, o djalë, se ti shkele malin tim. Nuk ke dëgjuar ti se ai që shkel këtë mal nuk mbetet i gjallë? Këtu kanë ardhur shumë trima të tjerë përpara teje e të gjithë i kam ngrënë. Edhe ty do të të ha. Bëhu gati!

- Moj kuçedër stërkuçedër, unë e shoh se ti do të më hash. Me të vërtetë qenke shumë e fortë. Të lutem vetëm për një gjë: më lër të shkoj gjer në shtëpi që t'i kërkoj nënës uratën e vdekjes. Pastaj do të kthehem këtu që të më hash.

- Ç'do të më japësh ti mua që të të lë të shkosh?

- Do të të jap besën time.

- Mirë, nëma besën e shko.

Djali i dha besën kuçedrës, zbriti malin, shkoi drejt në shtëpi e i tha nënës.

Nëna lëshoi kujën, qau, bubutiu:

- Biro, o bir! Ç't'u desh ty të shkoje në mal të kuçedrës? Pse s'më dëgjove mua? Mos shko!

- Jo, nënë, do të shkoj, se i kam dhënë besën kuçedrës.

Trimi buzëqeshi hidhur e i tha nënës që t'i jepte uratën. Ai i puthi dorën, ajo i fali uratën, u vesh me të zeza, u mbyll në shtëpi...

Djali shkoi te vasha e zemrës.

Vasha vuri buzën në gaz.

- Të vjen keq se do të të hajë kuçedra?

- Jo, moj e bukur. Ti më ke falur kaq ngazëllime me bukurinë tënde e me buzëqeshjen tënde, sa shkoj në vdekje pa asnjë pendesë. Qofsh e lumtur e rri me shëndet, dua të arrij shpejt, se më pret kuçedra.

- Prit, djalë, se do të vij edhe unë në mal me ty.

Djali u vrenjt.

- Mos eja, moj e bukura ime, se atje tunden gurët e drurët, kuçedra është shumë e keqe, të përvëlon, të ha, të përpin.

- Unë nuk vij, po të rrish edhe ti me mua, përngaherë.

- Nuk mund, moj vashë, i kam dhënë besën kuçedrës e nuk e shkel dot...

Më mirë i vdekur sesa besëshkelur.

E bukura qeshi e i tha:

- Do të vij me ty.

Ai i tha ç'mendonte:

- Të kisha pasur, moj e bukur, tri jetë, do t'ia falja të tria kuçedrës, që ti të shpëtoje e të ktheheshe përsëri në shtëpi e të rroje e lumtur.

Ajo e vështroi tërë gaz.

- Edhe pa ty?

- Qoftë edhe pa mua...

- Kaq shumë më do?

bubutiu - qau, ulëriti me bu-bu

ngazëllim-i - gëzim i thellë, i madh

besëshkelur - ai që thyen besën, s'mban fjalën

- Shumë...

Ndërkaq bubulloi tërë mali, u tundën gurët e drurët. Doli kuçedra me shtatë krerë e ia mori këngës:

“Lumja unë e lumja! Kisha një e m’u bënë dy! Po më vjen një vashëz e njomë. Do ta ha, do ta përpi!”

Vasha e bardhë qeshi e ia ktheu:

- Mjerë ti e mjera, moj kuçedër. Kisha një e s’ke asnjë. Dhe ti vetë do të hysh në fund të dheut, se ky mal është i njerëzve e do të jetë i njerëzve.

Vasha e trimi iu afruan kuçedrës. Ajo zuri të mprihte dhëmbët e të lëshonte zjarr nga goja. Po me një të shikuar, vasha e mbërtheu në vend. Kuçedra u tremb, u mundua të prapset.

- Cila je ti, moj vajzë e bardhë, që më kall të ngjethura në shtat? Ç’është kjo dritë që të farfurin në fytyrë? Ç’është ky zjarr që po më djeg kështu?

- Jam bija e hënës dhe e diellit, jam pika e qiejve që bie kudo, në male e fusha, mbi kryet e të ligjve, për të mirën e të mirëve, për shpëtimin e njerëzve.

- Ç’e ke ti këtë trim, moj vashë e bardhë?

- E kam shoqin e jetëve.

- Vashë mbi vashëzat e dheut, - i tha kuçedra, - ktheu e gëzuar. Trashëgofsh të ritë tënd me trimin e zgjedhur! Paski qenë të dy të besës e më mundët.

- Po ti, moj kuçedër e stërkuçedër, ç’do të bësh tani? - e pyeti e bija e hënës dhe e diellit, që mbante në dorë një shigjetë drite: pikën e qiellit.

- Meqë ti më munde, unë s’kam më vend në këtë botë. Do të hyj në fund të dheut e nuk do të dal më kurrë.

Dhe kuçedra u zhduk e nuk doli më, ndofta u dogj e u bë hi, ndofta u fut në fund të dheut.

Ata të dy, vasha e bardhë e trimi i besës, rrojtën e trashëguan jetë pas jete. Edhe në mal të kuçedrës gjahtarët zunë të venë për gjah si në të gjitha malet e tjera. Atje zunë të kumbojnë këmborë kopesh dhe sëpata druvarësh, sepse jeta e mudi vdekjen.

farfurin - vezullon, shndrit,
shkëlqen

Kuptimi

1. Çfarë porosish i dhanë djalit nëna dhe vasha e zembrës?
2. Çfarë bëri djali?
3. Pse kuçedra e liroi djalin?
4. Cilat ishin bisedat që bëri djali me nënën dhe me vashën?
5. Pse u gëzua kuçedra?
6. Cila ishte vasha që mundi kuçedrën?
7. Ritregojeni bukur përrallën. Mundohuni ta mësoni mirë që të mos e harroni asnjëherë.

Interpretimi

8. Si e shpreh djali dashurinë e madhe që ka për vashën? Ku duket kjo në tekst?
9. *Të japësh besën* do të thotë të premtosh, të japësh fjalën dhe ta mbash atë. Për *besën* ka shumë krijime popullore. Besa ka qenë shumë e rëndësishme në jetën e shqiptarit. Të shkelësh besën do të thotë të mbulolesh me turp përjetë. Mbajtja e besës është nderi, kuptimi i jetës, qoftë edhe sikur të paguhet me vdekje.
 - Ku duket në këtë përrallë kjo gjë?
10. A e meritoi djali lumturinë? Pse:
 - u frikësua,
 - u tregua trim,
 - e mbajti besën,
 - nuk e dëgjoi vashën e zembrës,
 - ishte shumë i dashur?

11. A ju pëlqejnë përrallat? Pse?

ju nxisin fantazinë ju bëjnë të ëndërroni

Plotësoni të tjera në fletore.

Gjuha

12. Me ç'figura letrare përshkruhet kuçedra:

- ♦ *sa u ngjit lart*, u lëkund dheu me gjithë gurë e drurë,
- ♦ *me sy si pishtarë të ndezur*,
- ♦ *me gojën sa një shpellë*,
- ♦ *me flatra* si krahët e lakuriqit të natës,
- ♦ *përpoqi bishtin* dhe bëri tërmet.

13. Në kontrast me kuçedrën përshkruhet vasha.

- ♦ *vajza i hipi një kali të bardhë*,
- ♦ *dukej si e veshur me dritë*,
- ♦ *bija e hënës dhe e diellit*.

▪ Si i kuptoni këto shprehje?

14. Vasha dhe kuçedra simbolizojnë:

	vasha	kuçedra
e mira		
e keqja		
lumturia		
bukuria		
vdekja		
jeta		
dashuria		
shkretia		

Plotësoni me + ose - .

15. Ka disa shprehje që janë karakteristike për përrallat. Shkruani disa prej tyre:

Ishte një nënë. Kishte një djalë.
Moj kuçedër stërkuçedër

Detyrë

Tregojuni bukur përrallën motrave ose vëllezërve tuaj më të vegjël. Vini re se si do të reagojnë ata, çfarë pyetjesh do t'ju bëjnë dhe si do të përgjigjeni ju. Bisedoni për këto gjëra në klasë. Të dish të tregosh bukur përralla është një meritë e veçantë. Nëse do ta zotëroni këtë aftësi, keni për të parë se të vegjlit do t'ju duan më shumë.

Përmbledhja

1. Si shkruhet përmbledhja e një teksti?

Përmbledhja është një punë me shkrim me gjatësi jo shumë të madhe. Duke shkruar përmbledhje ne krijojmë një tekst tjetër; ky tekst ka një numër të kufizuar fjalësh, të cilat na sjellin shkurtazi përmbajtjen e tekstit origjinal.

Në përmbledhje nuk përdoren fjalët përshkruese.

Për të shkruar përmbledhje ndiqen këto veprime sipas radhës:

Nxjerrja e të dhënave kryesore	Rishkrimi i të dhënave
<ul style="list-style-type: none"> - Lexohet teksti me kujdes. - Ndahet teksti në paragrafë kryesorë. - Nënvizohen fjalët kyç të paragrafëve kryesorë. 	<ul style="list-style-type: none"> - Shkruhet ngjarja e përmbledhur. - Arrihet në konkluzionin e mesazhit të tekstit.

Përmbledhja përbëhet prej tri pjesësh:

- **Hyrja**

i shpjegon lexuesit se çfarë përmban dhe çfarë është e rëndësishme lidhur me temën.

- **Zhvillimi**

ose përmbajtja shpjegon shkurt rrjedhën e ngjarjeve me detajet më kryesore.

- **Konkluzioni**

jep përfundimet që merr rrjedha e ngjarjeve.

Përmbledhja zakonisht shkruhet kur shkrimet janë shumë të gjata dhe lexuesit duan të mësojnë gjërat në mënyrë të përmbledhur.

Përmbledhja e përrallës

Ë bija e hënës dhe e diellit

Rilexoni më parë përrallën.

Le ta përmbledhim atë sipas skemës.

Hyrja

Ishte një nënë që kishte një djalë të vetëm. Kur djali u nis për gjah, nëna e porositi të mos shkonte në malin ku ishte kuçedra. Djali nuk dëgjoi nënën, por vashën e zemrës, e cila këmbënguli që ai të shkonte te mali i rrezikshëm.

Zhvillimi

Djali dëgjoi të dashurën dhe u nis për gjah në malin ku ishte kuçedra. Atje u përball me kuçedrën, e cila e çarmatosi dhe e detyroi të dorëzohej. Djali i kërkoi kuçedrës ta lejonte të shkonte për të përshëndetur nënën dhe të dashurën, duke i lënë si premtim Besën.

Pasi u bind, kuçedra e la djalin të përshëndetej për herë të fundit me nënën dhe vashën. Nëna ia dha kujës, kurse vasha i tha trimit se do ta shoqëronte deri në malin e kuçedrës. Kuçedra në fillim u gëzua kur e pa djalin e vashën. Por vetëm me një të parë vasha e mbërtheu kuçedrën në vend. Djali e kuptoi se ajo nuk ishte një vashë e zakonshme. Ajo ishte e bija e hënës dhe e diellit, që mbante në trup fuqinë e tyre.

Mbyllja

Vasha u martua me djalin, sepse e kuptoi që ai e donte me të vërtetë dhe ishte trim e i besës. Kuçedra nuk doli më në sipërfaqe të dheut dhe në mal filloi të lulëzonte përsëri jeta.

Ushtrohuni

Zgjidhni një nga pjesët e leximit që ju pëlqen dhe shkruani përmbledhjen e saj, sipas shembullit të mësipërm.

Mitrush Kuteli

Kjo pjesë është shkëputur nga pjesa me të njëjtin titull e librit "Tregime të moçme shqiptare". Muji është personazh i Ciklit të kreshnikëve.

bjeshk-ë-a - mal i lartë me kullota verore

kullot-ë-a - vend me bar ku çohen bagëtitë për të kullotur.

mriz-i - vend i freskët me hije, ku kalojnë vapën

Fuqia e Mujit

Pas mesnate, papritur, u dukën majë shkëmbit dy drita të bardha që të verbonin sytë. Jo, s'ishin drita, po ishin dy zana të veshura me dritë. Ato e panë Mujin tek po përkundte lehtë djepet e foshnjave dhe dëgjuan tek u fliste butë, ëmbël. U çuditën dhe e pyetën:

- Cili je ti? Ç'kërkon në këtë vend? A mos ke humbur gjësend e ke dalë ta kërkosh?

- Unë jam bari lopësh, rrogëtar për bukë e kripë, – u tha Muji. – Gjithë ditën bredh bjeshkëve pas kullotave. Sot më ndodhi një e keqe e madhe: humba lopët e tim zoti e dola t'i kërkoj. Nata më zuri në këtë vend e u ula të prehem, të fle. S'munda të mbyll sy, se qanin këto dy foshnja. M'u dhimbsën e u përkunda djepet. Mezi i vura në gjumë... Po ju ç'jeni? Ç'e keni tërë këtë dritë të bardhë që ju ka veshur fytyrën e shtatin?

Ato e njohën sakaq Mujin, se e kishin parë shumë herë nga larg bjeshkëve e mrizeve tek kulloste e mërzonte lopët. I thanë:

- Ne jemi zana, Muj. Dolëm, si çdo natë, lart e poshtë nëpër botë që të ndihmojmë njerëzit e mirë e të drejtë. I lamë foshnjat vetë. Ti, Muj, paske qenë njeri i mirë, i paske përkundur e i paske vënë në gjumë.

Rrofsh e qofsh! Na thuaj tani, o Muj, ç'kërkon të të japim ne për të mirën që na bëre? A do forcë, Muj? A do luftë të luftosh? A do mall e gjë? A do dije? A do gjuhë? Kërko ç'të duash e ne do të të japim.

Ja ç'u thotë Muji zanave:

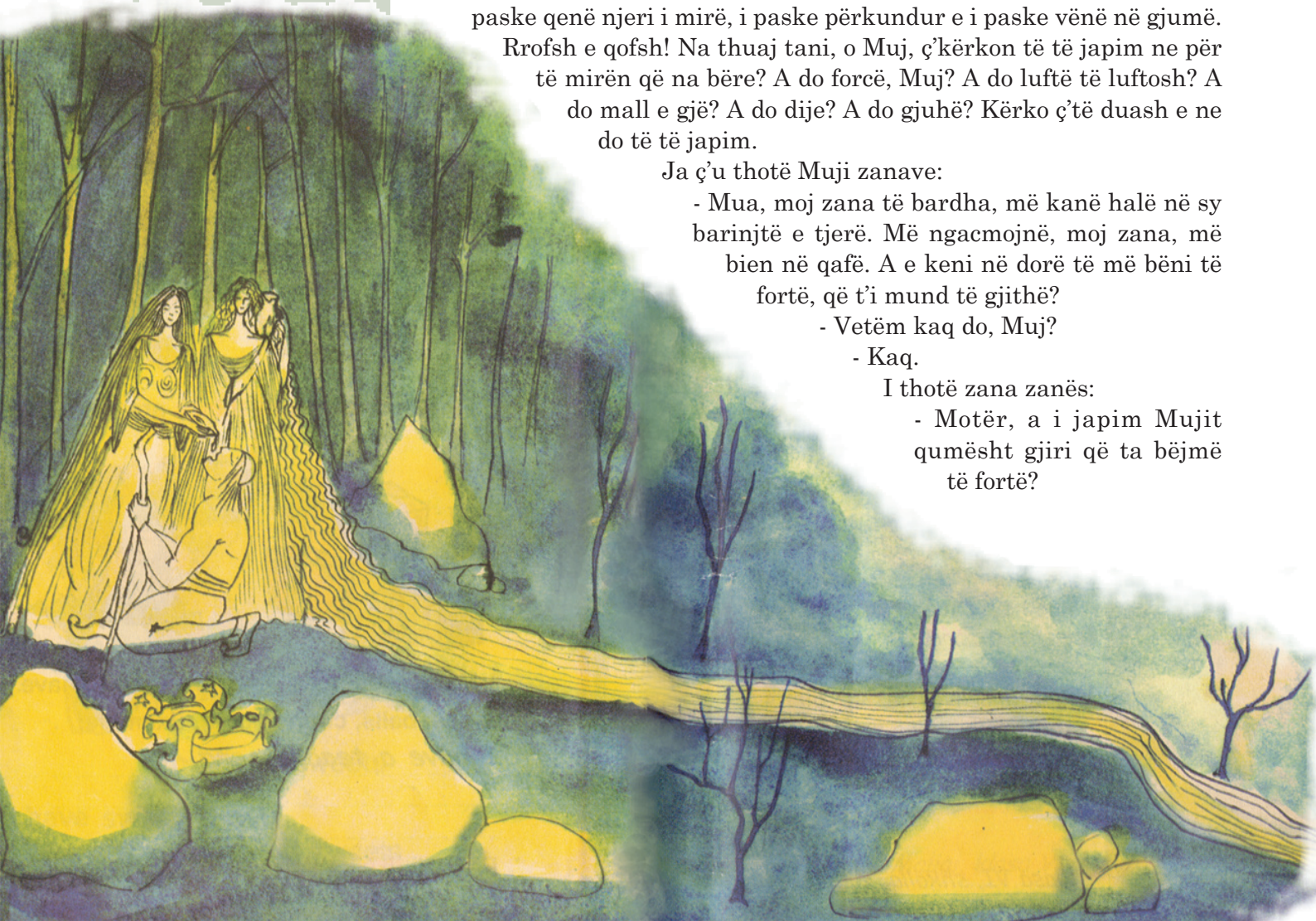
- Mua, moj zana të bardha, më kanë halë në sy barinjte e tjerë. Më ngacmojnë, moj zana, më bien në qafë. A e keni në dorë të më bëni të fortë, që t'i mund të gjithë?

- Vetëm kaq do, Muj?

- Kaq.

I thotë zana zanës:

- Motër, a i japim Mujit qumësht gjiri që ta bëjmë të fortë?

- I japim, motër.

Zanat i japin Mujit qumësht gjiri dhe e nginjin me tri pika. Muji e ndjen veten menjëherë shumë të fortë sa mund të shkulë nga rrënja një lis bjeshke. Zanat i thonë:

- Pa të shohim, Muj, sa i fortë je tani. Kape atë shkëmb që ke pranë dhe ngreje lart.

Zanat i tregojnë Mujit një shkëmb që peshon tri pendë qe bashkë. Muji ulet, e kap shkëmbin, e shkul nga vendi, e peshon në duar, e ngre te nyja e këmbës. Më lart nuk e ngre dot. E lëshon poshtë.

Prapë i thotë zana zanës:

- Duhet t'i japim edhe pak qumësht Mujit tonë që të bëhet më i fortë.

Muji pi rishtas qumësht zane, e kap shkëmbin, e peshon në duar, e ngre gjer në gju. Më lart nuk e ngre dot. E lëshon poshtë e ulet të prehet.

- T'i japin edhe një herë gj. Mujit i shtohet fuqia. Merr shkëmbin, e peshon mirë e mirë në duar, e ngre gjer në brez. Më lart nuk e ngre dot. Zanat e shohin e i thonë shoqja-shoqes:

- Prapë duhet t'i japim gj. Mujit.

Muji pi edhe një herë qumësht zane e bëhet më i fortë se një dragua. E ngre shkëmbin dhe e vë në cep të supit, e mban lart dhe qëndron shtyllë, s'tundet fare. I pyet zanat:

- Më thoni, moj zana të bardha, ku ta flak këtë shkëmb. Ta hedh në Lugjet e Verdha apo ta flak në fushë të Jutbinës?

Zanat e shikojnë me buzë në gaz e i thonë shoqja-shoqes:

- Të mos i japim më gj. Mujit, se po t'i japim e shemb botën anembanë.

Pastaj zanat e pyesin Mujin hollë e hollë për nënë e babë, për vëlla e motër, për gjithë Jutbinën e Krahinën. Ndërkaq hëna e bardhë rri lart mbi krye të tyre e i kqyr kur kuvendojnë. Hija e shkëmbit të madh nis e zgjatet prapa, mbi gremina. Në bjeshkë del e fryn fladi i freskët i natës. Shushurijnë gjethet e aheve, këndojnë krojet e ftohta e ua mbajnë zërin lumenjve që hidhen prag më prag.

Si e pyesin mirë e mirë, ja se ç'i thonë zanat Mujit:

- O Muj, ne duam të të bëjmë vëllam. Ti ç'thua?

- Vëllam më doni, vëllam më paçi, o zana të bardha, – u thotë Muji. – Kur të jem ngushtë, do t'ju thërras të vini të më jepni dorën; kur t'ju fyejë ndokush, të më thërrisni e unë do të hidhem t'ju marr krahun.

- Të lumtë goja, vëllam; kur të jesh ngushtë, vikat e do të vimë, kur të na fyejë ndokush, do të të ankohe mi.

Kur nis të përsquqë qiellin agu i ditës, zanat marrin djepet, i varin në shpinë e zhduken duke lënë prapa një vilar drite. Muji fërkon sytë e mundohet të shohë se ç'u bënë zanat, po nuk sheh veçse tragën e atij vilarit që tretet nëpër bjeshkë. Dhe thotë me vete: "A mos pashë ëndërr?" Shkon lan sytë në krua. Ujë e ftohtë e këndell. Aty pranë sheh një gur të madh që nuk e mbanin dot as njëzetë burra bashkë. Ulet, e mbërthen me të dy duart dhe e ve në sup. Qesh e thotë: "Jo s'pashë ëndërr" dhe e hedh gurin, që kërcen gërxxh më gërxxh gjersa zhduket në luginë. Oshëtijnë gjithë bjeshkët...

bagëtia.

mërzejnë - pushojnë (bagëtia) në hije

e ngijn - e ngopin

rishtas - përsëri

prehet - pushon

hollë-hollë - me hollësi (e pyesin për shumë gjëra)

do të hidhem t'ju marr krahun - mbroj; do t'ju bëhem mbështetje

vilar-i - këtu: brez i ngushtë toke; vijë e hollë

trag-ë-a - gjurmë

e këndelli - këtu: i dha gjallëri, e ripërtëriu

gërxxh-i - shkëmb i ashpër me thepa

Kuptimi

1. Ç'dini ju për *Ciklin e kreshnikëve*?
2. Ç'dini ju për zanat. Si janë ato:
të mira apo të këqija?
3. Vendos numra sipas radhës së ngjarjes në tregim.

- Zanat i morën djepet kur përsquqi agu i ditës.
- Zanat e nginjin Mujin me tri pika qumësht.
- Herën e parë Muji e çon shkëmbin deri te nyja e këmbës.
- Muji pa pas mesnate dy drita të bardha.
- Zanat e pyesin Mujin për gjithë Jutbinën.
- Herën e dytë Muji e çon shkëmbin deri në brez.
- Ato nuk ishin drita, po zana.
- Herën e tretë Muji e vuri shkëmbin në cepin e supit.
- Zanat i thonë Mujit të kërkojë prej tyre ç'të dojë.
- Muji u premtoi zanave se do t'ju qëndronte në krah.

Interpretimi

4. Si mendoni ju, pse zanat i kishin lënë foshnjat vetëm:

kishin punë
apo
për të provuar Mujin?

Ku duket kjo?

5. Çfarë u kërkoi Muji zanave:

- bukuri,
- pasuri,
- forcë,
- lavdi?

Pse Muji bëri atë zgjedhje?

6. Po ju çfarë do t'u kishit kërkuar zanave nëse do të ishit në vend të Mujit?

- Argumentoni arsyet për zgjedhjet tuaja.

Gjuha

7. Gjeni dhe shkruani në fletore fjalët kyç me të cilat shprehet:

Përshkrimi i natyrës:

bjeshkë, dritë, _____, _____ etj.

Veprimet për të fuqizuar Mujin:

nginj, qumësht _____, _____ etj.

Fuqinë që mori Muji:

shkëmb, e peshon _____, _____ etj.

Dialogun e zanave me Mujin:

Pa të shohim, vëllam, _____, _____ etj.

- Ndani fjalët në klasa:

emra	mbiemra	folje	ndajfolje
------	---------	-------	-----------

- Cila nga mënyrat e foljeve përdoret më shumë?

HIPERBOLA

Në këtë pjesë figura që përdoret më shumë është **hiperbola**, d.m.th. *figura e zmadhimit*. Muji bëhet aq i fortë sa mund të ngrerë një shkëmb me krahë. Zmadhimi ose teprimi lidhen me gjendjen emocionale të krijuesit. Figura e hiperbolës përdoret shpesh në përralla e legjenda.

Detyrë

Tregoni raste të përdorimit të hiperbolës në përrallat që keni lexuar.

langonjtë – qentë e gjahut

bëhuni varg – vendosuni
njëri pas tjetrit

- Mirëmëngjes, o gjahtarë.
- A jeni mbledhë të gjithë?
- Po zotëri, të gjithë këtu jemi. S'ka mbetur njeri pa ardhë.
- A i keni mbushur armët?
- Plot i kemi.
- Lëshoni qentë e langonjtë të prijnë përpara, bëhuni varg dy e nga dy e shpejtoni këmbët të zëmë malin pa zbardhur dita.
- Udhë e mbarë!
- Udhë e mbarë!
- Ty, ty, ty! Ty, ty, ty! Ty, ty, ty! – bie trumbeta e bririt.
- Ha, ha, ha! Ha, ha, ha! – ndërsejnë qentë.
- Kam, kam, kam! Kam, kam, kam! Kam, kam, kam! – lehin qentë.
- Taf, tuf! Taf, tuf! Taf, tuf! – kërcasin pushkët.
- Prite, o Nikollë, se po vjen një derr i madh që m'i ka dhëmbët një pëllëmbë nxjerrë jashtë nofullave. Vëre pushkën në sy, shënoje mirë. Bjeri në lule të ballit. A e vrave? Të lumtë!
- Prite, o Andre, se të doli përpara një dre me një palë brirë të mëdhenj.
- Taf! I ra drerit në ije dhe plumbi e shpoi tejpertej. Dreri ra në gjunjë dhe derdhi lot nga sytë.
- Ah, se ç'bëra unë! – thotë gjahtari. – Më mirë të mos e kishim vrarë atë dre, shih si derdh lot nga sytë e qan pors i njeri.

Kuptimi

1. Pse malësorët vendosin të dalin për gjah?
2. Pse e zgjedhin Mark Shalëgjatin që t'u prijë?
3. Duke u mbështetur në fjalët e malësorëve ritregoni se si u bë gjuetia:
 - e dërrit,
 - e drërit,
 - e ujkut,
 - e arushës,
 - e dhelpres.
4. Gjeni në tekst fjalinë ku tregohet vendi ku u mblodhën gjahtarët.
5. Gjeni në tekst fjalitë që tregojnë se gjahtarët ndihën të turpëruar.

Interpretimi

6. Çfarë ndieni për drerin e plagosur? Po për ujkun që e shqyen qentë?
7. Çfarë do të tregojë autori se për të vlarë dhelpren u deshën të bashkoheshin të gjithë malësorët?
8. Ç'mendim keni ju për organizimin e gjahut nga malësorët?
9. A ju pëlqen mënyra se si bisedojnë ata me njëri-tjetrin? Po ju a gjeni mirëkuptim me shokun -shokun, kur doni të organizoni diçka: një ndeshje, një ekskursion, një ditëlindje etj.

Gjuha

10. Zbuloni veçori të dialogut ndërmjet malësorëve.
11. Plotësoni në fletore disa nga cilësitë e Mark Shalëgjatit:

P.sh.: është i gjatë,
12. Shkruani në fletore emrat e kafshëve që gjenden në malin e Tomorit. Rrethoni egërsirat.
13. Në përshkrimin e gjahut gjejmë të imituara zhurmat e qenve, të pushkëve, të trumpetës. Për ç'qëllim përsëriten ato?

14. Si mund të thuhet ndryshe fjalitë e mëposhtme? Plotësojini në fletore sipas shembullit të mëposhtëm:

Ç'muaj është tani? Në ç'muaj jemi?
 Sot ka pesëmbëdhjetë ditë. _____
 Sa ka muaji sot? _____
 Ka bërë mot i mirë. _____
 Shpejtoni këmbët! _____

13. Në këtë pjesë janë përdorur shumë fjalë përshëndetjeje. Nënvizojini ato në libër. Cilat nga ato i përdorni edhe ju?

14. Ç'tipa fjalish janë përdorur më shumë? Pse?

DIALOGU

Biseda ndërmjet dy a më shumë personave quhet *dialog*. Në dialog fjalët e çdo njeriu shkruhen me vizë përpara.
 Tregimi *Gjahu i Malësorëve* është ndërtuar me bisedat e malësorëve. Nga këto biseda ne kuptojmë se çfarë duan të bëjnë malësorët, si i kanë emrat, ç'kohë dhe ditë është, si shkon gjahu, çfarë ndiejnë ata etj.

Detyrë

- ♦ Shkruani në fletore një dialog ndërmjet jush dhe shokut tuaj.
 - ♦ LEXONI bukur pjesën sipas roleve nga fillimi deri te "... s'ka frikë edhe nga vdekja, është burrë i vërtetë". Edhe pjesën nga "Ty, ty, ty... deri te gjuetia e dhelpres."
- Mos harroni të imitoni zhurmat e gjahut. Përfytyroni sikur të ishit ju vetë gjahtarë.

Kthimi i Gjergj Kastriotit në Krujë

Fan S.Noli

Kjo pjesë është shkëputur nga libri "Historia e Skënderbeut" e Nolit. Në këtë pjesë flitet për kthimin e Gjergj Kastriotit në Krujë si fitimtar.

Në mur, përsipër vatrës, varej një shpatë e kohërave të vjetra, që s'ë ngre dot njeriu i sotëm as me dy duar. Qe palla e Kastriotëve, e mbajtur brez pas brezi prej trimave që nxori ajo derë e shkëlqyer. Turqit e shkelën dhe e plaçkitën kështjellën, po pallën s'ë nganë, se asnjë s'qe i zoti ta përdorte.

Vojsava e varfër ngre kryet shpesh dhe shikon atë shpatë dhe i mbushen sytë me lot. Qan nëna për një bir, qan shpata për një burrë!... Ç'u bë ai djalë, ku është ai trim? Gjer kur do të valojë mbi fortesën e Krujës ai flamur i tiranit të huaj? Gjer kur do ta presë nëna të birin, Kruja të zotin, Shqipëria t'anë, bota trimin që s'ka shok?

Po njëherësh hapet dera dhe hyn brenda një luftëtar i hijshëm, fisnik dhe madhështor, hundëshkabë, sypetrit, me mjekër të gjatë dhe të derdhur, i veshur me çelik, i armatosur gjer në dhëmbë...

Vojsava kthehet, e shikon përpjet të ngrihet, por qëndron si e ngrirë nga kjo pamje e papritur. Fërkon sytë se mos sheh ëndërr. Luftëtari që hyri, është gjallë i shoqi. Gjon Kastrioti, por më i ri, më i bukur, më i lartë ...

- Në mos je hije a fantazmë, që vjen të gënjesht një të varfër, qyqe

vat/ë/r-a – vendi rrëzë oxhakut, pak si i thelluar, i shtruar me pllaka ku ndizet zjarri.

pall/ë-a – shpata

s'e nganë – nuk e trazuan, nuk e morën

ngre kryet – ngre kokën

të valojë – të valëvitet, të lëkundet flamuri nga era

tiran-i – pushtetar i lartë, sundimtar që qeveris me dhunë të egër, këtu: pushtuesi.

i hijshëm – i pashëm, i bukur

i veshur me çelik – i veshur me parzmore metalike siç visheshin luftëtarët në Mesjetë.

gjallë i shoqi – tamam si i shoqi, i ngjan shumë burrit të saj.

të vrenjtur (sy) – këtu: sy që tregojnë vuajtje

bie në gjunjë – përkulet para nënës, ulet në gjunjë

bekim-i – urimi

shkoi kaluar – shkoi hipur në kalë

brohoras – thërras e përplas duart në shenjë gëzimi ose miratimi.

të neveritur, ti je im bir, ti je Gjergji im ...Fol, fol mos më mundo!...

Po luftëtari nuk flet dot. Ai, që s'i ishin vrenjtur sytë as nga shigjetat, kur i binin breshër mbi supe, dhe as nga qindra të vrarë e të plagosur përqark, qan tani si çilimi, bie në gjunjë, i puth dorën princeshës së nderuar, po lotët e mbytin e s'thotë dot "Unë jam!". Po nëna e mori vesh. E njohu nga syri, e njohu nga fytyra, e njohu nga sjellja. Pastaj e njohu më mirë ajo dhe Shqipëria si dhe bota nga ato që bëri. Ai qe i tëri dhe i gjallë Gjergj Kastrioti.

Si mori bekimin e nënës dhe u bë dy herë më i fortë se më parë, rrëmbeu shpatën, që varej në mur, sikur t'ishte e lehtë si pendë, e ngjeshi pas brezit dhe shkoi kaluar në fortesë.

Kruja që dukej si e shkretuar, lëviz dhe ngjallet. Burra, gra fëmijë janë mbledhur në shesh të qytetit. Ca të gëzuar këndojnë si në dasmë, të tjerët qajnë, të gjithë shikojnë nga maja e fortesës dhe bërtasin e brohorasin. Flamuri i huaj u hoq dhe tani valon në erë flamuri i Shqipërisë. Për atë gëzohet populli, për atë tingëllojnë kambanat, për atë gjëmojnë topat. Ato që ngjanë nën atë flamur, nën atë kryeushtar, i shkruan historia me shkronja të arta, i buçasin malet, brigjet dhe gurët e Shqipërisë, i tregojnë përrallat dhe legjendat e pleqve dimrit rreth vatrës.

Kuptimi

1. Çfarë i kujton Vojsavës shpata e varur në mur?
2. Ritregoni me fjalët tuaja takimin e nënës me të birin.
3. Çfarë bëri Skënderbeu, pasi mori bekimin e nënës?
4. Ndajeni sipas ndërtimit tregimin në tri pjesë dhe gjeni nga një titull për secilën.

Interpretimi

5. Çfarë ndieni pasi mbaroni së lexuari pjesën:

- dashuri
- mallëngjim
- zemërim
- mall
- gëzim
- entuziazëm

Nënvizojini përgjigjet tuaja. Pse?

6. Në këtë pjesë gjejmë dy skena të bukura takimi:

- Skënderbeu takohet me nënën,
- Skënderbeu takohet me popullin.

Ku ngjasojnë dhe ku ndryshojnë ato nga njëra-tjetra?

7. Duke u mbështetur në tekst plotësoni:

Skënderbeu ishte:

_____	_____
për nënën	<i>bir</i>
për Krujën	_____
për Shqipërinë	_____
për botën	_____

Gjuha

8. Me cilat fjalë e shpreh Vojsava krahasimin ndërmjet djalit dhe babait që nuk jeton më? Çfarë tregon ky krahasim?
9. Shkruani në fletore fjalitë pyetëse. Ç'loj fjalish pyetëse janë? A pret përgjigje Vojsava prej tyre? Përse i ka përdorur ato autori?
10. Plotësoni me mbiemrat dhe emrat që duhen:

luftëtar *i hijshëm*

e njohu nga *syri*

- Çfarë tregojnë këto grupe fjalësh?

11. Si dhe për ç'qëllim është formuar epiteti: **KRYEUSHTAR?**

- Plotësoni në këtë mënyrë epitete të tjera të përshtatshme për figurën e Skënderbeut:

Krye.....

Krye.....

Krye.....

Krye.....

- Formoni me to fjali që të kenë lidhje me njëra-tjetrën.

Detyrë

MËSONI PËRMENDSH pjesën nga: "Po luftëtar nuk flet... deri te ...i tëri dhe i gjallë Gjergj Kastrioti".

Gjatë recitimit mos harroni të shprehni njëkohësisht mallëngjimin dhe gëzimin e nënës që njohu të birin.

Odhise Grillo

Shkrimtari për
fëmijë O. Grillo
ka përshtatur

për fëmijë shumë krijime
nga letërsia e traditës.
Kjo pjesë është shkruar
sipas vjershës "Atdheu dhe
dashuria" e Çajupit.

gjym-i - enë bakri ose
llamarine që përdoret për
të mbajtur ujë.

bucel/ë-a - enë druri, si
fuçi e vogël që përdoret
për të mbajtur ujë.

fillikat - vetëm fare, fill i
vetëm

lajle e lule - me zbukurime
të kota, pa kuptim

i (e) ngjeshur - i armatosur

gllënjë/ë-a - sasia e lëngut
që pihet me një të gëlltitur

matarat -ja - enë e vogël
prej druri ose metali,
pagure

arnautk-ë-a - shqiptarkë

osmanlli-u - turku

jatagan-i - shpata

kërcur/e-ja - e mjera

Po ne qenkemi vëllezër!

Te kroi i fshatit, çdo mbrëmje e mëngjes shkonin plot nuse të bukura, vajza të reja dhe gra e plaka për të mbushur ujë. Shkonin me gjyma e me bucela. Dhe nuk merrnin ujë, po mjaltë e sheqer, se i ëmbël, i ftohtë e i pastër rridhte burimi i fshatit që nga mëngjesi në mbrëmje e që nga mbrëmja në mëngjes. Bashkë me shoqet shkante edhe Vitoja.

E hollë dhe e gjatë, por tërë shëndet ishte Vitoja. E doje për punë? Ishte e para! E doje për bukuri? Ishte mbi shoqet!

Një ditë Vitoja na shkoi në krua vetëm. Shoqet kishin vajtur e ishin kthyer me kohë, ndërsa asaj ashtu i kishte dalë një punë dhe ishte vonuar. Prandaj shkoi fillikat.

Nuk arriti ta mbushte mirë bucelën, kur aty afër kaloi një ushtar osmanlli, veshur gjithë lajle e lule dhe ngjeshur me armë nga koka te këmbët...

Ndaloj osmanlliu në vend dhe i kërkoi një gllënjë ujë Vitos. Ajo i dha mataranë dhe u tërhoq mënjanë kokulur. Osmanlliu piu mirë e mirë dhe pastaj tha:

- Qenke e pashme shumë, moj arnautkë! A bëhesh gruaja ime, se vashë më të bukur s'më kanë zënë sytë në faqe të dheut.

Vitos i erdhi rrotull bota, rrëmbeu mataranë dhe i tha:

- Shko rrugës sate, o i huaj, dhe mos më bjer në qafë, se unë jam e fejuar me një trim që nuk i gjendet shoku në botë.

- Cili është ai burrë që ma kaloka mua në trimëri? - ulëriu osmanlliu dhe vuri dorën në jatagan.

- Ai është Jorgji im, o i huaj. Është trim sa s'gjendet dhe i mirë sa s'bëhet! Kanë qenë tre vëllezër. I pari vdiq nga një sëmundje e rëndë. I dyti nuk dihet nga humbi. I treti është Jorgji, shpresa e nënës së vet dhe gëzimi e jeta ime! Është trim i marrë dhe, kur inatoset, nuk di ç'bën, prandaj largohu sa më parë. Mos e lër nënën kërcure ... Për të mirën tënde të them.

Osmanlliut i hipi gjaku në kokë dhe thirri:

- Po të jetë më i zoti e më trim se unë, le të vijë të matet në sheshin e burrave! Në më vëntë poshtë, le të bëhet burri yt. Në mos po do të të marr për grua.

Vitos iu err gjithçka dhe u nis me vrap për në mal, atje ku Jorgji me çetën e vet kishte folenë.

Sa dëgjoji ç'kishte ngjarë e ç'kishte thënë osmanlliu, Jorgji ngjeshi armët dhe zbriti tatëpjetë, ashtu siç zbresin retë.

Aty thirri me zë si gjëmimi:

- Kush është ai që kërkon të matet me mua?

Kuptimi

1. Në ç'kohë zhvillohet ngjarja e këtij tregimi?
2. Kë takoi Vitoja te burimi? Çfarë bisede u zhvillua ndërmjet tyre?
3. Pse ngriu në vend Jorgji, kur u gjend përpara osmanliut?
4. Ç'ndodhi më pas?
5. Ritregojeni pjesën pasi të shkruani në fletore katër fjali përmbledhëse të pjesës.

Interpretimi

6. Përse ndodhte që vëllezërit bëheshin armiq me njëri-tjetrin në kohën e Perandorisë Osmane?
7. Çfarë ndjetë kur luftëtarët morën vesh se janë vëllezër:
 - gëzim,
 - frikë,
 - dhembshuri,
 - hidhërim.

Pse?

8. Shkruani në fletore ç'cilësi të jashtme dhe të brendshme kishte Vitoja?

Gjuha

9. Gjeni dhe shkruani epitetet me të cilat e përshkruan autori kroin e fshatit. Shpjegoni kuptimin e tyre.
10. Gjeni dhe shkruani se në cilat fjali shprehet vlerësimi tepër i lartë i autorit për Viton.
11. Si mund të shkruhen ndryshe këto shprehje:
 - mos më bjer në qafë,
 - i hipi gjaku në kokë,
 - u hodhën në krahët e njëri-tjetrit,
 - të ka larë me lot.

12. Shkruani disa sinonime të këtyre fjalëve që dalin në këtë pjesë:

shpatë _____
 kërcure _____
 i shporr _____

- Diskutoni për nuancat e tyre kuptimore.

13. Si janë formuar fjalët: *kokulur, kokëllart*? Ç'ndryshim ka nga ana kuptimore? Pse *kokulur* shkruhet pa "ë"?

Detyrë

Me ndihmën e mësueses vini re ndryshimet që ka pësuar teksti në vargje i Çajupit me pjesën në prozë që ka përshtatur O. Grillo (që nga "...Kur panë këtë gjë, trimat mbetën...)

Pjesë nga *Atdheu dhe dashuria*

*Jorgji kur pa hajmalinë,
 sytë përmbi të i ngrinë.
 Dale, tha ashtu më ruash,
 pa luftojmë kur të duash,
 po në beson perëndinë
 kush ta fali hajmalinë?
 - Nëna në foshnjëri
 ma vari për mbarësi,
 po ç'të duhetë kjo punë?
 - Një të tillë kam dhe unë!
 Shiko! Nëna ma ka falë
 dhe mua, kur isha djalë!
 Të dy trimat hapnë gjitë
 dhe shikonin hajmalitë...*

Luli i vocërr

Askush s'e njeh Lulin. As shokët e tij, që përpara tij lozin, nuk e njohin. Më mirë të themi se e njohin, por ata lozin për hesap të vet e Luli i shikon pa u trazuar me ta. Sot gjithkush ka punët dhe telashet e veta, ashtu edhe fëmijët, ashtu edhe Luli.

- More Lul! Shumë herët ke filluar të shikosh punën tënde!

Kur Luli hyn në oborr të shkollës, buza i qesh nga pak, por askujt asnjë fjalë s'i thotë. Ecën ngadalë, duke shikuar djathtas e majtas, por gjithnjë duke ecur, deri sa të mbërrijë në cak të vet. Aty te dera e rrugicës së shkollës shumë i pëlqen të qëndrojë. Aty është caku i tij, pruar nga rrezet e ngrohta të diellit dhe këto ditët e vjeshtës. Mbështetet Luli në mur, grushtat e vegjël i fut në xhepa, hundën pjerrake, të kuqur nga të ftohtët e mëngjesit, ia kthen diellit dhe.... Shikon. Gjëja që më tepër ia tërheq vëmendjen, janë çizmet, që i kanë veshur disa shokë të tij. "Sa të bukura që janë! Si shkëlqejnë!" mendon Luli dhe pa dashje i shkojnë sytë në tollumbat e veta, nëpër të cilat shihen fare mirë të pesë gishtat e këmbëve të zbatshura. Nga kureshtja i afrohet një shoku që i ka çizmet më të reja. Ulet, sheh në lustrin e çizmes këmbët e veta të zbatshura – aq shumë shkëlqenin çizmet!!! Mbasi shoku me çizme fluturoi, Luli ngadalë shkoi te caku i vet, në diell, t'i ngrohë këmbët. Po kur nuk ka diell, si ia bën i shkreti Lul?

Nganjëherë i afrohet mësuesi Lulit. Ai ia ledhaton faqet, gushën e Lulit, i afrohet, ia merr dorën, e shikon me sy pëllumbi dhe do t'i falë diçka mësuesit! Po vjollca nuk ka. E Luli i vocërr ç'mund t'i falë mësuesit tjetër? Veç t'i falë tollumbat e veta që kanë hapur gojën sikur duan të hanë mësuesin! Po, po tollumbat e Lulit të vocërr do të hanë mësuesin.

Migjeni

Kjo pjesë është marrë nga vëllimi

Vepra të zgjedhura i poetit dhe i shkrimtarit të viteve '30, Migjenit. Në poezitë dhe në tregimet e tij Migjeni shprehu dhimbjen e tij për mjerimin njerëzor.

për hesap të vet - për llogari të vet; këtu: për qejfin e tyre

i vocërr – shumë i vogël

pa trazuar – pa u përzier, pa u ngatërruar

cak – u – vend që zë secili

i qesh buza – buzëqesh

i pruar – i ndritur

pjerrake – e kthyer, me kurriz

i shkojnë sytë – i sheh, i vë re

tollumb/ë-a - opinga a këpucë llastiku të sheshta, pa thembra

ledhatoj – përkëdhel

vjollc/ë-a – manushaqe

Kuptimi

1. Pse Lulin nuk e njuh askush?
2. Ç'gjë i tërheq vëmendjen Lulit, kur luajnë shokët?
3. Pse Luli ndihet mirënjohës ndaj mësuesit? A ka mundësi që ai ta shprehë këtë?
4. Radhit veprimet sipas radhës së duhur:
 - Luli vështron çizmet e shokëve që shkëlqejnë.
 - E ç'mund t'i falë Luli mësuesit?
 - Askush nuk e njuh Lulin.
 - Pa dashje Lulit i shkojnë sytë te tollumbat e veta.
 - Shokët luajnë për hesap të vet.
 - Mësuesi afrohet pranë Lulit dhe e përkëdhel.

Interpretimi

5. Çfarë përfytyroni dhe çfarë ndieni kur lexoni:
 - për opingat e shqepura të Lulit,
 - për çizmet e lustruara të shokëve të tij?
6. Përse Luli rri i vetmuar:
 - nuk i do shokët,
 - i mban shqetësimet për vete,
 - i pëlqen vetmia,
 - ka turp që është i varfër,
 - e ndien që nuk është i barabartë me shokët?
7. Çfarë ndien mësuesi për Lulin:
 - mëshirë,
 - dashuri,
 - inat,
 - dhimbje? Pse?
8. Gjeni dhe lexojini bukur fjalitë që shprehin dashurinë e Lulit për shkollën dhe për mësuesin. Komentojini ato.

Gjuha

9. Gjeni dhe shkruani në fletore antonimet e këtyre fjalëve:

p.sh.: herët vonë
 të ftohtët
 djathtas
 të zbathur
 i vocërr

10. Veçojmë këto fjali nga teksti:

- *More Lul! Shumë herët ke filluar të shikosh punën tënde!*
 - *Po kur nuk ka diell, si ia bën i shkreti Lul?*
 - *E Luli i vocërr ç'mund t'i falë mësuesit tjetër?*

- a. Ç'lloj janë fjalitë e mësipërme?

- b. Kush i thotë këto fjali:

- shoku i Lulit,
- Luli vetë,
- autori?

- c. Ndërmjet kujt zhvillohet komunikimi në këtë pjesë:

shokëve dhe Lulit,
 autorit dhe personazhit,
 autorit dhe lexuesit?

Argumentojeni mendimin tuaj.

METAFORA

Në pjesën e mësipërme shprehja *E shikon me sy pëllumbi* nuk tregon vetëm se sytë e Lulit ngjajnë me sytë e një pëllumbi. Autori do të tregojë se vështrimi i Lulit është një vështrim i butë, mbushur me ndjenjë dashurie e mirënjohjeje për mësuesin.

Pra, metafora është një krahasim që bëhet vetvetiu në kokën tonë. Metafora është e ngjashme me krahasimin po i mungon lidhësa *si*. Njëpërmjet saj, nuk krahasojmë vetëm anën e jashtme të dukurive, por edhe thelbin e tyre.

Detyrë

Gjeni në tekst metafora të tjera dhe komentojini sipas modelit të mësipërm.

Misionarja e Humanizmit dhe e Paqes

Lexoni këto fjalë të çmuara të Nënë Terezës:

A.

Mua më kanë dhënë çmimin Nobel për Paqen. Unë nuk kam kurrfarë nevoje për këtë mirënjohje, as për të holla, por, dhe nëse m'i kanë dhënë ato, me siguri kanë menduar që me to unë do të ndihmoj të varfrit, sepse të gjithë ata janë vëllezërit dhe motrat e mia...

Nuk mund ta kuptojmë kurrë gjithë dobinë që mund të prodhojë një buzëqeshje e thjeshtë.

Duhen gjetur raste të vogla për të bërë diçka personale për të tjerët: të vizitosh persona të vetmuar, të vjetër, të sëmurë; t'i japim pak nga koha jonë një personi me aftësi të kufizuara (PAK), të ndihmojmë një njeri që ka nevojë për shoqëri...Mund të ndodhë që të kemi një nga këta njerëz edhe në shtëpinë tonë, dhe nuk e kemi vënë re.

1. Me se e lidh nënë Tereza mirënjohjen dhe buzëqeshjen:

MIRËNJOHJE

ndihmë
pasuri
përkushtim
lavdi
thjeshtësi

BUZËQESHJE

për të varfërit
për të sëmurët
për PAK
për të thjeshtët
për diktatorët

Lidhni me shigjetë dhe argumentoni mendimin tuaj.

2. Ç'do të thotë Nënë Tereza se gjithkush prej nesh mund të bëjë diçka të vogël personale...? Duhet të jesh patjetër udhëheqës që të ndihmosh për zhdukjen e varfërisë? Ç'mendim keni ju?

B.

Në botë ka tepër urrejtje, tepër luftëra. Ne nuk do të arrijmë t'i mënjojmë as me pushkë, as me bomba, as me armë tjetër që të plagos; do t'ia dalim me gjest dashurie, gëzimi, paqeje.

3. Vizatoni dy lule. Mbushni petalet e tyre me fjalë dhe shprehje kundër luftës dhe pro paqes:

Luftë

◀ Komentojeni këtë fotografi.

Paqe

Moikom Zeqo

Ky tregim është marrë nga

libri „Pedagogu i Kopernikut“, i cili flet për figura të shquara botërore dhe shqiptare.

gondolier-i - drejtues i gondolës

bash-i - pjesa e përparme e anijes ose e barkës

gondol-a - varkë e gjatë dhe e lehtë veneciane

peizazh-i - pamja e natyrës që na del para sysh.

shandan-i - mbajtëse e qirinjve

i mëshonte - i jepte me forcë lopatës.

sill/ë-a - ushqim i mëngjesit

Vetëm ti mund të vazhdosh

Erërat e detit trazonin ujërat e Kanalit të Madh të Venedikut. Po errësohej dhe gondolierët po ndiznin fenerët e basheve të ngritura lart si gjysmëhëna druri.

Alvise Vivarini, me sy të pikëlluar e i lodhur nga sëmundja, shikonte përmes xhamit të dritares lëkundjet e gondolave në erë e dallgë.

- Po erret! - mendoi Alvise Vivarini. - Po erret e muzgu po e mbulon botën, peizazhet e gjithçka. S'kam më fuqi; e kuptoj që s'do ta kem të gjatë dhe do të vdes.

I shtrirë në shtratin e lartë, e hoqi vështrimin nga dritarja dhe pa brenda në dhomë.

E shoqja po ndizte qirinjtë e shandanëve. Alvise Vivarini buzëqeshi duke parë flakët e qirinjve. Atij iu kujtuan fenerët e gondolave jashtë, iu kujtua rinia, ditët e fuqisë e të vrullit djaloshar. Atëherë ai kishte qejf të hipte në gondola, t'i mëshonte lopatës, të qeshte e të bënte shaka bashkë me gondolierët, të hante bashkë me ta sillën e tyre e të pinte verë të lirë me njerëzit e thjeshtë..

Alvise Vivarini e ndiente se po i humbiste forcat.

- A erdhi? - pyeti me mundim.

E shoqja e tij, e shqetësuar nga gjendja shëndetësore jo e mirë e Alvises, i bëri me shenjë të mos fliste. I shoqi i kishte thënë të lajmëronte një djalosh me emrin Mark Bazaiti. Ajo kishte dërguar ta thërrisnin.

- Tani vjen, - i tha ajo Alvises dhe i lëmoi ballin e djersitur me dorën e saj të butë.

U dëgjua një trokitje në portë.

- Erdhi, - pëshpëriti Alviseja e sytë i ndritën.

Dhe ja, pas pak, drejt shtratit të Alvises u afrua një djalosh shtatgjatë, me flokë të zez e sy të thellë. Mbante një mjekër të shkurtër. Ky ishte Mark Bazaiti, shqiptar në Venedik, piktor i ri, që premtonte shumë.

- Si jeni mjeshtër? - i tha Marku Alvises që po lëngonte.

- Me sa duket po vdes, - buzëqeshi me hidhërim Alviseja.

- O, jo, mjeshtër, jo... - tha djaloshi i prekur.

- Djalosh, shpejt, se s'kam më kohë, - tha me mundim Alviseja. - Ti e di se unë kam lënë përgjysmë monumentin e Frarëve. Aty kam pikturuar gjërat më të mira të jetës sime. Por mbetën të pambaruara. Ti duhet t'i

subjekt-i - ngjarja që shërben si bazë për një pikturë, tregim etj.

amanet-i - porosi që le njeriu para se të vdesë.

të harmonishme - që kanë harmoni, që kombinohen bukur.

i denjë - që i ka të gjitha cilësitë për një detyrë.

Ne do të caktojmë se kush do të ketë të drejtën për të vazhduar punën e mjeshtrit të vdekur. Për këtë ju (iu drejtua tre piktorëve) do të viheni në provë. Do të pikturoni nga një subjekt dhe, pas 10 ditësh, do të gjykojmë për punët tuaja e do të vendosim”.

Mark Bazaiti nuk po e dëgjonte fare kryedogjin. Atij i kujtohej muzgu kur vdiq Alvise Vivarini, balli i tij i ndriçuar nga feneri i vjetër. Alviseja i kishte besuar vazhdimin e punës. Çfarë të bënte Mark Bazaiti? T’i thoshte tërë botës ç’i kishte thënë në çastin e paravdekjes Vivarini? Oh, jo, kurrë. Ai s’mund ta bënte këtë. E vërteta është se njerëzit në Venedik e kishin marrë vesh amanetin e fundit të Alvise Vivarinit. Por Këshilli i Dogjëve nuk dëshironte e s’kishte qejf që një i emigruar në Venedik, siç ishte Mark Bazaiti, të stoliste një monument aq madhështor, që do të habiste botën. Kështu pra, u vendos të bëhej njëfarë konkursi, duke mos pasur besim te talenti e aftësitë e djaloshit shqiptar e duke menduar se piktorët e tjerë venedikas do të fitonin e do të shkëlqenin më shumë se ai.

Dhe kështu, të tre piktorët i lanë të lirë të shkonin në studiot e tyre për të punuar pikturën që do të paraqitnin për gjykim e vlerësim pas 10 ditësh.

Dhjetë ditët kaluan shpejt e shpejt. Të tre piktorët harruan edhe gjumin e gjithçka, duke punuar pa u lodhur mbi pikturat e tyre.

Dhe ja, erdhi çasti i vlerësimit. Në fillim, para Këshillit të Dogjëve paraqitën pikturat e tyre dy piktorët venedikas. Tablotë e tyre qenë me të vërtetë të bukura, me ngjyra të harmonishme e të ëmbla. Ato u pëlqyen shumë. I fundit e paraqiti tablonë e tij Mark Bazaiti. Kur zbuloi ai tablonë, të gjithë sa ishin në sallë u tronditën. Ajo tablo qe një mrekulli, paraqiste një betejë kalorësish me shpata. Tabloja qe bërë me një mjeshteri të shkëlqyer e me art të madh. Këta ishin kalorësit e vendlindjes së Markut, kalorësit arbër, që i dhanë shekullit gjakun e tyre. Kujtimet e këtyre kalorësve Mark Bazaiti i kishte ringjallur me anë të ngjyrave në tablo.

Por megjithatë, Mark Bazaiti nuk fitoi. Këshilli i Dogjëve caktoi dy piktorët e parë të vazhdonin punën e lënë përgjysmë në monumentin e Frarëve.

Dy piktorët nisën punën. Por pikturat e tyre s’qenë të lartësisë së Mark Bazaitit. Forca e artit të Markut qe shumë më e madhe. Alvise Vivarini kishte pasur të drejtë. Vetëm Mark Bazaiti ishte i denjë për ta zëvendësuar mjeshtrin, sepse qe vetë mjeshter.

Pas shumë peripecish, më në fund Mark Bazaitit ia njohën të drejtën t’i vazhdonte punimet në monumentin e Frarëve. Marku punoi shtatë vjet për këtë monument të madh. Peneli i tij la si dëshmi në këtë monument kryevepra të vërteta, që s’do të harroheshin në shekuj.

Kuptimi

1. Ku zhvillohet ngjarja e këtij tregimi?
2. Cili ishte Alvise Vivarini?
3. Kë donte të takonte Alvisja para vdekjes? Për ç'qëllim?
4. Cilat nga tri pikturat e paraqitura në konkurs ishte më e arrira?
5. Pse më në fund Mark Bazaitit iu njoh e drejta për të vazhduar kryeveprën e lënë përgjysmë?
6. Vendosini nga një titull dy pjesëve të tregimit.

Interpretimi

7. Cilat ishin arsyet që Këshilli i Dogjëve nuk ia dha në fillim Markut të drejtën për të vazhduar punën e Alvises:

- pikturat e tij ishin më të dobëta,
- Marku ishte i mërguar,
- i frikësonte arti i tij,
- kishin më shumë besim te piktorët vendas?

8. Ku qëndronte dallimi kryesor ndërmjet pikturës së Markut dhe dy pikturave të tjera?

- Si reagues këshilltarët për pikturat e venedikasve dhe për pikturën e Bazaitit?

9. Cili është mesazhi që sjell autori që në titullin e tregimit? Si realizohet mesazhi gjatë shtjellimit të tregimit?

10. Edhe në ditët e sotme shumë artistë shqiptarë janë bërë të njohur me veprën e tyre edhe jashtë kufijve të vendit. Përmendni disa prej tyre. Ç'tregon kjo?

Gjuha

11. Gjeni dhe shkruani fjalët kyç që paraqesin gjendjen fizike dhe shpirtërore të Alvise Vivarinit para vdekjes.

12. Në këtë pjesë janë përdorur disa fjalë të përbëra. Pasi t'i shkruani thoni si janë formuar.

13. Nënvizoni në tekst fjali që kanë këto fjalë kyç:

- piktor i denjë,
- shfaqën mosbesim,
- tablo e gjallë,
- dëshmi historike.

- Shkruani katër fjali ku t'i përdorni këto grupe fjalësh.

Detyrë

LEXONI BUKUR pjesën prej fillimit deri te "... dhe i lëmoi ballin e djersitur me dorën e saj të butë". Shprehni notat e pikëllimit e të mallit të piktorit për kohën e rinisë.

Ymer Elshani

Në këtë tregim, të shkruar nga shkrimtari kosovar Y. Elshani, jepen dy kahe të kundërta të jetës: violina, muzika qëndrojnë në anën e bukurisë së jetës, ndërsa tragjedia në kahun e pasojave që shkakton dhuna e luftës.

qytez/ë-a - qytet i vogël

bëhem sy e veshë - dëgjoj me vëmendjen më të madhe

gjerator/e-ja - qerthull, vorbull, këtu: shtjellë uji

përdëllimtare - e mëshirshme

PLAKU ME VIOLINË

Në parkun e blertë të qytezës ne e takonim shpeshherë violinistin plak. Ai ishte njeri me pamje tërheqëse: kishte ballë të gjerë, fytyrë rrumbullake, flokë të argjendtë, të kthjera bukur në një anë, dhe mbi hundën e drejtë mbante ca syze katrore, të pastra.

Sa herë që vinte në parkun e bukur, merrte me vete edhe violinën. Bënte disa ecje poshtë e lart në rrugicën kryesore dhe pastaj ulej në bankën e drunjtë. Atëherë ne, pesë a gjashtë fëmijët e lagjes, i afroheshim dhe, pasi bisedonim një kohë me të, e lutnim t'i binte violinës. Plaku nuk përtonte.

E nxirrte violinën dhe me një buzëqeshje të ëmbël në fytyrë e shikimin e tretur në qiell, ia niste melodisë së bukur. Ne bëheshim sy e veshë dhe për një çast harronim se ku gjendeshim. Tingujt e melodisë së bukur na bënë për vete, na rrëmbenin mendjet tona plot fantazi. Edhe pse nuk kishim flatra, na dukej sikur ngriheshim lart e fluturonim drejt ca hapësirave të reja plot jetë e dritë.

Nga telat e violinës dukej sikur dilnin me radhë dhjetëra e dhjetëra zogj që hapnin sqepat dhe cicëronin ëmbël. Fluturonin ata në kaltërsi, rrihnin flatrat dhe përsëri ktheheshin e hynin në gojën e violinës e përsëri dilnin prej saj. Herë-herë na bëhej sikur melodia i ngjante një ujëvare që derdhej nga ca shkëmbinj të kristaltë dhe duke rënë shndërrohej në ylber të bukur, të rrumbullakët.

Ndonjëherë plaku i binte një melodie shumë të dhembshme. Ne e kup-tonim se diçka po ndodhte në botën magjike të këngës. Sikur po shkrepnin vetëtima mbi një trëndafil, sikur po hidhej mbi dre një ujk i pashpirt, sikur po e fundoste gjeratorja e ujit një notar të pastërvitur. Sytë e plakut njo-meshin dhe veç sa nuk rridhnin lot.

Por melodia shpejt ngjitej përsëri në qiell. Tingujt e saj bëheshin më të fuqishëm. Në horizontin e këngës sërish dukej qielli i qetë dhe trëndafili, dreri e notari nuk dukeshin më, por kujtimi për ta ishte më i gjallë, më i madh se sa vetë prania e tyre.

Ja ku dukeshin dhe zogjtë që ktheheshin nga qielli, ulnin flatrat dhe në zbrazëtinë e telave futeshin brenda në violinë. Melodia e këngës mbaronte dhe plaku e lëshonte violinën para vetes, në gjuhë.

Ne merrnim frymë me lehtësi. Shkundnim paksa kokat dhe i thoshim:

Studiojmë tekstin

Kuptimi

1. Cili është mjedisi ku zhvillohet kjo ngjarje?
2. Melodia e plakut ndryshon në varësi nga gjendja e tij shpirtërore.

* Çfarë shprehte ajo në çaste të caktuara?

.....
.....
.....
.....

3. Çfarë gjendje emocionale shkaktonte ajo te fëmijët?
4. Pse ishte i trishtuar plaku? Pse fëmijët ishin lehtësim për të?

Interpretimi

5. A mendoni ju se muzika apo ndonjë art tjetër shërben për ngushëllimin apo pastrimin e shpirtit?

* Argumentojeni mendimin tuaj.

6. Ç'lloj muzike ju pëlqen më shumë? A ndryshon parapëlqimi juaj në varësi nga gjendja e ndryshme shpirtërore?

Gjuha

7. Si e përshkruan autori violinistin plak në sytë e fëmijëve:

Pamja e jashtme

.....
.....
.....
.....
.....

Veprimet që kryente

.....
.....
.....
.....
.....

8. Me mjeshtëri të rrallë autori përshkruan imazhet figurative që të shkakton dëgjimi i muzikës.

* Gjeni *fjalët kyçe* dhe shprehjet e figurshme që pasqyrojnë:

Imazhet

(emra, mbiemra): bota, magjike, etj.

Shkallëzimin e muzikës

(folje, ndajfolje): *ngjitej, shpejt, etj.*

9. Gjeni epitete, krahasime dhe shprehje të tjera të figurshme dhe shpjegoni përdorimin e tyre.

Legjendë

Liqeni i Prespës

Populli thotë se në një fshat, aty rrëzë malit, gjendej një çezmë e madhe. Në këtë çezmë mbushnin ujë të gjithë njerëzit e fshatrave përreth. Çezma e kishte ujin e kulluar si argjendi e të ftohtë brisk. Një mbrëmje, një nuse që sapo ishte martuar në këto fshatra, mbushi ujë e fundit në këtë çezmë dhe harroi që ta mbyllte. kështu që për gjithë natën rodhi shumë ujë, saqë e mbushi fushëgropën plot me ujë. Prej kësaj çezme u formua liqeni dhe, sipas emrit të vendit, Prespë, u quajt edhe liqeni i Prespës.

Kuptimi

1. Ç'tregon fillimi i legjendës: "Populli thotë se"

2. Gjenerali në legjendë:

• elementet reale

çezma e madhe

• elementet fantastike

për gjithë natën rrodhi uji aq.....

Detyrë

3. Mësojeni ta ritregoni bukur këtë legjendë.

4. A ju pëlqen legjenda? Pse?

është e vërtetë,
sepse ju nxit imagjinatën,
është tërheqëse.

5. Sillni në klasë legjenda të tjera të bukura dhe diskutoni për to me njëri-tjetrin.

LEGJENDA

Ky tekst është një legjendë popullore. Në legjenda përgjithësisht flitet për krijimin e lumenjve, liqeneve, qyteteve, kështjellave etj.

Krijimi i legjendave bazohet në besimin e lashtë të popullit. Legjendat janë fryt i fantazisë dhe i dëshirave të njerëzve primitivë. Kjo do të thotë se ngjarja që përshkruajnë legjendat s'mund të kenë ngjarë realisht në jetë.

Faik Konica

Kjo pjesë
është shkruar
nga F.

Konica, i cili shquhet për
përshkrimet e shkurtra
dhe shumë të bukura të
natyrës.

Bora

Kthjelltësia e qiellit shkoi me diellin, me lulet, me verën. Vjeshta e trishtueshme erdhi e iku. Tani po hyn dimri edhe qiellin e kanë mbuluar re të qeta e të ftohta. Edhe sot, për të parën herë, zuri të bjerë borë...

Prapa qelqeve të dritareve po shikoj. Ngadalë-ngadalë, sikur ka frikë të dëgjohet, bora fluturon flokë-flokë e shtrohet mbi dhe. Bie kudo e duket se kërkon të ndreqë e të zbukurojë. Dy çupka të vockëla shikojnë që në leshrat e arta të tyre, të lëshuara mbi shpatulla, bora shkruan trëndafila të argjendtë. Djemtë qeshin, hidhen, lozin e luftojnë me topa. Zogjtë vërtiten rreth e rrotull pragjeve: ciu, ciu, një thërrime bukë! Si në verë, gjithë bota janë veshur me të bardha. Flokë, flokë, ngadalë, po bie borë...

Studiojmë tekstin

Kuptimi

1. Si e përshkruan shkrimtari ardhjen e dimrit?
2. Çfarë shikon ai prapa dritareve?
3. Pse e quan vjeshtën *të trishtuar*?
4. Pse autori e nis me vjeshtën dhe e përfundon pjesën duke përmendur verën?

Interpretimi

5. Cilat janë shenjat e ardhjes së vjeshtës? Po të dimrit? Ç'ndryshime sjellin ato te njeriu?
6. A e pëlqen autori dimrin? Ç'ndjenjë ju zgjon ky përshkrim?
7. Po juve cila stinë ju pëlqen? Tregoni pse ju pëlqen.

Gjuha

8. Shkruani tri fjalë që janë epitete dhe që tregojnë ardhjen e dimrit.
9. Duke u nisur nga kuptimi i parë i foljes **vesh** gjeni kuptimin e figurshëm të saj:
 - a. *njeriu vishet me (rroba) të bardha*
 - b. *pemët, çatitë vishen me të bardha.*
10. Çfarë vlere i shtohet përshkrimit nga vendosja e dy çupkave në peizazhin e bardhë?

11. Gjeni ngjyrat me të cilat e përshkruan Konica peizazhin dhe përpiquni të bëni një pikturë sipas përshkrimit të tij.

PROZA POETIKE

Kjo pjesë e shkurtër është një lloj shkrimi i ngjashëm me poezinë dhe me tregimin. Nuk është poezi, se autori nuk e shkruan në vargje. Nuk është tregim, sepse është shumë e shkurtër dhe nuk tregon ngjarje, por shpreh ndjenjat e autorit, (në këtë rast ai është duke vështruar peizazhin). Kjo mënyrë shkrimi quhet prozë poetike.

Detyrë

Shkruani dhe ju një prozë poetike për stinën që ju pëlqen më shumë, duke pasur për bazë shkrimin e Konicës.

Shkruajmë

Përshkrimi i natyrës

a. Përpara se të përshkruajë, autori vendoset në një pozicion të caktuar.

Në prozën e mësipërme, ku ndodhet autori:

jashtë në natyrë,
brenda në shtëpi,
në makinë?

- Ilustrojini me pjesë nga teksti mendimin tuaj.

b. Përshkruhet pamja e natyrës.

- Gjeni në tekst fjalët kyç.

c. Përshkruhen veprime të ndryshme.

- Gjeni në tekst fjalët kyç.

d. Në prozën e mësipërme është:

ditë, verë,
natë, pranverë,
dimër.

- Ilustrojini zgjedhjen tuaj me shembuj nga teksti.

Ushtroni

Përshkruajmë detin

Ndahuni në tri grupe. Imagjinoni sikur jeni:

Grupi A brenda në anije,
është natë;

Grupi B në bregdet,
është perëndim;

Grupi C në verandën e hotelit,
është mëngjes.

Popullore

Fjalë të urta

Me Fjalë të urtë kuptojmë një fjali të shkurtër, e cila shpreh një mendim të mençur. Ky mendim, ndonëse jepet me pak fjalë, shpreh një përvojë të madhe, që njerëzit e fitojnë gjatë gjithë jetës. Krijimtaria gojore e popullit përmban shumë fjalë të urta: për atdheun, për diturinë, për punën, për lirinë, për dashurinë, për miqësinë etj. Shumë prej këtyre fjalive shprehen në formën e këshillave, prandaj ndërtohen me folje në vetën e dytë në mënyrën urdhërore. Prej tyre ne nxjerrim mësim të dobishme.

1 Fjalë të urta për atdheun

- Duaje atdhenë si shqiponja folenë.
- Shqiponja fluturon në qiell, po folenë e bën në tokë.

2 Fjalë të urta për miqësinë

- Duaj të të duan.
- Njeriu që vetëm për veten mendon, është si një dru që pemë s'lëshon.

3 Fjalë të urta për vlerën e njeriut

- Mos i shiko gunën, po i shiko punën.
- Mendja e zbukuron njerinë.

Studiojmë tekstin

1 Kuptojmë dhe mësojmë

1. Këto Fjalë të urta ndërtohen mbi disa krahasime:
P.sh.:

Njeriu shqiponja
Atdheu _____
Njeriu ikën larg atdheut _____
Shtëpinë (familjen) e ka në atdhe _____

• Shkruani se cilën ndjenjë shprehin këto krahasime?

2. Atdheun e duam shumë, sepse në të kemi:

nënën
.....
familjen shokët
.....

vendet ku luajmë dhe mësojmë varret e njerëzve të dashur
parkun gjyshit

.....
.....
.....

2 Kuptojmë dhe mësojmë

1. Për ç'ndjenjë flet fjalja e parë?

2. Ç'tregon krahasimi në fjalinë e dytë:

Njeriu i vetmuar dru i thatë (i pa lulëzuar)

A mund të bëjë gjëra të vlefshme një njeri pa ndihmën dhe përkrahjen e dikujt?

3. Ç'cilësi kanë:

	Njeriu me shokë	Njeriu i vetmuar
i dashur		
zemërgjerë		
ziliqar		
bën mirë		
bën keq		
inatçor		
i qeshur		

3 Kuptojmë dhe mësojmë

1. Për të vlerësuar një njeri, çfarë duhet të shohim së pari tek ai:

veshjen apo sjelljen e tij
fytyrën (paraqitjen) apo punën (dobinë e tij)

- Shkruajini në fletore pohimet tuaja.

2. Shkruani në fletore se, cila është më tërheqëse dhe më e dashur për shoqërinë tuaj:

Një vajzë
 shumë e bukur,
 mendjemadhe,
 mëndjelehtë
 apo
 e zakonshme,
 e thjeshtë,
 e mençur.

3. Shëno me dhe

Bukuria qëndron te:

☐ dituria,	☐ pasuria,
☐ rregullsia,	☐ zilia,
☐ mirësia,	☐ keqdashja,
☐ mirëkuptimi,	☐ keqtrajtimi.

4. Ç'gjë të përbashkët kanë këto Fjalë të urta?

Detyrë

Nxirrni kuptimin e këtyre fjalëve të urta:

Kush lufton, fiton.
Ujku qimen e ndërron, po zakonin s'e harron.
Do punuar koka, që të prodhojë toka.
Dituria është si pushka në luftë.
Kush mëson, përparon.
Ku është bashkimi, është fuqia.
Me një lule s'vjen behari.
Gënjeshtra i ka këmbët e shkurtra.

Ushtrohuni

- Lexoni anekdotën e mëposhtme dhe nënvizoni funksionin e të papriturës.
- Shpjegoni ku qëndron komikja në këtë anekdotë: ç'është ajo që shkakton të qeshurën dhe ç'rol luan kjo e qeshur.

Qokthi

U prishën dy kojshi¹ ndërmjet tyne për një megjë². Ai trojke: “Këtu asht megjja”; ky trojke “Këtu asht megjja”, ma përtej.

Qokthi e Gjoka ishin dy vëllazën të njanës shtëpi.

Qokthi i tha Gjokës:

- A po hyn ti në dhe, bre vëlla? Kur të thërras unë: “Oj megjë, a je e imja, a je e kojshisë? Ti thuej prej dheut “E jotja jam”.

Kështu e banë llaf në shtëpi. Shkon Qokthi e e mbaron njëfarë grope në dhe dhe e mbulon Gjokën. E thërret kojshinë edhe bajnë llaf me e pyetë tokën, mos po flet toka diçka. Briti Qokthi:

- Oj megjë, a je e imja, a e kojshisë?

- Po, e jotja jam, - foli Gjoka prej toke.

E u nda kjo punë: megjja i ra atij, Qokthit³.

Kur shkon Qokthi natën me e nxjerrë prej grope Gjokën, Gjoka ishte ba urith, pse kishte rrejtë. Ky, Qokthi, thirri të vëllanë:

- Gjokë, Gjokë!

E i vëllai kurrkund!

Edhe këtë, Qokthin, e zuni mallkimi i megjës e u ba qokth. Edhe, që atëherë, kur këndon natën, duket si me qenë thirrë: “Gjokë, Gjokë, Gjokë!”⁴

Kosovë

Bëni me shkrim komentin e kësaj anekdote sipas shembullit të mësipërm

.....

.....

.....

.....

.....

¹ komshi

² Kufi (kufi toke, livadhi etj.)

³ Në kërkesën për të pyetur tokën, te respekti i fjalës së saj dhe, më tej, te besimi në forcën e mallkimit të saj, kemi kultin e lartë të tokës.

Këtu e kanë bazën edhe përбетimet e lashta, që, në sajë të njëfarë inercie, populli i përdor edhe sot e kësaj dite: “Për këtë dhe!”, “Për këtë tokë!” etj.

⁴ Qokthi ose qoku quhet edhe gjon.

Edhe për këtë shpend, sidomos në Shqipërinë Jugore, gjejmë një legjendë shumë të afërt me atë të Qokthit. Në këto legjenda, veç dashurisë vëllazërore (se në ndonjë motërzim, gjoni është metamorfizim i vëllait të madh në zog nga dhimbja e vdekjes së vëllait të vogël), kemi dhe kërkesën për ndershmëri.

Këshilla për Domenikun

- a.** Ndero prindërit, çmo miqtë, bindju ligjeve.
- b.** Sillu ndaj prindërve, ashtu siç do të dëshiroje të silleshin fëmijët e tu ndaj teje.
- c.** Mos shpreso kurrë se, në bëfsh ndonjë punë të ligë, nuk do të merret vesh, se, edhe në mos e mësofshin të tjerët, ti vetë do ta dish.
- ç.** Lakmo kënaqësi që i shoqëron lavdia, se e mirë është ajo kënaqësi që bashkohet me të mirën, kurse pa këtë është gjëja më e keqe.
- d.** Dituria ka vlerë më të madhe se pasuria, e cila mund të zhduket shpejt, kurse dituria mbetet për jetë. Nga tërë pronat vetëm dituria është e pavdekshme. Mos përto të marrësh udhë të gjatë për të shkuar atje ku mund të fitosh dije të gjera. Është turp për të rinjtë që përtojnë të udhëtojnë në tokë për të fituar dituri, kur tregtarët çajnë dete të tëra me qëllim që të shtojnë pasurinë e tyre.
- dh.** Ji i njerëzishëm në sjellje dhe i ëmbël në fjalë. I njerëzishëm do të thotë të sillesh mirë me çdo njeri që gjen përpara. I ëmbël në fjalë do të thotë t'u drejtohesh me fjalë të ëmbla të gjithëve, sikur të flisje me njerëzit e tu. Me të gjithë të sillesh ëmbël, po marrëdhënie të ngushta të kesh vetëm me njerëzit më të mirë; se kështu nuk do të të urrejë njeri, kurse me ata do të bëhesh mik.
- e.** Në zemërim e sipër duhet të sillesh me fajtorët, ashtu siç do të dëshiroje që edhe të tjerët të silleshin me ty, po të bëje ndonjë faj.
- f.** Ruaj më tepër fjalët e fshehta, sesa të hollat që t'i ka besuar dikush; njeriu i mirë duhet të tregojë që më shumë duhet t'i besosh karakterit të tij, sesa betimit që bën.
- g.** Të mos bësh mik asnjë njeri, pa vërejtur se si sillet me miqtë që ka; duhet të mos kesh dyshim se ai do të sillet edhe me ty, ashtu siç është sjellë me ata. Mos u bëj mik me tjetrin shpejt e shpejt, po, pasi të bëhesh, mundohu të qëndrosh mik deri në fund, se, sikur është turp të mos kesh asnjë mik, ashtu është turp edhe t'i ndërrosh shokët herë pas here. Mos kërko t'i provosh miqtë duke dëmtuar veten, po edhe të mos i zgjedhësh pa i provuar fare; e këtij qëllimi do t'ia arrish, në qoftë se bën sikur ke ndonjë nevojë, të cilën në të vërtetë nuk e ke.

Sokrati

Këto pjesë janë shkruar nga Sokrati,

një figurë e shquar e antikitetit grek. Ai dallohet për këshillat e çmuara morale që jep, të cilat kanë vlerë edhe për ditët e sotme.

lakmoj - kam dëshirë të madhe e të pangopur për të pasur për vete diçka a dikë.

lavdi-a - emër e nderim i madh që fiton dikush me veprat e tij të shquara dhe që njihet nga të gjithë.

përtoj - më mungon vullneti dhe dëshira për të punuar.

i njerëzishëm - që sillet mirë, si njeri.

Studiojmë tekstin

Kuptimi

1. Çdo këshillë ka një synim të caktuar. Zbulojini ato në tekst.
2. Diskutoni për këshillat e mësipërme duke i ilustruar me shembuj nga jeta juaj.
3. Cilët ju japin më tepër këshilla: nëna, babai, mësuesja, gjyshërit etj.?
4. Kur ju bezdisin dhe kur ju i dëgjoni me vëmendje këshillat:
 - kur ju vlejné,
 - kur ua thonë vend e pa vend,
 - kur njeriu që i thotë, vepron ndryshe,
 - kur e ndieni dhe vetë se keni nevojë për to,
 - kur ju pengojnë të jeni të pavarur,
 - kur kujtoni një gabim që keni bërë?

Gjuha

5. Në ç'vetë është ndërtuar pjesa? Pse?
6. Ç'karakteristika kanë foljet e kësaj pjesë?

Detyrë

Mësoni nga një këshillë përmendsh dhe i thoni ato në klasë. Duhet të keni kujdes që intonacioni i zërit të jetë në formën e këshillës.

SHKRIMI DIDAKTIK

Siç thamë, kjo pjesë është ndërtuar në formën e këshillave. Ka shumë libra të tillë që kanë qëllim të të mësojnë si të sillesh në familje, në shoqëri etj. Këto lloj shkrimesh quhen shkrime didaktike (ose moralizuese).

Shkruajmë

Shkruajmë këshilla

1. Kthetuni edhe njëherë te teksti. Lidhni këshillat e mëposhtme me paragrafët:

- Të jesh i besës.
- Të mësosh sa më shumë.
- Të dish të sillesh.
- Të jesh i arsyeshëm.
- Të dish të respektosh.
- Të jesh i njerëzishëm.
- Të jesh i sinqertë.
- Mos harro se koha e provon mikun tënd.
- Mos e ngri lumturinë duke bërë keq.

- Për secilin paragraf shkruani dhe ju nga një këshillë, por në një formë tjetër.

2. Shkruani nga 3 këshilla për:

- mësuesen kujdestare,
- prindërit,
- shokun e ngushtë.

- Përdorni folje në mënyrën lidhore, urdhërore: të jesh, duhet të....., mos harro... etj.

short-i - këtu: fati
Në botëkuptimin e grekëve të lashtë, fati ishte fuqia që qëndronte mbi gjithçka.

mëkat-i - shkelje e një rregulli a e diçkaje të ndaluar; faj.

Prometeu

(i mbërthyer në pranga)

Etër qiellorë dhe etër krahëshpejtë,
o ju, burime lumenjsh të rrëmbyer,
hare e plot drit' e dallgëve të detit.
Ti mëmë Tokë dhe ti disk i Diellit
që sheh çdo gjë – juve po ju thërras!
Pa shihni, shihni ju një perëndi
se ç'po pëson nga perëndit' e tjera!

Por, jo? Ç'po flas kështu, kur fare mirë
të ardhmen un' e di që më përpara?

Por as të flas dhe as të hesht nuk mundem
për shortin tim, i heq këto mundime
se vodha zjarrin, fshehur në kallam.
Dhe njerëzve ua dhash' si dhuratë
të çmuar q'u bë për ta mësues i arteve,
i çdo mjeshtërie e mjet për të jetuar.
Ja, për këtë mëkat nën qiell të hapur
në pranga më mbërthyen. Ah, un' i mjeri!

.....

Molieri

Kjo pjesë është marrë nga komedia “Kopraci” e komediografit më të madh francez Molier. Përmes skenave të goditura, Molieri demaskon koprracinë që shkatërron shpirtin e njeriut. Harpagoni është fajdexhi i pasur dhe koprac i jashtëzakonshëm. Kleanti, i biri, në bashkëpunim me shërbëtorin e tij, i marrin atij arkën me florinj, me kusht që Harpagoni të heqë dorë nga marrëzja e tij për t’u martuar me Marianën. Harpagoni, bëhet si i marrë dhe thërret komisarin e policisë për zbulimin e hajdutëve.

Kopraci

Nga akti IV, skena VII.

Personazhet kryesore:

Harpagoni (kopraci) – i ati i Kleantit dhe i Elizës

Kleanti – i biri

Eliza – e bija

Komisari i policisë, etj.

HARPAGONI

HARPAGONI – (Thërret që nga kopshti dhe del në skenë pa kapelë)

Hajdutët! Hajdutët! Kriminelët! Oh! I mjeri unë! Drejtësi, o Zot i drejtë!

Më fikën, më vranë, më prenë kokën, më vodhën paratë e mia! Kush m’i ka marrë?

Ç’u bë? Ku është? Ku fshihet? Si mund ta gjej? Ku të vete? Mos është atje? Mos është këtu? Kush je ti? Qëndro! Paratë! Paratë, i poshtër!... (Zë krahun e tij) Oh, jam unë! M’u prish mendja, s’di ku jam, cili jam, e ç’po bëj. Oh, paratë e mia të gjora, miqtë e mi të dashur. Më lanë pa ju. Tani që ju rrëmbyen prej meje, e humba mbështetjen, ngushëllimin, gëzimin; të gjitha mbaruan për mua; s’më duhet më jeta; pa ju është e pamundur të rroj. Kaq ishte, më la fryma, po vdes, vdiqa, më varën. S’ka ndonjë zemërbardhë të më ngjallë, të më kthejë verdhushkat e mia të dashura, ose të më thotë kush m’i ka marrë? E? Si thoni? Asnjë s’ka? Kushdo që ma bëri gjëmën mirë ma gjeti rastin; zgjodhi tamam kohën kur i flisja atij të mallkuari djalë. Të dal. Të vete në polici, t’i them të shkojnë në hell të gjithë të shtëpisë, me shërbëtorë e shërbëtore, me djalë, me vajzë, more edhe me mua vetë. Sa njerëz qenkan mbledhur! Kudo që i hedh sytë më bën të dyshoj, të gjithë më ngjajnë me hajdutin që më vodhi? Çfarë zhurme bëhet atje lart? Mos është atje hajduti? Aman, kush e di ku është futur, i lutem të ma tregojë! Mos është fshehur atje, në mes tuaj? Më vështrojnë të gjithë dhe qeshin. Keni për ta parë, edhe ata kanë gisht në vjedhjen që është bërë, pa tjetër. Hajde, shpejt, komisarë, xhandarë, gjykatës, litarë, trarë, xhelatë! Të gjithë t’i varin, të gjithë: dhe, sikur të mos i gjej paratë e mia do varem dhe vetë pastaj.

HARPAGONI, KOMISARI, SEKRETARI (police)

KOMISARI – Ma lini mua në dorë, ai është zanati im, u rregja në kësi punësh. S’është e para herë që po merrem me zbulimin e hajdutëve dhe do të isha bërë pasanik i madh sikur të kisha kaq thasë nga njëmijë franga sa njerëz kam varur.

Monologu

Monologu është bisedim me vetveten, prandaj ka funksion të ngjashëm me dialogun. Nëpërmjet monologut personazhi jo vetëm shfaq qëndrimin e tij ndaj të tjerëve me të cilët është në konflikt, por parashtron idetë dhe mendimet e tij në raport me çështje të rëndësishme jetësore.

4. Ndaluni në monologun e Harpagonit.

Duke u nisur nga fjalët që thotë shpjegoni:

- gjendjen e tij emocionale
- tipare të koprracisë së tij.

Monologu qëndron mbi dy elemente kryesore:

- thirrjet e kërcënimit
- pyetjet retorike

Çfarë efekti emocional krijojnë ato?

5. Nga mënyra se si silllet Kopraci krijon një figurë tragjikomike.

Shpjegoni ekzistencën e të dyja këtyre elementeve të kundërta.

6. Ku qëndron humori në dialogun ndërmjet Harpagonit dhe komisarit të policisë?

Detyrë

Ndajeni pjesën në role dhe mësojeni mirë atë që ta interpretoni bukur në klasë.

Kujdes në interpretimin e monologut të Harpagonit, pasi atje gërshetohen disa gjendje emocionale.

efendi -u- zotëri, titull
nderi që i jepej një njeriu
me shkollë

dëshmon - tregon

provokim-i - veprim
që kryhet prej dikujt
me qëllim të keq që të
zbulojë mendimet dhe
veprimet e tjetrit.

TURSUN BEU - A e njihni këtë njeri?

ABDYLI - Jo.

TURSUN BEU – Po ju këtë njeri?

IDRIZ SUMO – Po, ky është Abdyl Frashëri. Për herë të parë e kam parë në shtëpinë e Thanas Timos në Selanik, kur erdhën me Pashko Vasën dhe Sheh efendinë e Tetovës. Aty u shërbeja me kafe.

TURSUN BEU - Çka tha aty Abdyl beu?

IDRIZ SUMO - U mundua të bindë sheh efendinë të spiunojë Portën e Lartë.

ABDYLI - (Me një ironi të thellë) Dhe të gjitha këto biseda i bëmë para teje?

IDRIZ SUMO - Po.

ABDYLI - O i mjerë, sa të kanë paguar të gënjesht kështu?

TURSUN BEU - Me këto fjalë dëshmon besimin që ka te i madhi padishah.

(*Idrizit*) Mund të shkoni .(*Pastaj Abdylit*) E dëgjuat?

ABDYLI - E dëgjova. Është turp të më bëni provokime të këtilla me dëshmitarë të rremë. Nëse vazhdoni kështu, nuk do t'i përgjigjem asnjëherë prej pyetjeve tuaja. (*Për një çast në gjyq mbretëron qetësia. Mexhid beu i thotë diçka me ngadalë Tursun beut*)

TURSUN BEU - Nuk mundem pa jua thënë këtë në fytyrë, loja juaj është tërë kohës kundër nesh. Në fillim edhe ju luftuat për programin e Kararnames. Por tash është fare e qartë se tërë këtë e paskëshit bërë vetëm sa për sy e faqe, të na hidhnit pluhur syve.

ABDYLI - Perandoria Osmane kurrë nuk ka qenë për zgjidhjen e drejtë të çështjes shqiptare.

TURSUN BEU - Nuk është e vërtetë. Porta në fillim e përkrahu Lidhjen.

ABDYLI - Asaj nuk i thuhet përkrahje, por interes.

Abdurrahim Buza, Lidhja Shqiptare e Prizrenit

Kuptimi

1. Ndaluni në çastin historik që trajtohet në këtë dramë.

Ç'dini:

- për Lidhjen Shqiptare të Prizrenit,
- për lëvizjen e popullit shqiptar për t'u shkëputur nga Porta e Lartë (Perandoria Osmane),
- për ideologun Abdyl Frashëri,
- për luftëtarin Sulejman Vokshi,

Interpretimi

2. Si arrijnë Abdyl dhe Sulejmani të kthehen nga të akuzuar në akuzues?

3. Si e kuptoni këtë dialog:

TURSUN BEU - Tash e tutje do flasë me ju vetëm ligji...

ABDYLI – Nëse e keni...

♦ A mund të vendosë ligji drejtësi, nëse shtrembërohet nga ata që e përdorin?

4. Ndaluni në dialogun ndërmjet:

Abdyl Frashërit,
Tursun beut,
Sulejman Vokshit.

♦ Ç'cilësi të këtyre personazheve dalin aty?

Drama është një lloj letrar (në prozë ose vargje) që shkruhet në formë dialogu për t'u shfaqur në teatër. Drama përbëhet nga fjalët që thonë personazhet dhe nga të dhënat për skenën, mënyrën si flasin dhe si sillen personazhet etj.

Drama ndërtohet me disa **akte**.

(Në çdo akt zhvillohet një ndodhi.) Vetë akti përbëhet nga disa **skena**. Çdo skenë ka një pjesë të ngjarjes që ndodh brenda një akti. Mjediset ku jetojnë personazhet, peizazhi etj. realizohen nëpërmjet **skenografisë**.

Në qendër të dramës qëndron një **konflikt** i fortë. Konflikti është një mosmarrëveshje që zhvillohet ndërmjet personazheve që kanë mendime dhe qëllime të kundërta. Kjo ndeshje në dramë zhvillohet nëpërmjet dialogëve dhe veprimeve të personazheve. **Dialogu** në një pjesë dramatike është mjaft i rëndësishëm, pasi shërben për të thelluar konfliktin dhe për të arritur në zgjidhjen e tij.

Gjuha

5. Ç'lloj drame është kjo? Flitni për disa nga cilësitë e saj. ♦ Kujtoni veçoritë e dramës, që i keni mësuar vitin e kaluar:

- Koha dhe vendi ku zhvillohen ngjarjet e dramës,
- Fjalët e autorit,
- Fjalët e personazheve,
- Fjalët kyç që karakterizojnë personazhet.

♦ Mendimin tuaj ilustrojeni me tekstin.

Detyrë

♦ Zbërtheni kuptimin e titullit të dramës: "Epoka para gjyqit". Jepini mendimet tuaja me shkrim.

♦ Luajeni dramën sipas roleve.

Bën me dorë nga dritarja.

Ja, shiko! Bindu vetë. Ja, ku është Bregu i Drinit, shiko si luftojnë malësorët fytafyt me turkun e zi. Tri anëve të atdheut po jehon kushtrimi i këtij burri: Çohuni kundër turkut, vëllezër, se Pjetër Bogdani ka thënë: - “një është feja e shqiptarit – atdheu!” dhe, kur morën vesh se ç’fe predikon Pro9feti, ata i lëshuan pas shpifësit, hafijet, qentë e tërbuar. E ndjekin këmba – këmbës. Gjallë a vdekur e kërkojnë ta copëtojnë. Dhe, kur e ndjekin-a nuk e strehon motra të vëllanë, a? a nuk i bëhet kështjellë çdo kullë shqiptare këtij prifti tri herë martir? Ku ke parë ti që nëna ta dëbojë nga shtëpia birin e vet të sëmure? Ti, qyqe, ke frikë se Pjetër Bogdani ta ngjit sëmurdjen e murtajës, kurse turku ia ka frikën sëmurdjes së librave, që përhap Pjetër Bogdani.

Librave në gjuhë shqipe, ndaj ia lëshuan qentë e tërbuar që ta ndjekin. Por, nuk kanë frikë vetëm turqit nga Pjetri, jo! Frikën ia kanë edhe ca shqiptarë kokëbosh, si çifti yt, qyqe! As për së vdekuri nuk do ta lënë të qetë. Jo! Duan ta shkulin nga ky truall...

Bën me dorë nga Pjetër Bogdani.

...këtë trung të vetmuar në malin e lashtë. Këtë trung që e mbajnë të qëndrojnë – rrënjët e kësaj toke. E, kush nuk e do Pjetër Bogdanin? Kush nuk e do atë, me gojën e të cilit atdheu kërkon ta shqiptojë gjuhën e nënës?

Pushim

Dhe gënjejnë! Erdhi, thonë, të vdesë për fenë dhe jo për atdheun. E po, kur ta shkulin zemrën, fenë e gjuhën, doket e zakonet – si mund të mburren e të thuash se ke atdhe?

Ç’atdhe është ai ku nuk mund të shkruash e të flasësh gjuhën e nënës? As atë, as nënë, as vëlla, as grua, as fëmijë s’ke aty ku të përbuzin djepin, pragun, kullën e kasollen. Kurse ty ta zë goja e thua: Dolën të gjallët që të vdesin për këtë të vdekur! Por, dije, O tun burri, se Pjetër Bogdani nuk vdes kurrë! Flasin librat e tij shqip, qindra e qindra vjet do të ligjërojnë. Edhe nga varri do t’ua kallin datën armiqve të këtij vendi. Se, jo, kurrë nuk vdes poeti-profeti.

Studiojmë tekstin**Kuptimi**

1. Në ç’kohë është vendosur ngjarja?
2. Cili ishte shkaku i konfliktit në mes të Tunit dhe gruas së tij, Hanës?
3. Pse Hana e sulmon Tunin, burrin e saj? Pse shqetësohet Tunin? Kujt ia kishte frikën?
4. Ç’kuptoni me fjalët “Këso kohësh njerëzit nuk ndahen në gra e burra, por në luftëtarë e qyqarë”?
5. Ç’kuptoni me fjalët “një është feja e shqiptarit – atdheu”? Cili prej shkrimtarëve tanë ka thënë fjalë me kuptim përafërsisht të njëjtë?
6. Përse Pjetër Bogdani ishte i rrezikshëm për turqit?

Punë e pavarur

- Çfarë i dallon dhe çfarë kanë të përbashkët Hana dhe Tunin?
- Mësoni përmendësh një pjesë të tekstit dhe përpuni ta vini në skenë të improvizuar në klasë.

Monodrama

Monodrama është lloji më i thjeshtë i dramës. Ajo mund të përbëhet edhe vetëm nga një skenë. Numri i personazheve te monodrama është më i vogël se te drama. Konflikti shfaqet që në hyrje dhe zgjidhet shumë shpejt.

RUBRIKA IV

*Fagja
e poezive*

ISMAIL
KADARE

Ra si yll, po s' u shua

*Këto vargje janë marrë nga poema
“Princesha Argjiro” e I. Kadarese, ngjarjet
e së cilës lidhen me qëndresën shqiptare
kundër Perandorisë Osmane.*

Vështroi princesha krenare
në çdo gur e në çdo kamare,
si të fundi roje ranë,
çdo pëllëmbë me gjak e lanë.
Dhe e vetme ajo mbeti
përmbi kullë. Porsi deti,
që i hedh dallgët në rërë,
turqit u vërsulën të tërë,
që ta zën' yllin të gjallë...
Po a zihet ylli vallë?
Ja, Argjiroja e shpejtë,
tok me foshnjëzën e vet,
u vërtit si zog në erë,
nga kalaja në humnerë,
shkëmb më shkëmb seç u coptua,
ri si ylli po s' u shua...
Edhe shkëmbi ku u coptua,
thanë, u drodh u gjallërua
dhe kujtoi ky shkëmb i bardhë,
se fëmija e saj mbet' gjallë
dhe, që foshnjën ta mëkojë,
qumësht zuri të pikojë...

Kuptimi

1. Për ç'kohë flet vjersha?
2. Ç'bën princesha Argjiro kur pa turqit t'i suleshin?
3. Ç'ndodhi me foshnjën e saj?
4. Si e përfytyroni princeshën?

trime

5. Kur lexoni këto vargje ndieni:

- frikë për princeshën që iu sulën turqit
- urrejte _____
- dhimbje _____
- krenari _____
- mallëngjim _____

Plotësoni.

Gjuha

Ka poezi në të cilat poeti shpreh drejtpërdrejt ndjenjat e tij: dashurinë, dhimbjen, mallin, brengën, trishtimin, etj., siç janë: “Bagëti e Bujqësia”, “Vjeshta”, “Mëngjes”, etj.

Por ka poema të cilat rrëfejnë dhe ngjarje; këto quhen **Poema epike**.

7. Shkruani në fletore ngjarjen e kësaj vjershe, duke i kthyer vargjet në rreshta.

8. Poeti e krahason princeshën

Si i kuptoni këto krahasime?

9. Me ç'figura letrare tregohet:

- ♦ lufta e përgjakshme
- ♦ ushtria e panumërt turke

Lexoni me kujdes vargjet që e shprehin këtë.

10. Shkëmbi nga send kthehet në frymor, në një qënie me një shpirt që kujdeset për foshnjën që mbetet gjallë.

Kjo është një gjë e besueshme në vjershë (në art)

e pa besueshme (në jetë)?

Çka do të tregojë me këtë poeti:

fitoren e jetës

apo

fitoren e vdekjes?

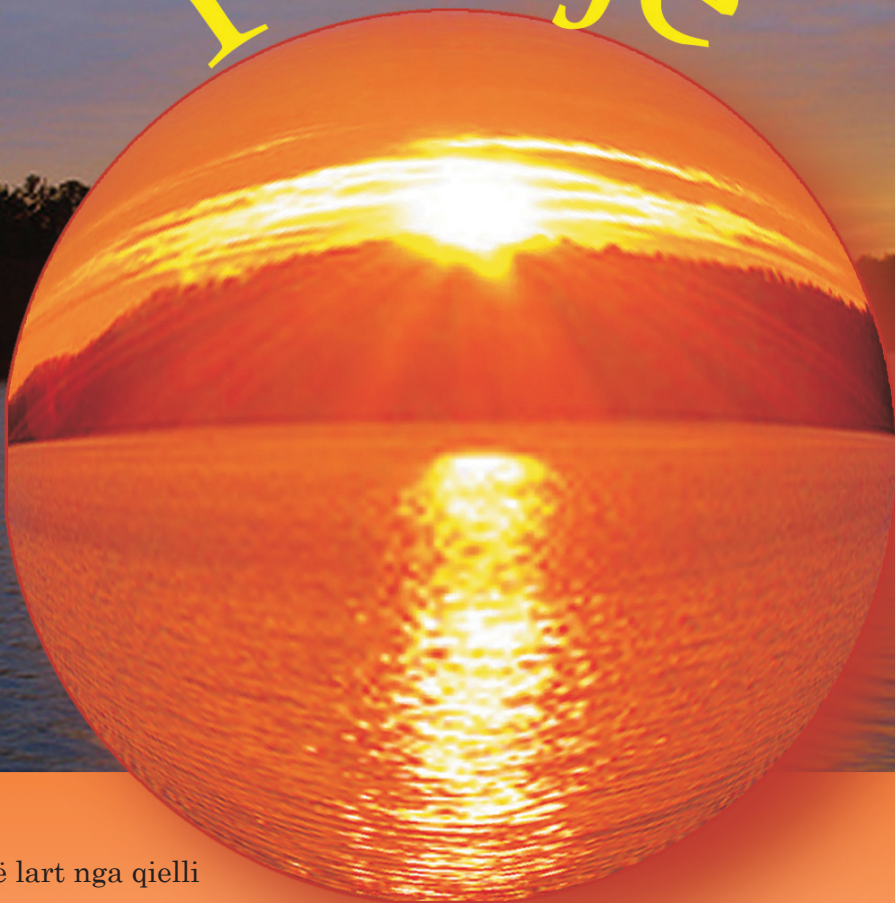
Pse? Kush lufton për të drejtën e vet?

Detyrë

Mësojeni fragmentin përmendsh dhe recitoni atë bukur. Kujdes intonacionin e rrëfimit të ngjarjes dhe notat heroike.

*Aleksandër
Stavre
Drenova
(ASDRENI)*

Pamje

*u rrëkëllye - ra duke u
rotulluar.*

*hov-i - vrulli, lëvizje e
menjëhershme dhe me
shumë forcë*

kresht/ë-a - maja e malit

Që lart nga qielli
në hapësirë, si lëmsh i zjarrtë
u rrëkëllye dielli
kur perëndoi,
Por mb' udhë, majë shkëmbi të një mali -
takoi të jetë mali i lartë,
meqë dot hovin nuk e ndali
keq u përpoq, ment kryet i dërmoi!
Si hej zu gjaku të rrjedhi,
U skuqnë ujrät edhe toka,
U skuqnë rreth e retë;
tej kresht' e maleve me dëborë shtruar
dhe bredhat majavet q'u dukshin si burbuqe,
u lyen ngjyrë trëndafili;
dhe deti i tërë u bë pasqyr' e kuqe:
I larë qe me gjak secili,
sikur prej dore magjistari t'ishin ndërruar!

Kuptimi

1. Për ç'dukuri natyrore flet poeti në këtë vjershë?
2. Si e përfytyron poeti diellin:
siç është në jetë
apo
si një qenie me shpirt?
Gjeni ato vargje që ilustrjnë mendimin tuaj.
3. Në këtë vjershë poeti nuk është vetëm një soditës i peizazhit. Cilat janë ndjesitë që e kanë pushtuar poetin në këto çaste?
 - habia,
 - dhimbja,
 - indiferenca,
 - admirimi,
 - mospëlqimi?
4. Po juve çfarë ndjesish ju lindin gjatë perëndimit të diellit? A ndieni që t'ju pasurohen ato, pasi lexoni këtë poezi?

Interpretimi

5. Gjeni krahasimin me të cilin poeti e përshkruan diellin në çastin e perëndimit.
6. Cila është ngjyra kryesore me të cilën piktori do ta pikturonte këtë peizazh?
7. Ndaluni në marrëdhënien që krijon poeti:
e kuqja,
perëndimi,
gjaku.
Cila ndodh vërtet në natyrë?
Cila ndodh në imagjinatën e poetit?
8. Me ç'hollësi e jep poeti përhapjen e përskuqjes së diellit:
P.sh.: U skuqën ujrë dhe toka.

9. Krahasimi i zgjeruar në vargun e fundit:
sikur prej dore magjistari t'ishin ndërruar
të nxit imagjinatën dhe të shton habinë që të shkakton ndërrimi dhe bukuria e natyrës.

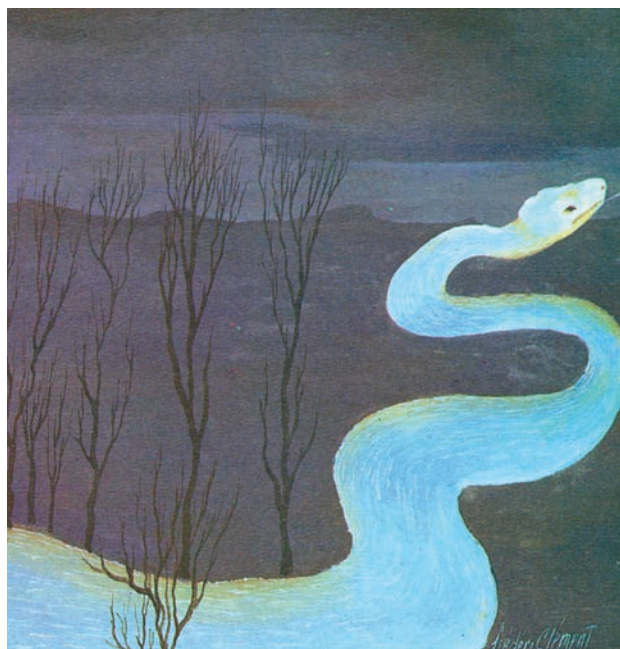
A e keni vrarë ndonjëherë mendjen për këtë? Në ç'mënyrë? Nëse jo, le t'ju shërbejë kjo poezi për të pasuruar fantazinë dhe mendimin tuaj.

Krahasimi i zgjeruar quhet **similitudë**

Detyrë

Përpiquni t'i ktheni vargjet në prozë duke ruajtur sa më shumë origjinalitetin e tyre.

Përfytyroni disa dukuri të natyrës duke i shpirtëzuar: P.sh., lumi si gjarpër, gjethet e pemëve pëshpërisin, hëna buzëqesh etj.

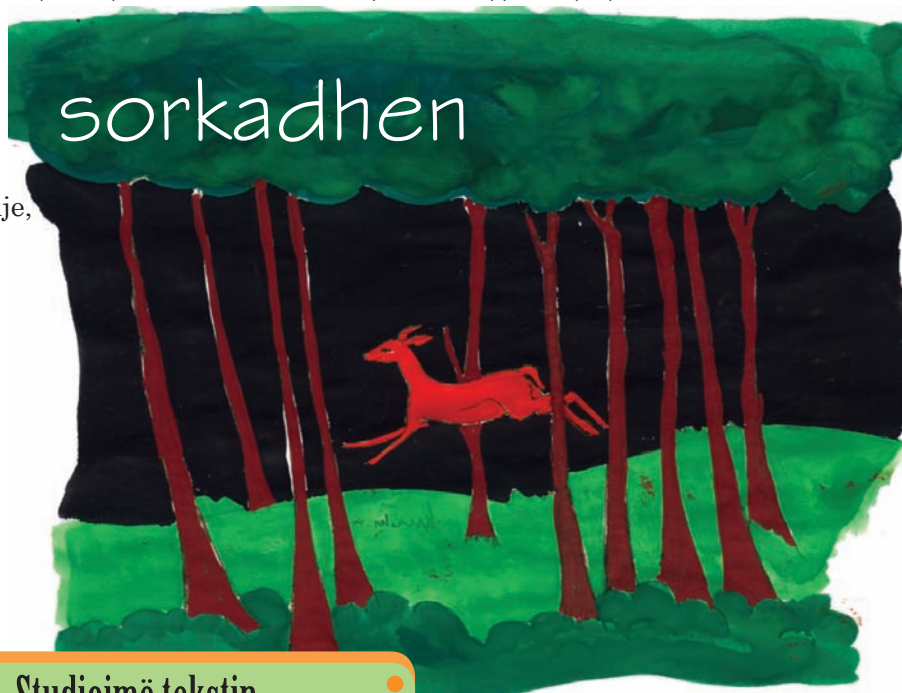

Pylli qan për sorkadhen

Sorkadhen e zunë në çark një mbrëmje,
Kur ngrihej pas fletëve ylli,
Natën me mall e me dhembje
Sorkadhen e re e kërkonte pylli.

Kur dita niste të feksë
Sa mbyllej syri i yllit,
Rënkoniin drurët me vesë
Dhe s'ishte vesë! Ishin lotët e pyllit...

Studiojmë tekstin

Kuptimi

1. Për çfarë bën fjalë vjersha?
Shkruani nga dy fjali për çdo strofë ku të tregoni kuptimin e parë të tyre.

Strofa I a. _____
b. _____

Strofa II a. _____
b. _____

2. Çfarë ndieni për sorkadhen e zënë në çark:

*dashuri,
dhembje,
mall,
zili,
brenjë,
gëzim? Pse?*

3. Po ju i doni kafshët? Çfarë bëni nëse ato kanë nevojë për ndihmën tuaj?

Gjuha

4. Titulli i vjershës jepet me një metaforë:

a. *Pylli qan për sorkadhen.*

Në të vërtetë është

b. *Poeti që qan për sorkadhen.*

por për ta dhënë dhembjen e tij në shkallën më të lartë, ua vesh atë sendeve.

5. Zëvendësoni fjalitë e mëposhtme me fjali të tjera që të kenë të njëjtin kuptim.

- Rënkoniin drurët me vesë.
- Rënkonte zemra e
- Ishin lotët e pyllit.

6. Çfarë simbolizon sorkadhja:

- të mirën,
- të keqen,
- të brishtën,
- forcën,
- të pambrojturën,
- delikatesën,
- të bukurën,
- të shëmtuarën?

Përgjigjuni me **po** ose **jo**.

Arsyetoni përgjigjet tuaja.

Detyrë

Mësojeni vjershën përmendsh.

Recitoheni ngadalë, shqiptojini mirë fjalët duke shprehur notat e dhembjes e të hidhërimit.

AZEM
SHKRELI

Katër këshilla vetes

Në këtë poezi poeti jep disa këshilla poetike që lidhen jo vetëm me poetin, por edhe me çdo njeri, i cili duhet duhet ta jetojë jetën me pasion dhe kurajo.

Mos u bëj poet nëse s'mund të lindësh
Me secilin varg, të lindësh me secilën fjalë.

Ngrehu mbi veten në do t'rrokësh frerët e erërave,
Të shkelësh shpërgajt e mërisë dhe shtrëngatat
e gjakut tënd.

Nëse dashurohesh, dashurohu n'flakë e n'valë,
Jo në sy të kaltër, se bëhesh det i çmendur pendimi.

Mos u bëj poet nëse s'mund të vdesësh
Për secilin varg, të vdesësh për secilën fjalë.

Kuptimi

1. Përmbliidhni në katër fjali të thjeshta këshillat që jep poeti:

2. Kujt ia drejton këto këshilla poeti:

- ◆ vetes
- ◆ poetit
- ◆ njeriut?

Arsyetojini këto përgjigje.

3. Si është më e lehtë: t'i japësh këshilla vetes apo tjetrit? Për se?

4. A vlejnë këto këshilla dhe për mënyrën se si duhet ta jetojë jetën çdo njeri? Përse?

Gjuha

5. Në çfarë forme i jep këshillat poeti:

pohore
mohore? Çfarë efekti ka ajo?

6. Përpiquni të zbërtheni kuptimet e figurshme të këtyre këshillave.

Cila figurë letrare përdoret? _____

7. Lidhni me shigjeta cilësitë kryesore që korrespondojnë me këshillat:

	i guximshëm
	i thellë
të lindësh në secilin varg	i sipërfaqshëm
	i vendosur
të shkelësh shpërgajt e mërisë	frikacak
	snob
dashurohu në flakë e në zjarr	tolerant
	i singertë
të vdesësh për secilin varg	i guximshëm
	egoist
	i mençur

Argumentoni alternativat tuaja.

8. Si është ndërtuar poezia nga ana metrike? Përsëritja e cilës fjale apo fjalie i jep asaj ritëm të brendshëm?

Detyrë

Bëni një krijim të shkurtër sipas poezisë së mësipërme, me temë: **“Këshillat që i jap më shumë vetvetes.”**

p o e z i

AGIM VINCA

BUZËDRINAS

Në këtë poezi, poeti A.Vinca bën një portret të bashkëvendësit të tij, si dhe një autoportret të vetvetes si poet duke u nisur nga cilësia e për-bashkët e të jetuarit buzë lumit Drin.

I ngjan zogut që jeton në fluturim,
Për një copë qiell e fal tërë botën;
I ngjan dritares me shikim kah jugu:
Emrin e ke kujtim.
Qëndron në këto brigje
Ku e le ditën të të shkojë pa gëzim?
Qëndron në këto
brigje ku të lagin shirat
ku të rrahin dallgët.
Qëndro,
Pyete lumin ç'sjell me vete
A gurë të bardhë
A ujë zi.
Zgjohu
dhe thuaj diçka
si përshëndetje
mos u tremb,
mos u belbëzo,
mos thuaj lamtumirë.
Ose po deshe fol përçart,
Kushedi
Ndoshta të kuptojnë më mirë.
Por qëndro,

Mos klith,
Dil në shëti
Dhe kthehu prap;
Në daç mos u kthe
Por mos harro:
Guri rëndon në vend të vet.
Mos u tund,
Prite shiun që larg nga retë,
Mos e shuaj etjen,
Mos iu lut zotit
Që nuk të njeh.
I ngjan pëllumbit që vdes në fluturim.
I ngjan pemës që lulëzon për frytnim.
I ngjan degës që kërkon trungun e vet.
Rremtar, druvar, peshkatar, poet,
Je ai që je
Edhe kur je
Edhe kur s'je
Edhe sot
Edhe dje
Edhe nesër, padyshim,
Buzëdrinas -
O trungu im!

Kuptimi

1. Kujt ia kushton këtë poezi poeti?

2. Me kë i ngjason buzëdrinasi poetit?

Shpjegoni si i kuptoni ju këto krahasime.

3. Poezia është ndërtuar në vetën e dytë. Poeti dialogon:

me veteveten

bashkëvendasin e tij

me të dy?

Si i kuptoni zgjedhjet tuaja?

7. Komentoni vargjet:

I ngjan pëllumbit që vdes në fluturim.

I ngjan pemës që lulëzon për frytnim.

I ngjan degës që kërkon trungun e vet.

Rremtar, druvar, peshkatar, poet...

Shpjegoni përse poeti vë pranë profesione të ndryshme. Ç'të përbashkët kanë këta njerëz që i lidh ata në një emër?

8. Në këtë poezi kemi përsëritje të shpeshta të fjalëve të cilat i japin ritëm e melodi të brendshme poezisë. Gjejini ato.

Gjuha

4. Si është formuar emri në titullin e kësaj poezie?

buzë + ____ + ____ = BUZËDRINAS

5. Për se poeti e lidh natyrën dhe karakterin e buzëdrinasit me lumin Drin?

6. Gjeni disa nga këshillat që poeti i jep buzëdrinasit:

Qëndro

Detyrë

♦ Mësojeni poezinë përmendsh dhe recitoheni bukur.

♦ Përshkruani dhe ju ç'cilësi ka bashkëvendasi juaj, sipas kësaj poezie.

Ali Podrimja

Këtë poezi poeti i madh kosovar A.Podrimja ia kushton birit të tij, Lumit. Poezia është shkruar në çastin kur Lumi vuante nga një sëmundje e pashërueshme.

Me jetue

Erdhe në jetë
Nuk ka më nevojë për kuje lutje
Kryesorja të jetosh
Këtë gur ta hedhësh më lart se Unë

Prandaj

Sa më pak shikoje veten në pasqyrë
Dhe kurrë mos mendo I pari
Ai që ka ekzistuar para teje jam Unë
Ai që do të kujdeset për ditët e mia të mbrama
Për ëndrrat e mia e qetësinë je Ti
Me pleh kurrë mos u pajto: Nxirre në gjysmë
në pikë të vapës.
Asgjë mos rrit, asgjë mos krijo me dhunë
Rast i humbur nuk je edhe pse pylli
Dendësohet
Mund ta kalosh natën në Kullën time të vetmuar
Në botë
Dhe si të duash Ti Lumi
Kryesorja: Jetën ta jetosh pa e vrarë
Dhe pa të mbetur në këmbë ndonjë therrë
E saj e zezë
Bashkëushëtari im
Ta provojmë vetveten derisa kemi frymë.

Kuptimi

1. Është shumë prekëse të mendosh se, ndonëse poeti e dinte që biri i tij nuk do të jetonte gjatë, ai i jep atij porosinë më të mençura që mund t'i japë një prind fëmijës së vet. Nga ana tjetër, poeti e di se janë mijëra e mijëra fëmijë të prindërve të tjerë, që do të rrojnë shumë më gjatë se Lumi i tij dhe që kanë nevojë për këto këshilla. E ardhmja e një kombi varet nga brezi i ri që ai edukon. Ky është një mesazh mjaft mbresëlënës në këtë poezi.

- Zbulojeni në këto vargje.

Gjuha

2. Shpjegoni kuptimin e figurshëm të porosive që jep poeti:

- Nuk ka nevojë për kuje, lutje.
- Të jesh i fortë, ta mposhtësh dhimbjen.
- Këtë gur ta hedhësh më lart se unë.
- Kurrë mos mendo i pari.
- Asgjë mos krijo me dhunë.
- Rast i humbur nuk je.
- Jetën ta jetosh pa e vrarë.
- Ta provojmë vetveten derisa kemi frymë.

3. Në cilat vargje del marrëdhënia baba–bir si një marrëdhënie reciproke që dhe biri dhe babai nuk bëjnë dot pa njëri-tjetrin:

4. Vini re se poeti nuk i përdor fare shenjat e pikësimit. Pse e bën këtë?

5. Në mësimet e mëparshme disa herë jemi ndeshur me këshilla të shkruara në forma të ndryshme. Shkruani në fletoren tuaj për secilin rast një këshillë.

- Këshillë nga *fabula*,
- Këshillë nga *shkrimi didaktik*,
- Këshillë nga *një mendim i çmuar*,
- Këshillë nga *një fjalë e urtë*,
- Këshillë nga *një poezi*.

Gjeni ndryshimet e stilit të të shkruarit.

Detyrë

- Bëni një krijim të shkurtër me temë: “Këshillat e prindit tim janë mjaft të vlefshme për mua”.

RUBRIKA V

Udhëtime dhe kuriozitete

Qëllimi i kësaj rubrike:

*Lexoj për t'u kënaqur, për të nxitur
udhëtimet e mia dhe për kërkime.*

Petro Marko

Pjesa është marrë nga libri "Shpella e piratëve", i cili flet për dëshirën dhe kureshtjen e disa fëmijëve: Lolosë, Janit, Fotos, Ilirit dhe motrës së tij, Lules, për të zbuluar të fshehtën e "Shpellës së Piratëve". Kjo shpellë ndodhet në bregun e Himarës. Ata i ndihmon një peshkatar plak.

vigan - shumë i madh
diamet/ër-ri - largësia midis dy pikave të rrethit që kalon nga qendra.

zgardulloj - hap sytë jashtë mase

Viti 999!

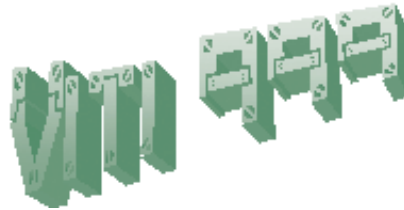
Ecëm dhe ca. Sikur kishim rënë nga një tjetër planet. Sikur nuk ishim në këtë jetë. Unë nuk e di se ç'vlonte në kokat e të tjerëve, po në timen zienin mijëra mendime të errëta, si bota e Shpellës së piratëve.

- Ç'është ajo atje? - pyeti Loloja. Dhe na tregoi me gisht atje përpara nesh një shtyllë guri vigane! Kthym sytë andej. Shtylla ishte nja dhjetë metra e lartë dhe, patjetër, me mbi tre metra diametër. Dukej sikur ajo e mbante malin, që ishte dhe çatia e Shpellës.

- Po ato shifra, atje, në mes? - pyeti Jani.

U afruam. Dhjetë sy shikonin tri shifra: 999. U afruam edhe ca. Ngritëm fenerët. Dhe vumë re se çdo shifër 9 ishte, të paktën dy metra e lartë.

Loloja, kryetari ynë, lexoi: "Viti 999!" dhe përsëriti me zë pyetës:

- Ç'është kjo datë? Pa dale të afrohem e të shikojmë me kujdes rreth shtyllës mos ka shkrime të tjera.

Vura re se fytyra e Lolos u çel dhe shprehte gëzimin e fitores.

- Shokë! - tha ai, - ja! Nisëm të zbulojmë gjurmët e historisë! Këtu paska pasur njerëz. Shtylla e tregon këtë. Po dhe kjo datë me këto shifra të gdhendura kaq bukur është dëshmia e gjallë e historisë!

Kanë kaluar 964 vjet që kur është shkruar kjo datë, - shtoi - Jani.

- Nëntëqind e gjashtëdhjetë e katër vjet! - përsëriti me habi Fotoja, që bënte ç'bënte i zgardullonte sytë sikur priste të shikonte ndonjë fantazmë, atë fantazmën që thirri: "Ndal!"

I erdhëm rreth e përçark shtyllës vigane.

Nën shifrat e mëdha 999 Lulja zbuloi edhe këto fjalë: "Viti i fitores".

Kryetari ynë u afrua më pranë. Nxori një pece dhe e fshiu më mirë vendin e shkronjave. Hodhi dritën e elektrikut të dorës dhe ne lexuam me zë, të gjithë së bashku, si nxënësit e klasës së parë: VITI I FITORES. Një gëzim i papërshtuar na pushtoi. Dhe harruam fare se ku ishim.

Sikur s'na bënte zemra të ngriheshim më.

Dhe ia nisëm bisedës:

- Ç'do të jetë ky Viti i Fitores?

- Ndonjë fitore e Skënderbeut!

- Ç'thua ti ashtu? Skënderbeu atëherë s'kishte lindur.

Ai lindi tre shekuj më vonë.

- Jo tre, po pesë shekuj më vonë!

- Në shekullin e dhjetë, ç'principatë ka qenë këtu?
- Mos ishte koha e Gjin Bue Shpatës?
- Jo. Ai erdhi më vonë.

Atëherë ishte koha e Bizantit. Po edhe dyndja e barbarëve...

Nisëm të shkelnim në vend të fortë. Po i ngjiteshim një të përpjete me shkallë. Arritëm në një shpellë të vogël. Në hyrje kishte shumë shtylla. Hymë brenda. Dyshemeja ishte me kalldrëm. Shpella dukej si një dhomë, se kishte kamare, potone, mindere guri dhe një shtrat.

Fenerët që mbanim në duar, ngriheshin e uleshin siç ngrihej dhe ulej vala e kureshtjes sonë për ato që shikonim.

Kapedani ynë u mundua shumë sa e çeli atë kamare të gjatë si qivur. Ishte një kanavetë e bërë me një trung të prerë e të gdhendur bukur.

“Gëëërrr!” - bëri kapaku, kur u hap.

- Më ndihmoni! - u dëgjua zëri i Lolosë.
- Sa i rëndë që ishte kapaku! Si plumb!

Tetë duar e mbanin! Kurse duart e Lolosë preknin gjëra të çuditshme: një shpatë, një mburojë, helmetë dhe një libër të madh me fletë prej papirusi të fortë.

Loloja, kapedani ynë, e mori këtë libër gjigand. Mezi e ngriti. Kur u largua pakëz, urdhëroi:

- Mbylleni!

Ne e mbyllëm kanavetën dhe iu afruam Lolosë, që e kishte shtrirë librin e madh mbi një poton.

Ai gati sa s'fluturonte nga gëzimi. Çeli disa faqe dhe u kthye nga ne:

- Është historia e Shpellës së Piratëve!

principatë-a - ndarje administrative mesjetare, krahinë që kishte në krye një princ.
dynd-je-ja - vërshim, një masë e madhe njerëzish që hyn diku me forcë.
barbarët - këtu: popuj të pagdhendur e të pakulturuar
kamar-e-ja – hapësirë boshe, qilar
poton-e-ja - vend i ngritur prej guri anash portave, zakonisht për të ndenjur, sofat
qivur-i – këtu: si arkivol
kanavetë-a - sënduk i vogël në formë arke
papirus – lloj kallami që rritet në vendet e nxehta, këtu: fletë e hollë e prerë nga kërcëjtë e papirusit dhe e përpunuar, që përdoret nga egjiptianët për të shkruar.

Studiojmë tekstin

Kuptimi

1. Ç'kërkojnë të gjejnë fëmijët?
2. Çfarë zbuluan në shpellë?
3. Si ishte shtylla dhe ç'shkruhej në të?
4. Çfarë gjetën fëmijët në arkën e madhe?
5. Ç'përbante libri prej papirusi?

Interpretimi

6. Ç'i shtyn fëmijët të kërkojnë "Shpellën e piratëve". Po ju a jeni kureshtarë për zbulime?
7. Si mendoni ju, ç'kanë ndier personazhet tona, kur kanë hyrë në shpellën e errët e të panjohur dhe kur bënë zbulimin?
8. Gjeni dialogun më interesant dhe lexojeni sipas roleve.

ROMANI ME AVENTURA ka në qendër aventurat e personazheve kryesore, të cilët udhëhiqen nga kurioziteti dhe shpirti i tyre aventurier për të parë vende e popuj të ndryshëm apo për të zbuluar objekte e sende me vlerë shkencore e historike.

Gjuha

9. Çfarë tregojnë shprehjet e mëposhtme:
 - dhjetë sy shikonin,
 - tetë duar e mbanin?
10. Gjeni kuptimet e këtyre foljeve:

kuptimi i parë

kuptimi figurativ

vlonte në tenxhere

vlonte në kokat tona

zienin

pushtoj

fluturoj

Detyrë

Bëni një përshkrim të shpellës si e imagjinoni ju duke u nisur nga përshkrimi i autorit ose përshkruani një shpellë tjetër, të cilën e keni vizituar vetë.

Mbresa udhëtimi

1. Kujtoni vendet ku keni udhëtuar me prindërit, me shokët, me mësuesit etj.
2. Veçoni udhëtimin më mbresëlënës. Sillni në klasë fotografi të cilat do të ilustrojnë përshkrimet tuaja.
3. Për të përshkruar një udhëtim duhet të ndiqni disa rregulla:

Së pari, duhet të përshkruani çastin e parapërgatitjes dhe të nisjes.

Së dyti, do të jepni disa të dhëna për rrugën që keni përshkruar, disa emra vendesh nëpër të cilat keni kaluar, mjetet me të cilat keni udhëtuar etj.

Së treti, do të përshkruani gjërat më të rëndësishme nga vendi ku keni qëndruar: pozitën e tij gjeografike, klimën, objektet që keni parë, njerëzit që keni takuar, të papriturat që ju kanë ndodhur etj.

Së katërti, shkrimi mbyllet me mbresat dhe emocionet që ju ka lënë ai udhëtim.

Zhyl Vern

(Jules Verne)

Pjesa është shkëputur nga libri “Pesë javë në balonë”. Në të tregohet për udhëtimet e doktor Fergusonit në Afrikë dhe të shokëve të tij afro 100 vjet më parë. Në kohën kur Zhyl Verni shkruante librat e tij, nuk ishte shpikur as aeroplani, as nëndetësja, as radioja etj. Por imagjinata dhe njohuritë e tij të gjera shkencore e ndihmuan të shkruante për to. Librat e tij quhen fantastiko-shkencorë.

milj/e-a – njësi e matjes së gjatësisë, e barabartë me rreth një kilometër e gjysmë.

146

rrebesht – shi i madh që bie me furi.

pa dyshim – patjetër
vërente – shikonte me vëmendje.

me sy të pangopur – nuk ngopej duke parë, kishte shumë dëshirë ta shikonte.

spiranc/ë-a - çengel, hekur i rëndë me disa veshë me majë të mprehtë, që lëshohet në ujë për të mbajtur anijen në një vend.

Nili

Balona ikte me të shpejtë. Dallohej në perëndim toka e ulët me disa bregore. Në fund ishin pllajajat më të larta të Ugandës dhe të Osogës. Era po frynte sa vinte e më shumë, me një shpejtësi prej afro tridhjetë *miljesh* në orë.

Ujërat e Nianzës, të fryra, po shkumëzonin si valët e detit. Nga disa dallgë të mëdha që lëkundeshin edhe një copë herë të mirë pasi pushoi *rrebesht*, doktori e kuptoi se liqeni duhej të ishte shumë i thellë. Gjatë kohës që ata e përshkruan me shpejtësi liqenin, u dukën në të vetëm disa baraka druri, të gdhendura dosido.

- Ky liqen, - tha doktori, - me vendin e lartë që zë, është *pa dyshim* rezervuari i lumenjve të pjesës lindore të Afrikës; me anën e shiut, qielli i kthen atij atë që i merr në formë avujsh. Me siguri që këtu do ta ketë Nili burimin e vet.

- Do ta shohim, - u përgjigj Kenedi.

Andej nga ora nëntë, bregu perëndimor u afrua; ai dukej i shkretë e i pyllëzuar. Era filloi të frynte pak nga lindja dhe ata mundën të shihnin disi bregun tjetër të liqenit. Ai harkohej gjersa përfundonte në një kënd shumë të hapur. Male të larta ngrinin kreshtat e thepisura në skaj të Nianzës. Po midis tyre, në një grykë të thellë, kalonte një lumë i rrëmbyer, ujjat e të cilit dukeshin sikur valonin.

Duke manovruar me balonën e vet, doktor Fergusonit e *vërente* vendin *me sy të pangopur*.

- Shikoni, - thirri ai, - shikoni miqtë e mi! Tregimet e arabëve ishin të sakta.

Ato bënin fjalë për një lumë, me anën e të cilit liqeni Ukereue derdhej në veri, dhe ky lumë ja ku është, tani ne po zbresim poshtë atij, ai po rrjedh me një shpejtësi që mund të krahasohet me tonën. Dhe ky ujë që po rrjedh nën këmbët tona, shkon e bashkohet me siguri, me valët e Mesdheut. Ky është Nili!

- Ky është Nili! – përsëriti Kenedi, që po rrëmbehej nga entuziazmi i Samuel Fergusonit.

- Rroftë Nili! - tha Zhoe, që thërriste me gjithë zemër “Rroftë!” për diçka kur ishte i gëzuar.

Shkëmbinjtë e mëdhenj e pengonin aty-këtu rrjedhën e atij lumi të mistershëm. Uji shkumëzonte, formoheshin vende të rrëmbyeshme dhe ujëra që vërtetonin parashikimin e doktorit. Nga malet përçark vërshonin shumë përrenj, të cilët zbardhnin nga shkuma, kur binin poshtë; të zinte syri me qindra të tillë. Shikoje të dilnin nga toka rrëke të holla uji, të përhapura andej-këtej, që kryqëzoheshin, bashkoheshin, shpejtonin secila më shumë dhe që të gjithë rendnin për te përroi që lindte dhe që bëhej lumë pasi i përpinte të gjitha.

- Ky është Nili, - përsëriste doktori me bindje.

Dielli ishte në kupë të qiellit. “Fitorja” iu afrua ishullit. *Spiranca* që u

lëshua, u kap në një të çarë të shkëmbit. Xhoeja rrëshqiti poshtë litarit.

- Shkallën! – thirri doktori. – Eja pas meje, Dik.
- Ç'kërkon të bësh?
- Eja të zbresim; kam nevojë për një dëshmi.
- Pas më ke.
- Zhoë, qëndro rojë dhe hapi sytë mirë.
- Eja, Dik! – tha doktori duke shkelur në tokë.

E tërhoqi shokun e vet drejt një grumbulli shkëmbinjsh që ngriheshin në një skaj të ishullit. Aty ai kërkoi një copë herë, u fut nëpër driza e ferra dhe gjakosi duart. Befas ai e kapi gjahtarin për krahu.

- Shiko, - i tha.
- Shkronja! – thirri Kenedi.

Me të vërtetë, dy shkronja të gdhendura mbi shkëmb dalloheshin fare qartë A.D.

- A. D., - vijoi doktor Ferguson. – Andrea Debono! Vetë nënshkrimi i udhëtarit që është ngjitur më lart se kushdo tjetër në rrjedhën e Nilit.

- Ja një provë e gjallë, Samuel miku.
- Ky është Nili. S'ka më asnjë dyshim.

Doktori vështroi edhe një herë ato shkronja të çmuara, të cilave u mori edhe formën, edhe madhësinë.

- Dhe tani, - tha ai, - në balonë! Mjaft që era të na shtyjë për disa orë drejt veriut dhe ne do të arrijmë në Gondokoro.

Pas dhjetë minutash “Fitorja” u ngrit lart me madhështi, ndërsa doktor Ferguson, në shenjë suksesi, valëviste një flamur.

Kuptimi

1. Me se udhëtonin përmbi Afrikë Fergusonit e miqtë e tij?
2. Cilat janë vendet që përshkuan ata me balonë?
3. Pse udhëtarët menduan që liqeni ishte burimi i Nilit?
4. Lexoni bukur sipas roleve pjesën: “Ky është Nili, - përsëriste doktori me bindje... deri... ky është Nili. S’ka më asnjë dyshim”.

Interpretimi

5. Cili ishte qëllimi i ekspeditës së doktorit Fergusonit?
6. Si e shprehin udhëtarët gëzimin, kur e kuptojnë se lumi që panë ishte Nili?
7. Çfarë tregonin shkronjat A. D. mbi shkëmb?
8. A ju pëlqejnë filmat që flasin për ekspedita të ndryshme shkencore? Çfarë përfitonin prej tyre?

Gjuha

9. Duke u mbështetur në tekst, përshkruani vendin e rrjedhjes së Nilit, pasi del nga liqeni.
10. Lexoni fjalët: *burim, rrëqe, përrua, lumë, liqen, rezervuar, det, oqean*. Mundohuni të shpjegoni kuptimin e secilës dhe nënvizoni ç’gjë të përbashkët kanë.
11. Gjeni në tekst edhe familje të tjera fjalësh.

Detyrë

Bëni një përshkrim të një udhëtimi imagjinar. Pasurojeni përshkrimin tuaj me fjalë të cilat përdoren në shkrimet imagjinare.

ROMANI FANTASTIKO-SHKENCOR

Në romanet fantastiko-shkencore gërshetohen ngjarje nga realiteti me ngjarje të cilat ose kanë ndodhur vite më parë ose do të ndodhin më pas. Në këta libra fantazia e shkrimtarit është në shkallën më të lartë. Nga ana tjetër, fantastikja gërshetohet me njohuri të sakta shkencore, pasi nëpërmjet tyre ky lloj shkrimi tërheqës bëhet dhe i besueshëm. Zhyl Verni mbahet si një nga shkrimtarët më të famshëm të botës për librat e tij fantastiko-shkencorë.

Juri Gagarin

Kjo pjesë është marrë nga libri me kujtime "Vështroj tokën" i Juri Gagarinit. Libri është shkruar menjëherë pas fluturimit të parë në kozmos. Juri Gagarini rrëfen thjesht për jetën e tij dhe për ngjarjen më të rëndësishme të historisë njerëzore, daljen e njeriut në kozmos.

Vështroj tokën

Tashmë është bërë traditë: përpara nisjes për në kozmodrom, kozmonautët shkojnë në Kremlin, te Mauzoleumi i Vladimir Iliç Leninit...

Edhe unë kështu ecja nëpër rrugët tërë akull, por i pushtuar krejt nga ndjenja e pranverës që po vinte në Moskë.

Në rrugën Gorki, mijëra njerëz vinin përballë, kalonin pranë meje. Dhe sigurisht, askush nuk e dinte që po përgatitej një ngjarje e madhërishe, e atillë që deri më sot nuk ishte parë ndonjëherë.

Frika e atyre që propozuan të mos na paralajmëronin për ditën e fluturimit, që ne të mos emocionoheshim, nuk u justifikua. Edhe unë, edhe Germani, i cili rrinte në gatishmëri dhe, po të paraqitej nevoja, do të zinte vendin në kabinën "Vostok", e ndienim veten shkëlqyeshëm.

Të dy qëndronim në gatishmëri. Por vendimi i shumëpritur i komisionit shtetëror u shpall vetëm në kozmodrom: komandant i anijes "Vostok 1" isha caktuar unë, ndërsa German Titov, dublanti im.

Përpara 11 prillit, me Germanin studiuam grafikun e fluturimit, bëmë zbrëthimin e të gjitha elementeve të detyrës. Duhet t'i dinim përmendsh të tëra operacionet që do të kryenim gjatë fluturimit. Për këtë na ndihmuan konstruktori i anijes dhe shkencëtarët tanë të njohur.

U ambientuam edhe me "kuzhinën kozmike", lëngjet që do t'i merrnim nëpërmjet tubave të posaçëm.

Një ditë përpara fluturimit ishte caktuar pushim absolut. Në shtëpinë e vogël, ku banonim bashkë me Germanin, dëgjohej muzikë e qetë. As që e zinim në gojë fluturimin e nesërm. Kujtonim fëmijërinë, librat që kishim lexuar, filmat. Shkriheshim gazit me njëri-tjetrin, kur sillnim ndërmend llojlloj ndodhish dhe çapkenllëqesh. Përveç mjekut, i cili vazhdimisht qëndronte me ne, erdhën edhe shokët e repartit, kryekonstruktori.

Në orën 9 të mbrëmjes ramë të flinim. Më kujtohet, që atë natë nuk pashë ëndrra. Në orën pesë e gjysmë të mëngjesit më zgjoi mjeku. U ngrit edhe Germani, duke kënduar, si zakonisht, këngë humoristike. Kontrolli

kozmos-i - hapësira e pakufishme jashtë Tokës

kozmodrom-i - vend i posaçëm me pajisjet e duhura për të lëshuar anijet kozmike

dublant-i - zëvendësues

konstruktor-i - ai që bën planin a skemën e ndërtimit të brendshëm të një mekanizmi.

skafand-ë-r-a - veshje e posaçme për kozmonautët që rri e ngjitur fort pas trupit.

autograf-i - nënshkrim i marrë nga një njeri i njohur që mbahet për kujtim.

i fundit. Gjithçka në rregull.

Për të veshur skafandrën, më ndihmuan të tjerët. Aty, më duket, kam dhënë për herë të parë në jetë një autograf.

Pastaj, me Germanin hipëm në një autobus special. Pikërisht, që këtu nis jeta kozmike. Skafandra lidhet me pajisjet që prodhojnë ajër.

Pranë këmbëve të raketës, ishte një pajisje e stërmadhe që çante qiellin përpjetë; u përshëndosha me shoqëruesit dhe u ngjita me ashensor në majë të raketës. Deklaratën që kam bërë disa minuta përpara nisjes e kanë dëgjuar të gjithë. Ajo u botua edhe nëpër gazeta, u transmetua edhe me radio. Megjithatë, dua të kujtoj disa fraza që i kam thënë në kozmodrom. Ato shprehnin qartë gjendjen time shpirtërore përpara fluturimit, ndjenjat dhe mendimet e mia:

“A jam i lumtur sot që po nisem për fluturim në kozmos? Sigurisht që unë jam i lumtur. Sepse lumturia më e madhe për njerëzit në të gjitha kohërat dhe epokat, ka qenë pjesëmarrja në zbulimet e mëdha. Këtë fluturim të parë kozmik dua t’ua kushtoj njerëzve të së ardhmes, shoqërisë, ku tashmë ka hyrë njerëzimi në Tokë. Tani, deri në nisje, kanë mbetur vetëm pak minuta. Ju flas juve, të dashur miq, lamtumirë! Siç urojnë njerëzit njëri-tjetrin, kur nisen për rrugë të largët. Sa dëshirë kam t’ju përqafoj të gjithëve, të njohur e të panjohur, të afërt dhe të largët!”

Dhe ja, ndodhem i vetëm në mes të aparaturave të shumta, që ndriçohen nga drita artificiale. Me botën përreth më lidh vetëm radioja.

Sigurisht që isha i emocionuar; vetëm një robot nuk do të emocionohet në çaste të tilla dhe në një situatë të tillë. Megjithatë, isha i bindur që fluturimi do të kryhej me sukses të plotë, që asnjë gjë e paparashikuar nga shkencëtarët dhe teknikët tanë nuk kishte për të ndodhur. Kisha besim në përsosmërinë e raketës, të skafandrës, aparaturave, ndërlihdjes me tokën, cilësinë e ushqimit. E kisha të qartë, që edhe tek unë kishin besim. E tëra kjo kishte vetëm një emër.

“Gati për fluturim kozmik!”

Po çfarë mendoja kur po rrija ulur në kolltukun e anijes, përpara nisjes? U bë kontrolli i teknikës së ndërlihdjes. Dëgjova muzikë: shokët ishin kujdesur që të mos e ndieja vetminë. Kishin mbetur edhe gjashtëdhjetë minuta nga “koha e lirë”.

Unë mendoja se nga të gjitha ëndrrat e guximshme, kjo sigurisht vlerësohej në tërë kohërat si më e jashtëzakonshme, më përrallorja.

Në orën 9 e 07 minuta u ndezën motorët e raketës. Unë qëndroja i mbërthyer në kolltuk. Pas pak

filluan të rriteshin mbingarkesat. Sapo “Vostok” përshkoi shtresat e dendura të atmosferës, pashë Tokën. Anija fluturonte mbi hapësirën e gjerë siberiane, mbushur me lumenj. Dalloheshin qartë ishujt e vegjël dhe brigjet e mbushura me pyje, që ndriçoheshin nga dielli.

Herë shikoja qiellin, herë shikoja Tokën. Dalloheshin mirë majat e maleve, liqenet e mëdha. Shquheshin madje edhe fushat.

Pamja më e bukur ishte horizonti, një vijë e zbukuruar me të tëra ngjyrat e ylberit, që ndante Tokën nga qielli i zi me ngjyrat e rrezeve të diellit. Dallohej konveksiteti, rumbullakësia e Tokës. Dukej që ajo ishte e veshur e tëra me aureolën e ngjyrës së kaltër të ëmbël, e cila nëpërmjet bruzit, së kaltrës dhe vjollcës kalonte te nuanca blu e fortë...

Në orën dhjetë e njëzet e pesë minuta, në mënyrë automatike u vunë në veprim mekanizmat e frenimit. Anija hyri në shtresat e dendura të atmosferës. Përmes perdeve vura re reflektimin e flakëve të kuqërremta, që kishin mbështjellë anijen. Mungesa e peshës ishte zhdukur, ngarkesat, që sa vinin rriteshin, më kishin gozhduar përsëri në kolltuk. Ato po shtoheshin dhe po bëheshin më të forta, se sa gjatë fluturimit.

Në orën dhjetë e pesëdhjetë minuta “Vostok” u ul me sukses, pranë fshatit Smellovki.

Me skafandrën time ngjyrë portokalli të ndezur, me siguri që dukesha njeri i çuditshëm.

Fshataret e para, një grua dhe një vajzë, nuk guxonin të më afroheshin. Më pas, nga kampi fushor vrapuan mekanizatorët. U përqaftuam, u puthëm. Gjatë atyre pothuaj dy orëve që unë fluturova në kozmos, radioja kishte sjellë gjer këtu dhe në të gjithë cepat e globit lajmin e lëshimit të anijes. Kushdo që vinte për të më takuar, e dinte emrin tim.

“Vostok” u ul disa dhjetëra metra larg përroit të thellë, ku gurgullonin ujërat pranverore. Anija që nxirë, që djegur, po pikërisht prandaj ajo më dukej edhe më e bukur, më e dashur, se sa përpara fluturimit.

aureol/ë-a - rreth i shkëlqyer që shihet përqark një sendi, brerore.

bruz-i - gur i çmuar, që ka ngjyrë qielli në të gjelbër, këtu: ngjyrë qielli në një gjelbër.

automatik/e - që punon vetë me ndihmën e një mekanizmi të veçantë.

Kuptimi

1. Për se ngjarja që përshkruan në librin e tij me kujtime Juri Gagarini, është me rëndësi të madhe në historinë njerëzore? Bisedoni për këtë me prindërit dhe mësuesit. Pasurojeni mendimin tuaj dhe me raste të tjera të fluturimeve në kozmos.
2. Cilat ishin parapërgatitjet shpirtërore dhe fizike që bënë kozmonautët para fillimit të fluturimit?
3. Çfarë ndodhi në çastin e ngritjes së anijes kozmike në ajër dhe më pas gjatë fluturimit?

Interpretimi

4. Çfarë tregon deklarata që bëri Gagarini para nisjes për në kozmos:

- mburrjen e tij si një njeri i veçantë apo
- ëndrrën e njeriut për të pushtuar hapësira të panjohura?

5. Çfarë mbresash e ndjesish ju ngjall tregimi i Juri Gagarinit? Po ju ç'ëndrra e pasione keni në jetë dhe si mendoni t'i realizoni ato?

6. Si mendoni: Juri Gagarini ia arriti qëllimit se ishte:

- njeri me fuqi mbinatyrore
- njeri i zakonshëm me vullnet e guxim?

Argumentojeni mendimin tuaj.

Gjuha

7. Në këtë pjesë me kujtime të Gagarinit gërshetohen:

- përshkrimi i mbresave të kozmonautëve me
- të dhëna e njohuri teknike e shkencore të fluturimit kozmik.

- Ilustrojani këtë me pjesë nga teksti dhe shkruani disa fjalë nga fjalori teknik e shkencor që përdoret këtu, p.sh., kozmonaut, anija "Vostok", _____, _____, _____, _____.

8. Pse autori i fut në thonjëza fjalët "kuzhinë kozmike" dhe "koha e lirë"?

Detyrë

Bëni një krijim të shkurtër duke shfrytëzuar dijet dhe imagjinatën tuaj se si e përfytyroni ju kozmosin.

Festa familjare

Nuk vonoi çasti për të festuar një ngjarje familjare me rëndësi: përvjetori i gjashtëmbëdhjetë i Çelseas. Gati nuk arrija ta besoja sa shpejt po rritej vajza jonë! Më dukej sikur e kisha shoqëruar dje për mësimin e parë të kërcimit apo kur tërhiqej te prehri im për t'i lexuar ndonjë libër. Tani më kishte arritur me trup dhe donte të merrte lejen për drejtimin e automjetit. Kjo ishte mjaft e frikshme, por çka më trembte më shumë në të vërtetë ishte se vetë i ati po e mësonte të ngiste makinën. Jashtë fushës së golfit, shërbimi i fshehtë asnjëherë nuk e linte Billin ta ngiste makinën vetëm, që natyrisht ishte një gjë e mirë. Jo se im shoq nuk ka prirje për të ngarë makinën, por gjithmonë ka aq shumë mendime në kokë, saqë nganjëherë nuk e vë re se ku shkon. Por ai ngulte këmbë që të luante rolin e tij prej babai, duke përdorur ndonjë makinë të shërbimit të fshehtë në Kemp Dejvid.

Pas mësimit të parë për t'u kthyer në formë U-je dhe parkimit të makinës duke ecur mbrapsht, e takova Çelsean kur u kthye në shtëpizën "Shpeli".

- Hë! Si shkoi?

Ajo tha:

- Mirë, besoj se babi më mësoi shumë.

Të jesh vajza e Presidentit nuk është përherë e lehtë, po ashtu të përballesh me mungesën e anonimatit e deri te siguria njëzetekatërorëshe. Edhe kur vajza jonë u bë më e rritur, unë dhe Billi dëshironim që ajo të bënte një jetë sa më normale që të ishte e mundur. Punonim shumë për të qenë të lirë për darkë, që të hanim me Çelsean në kuzhinën e familjes, në mënyrë që të bisedonim për gjithçka dhe të organizonim fundjavat apo udhëtimet familjare. Pavarësisht se çfarë isha duke bërë, gjithmonë vërtitesha në katin e dytë, kur ajo kthehej nga mësimi i kërcimit, në rast se kishte dëshirë të bisedonte. Më e pakta fare, desha që ta shihja përpara se të zhdukej në dhomën e saj.

Unë dhe bashkëshorti im, gjithashtu, bëmë çmos që ta mbronim nga hetimet dhe komentet e ashpra të medias, por jam e sigurt se këto presione shtesë ia bënë edhe më të vështirë përshtatjen me jetën në Shtëpinë e Bardhë. Kjo e detyroi që të piqej shpejt dhe të bëhej para kohe një gjykatëse e mirë e karakterit njerëzor, me qëllim që t'i përcaktonte dhe t'i bënte dalje miqtë e rremë dhe të ndërtonte marrëdhënie afatgjata me miqtë e vërtetë, që i ka edhe sot.

Më 27 shkurt 1996 festuam përvjetorin e saj të

Hilari Klinton (1947)

Ky fragment është marrë nga libri autobiografik "Historia e jetës sime" e Hillary Clinton.

gjashtëmbëdhjetë me një mbrëmje në Teatrin Kombëtar për të parë shfaqjen “Të mjerët”. Pastaj unë dhe Billi ftuam një autobus plot me miq për të kaluar një fundjavë në Kemp Dejvid. Çelsea zgjodhi programin e veprimtarive, përfshirë një pasdite me ndeshje peintbolli (*paintball*), një betejë me plumba të lyer. Meqenëse marinsat e dislokuar në kamp ishin vetëm nja dy-tre vjet më të mëdhenj se të ftuarit, u organizuan dy grupe kundërshtarë, njëri me adoleshentë të veshur me mushama të padepërtueshme dhe tjetri me marinsat, që vraponin nëpër pyje dhe i gjuanin njëri-tjetrit me plumba me ngjyrë. Sa herë që ndonjë nga të dyja grupet mbetej pas, Billi me zë të lartë jepte udhëzime dhe strategji betejë. Pas darkës së ditëlindjes në shtëpizën “Dafina”, që u mbyll me një tortë gjigante me karota, përgatitur nga pastiçeri i pakrahasueshëm i Shtëpisë së Bardhë, Roland Mesnieri, u mbledhëm në shtëpizën “Arrë hikori” për të parë filma dhe për të luajtur bulling (*bowling*) në sallën që kishte ndërtuar presidenti Aizenhauer. Diku pas mesnate, mua dhe Billit na u desh përfundimisht ta prananim se nuk ishim më gjashtëmbëdhjetëvjeçarë.

Çelsea dhe miqtë e saj tashmë kishin filluar të shihnin përtej shkollës së mesme dhe, ndonëse ndihesha zemërthyer që nuk do ta kishim më në shtëpi edhe për shumë kohë, përpiqesha të mos e rëndoja me ndjenjat e mia. Thjesht lutesha që të zgjidhte ndonjë universitet afër Uashingtonit.

Çdo vit, shkolla “Sidwell Friends” organizon një “natë kolegji” për nxënësit dhe prindërit e tyre. Unë dhe Billi shkuam bashkë me Çelsean për të dëgjuar përfaqësuesit e kolegjeve të ndryshme në lidhje me kërkesat e pranimi dhe mënyrën e bërjes së kërkesës. Gjatë udhëtimit të shkurtër të kthimit për në Shtëpinë e Bardhë, Çelsea qëndroi në heshtje. Pastaj, papritmas, ajo tha:

- E dini? Mund të më interesonte të bëja një vizitë në Stenford.

Duke harruar gjithçka që dija për psikologjinë e efektit të kundërt dhe dinamikën nënë-vajzë, shpërtheva:

- Çfarë?! Stenfordi është në fund të dynjasë! S’mund të shkosh aq larg. Është nga ana tjetër, në Bregun Perëndimor, tri zona kohore larg! Kështu nuk do të shihemi kurrë.

Billi më shtrëngoi krahun dhe i tha Çelseas:

- Mund të shkosh ku të duash, shpirt!

Dhe sigurisht, e dija se, nëse ajo donte të shkonte në Stenford dhe pranohej, do të isha entuziaste për të. Kujtova atë çast babanë, që asnjëherë nuk na linte të zgjidhnim vetë dhe unë e Billi ishim betuar që të mos e bënim kurrë këtë. Sidoqoftë, vazhdoja të shpresoja me zjarr që ajo të qëndronte brenda zonës të Uashingtonit. Por biseda më detyroi ta shihja realitetin në sy: pavarësisht se ku shkonte ajo, pas një viti e gjysmë do të

ndahej prej nesh. Ajo mund të kishte qenë gati për këtë, por unë jo, prandaj vendosa që të rrija edhe më shumë me të, ose të paktën gjithë kohën që do të më lejonte ajo!

(Marrë nga libri: *Historia e jetës sime*; H. Klinton; përktheu: *Pranvera Xhelo*; botoi: *Dudaj*)

Studiojmë tekstin

Kuptimi

1. Vini re **mënyrën aq të thjeshtë e njerëzore** me të cilën e rrëfen jetën e saj një nga gratë më të shquara sot në botë. Ajo e hap me këtë paragraf **librin biografik**:

Unë nuk kam lindur Zonjë e Parë apo senatore. Nuk kam lindur demokrate. Nuk kam lindur juriste, as mbrojtëse e të drejtave të grave dhe e të drejtave të njeriut.

Nuk kam lindur bashkëshorte apo nënë. Kam lindur amerikane, në mesin e shekullit të njëzetë, në një kohë dhe vend fatlum. Isha e lirë të bëja ato zgjedhje që për brezat e kaluar të grave të vendit tim nuk ekzistonin dhe janë të pakonceptueshme për shumë gra sot në botë. U rrita në kulmin e ndryshimit të zhurmshëm shoqëror dhe mora pjesë në betejat politike për të kuptuar se ç'ishte Amerika dhe ç'rol kishte ajo në botë.

• Çfarë do të nënvizojë më tepër autorja për **qëllimin e rrëfimit** të saj. Do:

- të nxjerrë vlera të jashtëzakonshme të vetvetes,
- t'i tregojë gjërat siç janë në të vërtetë,
- të analizojë faktet reale,
- të mbivlerësojë origjinën e saj?
- Argumentojeni përgjigjen tuaj.

2. Çfarë rrëfen fragmenti i mësipërm:
një **ngjarje politike**
apo
një **ngjarje personale**?

• Çfarë konkretisht?

3. Çfarë ju tërheq më tepër në marrëdhënien që kanë Hilari dhe Billi me të bijën?

4. Përse zonja Klinton thotë se **të jesh vajza e Presidentit nuk është përherë e lehtë**? Ndaluni te fjala **përherë**. Cilat janë ato gjëra të cilat nuk i lejohen fëmijës së një politikani të shquar?

5. Çfarë tregon për natyrën e çiftit Klinton marrëdhënia që ata kanë me miqtë e vajzës?

6. Komentoni dy ndjesitë e kundërta që ka zonja Klinton në rastin e largimit të vajzës nga shtëpia.

...Kujtova atë çast babanë, që asnjëherë nuk na linte të zgjidhnim vetë dhe unë e Billi ishim betuar që të mos e bënim kurrë këtë.

Detyrë

• Bëni një shkrim të shkurtër ku të flisni për **sjelljet e përbashkëta** që gjeni te prindërit tuaj, duke i krahasuar me Hilarin dhe Billin si prindër.

Autobiografia

- Shkruani një shkrim autobiografik duke u ndalur në një çast kyç të jetës suaj. Por më parë lexoni për disa veçori të shkrimit autobiografik.

Autobiografia (jetëshkrimi) është rrëfimi i jetës personale

Termi *autobiografik* rrjedh nga tri fjalë greke: *autos*-vetvetja, *bios*-jetë; *grapho*-shkruaj. Pra, autobiografia është rrëfimi i një jete që tregohet nga vetë personi që e ka jetuar; si rregull shkruhet në vetën e parë (kujto përjashtimin që bën Noli te “Autobiografia”).

Koha dhe të veçantat e rrëfimit

Ngjarjet që thuhën në një autobiografi kanë ndodhur realisht dhe tregohen sipas një rregulli logjik e kronologjik. Ashtu si te biografia, edhe në këtë rrëfim përfshihen vetëm çastet më të rëndësishme në jetën e autorit. Ngjarjet intime alternohen me ngjarjet shoqërore, ashtu siç kanë ndodhur në të vërtetë.

Analiza

Në një autobiografi **dallohen faktet objektive**, që janë të zhveshura nga ndjenja e emocione. Gjithashtu, kemi dhe përshkrime të gjendjeve shpirtërore dhe refleksime personale të vetë autorit, që na çojnë drejt **rrëfimit subjektiv**. Nëpërmjet analizës së fakteve dhe të proceseve të vetëdijes individuale (ose analizës), autori heton botën e tij subjektive, duke na shprehur ndjesinë që ka provuar kur ka ndodhur ngjarja; nga ana tjetër, mund të na e komunikojë drejtpërdrejt atë që ndien në çastin kur shkruan.

Gjuha

Gjuha e autobiografisë është e zgjedhur dhe e shkruar me shumë kujdes, sepse ai që shkruan një libër të tillë, nuk e bën për veten e tij, por për lexuesit. Përdoren fjalë të zgjedhura dhe shmangen shprehje të hollësishme bisedash.

RUBRIKA VI

Bota e medias dhe ekranit

Qëllimi i kësaj rubrike:

*Të jem një dëgjues
dhe një shikues i vëmendshëm.*

Rodioja

Radioja (lat.: *radius* = rreze) është një aparat elektronik marrës - dhënës i rrezeve elektromagnetike, të ashtuquajtura **radiovalë**. E thënë më saktë, nëse një radioaparatur është i aftë vetëm të lëshojë valë quhet *radiotransmetues*, dhe nëse është i aftë vetëm të kapë radiovalët e lëshuara quhet *radiomarrës*, dhe në qoftë se është i aftë të marrë dhe lëshojë radiovalë, quhet *radiomarrsedhënës*, apo shkurt *radio*

Historiku i Radios në gjuhën shqipe

Radio Televizioni Shqiptar (RTSH) u krijua në vitin 1931 nën pushtetin e Italisë. Nga **RTSH** më vonë inicialet e emrit u ndryshuan në **TVSH**, e cila sot nënkupton **Televizionin Publik Shqiptar**. Prej vitit 1993 TVSH-ja transmeton programet e saj radiofonike dhe televizive edhe nëpërmjet satelitit, të cilën e dëgjojnë shqiptarët në mbarë botën, kudo ku ata jetojnë.

Radio Televizioni i Prishtinës, ose **RTP**, ishte radio televizioni i parë shqiptar i Kosovës. Emetimi i programeve nga ky televizion u ndërpre me masa të dhunshme, të ndërmarra nga qeveria serbe në vitin 1990. Radio Prishtina filloi punë menjëherë pas Luftës së Dytë Botërore, më 1945-në në Prizren, pastaj u transferua në Prishtinë. Pas luftës në Kosovë materiali dhe ndërtesat e Radio Televizionit të Prishtinës janë nën administrimin e Radio Televizionit të Kosovës.

Radioja shqipe, 60 vjet në Maqedoni (radio Shkupi)

Dikur ajo transmetonte vetëm 8 minuta lajme në gjuhën shqipe, ndërsa sot, transmeton një program prej 9 orësh. Me rastin e 60- vjetorit të krijimit të seksionit të gjuhës shqipe pranë këtij institucioni, u organizua një ceremoni festive. Në ceremoninë zyrtare fjalën e rastit e mbajti kryeredaktori Haki Mustafai. Të pranishmit që kishin mbushur sallën ishin gazetarë veteranë, gazetarë të organeve të ndryshme, personalitete të jetës politike dhe kulturore shqiptare, si dhe ambasadori i Shqipërisë në Maqedoni, Vladimir Prela. Me këtë rast u ndanë rreth 60 çmime të ndryshme sipas kontributit të dhënë, për çdo gazetar dhe shumë dekorata për veteranët e kësaj radioje shqip në Shkup. Sot radioja shqiptare në TV e Shkupit ka një program ditor prej 510 minutash me larmi emisionesh në të gjitha fushat.

Diskutim

Cilat janë disa nga emisionet e radios që ju dëgjoni më tepër:

- muzikë
- sport
- humor
- lajme
- kuriozitete
- radiodramë etj.

Thoni arsyet se përse ju pëlqejnë ato dhe çfarë përfitoni prej tyre.

Emisioni televiziv - dokumentari shkencor

♦ Për të përgatitur një dokumentar shkencor në median elektronike marrin pjesë një ekip njerëzish që përbëhen nga:

- grupi i shkencëtarëve që vrojton,
- gazetari që shkruan skenarin,
- operatorët që xhirojnë,
- regjisori,
- folësi,
- kompozitori etj.

♦ Skenari është pjesa e shkruar nga gazetari dhe që e lexon folësi.

♦ Edhe ju mund të përgatisni një skenar të shkurtër dhe njëri nga ju (ai që e ka zërin të përshtatshëm) ta lexojë atë.

♦ Nga librat me kuriozitete zgjidhni një tekst shkencor të dhënë.

♦ Përgatisni rrethin e fjalëve shkencore që do të përdorni.

♦ Përdorni disa shprehje që të duket sikur ju jeni shkencëtarët që vëzhgoni.

♦ Shkruani një tekst të shkurtër rreth gjysmë faqeje.

♦ Shoqërojeni leximin me një sfond muzikor që mendoni se i shkon dokumentarit tuaj.

♦ Këtë shkrim ju mund ta botoni dhe në gazetën e shkollës.

Intevista

Një moshatarja juaj që punon si gazetare në një revistë për fëmijë, i ka marrë këtë intervistë Anës, një prej prezantuesve të një emisioni televiziv për fëmijë.

Personazh

E ftuar në rubrikën e revistës “X” është Ana Janku, të cilën duhet ta keni parë në emisionin “Shkronja të fshehta” që transmetohet nga TV6 çdo të diel në orën nëntë. Ana Maria dhe Dritan Malaj janë prezantues të këtij emisioni. Por le të njihemi pak më shumë me Anën.

- Ana, në çfarë shkollë je?

Jam në shkollën “Naim Frashëri” në Durrës.

- Cili është pasioni juaj?

Pasioni im është voleybolli dhe luaj shpesh. Më pëlqen të merrem me sport.

- Ju jeni prezantuese në emisionin “Shkronja të fshehta”. Cilat kanë qenë emocionet në emisionet e para?

Kisha shumë frikë se mos bëja ndonjë gabim dhe se mund të prishej emisioni. Trembesha se mos i harroja të gjitha.

- Cili është mesazhi që u jepni lexuesve nëpërmjet këtij emisioni?

Mesazhi është i thjeshtë, që të

lexojnë sa më shumë libra.

- Kombinimet që bëni me kolegun tuaj, Dritanin, i keni të çastit apo të përgatitura në skenar?

Janë të përgatitura në skenar nga regjisorja, por, megjithatë, gjatë emisionit mundohemi që ndonjëherë të mos i përmbahemi dhe shumë skenarit. Telefonatat që presim në studio nga bashkëmoshatarët tanë na detyrojnë të themi edhe gjëra të tjera.

- Ju keni një emër shumë të bukur dhe jeni një vajzë mjaft e

lezetshme. Kujdeseni vetë për pamjen tuaj apo ju ndihmon mamaja?

Më shumë më ndihmon mami, por unë kujdesem dhe vetë. Për shembull rrobat më pëlqen t'i zgjedh vetë.

- Cila është përshëndetja juaj për lexuesit e revistës “X”?

Unë përshëndes familjen time, stafin e “X” dhe të gjithë lexuesit e saj. Ua, harrova, dhe shikuesit e emisionit tim.

Ushtrohuni

- Përgatitni dhe ju një intervistë sipas shembullit të mësipërm. Këtë intervistë mund t'ia merrni një mësuesi, një nxënësi të dalluar etj.
- Më parë bëni një listë me pyetje që do t'ia drejtoni të intervistuarit. Por gjatë intervistës pyetjet mund të ndryshojnë. Prandaj duhet të jeni të vëmendshëm ndaj përgjigjeve që do t'ju japë i intervistuari.

Filmi

Filmi është një zhanër (lloj) artistik që lidhet ngushtë me lindjen e fotografisë dhe të kamerës filmike, por edhe me artin dramatik. Nëse për një dramë nevojitet teksti dramatik i shkruar, edhe për filmin nevojitet teksti i shkruar që quhet *skenar*. Ka raste kur ky skenar mund të realizohet duke u mbështetur mbi një roman ose novelë të botuar më parë. Kështu p.sh. ka ndodhur me disa nga romanet e novelat e Kadaresë, si: *Dimri i madh*, *Gjenerali i ushtrisë së vdekur* etj.

Filmi shqiptar e ka zanafillën më 1907, me "Lymierët e parë shqiptarë", vëllezërit Manaki, të cilët realizuan një sërë dokumentarësh në qytetin e Korçës. Po kështu Mihallaq Mone e Adem Mani e radhitën filmin shqiptar krahas atij të vendeve më të zhvilluara të botës. Kjo dëshmon se, që në fillim të shek. XX, Shqipëria ishte ndër shtetet e para në botë që njohu "kutinë magjike". Xhirimet e filmave të vëllezërve Manaki ruhen ende në arkivat e filmit. Ata njihen që më 1942.

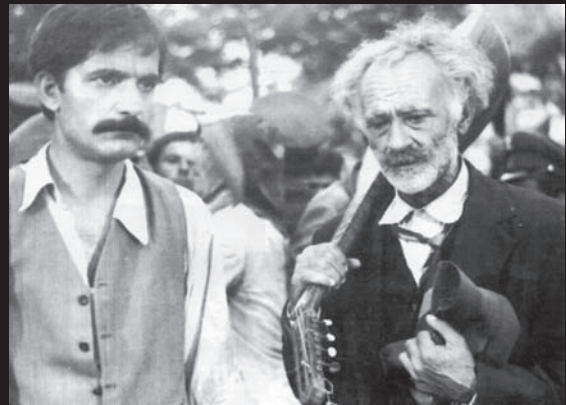
Në Shqipëri ka pasur salla kinemaje që në vitin 1930, ku shfaqeshin shumë filma.

Detyrë

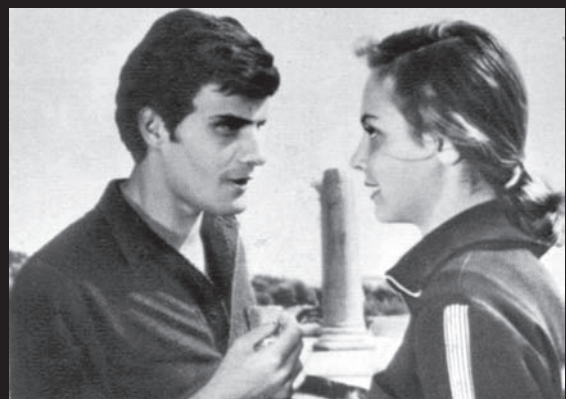
- ♦ Flisni për disa nga filmat shqiptarë që keni parë dhe ju kanë pëlqyer.
- ♦ Flisni për filmat e huaj që keni parë së fundi dhe që ju kanë bërë më shumë përshtypje.
- ♦ Futuni në internet dhe sillni në klasë informacione të reja që lidhen me filmin.
- ♦ Sillni në klasë albume ose fotografi të aktorëve të shquar shqiptarë dhe botërorë. Tregoni dhe arsyet pse ju pëlqejnë ata.

Udha e Shkronjave (1978)

Gjeneral Gramafoni (1978)

Në çdo stinë (1980)

Kur xhirohej një film*(Pjesë nga skenari)*

Djali sa e sheh i hedh duart në qafë. Drita i bën me shenjë Bashkimit se do ta marrë në dhomën e saj dhe, duke e ngritur hopa Gencin, i thotë:

- Do të flesh me teta Dritën edhe do t'i trembim të gjitha ëndrrat e këqija.

x x x

Te nënkresa e Dritës çlodhet koka e vogël, plot mendime të shqetësuara, e Gencit. Drita vë re fotografinë që ai mban në dorë: ka dalë mes dy prindërve, në një ditë me diell. Ia merr ngadalë dhe ia vë te komodina:

- Të ka marrë malli? Mjaft tani Genci, mos qaj se mos na zgjohet Ela, fli tani, hë khan. Fli që të çlodhesh,... ke për ta parë se sa do kënaqesh nesër te sheshi i xhirimit.

- Nuk do të vij nesër te sheshi, - flet me kryeneçësi Genci.

- Pse?

- Do shkoj në Tiranë unë...

- Në Tiranë?! Ne do të vemi të gjithë tok, kur të mbarojmë xhirimin e filmit.

- Jo, unë dua të vete tani, të marr babin, që ta shohë Tomi, se nuk beson ai që edhe unë kam babi.

- Si nuk beson, Genc? Beson ai, beson... pastaj do t'i them prapë unë...

- Jo!

- Po si thua ti, ta lemë përgjysmë filmin?

Genci hesht. Logjika e tij e kupton se para një fakti të tillë duhet të tërhiqet. Rrotullohet ngadalë në anën tjetër... Ç'mund të bëjë?! Drita sheh orën, rregullohet më mirë në vendin që i ka mbetur në shtrat dhe mbyll sytë. Pikërisht kur ajo mendon se edhe Gencin e ka zënë gjumi, ai e pyet:

- Teta Drita, nuk zemërohet burri yt që ti rri kaq shumë me shërbime?!

"Pa shiko tani", - mendon Drita dhe hesht për disa sekonda përpara se t'i përgjigjet. Ajo e kupton se

pas kësaj pyetjeje fëminore fshihet ankthi i të voglit, që përpiqet më kot të kuptojë sjelljet e çuditshme të të rriturve. Prandaj i përgjigjet me sinqeritet dhe drejtpërdrejt për të fituar besimin e tij:

- Po, më përpara edhe zemërohej.

- Pse? - është vështrimi pyetës i fëmijës.

- Ndoshta sepse ishte mësuar që me çdo gjë të merresha unë, kurse kur unë isha larg i duhej të merrej edhe me shtëpinë, edhe me fëmijët... takohej më rrallë me shokët pas pune... me një fjalë mërzitej shumë.

- Po pastaj?

- Pastaj u mësua dhe e kuptoi se s'kisha si t'ia bëja ndryshe. Filmat s'mund t'i bëjmë të gjithë në Tiranë... U morëm vesh si shokë.

Gencit kjo gjë i duk shumë e natyrshme dhe e thjeshtë, u çel pak, por:

- Mami me babin tim pse nuk janë shokë, teta?!

- Do të bëhen avash-avash, s'ka si të ndodhë ndryshe, po fli tani se vajti vonë.

- Sa avash-avash? Babi im është zemëruar me mamin, yhy qëkur, dhe ai s'po vjen në shtëpi..., - ia nis prapë Genci. - Do t'i tregosh ti, teta Drita, mami dhe babin tim si u bëtë shokë ju? - e pyet ai.

- Të jap fjalën.

I qetësuar nga ky premtim Genci psherëtiu:

- Nuk do të iki nesër teta, - thotë ai dhe e përqafton fort.

Sytë e tij mbeten te fotografia ku ka dalë mes prindërve... ngadalë humbet në ëndërrime. I kujtohet çasti kur e kanë bërë fotografinë. Ishte dita kur nisi krisja e parë mes prindërve të tij.

(Retrospektivë...)

Pjesa II

NJOHURI GJUHËSORE

Gjuha e folur dhe gjuha e shkruar

Duhet të mësojmë

Tingullin dhe shkronjat e gjuhës shqipe.
Rrokjen e hapur e të mbyllur.
Theksin dhe intonacionin.

që të arrijmë

Shqiptojmë saktë fonemat e gjuhës shqipe.
Të dallojmë theksin e fjalës dhe të fjalisë.
Të dallojmë intonacionin e fjalisë.

Zanoret dhe bashkëtingëlloret Tingujt dhe shkronjat

Të gjitha fjalët e një gjuhe, pra të gjuhës shqipe dhe të gjuhëve të tjera, përbëhen nga forma dhe kuptimi.

Forma është tërësia e tingujve në të folur ose e shkronjave në të shkruar që ndërton fjalën.

164

Fjala *shtëpi* formohet nga tingujt **sh / t / ë / p / i** në të folur.

shkronjat **sh / t / ë / p / i** në të shkruar.

Në komunikimin me shkrim ne përdorim 36 shkronjat e gjuhës shqipe.

Këtyre shkronjave në të folur u korespondojnë 36 tinguj bazë të shqipes standarde. Këto tinguj i quajmë fonema (nga greqishtja *phone (fone) = zë*).

- Shqiptoni fonemat zanore të fjalët: *nënë, yll, diell, përrallë, gërryey, ngrënie, marrëdhënie*.
- Shqiptoni fonemat bashkëtingëllore të fjalët: *hënë, rrugë, deri, derri*.

Rrokja

Kur flasim, fonemat grupohen në rrokje, rrokjet në fjalë dhe fjalët në fjali.

Rrokja përbëhet nga një grup fonemash (shkronjash) të bashkuara rreth një zanoreje: *pu - na, kop - shti*. Por edhe një zanore e vetme mund të përbëjë një rrokje: *y-lli, u-ra*.

Në vetvete rrokja nuk ka kuptim, kurse bashkimi i dy a më shumë rrokjeve formon mijëra fjalë.

Por rrokja mund të jetë edhe parashtesë, prapashtesë ose rrënjë e një fjalë. P.sh.:

rrënjë: *kopsht, mur, blej* etj.

parashtesë: *pa+anësi, mos+kokëçarës* etj.

prapashtesë: *këngë+tar, tetov+ar* etj.

Rrokja mund të jetë *e hapur*, kur mbaron me zanore: *ku-mbu-lla, flu-tu-ra*.

Rrokja mund të jetë *e mbyllur*, kur mbaron me bashkëtingëllore: *shi-koj, dyer, fyell, luaj*

USHTRIME

1

Shqiptoni fjalët e mëposhtme dhe shpjegoni anët e përbashkëta dhe të ndryshme që ato kanë.

miell – qiell
fjalë – djalë
mur – gur
nder – ndez

hell – hedh
hallë – halë
deri – derri
dru – tru

2

Shqiptoni si duhet fjalët e gjinisë:

femërore: zonjë, banjë, gështenjë, shkronjë, mushkonjë
mashkullore: kërcinj, gjarpërinj, thonj, barinj, shkëmbinj.

- Diskutoni për ndryshimet që vini re në shqiptimin tuaj të këtyre fjalëve.

3

Shqiptoni si duhet fjalët që mbarojnë me bashkëtingëlloret e zëshme:

elb, breg, qengj, djeg, digjni, hedh, mbledh, gaz.

4

Vendosni shkronjën që mungon dhe shqiptojini si duhet fjalët e mëposhtme:

_inkë, përshkru_et, _ëngra, _udhër, _ardhi, fshi_em, pë_ua, bu_ë, _ugë, ka_ocë, ka_otë, moto_, _eshje, nxje_.

5

Ndani fjalët e mëposhtme në rrokje dhe nënvizoni më të kuqe rrokjet e mbyllura dhe më të kaltër rrokjet e hapura:

shëtitore, buzëqeshje, burrëror, copëtim, çdokush, çelësat, datëlindje

6

Formoni fjalë me rrokjet që janë parashtesa (pa, mos) dhe prapashtesa (an, tar, tor):

165

Drejtshkrimi dhe drejtshqiptimi i zanoreve dhe bashkëtingëlloreve

Zanoreve i, y, u,

Shqiptohen dhe shkruhen me **i** dhe jo me **y** fjalët:

ai dhe jo ~~ay~~, **bilbil** dhe jo ~~bylbyl~~, **fishek** dhe jo ~~fyshek~~,
frikë dhe jo ~~fykë~~, **gjilpërë** dhe jo ~~gyjpërë~~, **krimb** dhe jo ~~krymb~~ etj.

Shqiptohen dhe shkruhen me **y** dhe jo me **i** fjalët:

byzylyk, **dysheme**, **gjysmë**, **zymbyl** etj.

Shqiptohen dhe shkruhen me **u** dhe jo me **y** fjalët:

bufe, **bulmet**, **fruta** (pemë), **frutore**, **grunjëra** etj

Shqiptohen dhe shkruhen me **y** dhe jo me **u** fjalët:

virtyt dhe jo ~~virtyt~~, **mysafir** dhe jo ~~musafir~~,
myslman dhe jo ~~mysliman~~, **byrazer** dhe jo ~~burazer~~,
frytdhënës dhe jo ~~frutdhënës~~, **byrek** dhe jo ~~burek~~.

Bashkëtingëlloret *r, rr*

Shqiptohen dhe shkruhen me **rr** fjalët, kur **rr** është:

- a) në fillim të fjalëve: *rrallë, rrebesh, rreng, rresht, rreth, rreze, rrezik, rrefim, rrëmbej, rrënjë, rrëzë, rrëshqas, rrip, rrufe, rrugë, (i, e) rrallë, rrëfej, rrëzoj, rri, rrit, rrjedh, rrudh* etj.
- b) në trup të fjalëve: *curril, furrë, karrige, korrik, përrallë, përrua, sorrë, sharrë, shkurre, (i, e) pjerrët, arrij, harroj, ngatërroj, ngurroj, shkatërroj, thërres, thërroj, kurrë.*
- c) në fund të fjalëve: *derr, djerr, dokërr, ëndërr, kandërr, kokërr, sherr, terr, tmerr, turr, tkurr* etj.

Shpesh përdoret gabimisht bashkëtingëlloja *r* në vend të bashkëtingëllores *rr*. Pra, duhet treguar kujdes:

rregull e jo ~~*regull*~~
oborr e jo ~~*obor*~~
thërime e jo ~~*thërim*~~

shkarravit e jo ~~*shkaravit*~~
rrudhë e jo ~~*rudhë*~~
zjarr e jo ~~*zjar*~~

USHTRIME

1 Vini shkronjën që duhet në fjalët e mëposhtme, dhe shqiptojini ato:

gj _ rmë, t _ nel, t _ rli, d _ zinë,
 b _ lmetore, k _ rbet, sf _ ngjer, temprat _rë.

2 Vini shkronjën që duhet në fjalët e mëposhtme dhe shqiptojini ato:

gj _ m, ç _ rek, xh _ be, q _ myr, nat _rë,
 gj _ nah, d _ shek, d _ sheme, gj _ smak, gj _ qtar.

3 Në fjalitë e mëposhtme gjeni fjalët që kanë bashkëtingëlloren *rr* dhe ndajini në tri grupe sipas pozicionit të saj:

Sakaq baresha e bukur iu afrua pranë me gjithë tufën e shqerrkave dhe i foli me zë thëllëze.

Pranë saj, mbi një rrogoz të vjetër, ishte shtrirë një fëmijë.

Mos premtoni kurrë gjëra që nuk i realizoni dot!

Fjala u hap e mori dhenë dhe trima e bujarë nga ana e anës erdhën e u mblodhën në oborr të mbretit.

4 Shkruani fjalë të formuara nga temat:

- marr
- rrezik
- varr
- rrafsh

Ndarja e fjalëve në fund të rreshtit

Drejtshkrim

- **Ndahen** në fund të rreshtit fjalët në rastet e mëposhtme. Shtoni të tjera.

Bashkëtingëllorja midis dy zanoreve shkon me zanoren e pasme.

mollë → mo-llë

.....

Kur ndërmjet dy zanoresh ndodhen dy a më shumë bashkëtingëllore, ndarja është e lirë.

mushka → mush-ka, mu-shka

.....

- **Nuk ndahen** në fund të rreshtit:

Shkronjat dyshe

sh → ~~s~~ ~~h~~

.....

Fjalët njërokkëshe

lis

.....

Fjalët që kanë grupet e zanoreve ie, ia, ua, io, oi etj.

~~di-elli~~ die-lli

.....

Ushtror

- Provo të ndash në fund të rreshtit fjalët e mëposhtme:

amerikanoverior
 luledielli
 procesverbal
 buzëqeshje
 hekurkthyes
 juglindje
 (ndërtesë) pesëmbëdhjetëkatëshe
 (kamion) gjashtëtonësh
 (monedhë) pesëdhjetëlekëshe
 (fëmijë) tetëmuajsh

Fjalët e përbëra është mirë të ndahen sipas fjalëve që i përbëjnë: dritëhije → dritë-hije

- Ndaj në fund të rreshtit fjalët që shkruhen me vizë në mes.

brigje-brigje pritje-përcjellje
 njëri-tjetri palë-palë
 shoqi-shoqi bum-bum

- Nënvizor fjalët që janë ndarë gabim. Korrigjoni.

pa - lë-palë
 pritje-përcjell - je
 pesë-gjashtëmujo - re
 katër-pesë
 ka - tër - pesë

Detyrë.

Lexoni një gazetë të përditshme dhe nxirrni gjashtë fjalë që janë ndarë si duhet dhe gjashtë fjalë të ndara gabim. Diskutoni në klasë cilat rregulla janë shkelur.

Theksi dhe intonacioni

Theksi i fjalës

• **Lexoni fjalinë më poshtë dhe përpiquni të vendosni theksin mbi çdo fjalë. Çfarë vutë re?**

Vera hyri me nxitim në dhomë. Unë po mblidhja copat e xhamit të kornizës së thyer.

Te pjesa më e madhe e fjalëve rrokja e parafundit shqiptohet më me forcë, pra aty bie theksi. Në gjuhën shqipe theksi mund të bjerë në çdo rrokje: *lirí, barí, drejtorí, flútura, kúmbulla* etj., po zakonisht bie në rrokjen e parafundit: *Véra, hýri* etj.

Theksi i fjalës zakonisht nuk ndryshon kur emrat lakohen ose foljet zgjedhohen.

- Lakoni emrin *dhomë* dhe vini re a ndryshon theksi i fjalës.

Theksi i fjalisë

Kur flasim ose lexojmë një ose disa fjalë të fjalisë i shqiptojmë më fort, pra, me theks logjik. Fjalët që theksohen në fjali, folësi kërkon t'i vërë më në dukje.

- Provoni të lexoni të njëjtën fjali dëftore duke theksuar fjalë të ndryshme.

Vera doli nga dhoma. (Vera doli nga dhoma, jo dikush tjetër.)

Vera doli nga dhoma. (Vera doli nga dhoma, jo nga kuzhina.)

- Provoni të lexoni fjalinë: *Sillet mirë Vera me ty, si fjali pyetëse.* Mbi cilën fjalë e vutë theksin?

Në fjalitë pyetëse theksi është mjaft i rëndësishëm, sidomos në ato që nuk kanë fjalë pyetëse.

- Provoni të vini theksin në fjalitë nxitëse dhe ato thirrmore. Kujtoni se theksi i fjalisë bie mbi fjalën ose fjalët që duam të theksojmë.

Pse sillesh kështu me mua? Çfarë të kam bërë?

Ngjitu, se i mbledh unë copat e qelqit!

Ma jep mua fotografinë.

Intonacioni

Kur flasim, zëri ngrihet dhe ulet duke shërbyer për të kumtuar së bashku me fjalët e fjalisë edhe qëndrimin e folësit. Ndryshimet e tonit të zërit formojnë intonacionin e fjalisë. Llojet e ndryshme të fjalisë shqiptohen me intonacion të ndryshëm.

Fjalja pyetëse shqiptohet me një intonacion, ku zëri në fillim është i ulët dhe vjen duke u ngritur.

Ku ta vendosim fotografinë?

Fjalja dëftore shqiptohet me zërin që në fillim është i ulët, ngrihet dhe përfundon duke u ulur.

Unë doja të më përkëdhelte dikush.

Fjalja nxitëse shqiptohet me zërin që në fillim është i lartë, dhe vjen duke u ulur.

Vish shpejt këmishën!

Për të shprehur intonacionin, në të shkruar përdoren shenjat e ndryshme të pikësimit.

USHTRIME

1 Vendosni theksin në çiftet e fjalëve të mëposhtme. Vini në dukje ndryshimet ose jo në theksimin e fjalëve.

lumë – lumenj, këngë – këngëtar, mirë – mirësi, fjalë – fjalor, vlerë – vlerësoj, zjarr – zjarrfikës, pylli – pyllëzimet, shkolla, shkollës, shkollën, lisi, lisave, lisat.

2

Përcaktoni tipin e fjalisë dhe vendosni shenjat e pikësimit në fjalitë e dhëna.

Bëni skemën e intonacionit.

Zjarri lëshonte vetëm ty
Sa vajti ora
Laje fytyrën te përroi

3

Vendosni theksin logjik në fjalitë e mëposhtme. Lexojini ato me intonacionin e duhur.

Këtë mbrëmje nëna ka bërë ëmbëlsirën time të preferuar.

Më dha copën më të mirë, por unë nuk preka.

- Pse s'po e ha ëmbëlsirën?- më pyeti nëna.

- Do ta lë në pjatë gjer pasnesër në darkë, dy ditë. Pasnesër mbrëma do ta ha.

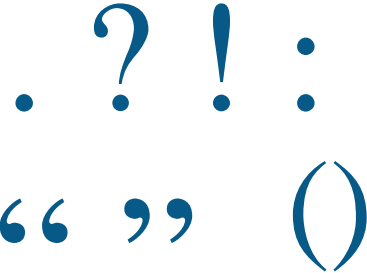
- Ke marrë ndonjë zotim, Viktor?

- Po, kam marrë një zotim. Në qoftë se nuk eha përpara kësaj kohe, do të thotë se kam vullnet.

4

Shkruani nga dy fjali për të shprehur: shqetësim, gëzim, admirim, urdhër, pyetje. Shqiptojini fjalitë me intonacionin duhur.

Përdorimi i shenjave të pikësimit

169

Kujtojmë së bashku:

- Cilat janë shenjat e pikësimit që përdoren në fjali?
- Kur përdoren dy pikat, thonjëzat dhe kllapat?

1. Pika •

Përdoret në fund të fjalive:

dëftore *Im atë ka qenë gjithmonë baba i dhembshur.*

nxitëse *Mos nxito.*

2. Pikëpyetja ?

Përdoret në fund të fjalisë pyetëse.

Kush e ka përgatitur këtë ëmbëlsirë?

Të pëlqen sporti?

3. Pikëçuditja !

Përdoret në fund të fjalive:

dëshirore

E gëzofsh ditëlindjen!

nxitëse thirrmore

Ki kujdes makinën!

dëftore thirrmore

Oh, sa ditë e bukur qenka sot!

4. Dy pikat :

Dy pikat përdoren:

- a. Për të dalluar fjalët e autorit nga ato të folësit në ligjëratën e drejtë:
*Unë i kisha thënë gjyshit: “Do të bëhem mjek, sepse dua t’u vi në ndihmë njerëzve”.
 Kur ndokush futej me sëpatë në pyll, lisat ngjetheshin nga frika dhe pëshpëritnin: “Dashtë zoti, nuk më pret mua!”*
- b. Kur numërohen gjymtyrët, të cilat mund të jenë fjalë, grupe fjalësh ose pjesë fjalie:
*Po të mos vepronte kështu, do t’i ndodhte ndonjë fatkeqësi: do ta verbonte ndonjë degë,
 do t’i binte përsipër ndonjë trung ose do ta gjuante rrufeja.
 Për ditëlindje Artës i sollën: një tufë me lule, një pako me çokollata, një album fotografish
 dhe një libër me tregime.
 Më pëlqente gjithçka tek ai qytet: rrugët, ndërtesat, dritat, pemët, gjithçka.*
- c. Kur jepet ndonjë shpjegim.
*Mos harro: nuk ka kuptim që njeriu të zhytet mes ëndrrave dhe të harrojë të jetojë.
 Sapo u largua, hapa zarfin dhe pashë: ishte një kartolinë.*

2. Thonjëzat “ ” « »

Thonjëzat përdoren për të treguar se fjalët brenda tyre ndryshojnë nga fjalët e tjera ose nuk përdoren me kuptimin e tyre të zakonshëm. Ato janë shenja dyshe, pra, në fillim vendosen thonjëzat hapëse, pastaj thonjëzat mbyllëse.

a. Thonjëzat përdoren në ligjëratën e drejtë dhe shërbejnë për të dalluar fjalët e riprodhuara (të folësit) nga fjalët e autorit.

*Dhe unë i thashë gjyshit: “More gjysh, ç’premtime kam bërë dhe nuk i kam mbajtur?”
 E lexoi letrën, u mendua një hop dhe tha: “Ta provoj njëherë, pa të dalë ku të dalë”.*

b. Fjalët i vendosim mes thonjzash edhe kur duam të shprehemi me ironi.

*Ky nuk ishte dëfrim i “rastit”, ishte diçka e menduar mirë.
 Këtë punë e bënin qehallarët “trima”, siç u thosh beu.*

c. Në thonjëza vihen dhe titujt e veprave, gazetave, revistave, librave, rrugëve, hoteleve, kinemave, teatrove, anijeve, shkollave, shoqatave etj.

*Unë jam nxënës në shkollën “Jeronim de Rada”.
 Ndeshjen e fundit e pashë në stadiumin “Qemal Stafa”.
 Sot pashë në televizor serinë e fundit të filmit “David Koperfildi”.*

USHTRIME

1

**Në tekstin e mëposhtëm nënvizoni shenjat e pikësimit.
 Argumentoni përdorimin e tyre.**

“Bir, o bir! Gjithë maleve të gjuash, veç në mal të kuçedrës mos gjuaj. Kuçedra të ha, të përpin. Atje kanë shkuar shumë trima e nuk janë kthyer prapë”.

Djali nuk e dëgjoi nënën, po dëgjoi vashën e zemrës. Vasha i tha:

“Trim, në më do mua, në asnjë mal të mos gjuash, vetëm në mal të kuçedrës të gjuash”.

Kështu trimi mbeti përballë kuçedrës pa shigjeta, pa shtiza, pa shpatë.

- Tani unë do të të ha, o djalë. Nuk ke dëgjuar ti se ai që shkel këtë mal nuk mbetet i gjallë?

2

Shpjegoni pse janë përdorur thonjëzat, vija, pika, presja, pikëpyetja, pikëçuditja në tekstin e mësipërm.

3

Nënvizioni përgjigjen e saktë.

Thonjëzat përdoren: a. kur përsëriten fjalët e dikujt ashtu si i ka thënë ose i ka shkruar më parë,
b. në dialog,
c. në të dyja rastet.

Pika përdoret në fjalinë: a. dëftore
b. nxitëse
c. pyetëse
d. dëshirore.

4

Vendosni shenjën e pikësimit që duhet dhe thoni llojin e fjalisë sipas kumtimit.

Tani do të shkosh në shkollë (jep informacion)

Tani do të shkosh në shkollë (nxit)

Tani do të shkosh në shkollë (pyet)

5

Vendosni shkronjën e madhe dhe shenjën e duhur të pikësimit në fjalitë e mëposhtme:

Sa e bukur është kjo ditë si s'të paskam parë më parë sa çudi kjo është me të vërtetë e habitshme po ju si erdhët ne s'paskemi parë asgjë këtu paska ndodhur një ngjarje e jashtëzakonshme ua, po ti si nuk e paske

6

Argumetoni pse janë përdorur dy pikat në fjalitë e mëposhtme.

- Disa nga lumenjtë kryesorë të vendit tonë janë: Drini, Vjosa, Osumi, Shkumbini, Mati etj.
- Temperaturat ishin ulur shumë dhe bora nuk po pushonte: ishte një dimër i vërtetë.
- Ati plak i kishte thënë dikur: "Mbaje mend këtë që po të tregoj, o bir!"

7

Argumetoni pse janë përdorur thonjëzat në fjalitë e mëposhtme.

- Shtëpia ime ndodhet në rrugën "Naim Frashëri".
- Sapo u takuan, e pyeti: "Pse u vonove kaq shumë?"
- E di që je përpjekur "shumë", por ja që nuk je përpjekur sa duhet.

8

Vendosni dy pikat aty ku duhet:

- Në fund të fundit për këtë gjë të thirra të rrije me mua, të më ndihmoje pak.
- Romi u habit edhe më shumë dhe tha "Deri tashti nuk kam dëgjuar asnjëherë të flasin shportat me zë njeriu".
- Nuk kishte shkruar asnjë letër, asnjë kartolinë pra kishte humbur fare.

9

Vendosni aty ku duhet thonjëzat:

- Tani erdhi çasti t'ia shpjegonim edhe Gencit operacionin e planit "Tre plus katër".
- Në televizor pamë operën Berberi i Seviljes, pjesën e parë.
- Bëri çudi Qerosi dhe tha me vete: Mua sonte më fluturon koka, kjo vete e më jep curle për aheng.

10

Vendosni shenjat e pikësimit aty ku duhet.

Azemit nuk i hahej mëngjes Shota, si zbrazi kafënë në dy filxhanë tha:

- Me se do të merresh sot, Azem
- Do të dal të shoh luftëtarët
- Po vij edhe unë me ty
- Mirë do të bësh

Ndërkohë troket dera

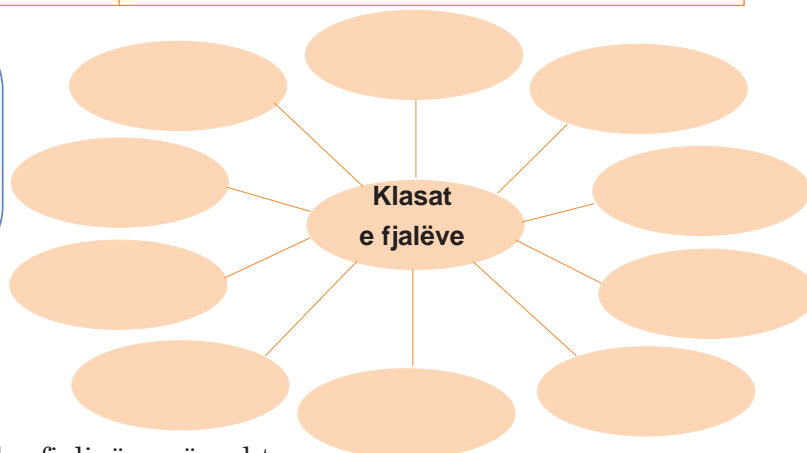
- Mirëmëngjesi - uron si me droje zotëria që trokiti - Më falni doja të takoja trimin Azem Galica
- Mirë se erdhët Unë jam nusja e tij
- A-a ashtu Atëherë ju qenkeni Shota, sokolesha e maleve A e dini pse kam ardhur
- Jo
- Jam fotografi Kel Marubi dhe dua t'ju bëj një fotografi

Klasat e fjalëve

Të mësojmë:	që të arrijmë:
Ndarjen e fjalëve në: - fjalë të ndryshueshme - fjalë të pandryshueshme.	Të përcaktojmë klasën e fjalëve në gjuhën shqipe. Të klasifikojmë si duhet fjalët e ndryshueshme dhe të pandryshueshme.

Kujtojmë së bashku: →

- Cilat janë klasat e fjalëve në gjuhën shqipe? Plotëso skemën.
- Jep shembuj për secilën klasë fjalësh.

Lexojmë me kujdes fjalinë e mëposhtme:

Ua! Mos jeni ju ata dy valltarët e vegjël që kërcyen aq këndshëm dhe bukur në festivalin e fundit!

Për secilën fjalë përcaktojmë klasën e fjalëve ku bën pjesë, si dhe karakteristikat e saj:

Fjala	Klasa e fjalës	Veçoritë
<i>Ua</i>	pasthirmë	emocionuese
<i>mos</i>	pjesëz	mohuese
<i>jeni</i>	folje	veta II, numri shumës, mënyra dëftore, koha e tashme
<i>ju</i>	përemër	vetor, veta II, numri shumës, rase emërore
<i>ata</i>	përemër	dëftor
<i>dy</i>	numëror	gjinia mashkullore, rase emërore
<i>valltarët</i>	emër	gjinia mashkullore, numri shumës, rase emërore, trajta e shquar
<i>e vegjël</i>	mbiemër	gjinia mashkullore, numri shumës, rase emërore
<i>që</i>	përemër	lidhor
<i>kërcyen</i>	folje	veta III, numri shumës, koha e kryer e thjeshtë, mënyra dëftore, forma veprare
<i>aq</i>	ndajfolje	sasië
<i>këndshëm</i>	ndajfolje	mënyre
<i>dhe</i>	lidhëz	bashkërenditëse shtuese
<i>bukur</i>	ndajfolje	mënyre
<i>në</i>	parafjalë	e rasës kallëzore
<i>festivalin</i>	emër	gjinia mashkullore, numri njëjës, rase kallëzore, trajta e shquar
<i>e fundit</i>	mbiemër	gjinia mashkullore, numri njëjës, rase kallëzore

Në këtë tabelë vëmë re se disa prej fjalëve kanë veçori gramatikore që i dallojnë nga pjesa tjetër e fjalëve, për shembull:

- folja *jeni* mund të ndryshojë sipas vetës (*jam, je*), numrit (*je, janë*), kohës (*ishit*) e mënyrës (*qenkeni*);
- emri *valltarët* mund të ndryshojë sipas numrit (*valltari*), rasës (*valltarëve*) dhe sipas trajtës (*valltarë*);

- mbiemri *e vegjël* mund të ndryshojë sipas numrit (*i vogël*), gjinisë (*të vogla*) e rasës (*të vegjël*);
- përemri *ata* mund të ndryshojë sipas numrit (*ai*), gjinisë (*ato*) e rasës (*atyre*).

Këto fjalë që mund të dalin me forma të ndryshme në fjali quhen **fjalë të ndryshueshme**. **Fjalë të ndryshueshme**

- Klasat e fjalëve të ndryshueshme në gjuhën shqipe janë:
- **emri:** *festival, festivali, festivalit, festivaleve, festivalet*
 - **mbiemri:** *i fundit, e fundit, të fundit*
 - **numërori:** *dy, të dyve, të dyjave*
 - **përemri:** *ata, ato, atyre*
 - **folja:** *kërcej, kërcyen, kërcyeka, kërcfsha*

Fjalët që dalin me një formë të vetme në fjali dhe nuk mund të ndryshojnë quhen **Fjalë të pandryshueshme**. **Fjalë të pandryshueshme**

- Klasat e fjalëve të pandryshueshme në gjuhën shqipe janë:
- **ndajfolja:** *gjithmonë, keq, këtu, pak, sot* etj.
 - **parafjala:** *në, nga, për, tek* etj.
 - **lidhëza:** *edhe, por, që, sepse* etj.
 - **pjesëza:** *bash, ndoshta, po, vallë* etj.
 - **pasthirrma:** *bobo, oi, ore, uf* etj.

USHTRIME

1. Ndajini fjalët e mëposhtme në fjalë të ndryshueshme dhe në fjalë të pandryshueshme:

gjashtë, vonë, gjethe, mos, normale, nga, pikon, oho, asaj, ndonëse, e kuqe, pa, drejt, eci, këtë, me, atëherë, përse, tryezë, i dyti, bam, televizor.

2. Në fjalinë e mëposhtme gjeni fjalët e ndryshueshme dhe thoni cilës klase i përkasin:

Një re e rumbullakët kishte zënë diellin dhe hijen e kishte lëshuar sipër gjermadhës në formën e një shpendi të zi gjigant, që kishte hapur krahët për të mbuluar gjermadhën e kullës ogurzezë.

3. Në fjalitë e mëposhtme gjenii fjalët e pandryshueshme dhe thoni cilës klase i përkasin:

Ajo i futi krahun Anës dhe mori përmes rrugës, përjetë drejt parkut. Pranë shilarësve të fëmijëve qëndroi dhe u kthye me fytyrë nga Ana.

4. Lidhni fjalët e mëposhtme me klasën ku bëjnë pjesë:

bubu	emër
nesër	mbiemër
muzika	numëror
jo	përemër
i këndshëm	folje
pesë	ndajfolje
unë	parafjalë
shikoj	lidhëz
prej	pjesëz
megjithëse	pasthirrmë

5. Gjeni klasën ku bën pjesë secila nga fjalët në fjalitë e mëposhtme:

Eh! Nata po afrohet. Drita e ditës tretet dalëngadalë mbi tjegullat e shtëpive. Mbasandaj, pak nga pak, manushaqet shfletohen. Hijet bëhen më të dendura, më të zeza. Nata u afrua. Nata erdhi shpejt.

Emri

Duhet të mësojmë

→ që të arrijmë

Emrat dhe kuptimin e tyre: emrat e përgjithshëm e të përveçëm, emrat konkretë e abstraktë.
Emrat dhe format që ata marrin në fjalë: emrat në gjininë mashkullore dhe femërore; emrat në numrin njëjës dhe shumës.

Të analizojmë dhe të përdorim drejt emrat, emrat në rasi të ndryshme, në trajtën e shquar dhe të pashquar, në varësi të kuptimit të tyre.
Të përdorim drejt emrat duke përshtatur formën e tyre në varësi të gjinisë, numrit, rasës e trajtës.

Kuptimi i emrit

Arviti nuk duhet ta linte flakën t'i afrohej **lisit** të madh. Po të mos merrte **zjarr** lisi, do të digjej vetëm **shkurra** dhe **pylli** do të shpëtonte. Nuk duhet të kishte **frikë**.

Vëmë re se fjalët me të zeza tregojnë:

Arviti ————— një njeri

frikë ————— një gjendje shpirtërore

lisit ————— një send

shkurra ————— një send

zjarr ————— një send

pylli ————— një vend

Të gjitha këto fjalë i përkasin klasës së emrave.

Emrat janë fjalë që emërtojnë frymorë (njerëz ose kafshë) dhe jofrymorë (sende, gjendje shpirtërore etj.).

174

emra të
përgjithshëm
e të
përveçëm

Emrat mund të jenë:

të përgjithshëm kur tregojnë frymorë ose jofrymorë në mënyrë të përgjithshme: *djalë, derr, kukull, mal etj.*

të përveçëm kur tregojnë një frymor ose një jofrymorë që e dallon nga të tjerët që i përkasin së njëjtës klasë: *Arbeni (djalë), Çufo (derr), Korabi (mal) etj.*

Emrat e përveçëm shkruhen gjithmonë me shkronjë të madhe: **Mira, Ardit, Pisika, Tiranë, Barbi, Myzeqe** etj.

Emrat konkretë dhe abstraktë

Emrat e përgjithshëm ndahen në emra konkretë e në emra abstraktë.

Emrat **konkretë** tregojnë frymorë ose sende që mund të perceptohen nëpërmjet të parit, të dëgjuarit, të prekurit, të nuhaturit ose të shijuarit, p.sh. *djalë, lule, zhurmë, dru, parfum, thartirë* etj.

Emrat **abstraktë** tregojnë ide ose mendime që nuk mund të perceptohen me anë të shqisave, p.sh. *besim, zemërim, gëzim* etj.

Emrat e përgjithshëm mund të jenë edhe:

- emra **përmbledhës**, që tregojnë një grup, një tërësi njerëzish, kafshësh ose sendesh të një lloji. Veçori e tyre është se, megjithëse tregojnë një shumicë, përdoren në numrin njëjës:

njëjës	shumës	emër përmbledhës
<i>djalë</i>	<i>djem</i>	<i>djalëri</i>
<i>Miri është një djalë i këndshëm.</i>	<i>Në klasën tonë ka 18 djem.</i>	<i>Në shesh ishte djalëria e fshatit.</i>

- emra **të lëndës**, që tregojnë një lëndë që mund të ndahet e të peshohet, por që nuk mund të numërohet:

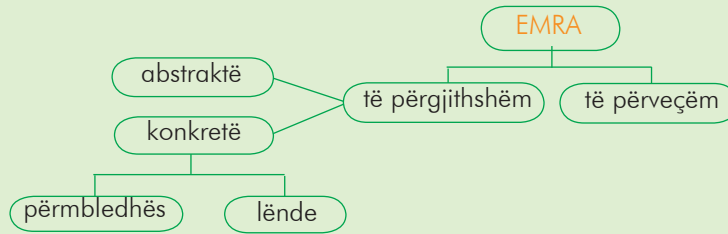
një bidon me

- **vajguri**
- **benzinë**
- **qumësht**

një thes me

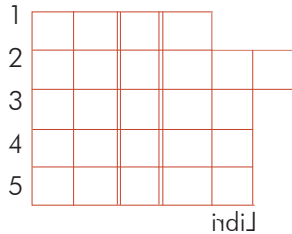
- **grurë**
- **qymyr**
- **thekër**

Llojet e ndryshme të emrave mund t'i paraqesim në skemën e mëposhtme:

USHTRIME

1 Plotësoni skemën me emrat që janë shpjeguar më poshtë. Në kutitë me vizë dyfishe do të formohet një emër i përgjithshëm, konkret:

1. Më i larti prej tyre në Shqipëri është Korabi.
2. Ai i mëndafshit është i dobishëm.
3. Emër i një djali që shkurt i thërrasin Beni.
4. Shërbejnë për të ndarë dhomat nga njëra-tjetra.
5. Mjeti i mprehtë që përdoret nga burrat për t'u rruar.

2 Nënvizoni emrat e përgjithshëm dhe shkruajini me shkronjë të madhe emrat e përveçëm:

mollë, pyll, tiranë, maçok, tomi, dhëmb, tomori, këmishë, egjipt, tryezë, skënderbeu, shtëpi, sazan, fletore, ardita, derë, prespa, makinë, laps, frashëri.

3 Në secilin grup emrash gjendet një emër abstrakt. Nënvizojeni atë:

dritë, lodhje, fletë trishtim, telefon, mbulesë
libër, vizore, mendim televizor, rrugë, dukuri

4 Plotësoni grupet me emra që tregojnë lëndë:

një shishe _____
një gotë _____
një vagon _____
një fuçi _____

5 Nënvizoni me një vijë emrin e përgjithshëm dhe me dy vija emrin e përveçëm që ndodhet në secilën nga fjalitë e mëposhtme:

1. Në kampionatin e futbollit do ta fitojë skuadra e Tiranës.
2. Nga qytetet më pëlqen Pogradeci.
3. Plazhet tona janë të gjitha të bukura, por plazhi i Sarandës është më i veçanti.
4. Qeni i saj quhet Lesi.

6 Shkruani nga 5 emra që tregojnë: *njerëz, sende, kafshë, ndjenja*.

7 Nënvizoni emrat. Klasifikojini në fletore në emra të përgjithshëm / të përveçëm, abstraktë / konkretë.

Salla u mbush plot me prindër. Mësuesi qëndronte në tryezë. Demiri po priste recitimin tim. Dola në skenë dhe përshëndeta me kokë të pranishmit. Me të bërë këtë veprim, harrova emrin e vjershës. Në vend të saj më dilte vjersha "Delja". Përfytyro në atë çast gjendjen time të vajtueshme! Kjo gjendje vazhdoi për pak kohë...Kur mësuesi nga prapaskena pëshpëriti "Vendi im", unë bërtita me të madhe... "Vendi im".

Gjinia dhe numri i emrit

Gjinia e emrit

gazetar*i*, gazetar*ja*, gazetar*ët*

peshku

pema

- Në ç'gjinia janë emrat: *gazetari, gazetarja, gazetarët, peshku, pema, pemët?*
- Si e dalluat gjininë e emrave të mësipërm?

Emri *gazetari* është në gjininë mashkullore, kurse *gazetarja* është në gjininë femërore. Ne e përcaktojmë menjëherë gjininë e tyre nga **gjinia natyrore**, pra nga seksi.

Por në gjuhën shqipe, pavarësisht gjinisë natyrore, të gjithë emrat kanë një **gjinia gramatikore**: mashkullore, femërore, asnjëse. Gjinia dallohet nga *mbaresa* e emrit në trajtën e shquar, njëjës, rase emërore dhe nga *fjalë të tjera që përcaktojnë emrin* (mbiemri, përemri). Pra, emrat në gjuhën shqipe janë në gjininë:

Mashkullore:	mali, mal i bukur, ky mal;	plaku, ky plak, plak i vjetër
Femërore:	fusha, fushë e gjerë, kjo fushë;	lulja, a jo lule, lule e bukur
Asnjëse:	kryet, të zitë, të folurit.	

Emrat e gjinisë asnjëse tani kanë përdorim të kufizuar. Gjininë asnjëse e ruajnë disa emra të tipit: *të folur-it, të menduar-it, të vepruar -it* etj.

♦ Formimi i emrave të gjinisë femërore

Emrat femërorë të frymorëve formohen duke u shtuar prapashtesa emrave mashkullorë:

me prapashtesa:	gjysh - gjyshe, ari - arushë, plak - plakë, luan - luaneshë
me rrënjë të ndryshme.	dajë - teze, nip - mbesë, dele - dash, gjel - pulë

Numri i emrit

Emrat që tregojnë sende që mund të numërohen quhen **emra të numërueshëm**, p.sh. *lis-lisa, mal-male, zjarr-zjarre, gur-gurë* etj.

Emrat që tregojnë sende që nuk mund të numërohen quhen **emra të panumërueshëm**, p.sh. *kripë, errësirë, mjaltë* etj.

Emri është në numrin **njëjës** kur tregon **një** frymor ose **një** jofrymor (*autobusi, djali, lulja, bleta, libri* etj.) dhe në numrin **shumës** kur tregon një sasi të pacaktuar frymorësh ose jofrymorësh (*autobusë, djem, lule, bletë, libra* etj.).

Shumica e emrave përdoret edhe në numrin njëjës, edhe në numrin shumës. Por disa emra përdoren ose vetëm në njëjës (*dëborë, kollë, rërë* etj.) ose vetëm në shumës (*gërshërë, pantallona, qelqurina, syze* etj.). Kjo tregon se kategoria e numrit lidhet me kuptimin e emrit.

♦ **Formimi i numrit shumës**

Temë të njëjta

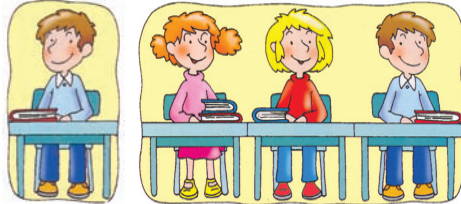
Disa emra kanë të njëjtën temë si në njëjës dhe në shumës.

(një) *kafshë* - (disa) *kafshë*

(një) *sy* - (disa) *sy*

(një) *nxënës* - (disa) *nxënës*

(një) *mace* - (disa) *mace*

Mbaresë

Disa të tjerë ndryshojnë. Ata e formojnë shumësin duke marrë mbaresa:

(një) *gëzim* - (disa) *gëzime*

(një) *lumë* - (disa) *lumenj*

(një) *mbret* - (disa) *mbretër*

(një) *shkop* - (disa) *shkopinj*

(një) *artist* - (disa) *artistë*

(një) *bari* - (disa) *barinj*

(një) *vajzë* - (disa) *vajza*

Ndërrime fonetike

Një pjesë emrash e formon shumësin duke pësuar ndërrime tingujsh:

mik - *miq*

dash - *desh*

akull - *akuq*

zog - *zogj*

plak - *pleq*

shekull - *shekuq*

Ndërrime fonetike dhe mbaresë

Disa emra të tjerë e formojnë shumësin me ndërrime tingujsh dhe mbaresë:

bllok - *blloqe*

breg - *brigje*

lëng - *lëngje*

shteg - *shtigje*

USHTRIME

1 Ndajini emrat në tri grupe sipas gjinisë:

këngë, disk, edukatore, laps, muzikë, të folur, njeri, arushë, fletë, të vepruar, të drejtat, telefon, gjuhë, kompjuter, ngjyrë, kub, shkronjë, alfabet, profesor, balerinë, lajm.

2 Plotësoni gjininë femërore të emrave të mëposhtëm:

kunat, durrsak, gjysh, nip, gjel, dajë, shok, pëllumb, dibran, profesor, student, drejtues, këngëtar, piktor, beratas, mësues.

3 Lidhni emrat mashkullorë me gjegjësit femërorë:

dhëndër	bashkëshorte
derrkuc	grua
burrë	motër
lojtar	derrkuce
bashkëshort	nuse
vëlla	lojtare

4 Ndajini emrat në dy grupe: njëjës dhe shumës.

gjemb, lapsa, vizatime, dallëndyshe, zemër, divan, laborator, kolltukë, duar, pasqyrë, tryeza, qelizë, vite, analizë, kanale, jorgan, qilim, mure.

7 Gjeni emrat në fjalitë e mëposhtme. Për secilin prej tyre thoni nëse është i përgjithshëm / i përveçëm, konkret / abstrakt, femëror / mashkullor, njëjës / shumës.

Unë mësova të loz shah dhe nganjëherë fitoja... Vërtetë fitoja rrallë, po kjo më kënaqte shumë. Kur Aliku humbiste, nuk fliste më si papagall. Ngrihej nga karrigia, ulej prapë, zinte kokën me dy duart. Unë, në qoftë se humbas, nuk e prish gjakun, dhe, në qoftë se humbet shoku, prapë nuk gëzohem. Me Alikun ngjet e kundërta. Kur fiton, nuk e mban dot veten nga gëzimi dhe, kur humbet, gati-gati sa s'arrin të shkulë flokët.

5 Vendosni emrat në numrin shumës:

ulli, arkë, gjak, sportist, mik, lule, aparat, lumë, avull, breg, skllav, zile, lexues, ftua, muaj, këmbë, popull, mollë, rrezik, kat, shkallë, dorezë, radio, zakon, gjarpër, dollap, portokall, shtëpi, bilbil.

6 Plotësoni vendet bosh me emrin në kllapa duke e vendosur në gjininë dhe numrin e duhur:

1. (vajzë) _____ ishin nisur për në shkollë.
 2. (mësues) _____ e re hyri me nxitim në klasë.
 3. Të gjithë (fëmijë) ishin mbledhur para pallatit.
 4. (lojtar) i ri bëri gol sapo hyri në fushë.

Kategoria e rasës dhe e trajtës së emrit

Kategoria e rasës

Arviti nuk duhet ta linte flakën t'i afrohej **lisit** të madh. Po të mos merrte zjarr **lisi**, do të digjej vetëm **shkurrja** dhe pylli do të shpëtonte, prandaj ai rrëmbeu një dru të gjatë dhe zuri vend midis **lisit** dhe zjarrit. E la drurin dhe hodhi gurë e copëra dheu në mes **të shkurre**s që digjej.

Në fragmentin e mësipërm vëmë re se emri **lisi** dhe **shkurrja** përdoren me forma të ndryshme në varësi të rolit që luan fjala në fjali.

Rasa ► **Format e ndryshme që merr emri, kur lidhet me fjalë të tjera në fjali, quhen **rasa**.**

Le t'i analizojmë me radhë format e emrave **lis** dhe **shkurre** në tekstin e mësipërm:

<i>merrte zjarr lisi</i>	rasa emërore	kryefjalë
<i>i afrohej lisit</i>	rasa dhanore	kundr. i zhdrejtë pa parafjalë
<i>midis lisit dhe zjarrit</i>	rasa rrjedhore	rrethanor vendi
<i>digjej shkurrja</i>	rasa emërore	kryefjalë
<i>në mes të shkurres</i>	rasa gjinore	rrethanor vendi

Emri në gjuhën shqipe ka **pesë rasa**: emëroren, gjinoren, dhanoren, kallëzoren dhe rrjedhoren.

Lakim ► **Tërësia e ndryshimeve që pëson emri, kur përdoret në rasa të ndryshme, quhet **lakim**.**

Emrat në gjuhën shqipe ndahen në **katër lakime**. Në lakimin e parë dhe të dytë bëjnë pjesë emrat mashkullorë, në lakimin e tretë emrat femërorë dhe në lakimin e katërt emrat asnjanes.

Lakimi i parë	Lakimi i dytë	Lakimi i tretë	Lakimi i katërt
Gj. mashkullorë		Gj. femërore	Gj. asnjëanëse
Emrat me -i <i>televizor-i, lib-r-i</i>	Emrat me -u <i>brisk-u, mik-u</i>	Emrat me -a, -ja <i>fush-a, fletor-ja</i>	Emrat me -t, -të <i>krye-t, të ri-të</i>

Ka dhe emra të gjinisë mashkullorë që lakohen si emrat e gjinisë femërore, p.sh.: *dajë, Kolë, Riza, Balo* etj.

Emrat në rasa të ndryshme përdoren me dhe pa parafjalë, p.sh.:

nga shtëpia, te shoku, tek Olta	parafjalë të rasës emërore
për motrën, në klasë, me mamin	parafjalë të rasës kallëzore
prej gazetës, para shkollës, buzë rruge	parafjalë të rasës rrjedhore

Kategoria e trajtës

Çdo rasë e emrit del në trajtën e pashquar dhe në trajtën e shquar. Emri është në **trajtën e pashquar** kur sendi nuk dallohet nga të tjerët. Kur themi “*Bleva një libër*”, kuptojmë se kam blerë një libër çfarëdo, pa e dalluar nga librat e tjerë që ishin në librari. Emri është në **trajtën e shquar** kur tregon një send të veçantë, që dallon nga sendet e tjera të po asaj klase. Në fjalinë “*Bleva librin e fundit të Kadaresë*”, emri *librin* është në

trajtën e shquar, sepse ai dallohet nga të gjithë librat e tjerë të Kadaresë.
Emrat në rasën emërore të shquar njëjës marrin këto mbareza:

laps-i njëjës mashkullor *vajz-a*, njëjës femëror
shok-u njëjës mashkullor *del-ja*, njëjës femëror
të ngrënë-t njëjës asnjënjës
lapsa-t, shokë-t, vajza-t, dele-t shumës mashkullor dhe femëror

PASQYRA E LAKIMIT TË EMRAVE

rasa	lakimi i parë				lakimi i dytë			
	njëjës		shumës		njëjës		shumës	
emër.	i pashquar	i shquar	i pashquar	i shquar	i pashquar	i shquar	i pashquar	i shquar
	një lis	lis-i	disa lisa	lisa-t	një fik	fik-u	disa fiq	fiq-të
gjijn.	i... një lis-i	i ... lis-it	i...disa lisa-ve	i... lisa-ve	i... një fik-u	i... fik-ut	i... disa fiq-ve	i... fiq-ve
dhan.	një lis-i	lis-it	disa lisa-ve	lisa-ve	një fik-u	fik-ut	disa fiq-ve	fiq-ve
kallëz.	një lis	lis-in	disa lisa	lisa-t	një fik	fik-un	disa fiq	fiq-të
rrjedh.	një lis-i	lis-it	disa lisa-ve	lisa-ve	një fik-u	fik-ut	disa fiq-ve	fiq-ve

rasa	lakimi i tretë				lakimi i katërt	
	njëjës		shumës		njëjës	
emër.	i pashquar	i shquar	i pashquar	i shquar	i pashquar	i shquar
	një rosë	ros-a	disa rosa	rosa-t	një të ngrënë	të ngrënë-t
gjijn.	i...një ros-e	i...ros-ës	i...disa rosa-ve	i...rosa-ve	i...një të ngrën-i	i...të ngrën-it
dhan.	një ros-e	ros-ës	disa rosa-ve	rosa-ve	një të ngrën-i	të ngrën-it
kallëz.	një rosë	ros-ën	disa rosa	rosa-t	një të ngrënë	të ngrënë-t
rrjedh.	një ros-e	ros-ës	disa rosa-ve	rosa-ve	një të ngrën-i	të ngrën-it

USHTRIME

1 Lidhni me shigjetë emrin me rasën në të cilën është:

emërore	<i>kalanë</i>
gjinore	<i>prej kalasë</i>
dhanore	<i>kalasë</i>
kallëzore	<i>kalaja</i>
rrjedhore	<i>i kalasë</i>

2 Gruponi emrat e mëposhtëm sipas lakimit:

zogu, fyelli, të punuarit, shkronjat, dimri, pyll, pranverën, bregut, dyfeku, radio, kali, bretkosa, ushqimi, gjuha, të mësuarit, ditë, film, errësirë, telefon, fletore.

4 Vendosni emrat në rasën e duhur:

Ajaksi e kishte (gjoks) _____ të gjerë, (koka) _____ të vogël. Gjatë një (garë) _____ të madhe ai mori pjesë së bashku me të (bir) _____. Erdhi dita e (gjuetia) _____ së madhe. Ishte një mëngjes i bukur (vjeshtë) _____. (gjethja) _____ e pemëve kishin filluar të binin përdhe.

5 Lakoni në trajtën e shquar dhe të pashquar, në të dy numrat, emrat e mëposhtëm:

brez, derë, fitore, armik, të punuarit

6 Në fragmentin e mëposhtëm gjeni emrat dhe thoni ç'dini për ta:

Vitet u rrokullisën dhe Uendit i lindi një vajzë. Kjo gjë nuk duhet shkruar me bojë, por me varak të artë. Vajzës ia vunë emrin Xhejn. Ajo kishte një vështrim pyetës, thua se që në rastin e parë që kishte mbërritur në këtë botë donte të mësonte gjithçka. Kur erdhi në moshë që ishte në gjendje të fliste, më shumë pyeste për Piter Panin. Uendi i tregonte gjithçka mbante mend. Dhoma nga kishte nisur fluturimi tani ishte dhoma e Xhejnit.

Mbiemri

Duhet të mësojmë

që të arrijmë

Mbiemrat, kuptimin e llojin e tyre.

Mbiemrat dhe përshtatjen e tyre në gjini, numër e rasë, në varësi të emrit që përcaktojnë.

Të analizojmë dhe të përdorim drejt mbiemrat duke e dhënë kështu më të plotë e më të saktë kuptimin e emrit. Të përdorim drejt e të përshtasim si duhet në gjini, numër e rasë mbiemrat me emrat që ata përcaktojnë.

Kuptimi dhe klasifikimi i mbiemrit

Merr me mend një **liqen të bukur**, rrethuar me **male të larta**, **të bleruara** në dimër e verë me dëllinja e me pisha. Ama është një **lëndinë e bukur** atje, ka edhe dy **mana degëgjërë**. Dhe sivjet që bën një **dimër i fortë**, liqenit nuk i jemi ndarë. Na pëlqen shumë edhe kur është **i zemëruar** me ato **dallgët e shkumëzuara e të tërbuara**.

Në fragmetin e mësipërm fjalët me të zeza emërtojnë cilësinë e emrave që përcaktojnë:
një liqen + të bukur *lëndinë + e bukur* *dallgët + e shkumëzuara e të tërbuara*
me male + të larta, të bleruara *mana + degëgjërë*

Këto fjalë që emërtojnë cilësinë ose tiparin e sendit a të dukurisë, quhen **mbiemra**.

Lexoni me kujdes përshkrimin e parë dhe përshkrimin e dytë:

1. *Ishim ulur pranë detit. Në qiell kishte tek-tuk ndonjë re. Disa fëmijë po bënëin kështjellë në breg. Disa të tjerë po luanin në det. Ne nuk ngopeshim së pari natyrën tonë.*

2. *Ishim ulur pranë detit të paanë. Në qiellin e kaltër kishte tek-tuk ndonjë re të vogël. Disa fëmijë të vegjël po bënëin kështjella në breg. Disa të tjerë po luanin në detin e qetë. Ne nuk ngopeshim së pari natyrën tonë të mrekullueshme.*

- Cili prej përshkrimeve ju duket më i këndshëm? Çfarë e bën të tillë?

Mbiemrat ndahen në :

- mbiemra të **nyjshëm**: *i ngrohtë, i bardhë, i larë, i poshtër, i zënë* etj.
- mbiemra të **panyjshëm**: *fillestar, veror, kombëtar, shembullor, trim* etj.

Formimi i mbiemrit

Për nga mënyra e formimit mbiemrat mund të jenë:

- të **parmë**: *i lehtë, i mirë, i dobët, i kuq, i pastër* etj.
- të **prejardhur**:

me parashtesë : <i>i palarë = i pa + larë</i> <i>mosmirënjohës = mos- + mirënjohës</i> <i>i parafundit = i para- + fundit</i> <i>nënujor = nën- + ujor</i> <i>i tejdukshëm = i tej- + dukshëm</i>	me prapashtesë : <i>ngjitës = ngjit + -ës</i> <i>bregdetar = bregdet + -ar</i> <i>përfundimtar = përfundim + -tar</i> <i>diellor = diell + -or</i> <i>bardhosh = (i) bardh(ë) + -osh</i>
---	--

• të përbërë:

- zemërgjerë = zemër + (e) gjerë*
- zemërgur = zemër + gur*
- flokëzi = flokë + (i) zi*
- elektromagnetik = elektro + magnetik*
- trevjeçar = tre + vjeçar*

1 Lidhni me shigjetë emrin me mbiemrin që tregon cilësinë e këtij emri:

kafe	i kuq
muzikë	e vogël
pemë	e mundimshme
vajzë	ritmike
zë	e ngrohtë
trëndafil	i ëmbël
rrugë	e lartë

2 Gjeni mbiemrat në skemën e mëposhtme (mbiemrave të nyjshëm u mungon nyja):

K		N	Ç	A	L	Ë	D	A	Sh	U	R
R		D	P	R	A	P	Ë		E	L	I
I	L	A	G	U	R	T	Ë		M	A	Dh
S	A	R	A	R	T	Ë	L		B	R	E
U	R	Ë	K	B	Ë	R	Ë	Th	U	T	T
R	T			L	V	I		A	L	Ë	R
	Ë			E	E	N		R	O	Z	I
Rr	U	G	O	R	R	O		T	R	I	M
	U	L	Ë	T	Dh	R		Ë	O		
	P	A	R	Ë	Ë	H	U	M	B	U	R

3 Gjeni mbiemrat në vjershën “Mëngjes” të Lasgush Poradecit dhe ndajini në mbiemra të nyjshëm e në mbiemra të panyjshëm:

4 Plotësoni secilin emër me një mbiemër të nyjshëm dhe me një të panyjshëm:

nxënës _____	libër _____	vend _____
shtëpi _____	këngë _____	pushime _____
film _____	përgjigje _____	fëmijë _____

5 Formoni mbiemra të prejardhur dhe të përbërë nga temat:

larë	shkollë	shkruar	lindur	ngjyrë
vendim	kokë	gati	sy	dëshirë
shesh	sot	dredh	pikë	qipë
vetull	bimë	dobi	rrëmbej	fjalë

6 Gjeni mbiemrat në fragmentin e mëposhtëm dhe ndajini sipas mënyrës së formimit në të pammë, të prejardhur dhe të përbërë:

Një çunak i vogël dhjetëvjeçar rrinte pranë portës së shkollës e më shikonte si me ndrojtje e turp. Ishte i hollë në trup, i hequr në fytyrë dhe me sy të mëdhenj që i shkëlqenin si ullinj të zinj. Befas një ditë më del përpara. Ai më zgjati një letër të palosur. E shpalosa letrën dhe e pashë: ishte një vjershë. Vargje të ngrohta e të thjeshta që kishin buruar vetiu. Shpesh të tilla vjersha ishin me fjalë të fryra. Por vargjet që kisha përpara ishin të mbujtura me fjalët më të zakonshme, ato shprehnin me butësi një ndjenjë të ëmbël të zemrës së frymëzuar. U gëzova sikur kisha gjetur një mik të humbur.

Gjinia dhe numri i mbiemrit

Në orën **e parë**, mësuesi ynë **i ri** na bëri disa pyetje prej **orëve të kaluara** për të kuptuar nivelin dhe përgatitjen tonë. Na ngriti një nga një të gjithëve me radhë.

- Cilët emra përcaktojnë mbiemrat me shkronja të zeza.

Në ç'gjinia dhe numër janë?

Gjinia e mbiemrit

Mbiemrat ndryshojnë sipas gjinisë. Gjinia e tyre varet nga gjinia e emrit që përcaktojnë. Pra, mbiemri mund të jetë në gjininë mashkullore ose femërore, në varësi të gjinisë së emrit:

mal i lartë - pemë e lartë

nxënës shembullor - nxënëse shembullore

libër i bukur - kukull e bukur

djalë trim - vajzë trime

Mbiemrat **e nyjshëm** e formojnë gjininë femërore:

1. duke ndryshuar nyjën **i** të mashkullores në **e**:

i verdhë - e verdhë

i pafund - e pafund

i fortë - e fortë

i pastër - e pastër

2. duke ndryshuar nyjën **i** të mashkullores në **e** dhe duke marrë njëkohësisht në fund mbaresën **-e**:

i kuq - e kuqe

i sotëm - e sotme

i madh - e madhe

i afërm - e afërme

Mbiemrat **e panyjshëm** e formojnë gjininë femërore:

1. duke i shtuar temës së gjinisë mashkullore mbaresën **-e**:

trim - trime

dinak - dinake

normal - normale

kokëderre - kokëderre

2. duke ruajtur të pandryshuar formën e gjinisë mashkullore:

flokëgështenjë

gojëmjalhtë

sypishë

kokëjashtë

Numri i mbiemrit

Mbiemri në gjuhën shqipe del me formën e njëjësit dhe të shumësit, në varësi të numrit të emrit që përcakton:

djalë i vogël

laps i kuq

top i madh

djem të vegjël

lapsa të kuq

topa të mëdhenj

- shumësi i mbiemrave të nyjshëm të gjinisë mashkullore formohet duke ndryshuar nyjën **i** në **të**:

i lartë - të lartë

i verdhë - të verdhë

i mirë - të mirë

i pastër - të pastër

i dukshëm - të dukshëm

i largët - të largët

Mbiemrat **i ri**, **i zi**, **i madh**, **i lig** në numrin shumësi bëjnë të **rinj**, të **zinj**, të **mëdhenj**, të **ligj**.

Përemrat

Duhet të mësojmë

që të arrijmë

Përemrat dhe llojet e tyre.

Përemri pronor: kuptimin dhe veçoritë e tij gramatikore.

Përemri i pacaktuar: kuptimin dhe veçoritë e tij gramatikore.

Të dallojmë dhe të përdorim drejt përemrat.

Të përdorim drejt përemrin pronor në bashkëvajtje me emrin, vetën në numër, gjini dhe rasën e duhur.

Dallojmë përemrat pyetës dhe të pacaktuar.

Veçoritë gramatikore, funksionet dhe drejtshkrimet e tyre.

Përemri tregon në mënyrë të përgjithshme frymorë, sende, tipare ose sasi të pacaktuara. Përemrat janë disa llojesh:

- **vetor:** *unë, ti, ai, ajo, ne, ju, ata, ato* (**Unë** për vete e mora librin.)
- **vetvetor:** *vete, vetja, vetvetja* (**Unë** për **vete** e mora librin.)
- **dëftor:** *ky, kjo, ai, ajo, i / e atillë, i / e këtillë ...* (**Këtë** librin këtu.)
- **pronor:** *im, e tu, i saj, e tyre ...* (**I** solla librat **e tu**.)
- **pyetës:** *kush?, cili, cila? cilët?, cilat? ç?, çfarë? ...* (**Cilin** libër?)
- **lidhor:** *që, i cili, e cila, të cilët, të cilat ...* (**Librin që** erdhi sot?)
- **i pacaktuar:** *dikush, ndonjë, çfarëdo, diçka, disa ...* (**Këtu** ka **shumë** libra.)

Përemri vetor

Përemri vetor tregon veta të ndryshme në njëjës dhe në shumës, vetën e parë (vetën që flet), vetën e dytë (vetën me të cilën flasim) dhe vetën e tretë (vetën për të cilën flasim).

a) Përemri i vetës së parë njëjës **unë** tregon folësin, kurse përemri i vetës së parë shumës **ne** tregon një grup njerëzish ku bën pjesë dhe folësi.

b) Përemri i vetës së dytë njëjës **ti** tregon bashkëbiseduesin, kurse përemri i vetës së dytë shumës **ju** një grup njerëzish ku bën pjesë edhe bashkëbiseduesi.

Unë jam i gëzuar.

Ti je i trishtuar.

Ai është i lodhur

Ne jemi të gëzuar.

Ju jeni të trishtuara.

Ata janë të lodhur.

c) Përemrat e vetës së tretë njëjës *ai, ajo* dhe shumës *ata, ato* tregojnë frymorë ose sende për të cilët bëhet fjalë (duke përjashtuar folësin dhe bashkëbiseduesin).

Përemrat e vetës së parë dhe të dytë kanë disa dallime nga përemrat e vetës së tretë:

unë, ne, ti, ju

- përdoren për njerëz
- nuk e zëvendësojnë emrin
- nuk e kanë kategorinë e gjinisë

ai, ajo, ata, ato

- përdoren për njerëz dhe sende
- përdoren për të mos përsëritur emrin e thënë më parë
- kanë kategorinë e gjinisë

Kur i drejtohem një më të rrituri ose të panjohuri përdoret forma e vetës së dytë shumës në vend të vetës së dytë njëjës: **Ju jeni mësuesi i fizikës?**

♦ **Lakimi i përemrave vetorë**

Përemrat vetorë lakohen.

Në rasën dhanore e kallëzore, vetorët kanë dhe **trajta të shkurtra**, të cilat vendosen para ose pas foljeve:

Sa nuk **më** ra të fikët nga gëzimi.

E hedh shikimin deri përtej, ku horizonti duket i mbuluar nga mjegulla dhe tymi.

Po **të** tregoj diçka, për miqtë e mi.

Mbaje mend mirë këtë që po **të** them.

Rasat	Unë	Ti	Ai, Ajo	Ne	Ju	Ata, ato
Emërore	unë	ti	ai, ajo	ne	ju	ata, ato
Gjinore	-	-	i... atij, asaj	-	-	i... atyre
Dhanore	mua më	ty, të	atij i, asaj i	neve na	juve ju	atyre u
Kallëzore	mua më	ty, të	atë e	ne na	ju ju	ata, ato i
Rrjedhore	(prej) meje	(prej) teje	(prej) atij, asaj	(prej) nesh	(prej) jush	(prej) atyre

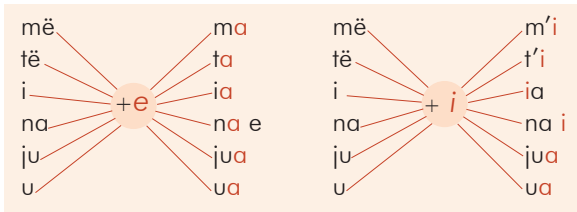
Përemri vetor i vetës së tretë njëjës dhe shumës pas parafjalëve të rasës kallëzore dhe rrjedhore përdoret zakonisht pa *a*-nistore:

Ende nuk kam folur me të (atë).

E prisje prej tij (atij) këtë sjellje?

Nuk e mendoja se do të ishte kaq e rëndësishme për ta (ata).

Në fjali përdoren shpesh pranë njëra-tjetrës dy trajta të shkurtra: e para, trajta e shkurtër në rasën *dhanore* në çdo vetë (njëjës e shumës), e dyta në rasën *kallëzore* në vetën e tretë (njëjës e shumës).

Këto quhen **trajta të shkurtra të bashkuara**:

I dashur Hak Fin, dashke të ta them troç se sa shumë dëshiroj që të shkoj?

Ia thashë Elës këtë fakt ndërsa po pinim çaj.

USHTRIME

1 Gjeni përemrat në fjalitë e mëposhtme:

1. Ela dhe unë po mbajmë ditar. E bëmë me fjalë të mbanim një ditar, që, kur të fillonim gjimnazin, të shkruanim aty ndonjë gjë çdo ditë. 2. Edhe Dora ka ditar, por ajo xhindoset kur unë e kap duke shkruar ndonjë rresht në të. 3. Ç'është, zemër? Ka ndodhur ndonjë gjë? 4. Herën e fundit që shkrova diçka ishte e shtunë pasdite.

2 Zëvendësoni fjalët me të zeza me një përemër vetor:

1. Edhe Dora ka ditar. **Dora** thotë se vajzat e vogla nuk duhet të mbajnë ditar. 2. Çmimi më hutoi krejt. **Çmimi** m'u duk shumë i leverdisshëm. 3. **Të gjitha vajzat** e vështruan me habi, ndaj ajo na sqaroi. 4. Kjo është shoqja juaj e re e klasës, Ana Miçek. Silluni mirë me **Anën**. **Ana** do të jetojë këtu tani.

3 Në vend të pikave vendosni përemrin vetor që duhet.

1. Papritur, kafsha mbajti këmbët. Mbi bardhësinë e dëborës dukej si një kërcu i nxirë. 2. Në livadh dolën luledelet. dukeshin si të mbuluara me breshër. 3. Ujërat e liqenit na rrethojnë nga të tria anët e jemi bërë shokë me këto ujëra. 4. Në qytetin e Veriut vera po i mbaronte ditët e saj. largohej përditë e më tepër në horizont. 5. Dallëndyshet ishin kthyer. endeshin në kaltërsi. 6. Mos harro: dua të më shkruash edhe sa më gjatë për fshatin tënd.

4 Vendosni në rasën e duhur përemrat vectorë në kllapa:

1. (unë) _____ nuk më erdhi mirë që s'u takuam. 2. Cilido prej (ju) _____ mund t'i ndodhë që të shkojë në një shkollë tjetër. 3. Tani duhej t'ia dorëzoja çelësat (ajo) _____. 4. Ndoshta kështu më dukej (unë) _____. 5. (Ne) _____ nuk na rrihej në dhomë. 6. Ajo kujdesej për (ne) _____ me gjithë zemër.

5 Gjeni trajtat e shkurtra në fjalitë e mëposhtme duke dhënë vetën, numrin, gjininë e rasën.

1. Kur e mori vesh lajmin, ajo hapi jashtë masës sytë e saj të vegjël dhe sikur ngriu në grykësen e zezë. 2. Eh, baba, baba i dashur, e si mund ta pranoni në këtë?! 3. Ç'është e vërteta, lodhesha shumë, por kjo lodhje më ëmbëlsonte jetën. 4. Thonë se unë i ngjas shumë. 5. Herë pas here më pyesnin edhe mua. 6. U përgjigjesha shkurt me "po" ose "jo" dhe heshtja përsëri.

6 Plotësoni tabelën e mëposhtme:

	+	e	=	jua
i	+	i	=	m'i
të	+	e	=	na i
ju	+	i	=	
	+	e	=	ia
	+	i	=	ua
na	+	e	=	ua
	+	e	=	ua
më	+		=	ua
	+		=	ua

7 Gjeni trajtat e shkurtra dhe trajtat e shkurtra të bashkuara dhe shpjegoni si janë formuar:

1. Por unë nuk ia kisha bërë vetes kurrë këtë pyetje. 2. Këtë e bëri jo se nëna ia kursente arrat, por mendonte se unë bëhesha vonë. 3. Mbase nuk ua mbushëm syrin, se shuma që e vogël. 4. Më vonë na lindi ideja që me ato para e me të tjerat që do të mblidhnim të shkonim në Korçë.

Trajtat e shkurtra dhe trajtat e shkurtra të bashkuara të përemrit vetor

Drejtskrim

Gjatë lakimit të përemrave vetorë, krahas trajtave të plota, në rasën dhanore dhe kallëzore dalin trajtat e shkurtra për të tria vetat, në njëjës dhe në shumës.

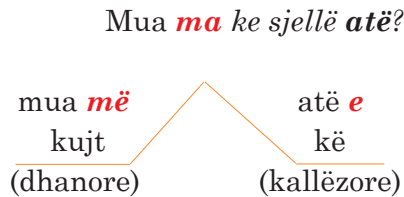
Rasa	Veta I, njëjës	Veta II, njëjës	Veta III, njëjës	Veta I, shumës	Veta II, shumës	Veta III, shumës
Dhanore	<i>mua më</i>	<i>ty, të</i>	<i>atij i, asaj i</i>	<i>neve na</i>	<i>juve ju</i>	<i>atyre u</i>
Kallëzore	<i>mua më</i>	<i>ty, të</i>	<i>atë e</i>	<i>ne na</i>	<i>ju ju</i>	<i>ata, ato i</i>

Kujdes!

Mos ngatërroni përdorimin e trajtës së shkurtër (*atyre*) **u** me (*juve*) **ju**, pra duhet të themi *atyre u thashë* dhe jo *atyre ju thashë*.

Trajtat e shkurtra të rasës dhanore e kallëzore, duke u përdorur shpesh pranë njëra tjetrës, janë shkrirë dhe kanë formuar trajtat e shkurtra të bashkuara.

Le t'i zbërthejmë trajtat e shkurtra në shembullin:

Mbani mend!

Në trajtat e shkurtra të bashkuara, trajta e parë është gjithmonë në rasën dhanore, ndërsa trajta e dytë në rasën kallëzore.

Pra, secila trajtë e rasës dhanore, pavarësisht nga veta e numri, lidhet me trajtën e vetës së tretë njëjës ose shumës të kallëzores.

Pasqyra e trajtave të shkurtra të bashkuara

dhanore + kallëzore njëjës

dhanore + kallëzore shumës

më	+	e	=	ma
të	+	e	=	ta
i	+	e	=	ia
na	+	e	=	na e
ju	+	e	=	jua
u	+	e	=	ua

më	+	i	=	m'i
të	+	i	=	t'i
i	+	i	=	ia
na	+	i	=	na i
ju	+	i	=	jua
u	+	i	=	ua

Trajtat e shkurtra dhe trajtat e shkurtra të bashkuara vendosen zakonisht para foljes.

Djali nuk e përmbajti dot veten; ai shtriu të dyja duart grusht mbi tryezë dhe na e tregoi ngjarjen fill e për pe.

Kur folja është në mënyrën urdhërore, trajta e shkurtër ose trajta e shkurtër e bashkuar vendoset si para dhe pas foljes, madje mund të vendoset dhe midis temës dhe mbaresës së foljes:

Kujtojmë së bashku:

- Në cilat rasa ndeshen trajtat e shkurtra?
 - Lexo me kujdes fjalitë e mëposhtme. Ç'janë fjalët me shkronja të kuqe?
 - Rri ti, se ty **të** kam në dorë, - **i** shfryu i vëllai me zë të ulët.
- Zogu do të hidhërohej shumë, po të mos **e** gjente folenë e tij.
- Mua **më** ka mbetur edhe një pjesë e referatit, që kam për nesër, - tha Mira.
- Ajo nuk qëndroi pranë shtëpisë së Anës, por **e** përhëndeti duke ecur.

Ata **e** urrenin fjalën “kolon”. **Mos e përdorni** kur ata të jenë aty rrotull! (mos + e + përdorni)

Dërgomë një letër kur të mbërrish!

Ju lutem, **më merrni** dhe mua me vete!

Ju lutem, **merrmëni** dhe mua me vete!

Midis temës *merr-* dhe mbaresës *-ni* është futur trajta e shkurtër *më*:
merr- + *më* + *-ni*.

USHTRIME

1. Zgjidhni trajtën e plotë ose trajtën e shkurtër që duhet.

Lexuam për **ju / juve** në gazetën e anijes, se keni qenë duke fluturuar rreth Hënës dhe Iloj – Iloj gjërash të tjera.

Djali nuk e përmbajti dot veten; ai shtriu të dyja duart grusht mbi tavolinë dhe sytë **ju / iu** mbushën me lot.

Vajzat morën drejtimin e kullës, kurse **ne / neve** duhej të ngjiteshim lart e ta merrnim kullën nga prapa.

Imzot, kërkoi me përlujë që birit tim t'i jepet mundësia të ulet me **juve / ju**.

2. Në vend të pikave vendosni njërën nga trajtat e shkurtra ose të shkurtra të bashkuara në kllapa (të, i, ia, e, më)

Atëherë ajo shkroi një copëz kartë, lidhi pëllumbit në këmbë dhe, në kohën që djalli hapi tokën për të dalë, e lëshoi fshehurazi zogun.

Ja ku po të them se, ka marrë uria shumë.

Ti nuk do as ta vështrojnë, as të mos vështrojnë. Ti nuk do as të pyesin dhe as që të heshtin. Çfarë do ti, në të vërtetë?

Ai puti vajzën e vogël që hapi portën dhe i mori pallton t'ia varte.

3. Gjeni trajtat e shkurtra ose trajtat e shkurtra të bashkuara. Ç'mund të thoni për vendin e tyre në lidhje me foljet?

Folmë, folmë, mos më kalo me kokë mënjanë.

Mateni mirë, se duhet të jenë përmasat e sakta.

Pa na tregoni si kaluat në udhëtim.

Të lutem, hape pak derën se m'u mor fryma.

4. Gjeni trajtat e shkurtra të bashkuara në fjalitë e mëposhtme dhe thoni si janë formuar.

Ti duhet ta dish, unë nuk jam shportë e zakonshme.

Po ma plotësove këtë dëshirë, atëherë bindem plotësisht se je shportë, jo si gjithë të tjerat, por magjike.

Harri do t'i kishte kaluar pranë pa e parë aspak, aq e madhe kishte qenë dëshira që të kthehej para pasqyrës.

Hektori iu qep prapa dhe që të dy ia mbajtën me të katra nga fusha duke dredhuar nëpër rruginat e stivave.

Klithmat e nënës së ngratë dukeshin sikur ia gërryenin shpirtin si me heshtë kalorësi.

Po të mos vepronte kështu, do t'i ndodhte ndonjë fatkeqësi: do ta verbonte ndonjë degë, do t'i binte përsipër ndonjë trung ose do ta gjuante rrufeja.

5. Gjeni trajtat e shkurtra në fjalitë e mëposhtme dhe thoni vetën, numrin dhe rasën.

Unë do të të plotësoj vetëm tri dëshira, pasi kaq e kam forcën.

Ai qe skuqur e vrenjtur dhe nga zemërimi po i merrej goja.

S'kisha takuar kurrë më parë ndonjë kolon marsian dhe ata më magjepsën.

Ai i kishte rënë mes për mes lisnajës, por nuk kishte prerë dot asnjë dru.

Ti nuk e di fare se si u shprehën ata për ty.

Përemri pronor

◆ Kategoria e vetës, gjinisë dhe numrit të përemrit pronor

Kjo është shoqja **juaj** e re e klasës. Quhet Ana Miçek. Ajo ka vetëm gjashtë muaj në Gjermani. Më përpara familja **e saj** ka banuar në Poloni. Prindërit **e saj** kanë jetuar në Poloni, por janë gjermanë. Tani janë këtu. Duan edhe ata të jenë në shtëpinë **e tyre**.

• Çfarë tregojnë fjalët me të kuqe?

Fjalët me të kuqe, të cilat tregojnë se kujt i përket diçka, janë **përemra pronorë**.

Përemri pronor tregon se frymori a jofrymori i dhënë i përket një vete të caktuar.

Çdo pronor ka dy palë trajta, në gjininë mashkullore dhe femërore dhe në numrin njëjës e shumës: shoku **im** - shoqja **ime**, libri **yt** - librat **e tu**.

Zakonisht përemrat pronorë vendosen pas emrave që përcaktojnë: *klasa ime, shoqja jote, shkolla jonë*. Përrjashtim bëjnë përemrat pronorë që shoqërojnë emrat e farefisnisë. Në këtë rast ata vendosen dhe para emrit: **im atë, jot motër, yt bir**.

Përemri pronor i vetës së **parë** tregon se sendi i përket folësit ose një grupi ku bën pjesë dhe folësi: *libri im, libri ynë*

Përemri pronor i vetës së **dytë** tregon se sendi i përket bashkëbiseduesit ose një grupi ku bën pjesë dhe bashkëbiseduesi: *topi yt, topi juaj*.

Përemri pronor i vetës së **tretë** tregon se sendi i përket dikujt që nuk është i pranishëm ose që nuk merr pjesë në bisedë: *makina e tij, makina e tyre*. Për vetën e tretë përdoret dhe përemri pronor *i vet*, që tregon se sendi i përket kryefjalës së fjalisë: *makina e vet*. Përemrat pronorë kanë forma të veçanta për të dyja gjinitë në të tria vetat.

Ela hapi ditarin e saj.

Drini hapi ditarin e tij.

Gjinia femërore e përemrave pronorë formohet:

- duke ruajtur trajtën e gjinisë mashkullore: *libri juaj - fletorja juaj*
- duke ndryshuar vetëm nyjën (pronorë të vetës III) *i tij - e tij, i saj - e saj, i tyre - e tyre*
- duke i shtuar trajtës së gjinisë mashkullore mbaresat *-e* dhe *-a*: *im - ime, e tu - e tua*
- me trajtë të ndryshme nga ajo e mashkullores: *yt - jote, ynë - jonë*

Gjinia

Numri Përemrat pronorë përdoren në njëjës dhe në shumës.

P.sh.: *libri im - librat e mi*

libri ynë - librat tanë

Veta I				Veta II				Veta III		
Njëjës		Shumës		Njëjës		Shumës		Njëjës		Shumës
Mashk.	Fem.	Mashk.	Fem.	Mashk.	Fem.	Mashk.	Fem.	Mashk.	Fem.	Mashk. / Fem.
im	ime	e mi	e mia	yt	jote	e tu	e tua	i tij	e tij	e tij
ynë	jonë	tanë	tona	juaj	juaj	tuaj	tuaja	e saj	e saj	e saj
								i tyre	e tyre	e tyre
								i vet	e vet	e vet
										e veta

Përemrat pronorë përdoren zakonisht të shoqëruar me emra, por mund të përdoren dhe më vete. Në këtë rast ata përdoren dhe lakohen si emrat në trajtë të shquar.

Libri yt është i ri, imi është i vjetër.

Mësuesi juaj erdhi, yni ende jo.

USHTRIME

1 Rrethoni përemrat pronorë që gjenden në skemë.

V	T	S	K	P
T	U	A	L	A
T	I	J	I	M
Y	N	Ë	D	I
R	J	U	A	J
E	J	O	T	E

2 Nënvizoni përemrat pronorë në fjalitë e mëposhtme:

1. Në librat e leximit janë dhe vjershat e tij.
2. Paratë tona po fironin me një shpejtësi të habitshme.
3. Mirësjellja na u shpërblye, sepse as babai i tij, as nëna ime, nuk deshën të vinin dorë mbi ato para.
4. Për habinë time telat i kishte të gjitha, madje edhe një pendë trekëndëshe prej celuloidi.
5. Sytë e saj dukeshin edhe më të trishtuar se më parë.
6. Desha të mësoj emrin e tij, se ai kishte harruar ta shkruante.

3 Për secilin nga përemrat e mësipërm shkruani vetën, gjininë dhe numrin.

4 Plotësoni fjalitë e mëposhtme me përemrin pronor që duhet:

1. Mirela, u the prindërve _____ për udhëtimin?
2. Nuk mund të mos jem kur të jetë radha _____.
3. Nuk e dija që në klasën _____ të kishte kaq shumë nxënës.
4. Do t'i ftosh të gjitha shoqet _____ në festë?
5. Kur morëm dorën e parë të parave, si unë, ashtu dhe _____ kushëri, Gjergji, vendosëm t'ua dorëzonim në shtëpi.

5 Ktheni grupet e mëposhtme nga gjinia mashkullore në gjininë femërore:

vëllai yt - _____	shtëpia e tij - _____
daja i tij - _____	disku i tij - _____
shoku im - _____	babanë tënd - _____

6 Formoni nga një fjali ku të përdoren përemra pronorë të të tria vetave, në gjininë mashkullore e femërore.

7 Plotësoni fjalitë e mëposhtme duke përdorur përemra pronorë të emëruar:

- Motra ime shkon në kopsht, ndërsa _____.
- Gjyshi yt del çdo ditë nga parku, ndërsa _____.
- Klasa jonë do të shkojë në Durrës, ndërsa _____.
- Në ditëlindjen tënde ishim shumë shokë, por _____.

Kategoria e rasës te përemri pronor

Gjithçka që ndodhte mëngjeseve në shkollë ishte jashtë vëmendjes **sonë**, sikur të ishim gjysmë në gjumë. Por një ditë, pas një zënke të keqe, e ndjeva se që të dy, pavarësisht nga dëshira **jonë**, po i afrohem greminës.

Në dy fjalitë e mësipërme dallojmë përemrat pronorë **sonë** dhe **jonë**. Të dy përemrat janë të vetës së parë shumës, por ata kanë forma të ndryshme. Kjo vjen sepse ata janë përdorur në rase të ndryshme:

(jashtë) *vëmendjes sonë* - rase rrjedhore,

(nga) *dëshira jonë* - rase emërore.

Sot pashë skuadrën **tënde**.

Juria i dha kupën skuadrës **sate**.

Në këto fjali përemri pronor është i vetës së dytë, por del me forma të ndryshme, sepse në fjalinë e parë është në rasën kallëzore të gjinisë femërore: *skuadrën tënde*, ndërsa në fjalinë e dytë është në rasën dhanore: *skuadrës sate*.

Pra përemrat pronorë kanë edhe kategorinë e rasës për të dyja gjinitë. Ata lakohen si kur qëndrojnë pas emrit, dhe kur qëndrojnë para tij:

E. *biçikleta jote*

im atë

Gj. *i biçikletës sate*

i tim eti

Dh. *biçikletës sate*

tim eti

K. *biçikletën tënde*

tim atë

Rr. *biçikletës sate*

tim eti

Pasqyra e lakimit të përemrit pronor në të tria vetat për të dyja gjinitë.

VETA E PARË

Rasa	mashkullore	femërore	mashkullore	femërore	mashkullore	femërore	mashkullore	femërore
E.	shoku im	shoqja ime	shoku ynë	shoqja jonë	shokët e mi	shoqet e mia	shokët tanë	shoqet tona
Gj.	i...shokut tim	i...shoqes sime	i...shokut tonë	i...shoqes sonë	i...shokëve të mi	i...shoqeve të mia	i...shokëve tanë	i...shoqeve tona
Dh.	shokut tim	shoqes sime	shokut tonë	shoqes sonë	shokëve të mi	shoqeve të mia	shokëve tanë	shoqeve tona
K.	shokun tim	shoqen time	shokun tonë	shoqen tonë	shokët e mi	shoqet e mia	shokët tanë	shoqet tona
Rr.	shokut tim	shoqes sime	shokut tonë	shoqes sonë	shokëve të mi	shoqeve të mia	shokëve tanë	shoqeve tona

VETA E DYTË

Rasa	mashkullore	femërore	mashkullore	femërore	mashkullore	femërore	mashkullore	femërore
E.	shoku yt	shoqja jote	shoku juaj	shoqja juaj	shokët e tu	shoqet e tua	shokët tuaj	shoqet tuaja
Gj.	i...shokut tënd	i...shoqes sate	i...shokut tuaj	i...shoqes suaj	i...shokëve të tu	i...shoqeve të tua	i...shokëve tuaj	i...shoqeve tuaja
Dh.	shokut tënd	shoqes sate	shokut tuaj	shoqes suaj	shokëve të tu	shoqeve të tua	shokëve tuaj	shoqeve tuaja
K.	shokun tënd	shoqen tënde	shokun tuaj	shoqen tuaj	shokët e tu	shoqet e tua	shokët tuaj	shoqet tuaja
Rr.	shokut tënd	shoqes sate	shokut tuaj	shoqes suaj	shokëve të tu	shoqeve të tua	shokëve tuaj	shoqeve tuaja

Përemrat e pacaktuar

Dalloni fjalët me ngjyrë. Çfarë informacioni na japin ato?

Shokët e klasës sime banojnë në një lagje. **Dikush** banon në shtëpi me oborr, **të tjerë** në pallat. **Gjithsecili** kujdeset për mjedisin rreth shtëpisë. Kur **ndonjë** fëmijë këput lulet, **të gjithë** e qortojnë. **Gjithkush** ndihmon për mirëmbajtjen e mjedisit. **Asnjëri** nuk dëmton parkun.

Fjalët me ngjyrë që japin një informacion të papërcaktuar janë përemra të pacaktuar.

Artani banon në pallat. → **Informacion i përcaktuar** → Artani.

Dikush banon në pallat. → **Informacion i papërcaktuar** → **dikush**.

► Përemrat e pacaktuar tregojnë frymorë a jofrymorë në mënyrë të pacaktuar.

Disa nga përemrat e pacaktuar janë:

• *dikush, ndokush, gjithkush, kushdo, tjetërkush, askush, kurrkush, asnjëri, njëri-tjetri, shoku-shoku* } → përdoren **për njerëz**

• *një, njëri, ndonjë, ndonjëri, asnjë, asnjëri secili, gjithsecili, cilido, (i, e, të) gjithë, çdo* } → përdoren **për njerëz** ose **për sende**

• *gjithfarë, tjetër, çfarëdo, çfarëdolloj, gjë, asgjë, diçka, gjithçka,* } → përdoren **për sende**

► Përemrat e pacaktuar përdoren zakonisht më vete, por disa përdoren edhe **të shoqëruar me emra**. P.sh.: **Të gjithë** nxënësit e pritën me kënaqësi lajmin. **Çdo** qytetar festonte.

193

USHTRIME

1 Nënvizoni me të kuqe përemrat e pacaktuar.

Pasdite në klasë ndodhi diçka e papritur. Mësuesi po ndihmonte dikë në matematikë. Askush nuk po dëgjonte. Nxënësit po bisedonin me njëri-tjetrin. Të gjithë ishin të shkujdesur. Askush nuk e priste veprimin e Anës. Ajo goditi me diçka që kishte në dorë shokun e klasës që e vuri në lojë. Ana nuk ia falte askujt talljen. Po shoku i klasës i vinte në lojë të gjitha vajzat.

2 Vendosini ku duhen, përemrat e pacaktuar: *diçka, të tjerë, të gjithë, asgjë, kushdo, dikush, diçka, të gjithëve.*

..... keni dëgjuar për Lizën në Botën e çudirave. ka lexuar librin, kurse mund të kenë parë filmin. u pëlqejnë aventurat e saj. Gjithmonë Liza haste të çuditshme. Por atë nuk e habiste do të shqetësohej, po Liza jo.

3 Plotësoni fjalitë me përemra të pacaktuar.

..... trokiti në derën e klasës. Një fëmijë kërkonte Dikush i kishte treguar klasën e vëllait. Shkaktar për zhurmën në rrugë është tjetërkush. e di vetë punën e tij. Atë e respektojnë Fëmijët dhe prindërit jetonin larg Diana dhe Arba i dhanë fjalën

4 Ndërtoni një tekst me 6 fjali ku të përdorni përemra të pacaktuar.

Numërori

Të mësojmë:	Që të arrijmë:
Ç'tregojnë numërorët? Si ndahen numërorët për nga mënyra e formimit? Ç'tregojnë thyesat dhe si lakohen ato?	Të përdorim drejt në fjali numërorët të shoqëruar ose jo me emra. Të dimë të shkruajmë si duhet numërorët. Të përdorim dhe të shkruajmë si duhet thyesat.

Numërori tregon sasi të caktuar sendesh ose pjesë të sendeve. Ai përdoret:

-i shoqëruar me emra

një fjalë, katër orë, dhjetë kate

-i pashoqëruar me emra, si p.sh. në veprimet matematike, për të treguar datën ose orën.

12 + 3 = 15; 76 - 25 = 51

Kam lindur më 13 tetor 1993.

Do të takohemi të gjithë në orën 17.30.

Llojet e numërorëve

Numërorët janë:

-të parmë: 0 -10 (*një, dy, tre, katër, pesë, gjashtë, shtatë, tetë, nëntë, dhjetë*)

-të përngjitur: 11-19 (*njëmbëdhjetë, dymbëdhjetë, ... tetëmbëdhjetë, nëntëmbëdhjetë*)

-të përbërë: 30, ... 60, ... 100, ... 600 (*tridhjetë, ... gjashtëdhjetë, ... njëqind, ... gjashtëqind*) etj.

-shprehje: 23, ... 35, ... 86, ... 103, ... 804, ... 1683 (*njëzet e tre, ... tridhjetë e pesë, ... tetëdhjetë e gjashtë, ... njëqind e tre, ... tetëqind e katër, ... një mijë e gjashtëqind e tetëdhjetë e tre*) etj.

Numërorët nuk e kanë kategorinë e gjinisë.

dy djem, dy vajza

dhjetë libra, dhjetë fletore

Vetëm numërori *tre* del dhe me trajtën e gjinisë femërore *tri*:

tre shokë, tri shoqe

Thyesat Përveç këtyre numrave që janë njësi të plota, ka dhe numra të tjerë që nuk janë njësi të plota, por pjesë e një ose e disa njësive. Këta numra janë **thyesat**:

një e treta ($\frac{1}{3}$), dy të katërtat ($\frac{2}{4}$), tetë të dhjetat ($\frac{8}{10}$)

Thyesat dalin gjithmonë në gjininë femërore dhe lakohen në trajtën e shquar.

emërore	<i>dy të tretat</i>	$\frac{2}{3}$	
gjinore	<i>i, e dy të tetave</i>		
dhanore	<i>dy të tetave</i>		$\frac{2}{8}$
kallëzore	<i>dy të tetat</i>		
rrjedhore	<i>dy të tetave</i>		

USHTRIME

1 Gjeni numërorët në fjalitë e mëposhtme dhe thoni ç'tregojnë:

Treni i pasdites niset në orën 16.15 minuta.
 Klasa jonë ka 32 nxënës: 18 vajza dhe 14 djem.
 Dy të katërtat e kësaj toke i përkasin familjes sime.
 E kishte të vështirë ta bënte veprimin $456:4$ me mend, më mirë me makinë llogaritëse.
 Këtë vit shkolla filloi më 1 tetor.

2 Shpërndajini numërorët e mëposhtëm në tabelë. Shkruajini me shkronja.

65, 40, 5, 17, 153, 14, 9, 1687, 70, 33, 2 100, 19

të pammë	të përngjitur	të përbërë	shprehje

3 Plotësoni grupet e mëposhtme me numërorin *tre / tri* duke pasur parasysh gjininë:

..... gurë klasa
..... libra tryezë
..... numra njerëz
..... nxënës dyer

4 Lakoni thyesat e mëposhtme:

emërore	<i>një e gjashta</i>	<i>një e nënta</i>
gjinore	<i>i, e një të gjashtës</i>	
dhanore	<i>një të gjashtës</i>	
kallëzore	<i>një të gjashtën</i>	
rrjedhore	<i>prej një të gjashtës</i>	

Folja

Të mësojmë:	që të arrijmë:
Klasifikimi i foljeve në zgjedhime. Foljet kalimtare dhe jo kalimtare.	- Të përvetësojmë klasifikimin e foljes në tri zgjedhime. - Të dallojmë foljet të cilat kanë mundësi të përdoren me kundrinorë.

Zgjedhimi i foljes

Çdo folje e gjuhës shqipe ka një **trajtë përfaqësuese**, e cila jepet edhe nëpër fjalorë. Si e tillë shërben folja në vetën e parë, numri njëjës, koha e tashme e mënyrës dëftore, në formën veprorë.

Sipas temës dhe mbaresave që marrin në trajtën përfaqësuese, foljet ndahen në **tri zgjedhime**:

Veta	Koha e tashme e mënyrës dëftore (forma veprorë)					
	Zgjedhimi I		Zgjedhimi II		Zgjedhimi III	
Unë	La	-j	Kap	-	zë	-
Ti	Lan	-n	Kap	-	zë	-
ai, ajo	Lan	-n	Kap	-	zë	-
Ne	lajmë	-jmë	kapim	-im	zëmë	-më
Ju	Lani	-ni	kapni	-ni	zëni	-ni
ata, ato	lajnë	-jnë	kapin	-in	zënë	-në

• **Zgjedhimi i parë:** Foljet me temë në zanore ose tog zazor, që në vetën e parë të së tashmes dalin me mbaresën **-j** (*punoj, këndoj, laj, shkruaj* etj.).

• **Zgjedhimi i dytë:** Foljet me temë në bashkëtingëllore (*kap, hap, marr* etj.).

• **Zgjedhimi i tretë:** Foljet me temë në zanore që në tri vetat njëjës të së tashmes nuk ndryshojnë (*pi, vë, zë* etj.).

♦ Foljet e parregullta dhe drejtshkrimi i tyre

Përveç foljeve që klasifikohen në zgjedhime, ka edhe disa folje që nuk i përkasin asnjë zgjedhimi dhe quhen **të parregullta**. Disa nga këto folje temën e së kryerës së thjeshtë dhe të pjesores e kanë krejt të ndryshme nga tema e trajtës përfaqësuese, p.sh.:

Tema e trajtës përfaqësuese	Tema e së kryerës së thjeshtë	Tema e pjesores
ja-m	qe-sië	qe-të
ka-m	pa-fa	pa-s-t-r
si-oi	pa-sië	pa-rë
ja-p	di-tas-ië	di-të-ië
be	ra-s-ië	ra-të
ia	ië-ig-a	igë-ië
be	pr-r-a	pr-rë
rr-i	ide-ja	ide-ja-r
u-i	e-d-ja	and-ja-r etj.
ti-e-m	ti-a-s-ië	tië-ië
di-ta	de-s-ja	de-s-i-r
u-de-s	u-d-ja	u-de-ja-r
u-e-të	u-a-f-a	u-a-f-t-r
ë	ta-s-ië	ë-të

Mbani mend:

Foljet e parregullta janë të pakta në numër, prandaj duhet të mbahen mend ndryshimet që pësojnë.

Këto folje pësojnë ndryshime të tilla në tinguj, saqë nuk mund të bashkohen me asnjë nga tri zgjedhimet.

USHTRIME

1 Nënvizioni foljet dhe thoni zgjedhimin e tyre:

Menjëherë sapo Skënderbeu u dha fund fjalëve të tij, e gjithë ushtëria e aprovoi mendimin e tij duke lëshuar një britmë dhe duke thirrur nga të katër anët me zë të lartë: “Duhet të nisemi sa më shpejt, të vrapojmë kundër armikut dhe madje ta sulmojmë.” Kjo që më në fund një farë prove e sigurt, me të cilën mund të tregohej guximi dhe besnikëria e ushtarëve plot dashuri për kapetarin e tyre, për të cilin ata po përgjërroheshin prej kohe, që dhe një provë se planet e Skënderbeut mund të quheshin të sigururara këtej e tutje, gjersa ai e shikonte qartë se njerëzit e tij po hidheshin me aq gatishmëri kundër armikut, sa që, në mos kish si t’i lavdëronte për trimërinë, të paktën mund t’i lavdëronte për vullnetin e tyre, që s’donte t’ia dinte për jetën. Por edhe trimëria e tyre s’kishte për të mbetur pa lavdërimet e duhura, sikur ky rast t’Çu ishte dhënë që në atë çast e të mos ishte shtyrë për më vonë.

2 Vendosni foljen në kohën e duhur. Thoni kategoritë gramatikore të secilës folje:

1. Kur po (agoj) Skënderbeu u (jap) urdhër të vetëve që (të kujdesem) para së gjithash për trupin e vet, me qëllim që, në rast e për fat të keq, e (zgjat) betejën, ushtëria, e pangrënë, të mos e (vazhdoj) më me pak vrull luftën për fitore. Dhe kështu (ha) në qetësi. Pas kësaj ai i (nxjerr) nga kampi të gëzuar. 2. Pasi e (kaloj) atë natë në kamp, të nesërmen Skënderbeu, kur sapo (agoj) drita, (jap) urdhër (të mblidhem) plaçkat dhe me ushtërinë fitimtare (nisem) për në qytetin mbretëror të Krujës. Populli që (derdhem) nëpër rrugë, po i (pres) me brohori.

3 Dalloni foljet e rregullta dhe foljet e parregullta. Për foljet e rregullta thoni cilit zgjedhim i përkasin.

Tmerri dhe frika nga buja për ardhjen e Muratit dhe të ushtërisë armike e kish pushtuar prej ditësh gjithë Epirin, sidomos mbretërit e vegjël., të shqetësuar se mos një armik aq vigan, duke gëlltitur qytetin e rrethuar, ua rrëmbente dhe të tjerëve lumturinë dhe i zhyste në mjerim. Prandaj, megjithëse ishin marrë me kohë me të gjitha masat... prapëseprapi u mbajt mbledhje dhe u vendos që të dërgonin nga çdo vend të deleguar te Skënderbeu, t’i thonin kryetrimt të mos lejonte Muratin më gjatë t’i dëmtonte qytetet e Epirit. Skënderbeu ishte nisur që të nesërmen që t’u jepte zemër... ai e dinte se ata do të ishin fort të shqetësuar nga ajo gjendje dhe po aq të tronditur nga lajmet që vinin... Me të mbaruar kjo punë, u shtruan sofrat dhe, pasi hëngrën mirë e mirë, u larguan më orën tre të ditës ...

4 Zgjidhni dy nga foljet e parregullta të tabelës dhe zgjedhoni në kohët e mëposhtme.

E TASHME	E KRYER E THJESHTË	E KRYER
----------	--------------------	---------

Formoni 6 fjali me folje të parregullta në kohë të ndryshme.

5 Dalloni format e pashtjellura të foljeve.

Me të mbaruar së foluri oratori, mori fund edhe këshillimi, sepse të parët e qytetit, që ndodheshin të pranishëm, ia aprovuan njëzëri fjalën kapedanit, duke e lavdëruar fort. Mbretërorët, duke menduar se ishte e kotë të vazhdonin më me ata veshëshurdhër, duallë nga faltarja pa mbaruar punë. Kapedani i përcolli bashkë me të vetët pranë dhe, me qenë se po afrohej koha e bukës, i ktheu e i mbajti në një drekë të pasur e madhështore; pastaj i zbriti gjer tek porta dhe i la të lirë ... Perlati ishte kujdesur që ushqimet t’i shikonin dhe duke ia treguar Muratit, t’ia hiqnin shpresën për të shtënë në dorë qytetin me anë të urisë...

Foljet kalimtare dhe jokalimtare

• Lexojmë me kujdes fjalitë e mëposhtme:

1. Ardita po **blen** një libër.

2. Ardita po **shët**it nëpër park.

Në të dyja fjalitë folja shpreh një veprim që kryen Ardita.

Në fjalinë 1 veprimi nuk mbetet tek Ardita, por kalon te kundrinori i drejtë *blen një libër*.

Folje kalimtare

Foljet e këtij tipi, të cilat shprehin një veprim që kalon në një objekt tjetër, quhen folje **kalimtare**.

Arbitri e **ndëshkoi** lojtarin me karton të verdhë.

Nuk e **kam lexuar** ende gazetën e sotme.

Në fjalinë 2 veprimi i përket vetëm Ardites, pra ai mbetet tek Ardita dhe nuk kalon diku tjetër.

Folje jokalimtare

Foljet e këtij tipi, të cilat shprehin një veprim që nuk kalon në një objekt, quhen folje **jokalimtare**.

Ai **fle** në një dhomë me vëllanë e vogël.

Filmi i mbrëmjes nuk **fillon** para orës 20.30.

Disa folje mund të përdoren dhe si folje kalimtare, dhe si folje jokalimtare:

Bujku **punon** arën (folje kalimtare, veprimi bie mbi fjalën “arën”).

Ora **punon** shumë mirë (folje jokalimtare).

198

USHTRIME

1 Gjeni foljet në fjalitë e mëposhtme dhe ndajini në folje kalimtare dhe folje jokalimtare:

- Lum kush e kupton jetën të pashkëputur nga historia dhe koha.
- Vitet po ikin një e nga një pa kuptuar.
- Ajo lau të bijën, e shpuri në shtrat dhe ndenji një çast të gjatë pranë saj.
- Krisjet e thata kumbonin rregullisht në brendësi të aparatit, mes një zhaurime zileshe e shkrepjesh.

2

Dalloni nëse foljet me të zeza janë përdorur si kalimtare apo si jokalimtare:

- Pjesa e parë e ndeshjes **mbaron** pas 20 minutash.
- A i **mbarove** detyrat për ditën e nesërme?
- Ç'ke që **qan** pa ndonjë arsye?
- Atë punë **qaje** me lot tani, se është shumë vonë.
- Ai i **zbret** shkallët gjithmonë me vrap.
- E çuditshme, por vlera e këtyre aksioneve nuk po **zbret**.
- Aeroplani **u ul** në pistë në orën 18.25.
- Mësuesja e **uli** Armirin në bankën e parë.

3

Foljet e mëposhtme përdorini në fjali një herë si kalimtare dhe një herë si jokalimtare:

qëndroj

mbaroj

4

Formoni 3 fjali me folje kalimtare dhe 3 fjali me folje jokalimtare.

Mënyra dëftore

Blerina **do të vizatojë** një peizazh.

Blerina **po vizaton** peizazhin.

Blerina **vizatoi** peizazhin.

Në mënyrën dëftore, veprimi i shprehur nga folja në të tashmen, në të shkuarën dhe në të ardhmen paraqitet **si i vërtetë**.

Blerina **do të vizatojë** një peizazh. Blerina **po vizaton** peizazhin. Blerina **vizatoi** peizazhin.

Mënyra dëftore ka tetë kohë: kohën e tashme, pesë kohë të së shkuarës dhe dy kohë të së ardhmes.

MËNYRA DËFTORE

e tashme	e shkuar					e ardhme	
	e pakryer	e kryer e thj.	e kryer	më se e kr.	e kr.e tejskh.	e ardhme	e ardh. e përp.
këndoj	këndoja	këndova	kam kënduar	kisha kënduar	pata kënduar	do të këndoj	do të kem kënduar

Nga 8 kohët e mënyrës dëftore, 4 janë **kohë të thjeshta** dhe 4 janë **kohë të përbëra**. Kohët e përbëra formohen me foljen ndihmëse *kam* dhe *jam*.

199

Kohët e thjeshta:

- e tashme
- e pakryer
- e kryer e thjeshtë
- e ardhme
- *Ai **shkon** në një shkollë pranë shtëpisë së tij.*
- *Gjarpri i madh **po shkiste** në dysheme.*
- *Bastiani **u ngrit** dhe **ndezi** dritën.*
- *Nesër pasdite **do të vij** patjetër.*

Kohët e përbëra:

- e kryer
- më se e kryer
- e kryer e tejskUAR
- e ardhme e përparme
- *Ti **ke marrë** pjesën më të mirë të romanit.*
- *Sytë i **ishin skuqur** dhe dukej që nuk ishte mirë.*
- *Pak më përpara ata **qenë përkulur** pranë xhamit.*
- *Vajzat e njerKës **do të kenë kujtuar** se Përhitura po flinte.*

Krahas së ardhmes me **do të**, përdoret shumë dhe e ardhmja e tipit **kam për të + folje**:

Kam për të blerë dhe një libër tjetër. (= *Do të blej* dhe një libër tjetër.)

Ata **kanë për të ardhur** sot pasdite. (= Ata do të vijnë sot pasdite.)

Në këtë të ardhme zgjedhohet vetëm folja *kam*, ndërsa pjesa tjetër mbetet e pandryshuar.

- Tabelat përmbledhëse të zgjedhimit të foljeve janë në f. 246

USHTRIME

1 Nënvizoni foljet që janë në mënyrën dëftore:

Ngrica kishte filluar të zbutej dhe çdo ditë që kalonte, të afronte me pranverën. Po fillonte koha kur ngriheshin balonat. Pastaj hyje menjëherë në verë dhe mund të shkoje të laheshe. Po trishtohesh kur vështron kalendarin dhe kupton se sa larg ndodhet vera! Fillon të psherëtish, të ngrysesh. As ti nuk e kupton përse je i shqetësuar. Duke vrarë mendjen, ashtu, në vetmi, kërkon një vend lart në kodër, anash pyllit.

2 Vendosni foljet në kllapa në kohën, vetën dhe numrin e duhur:

1. E megjithatë, ora në kullën e shkollës (**bie** - koha e kryer e thjeshtë, veta e tretë njëjës) _____ nëntë herë. Pra, (**jam** - koha e pakryer, veta e tretë njëjës) _____ paradreke. 2. Kur më në fund (**arrij** - koha e kryer e thjeshtë, veta e parë njëjës) _____ në shtëpinë ku (**banoj** - koha e pakryer, veta e parë njëjës) _____, (**ndal** - koha e kryer e thjeshtë, veta e parë njëjës) një grimë dhe (**ngre** - koha e kryer e thjeshtë, veta e parë njëjës) _____ sytë nga dritarja. 3. Motra ime, Diana, (**jam** - koha e pakryer, veta e tretë njëjës) _____ ende nxënëse. 4. Kurse tani nuk (**zë** - koha e tashme, veta e tretë njëjës) _____ vetëm një pëllëmbë vend atje në qoshe të murit. 5. Por unë nuk ia (**bëj** - koha më se e kryer, veta e parë njëjës) _____ kurrë vetes këtë pyetje.

3 Në fjalitë e mëposhtme zgjidhni ndërmjet dy formave me shkronja të pjerrëta:

1. Pardje ne *kemi* / *kishim* një test pranimi. 2. Por ai rrinte aty, pa lëvizur nga vendi, kushedi se ç'po *mendonte* / *mendoi*. 3. Një ditë, ndaj të ngrysur, teze Poli *doli* / *dilte* me një letër në dorë. 4. Në jetën time nuk *kam dëgjuar* / *dëgjoja* një gjë të tillë. 5. Kur arriti në dhomën e tij, Tomi më *puth* / *puthi* i gëzuar.

200

4 Vendosini grupet e mëposhtme në kohën e kërkuar duke ruajtur vetën dhe numrin:

- *shkojmë në shkollë* - në kohën e kryer të thjeshtë _____
- *filloi punën* - në më se të kryerën _____
- *blej një triko* - në të ardhmen _____
- *shkrove një letër* - në të kryerën _____
- *shihnim një film* - në të tashmen _____
- *erdhët me vonesë* - në të kryerën e tejshkuar _____
- *ka kënduar bukur* - në të pakryerën _____
- *rregulloj dhomën* - në të ardhmen e përparme _____

5 Gjeni foljet dhe thoni në ç'kohë, vetë e numër janë:

1. Pastaj vendosi mbi supe rripat e çantës së shpinës dhe kërkoi me sy librin që pati vjedhur atë ditë. 2. Fshati ku jetonte djali i kishte shtëpitë të shpërndara. 3. Im atë kishte qenë gjithnjë një baba i dhembshur. 4. Në atë kohë kishte qenë e re, e bukur, e shëndetshme. 5. Sytë e saj të mëdhenj e të zinj morën një pamje të turbullt.

6 Përshkruani një ditë të zakonshme duke përdorur folje në mënyrën dëftore.

Forma veprore dhe joveprore e foljes

Ajo po **ngroh** gjellën. Ajo po **ngrohet** në diell.

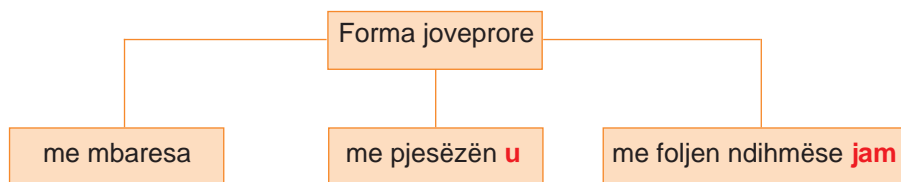
Në fjalitë e mësipërme të dyja foljet *ngroh* dhe *ngrohet* janë në vetën e tretë njëjës të kohës së tashme të mënyrës dëftore. Por folja *ngroh* është në formën **veprore**, ndërsa folja *ngrohet* është në formën **joveprore**.

Foljet në gjuhën shqipe mund të dalin në formën veprore dhe në formën joveprore.

veprore	joveprore	veprore	joveprore	veprore	joveprore
laj	lahem	pres	prite	dua	duhem
lava	u lava	preva	u preva	desha	u desha
kam larë	jam larë	kam prerë	jam prerë	kam dashur	jam dashur

Format joveprore të foljes ndërtohen me tri mjete:

- me anë të mbaresave
- me anë të pjesëzës *u*
- me anë të foljes ndihmëse *jam*.

1. Format foljore joveprore të ndërtuara me mbaresa

Forma joveprore me **mbaresa** del:

- në kohën e tashme dhe të pakryer të mënyrës dëftore e lidhore: *prano**hem***, *kape**j***, *të shi**hem**i*, *të tako**hesh**im*,
- në kohën e ardhme të mënyrës dëftore dhe në kohën e tashme të mënyrës kushtore: *do të vono**hem***, *do të nise**sha*** etj.

- Tani **kthehemi** dhe bisedojmë më gjatë nën hijen e arrës së madhe. (e tashme, dëftore).
- Ai nuk **ndihej** mirë atë ditë. (e pakryer, dëftore).
- Që **të bindesh** për këto që po të them, shfaq një dëshirë dhe unë do ta plotësoj në çast. (e tashme, lidhore).
- Nuk ishte aspak normale të **shtireshe** sikur gjithçka ishte në rregull. (e pakryer, lidhore).
- Kush do të jetë i pari që **do të futet** në zgavër? – pyeti djali. (e ardhme, dëftore).
- Po të të dëgjoja ty, **do të vonohesha** edhe më shumë. (e tashme, kushtore).

2. Format foljore joveprore të ndërtuara me pjesëzën **u**

Pjesëza **u** vendoset:

- para foljeve në kohën e kryer të thjeshtë të mënyrës dëftore:
 - u** pranova, u pranove... **u** mata, u mate ...
 - Ai **u kap** pas fjalëve të kota.
 - U lexua** emri im, se nuk e dëgjova?
 - Kënga **u pëlqye** aq shumë, sa të gjithë këndonin në kor.
- para formave foljore të kohës së tashme dhe të pakryer të mënyrës habitore:
 - u** pranuakam, u pranuake... **u** matkam, u matke...
 - Kaq shpejt **u pajtuakan** ata?
 - E si nuk **u kënaqke** me këtë ti?!
- para formave foljore të kohës së tashme të mënyrës dëshirore:
 - u** pranofsha, u pranofsh... **u** matsha, u matsh...
 - U rritsh** e **u bëfsh** 100 vjeç!
 - U gëzofshi** me atë që ju dëshiron zemra!

3. Format foljore joveprore të ndërtuara me foljen ndihmëse **jam**

Me foljen ndihmëse **jam** ndërtohen të gjitha kohët e përbëra. Në vend të foljes ndihmëse **kam** përdoret folja ndihmëse **jam**, që ndryshon sipas vetës, numrit, kohës e mënyrës: **jam** pranuar, **qeshë** matur, **të isha** pranuar, **do të jem** matur, **qofsha** pranuar, **qenkam** matur etj.

Prej kohësh nuk **ishin dëgjuar** duartrokitje aq të zjarra në atë sallë.
Më duket se **qenke mërzitur** duke më pritur.

USHTRIME

1 Lidhni formën veprorë me formën joveprorë përgjegjëse:

mësova	u mësofshi
kishe mësuar	do të mësoheshin
mësuakam	mësoheshe
do të mësonin	u mësova
mësoje	do të mësohet
pastë mësuar	të jemi mësuar
mësofshi	ishe mësuar
të kemi mësuar	u mësuakam
do të mësojë	do të mësoheshin

2

Foljet e mëposhtme kthejini nga forma veprorë në formën joveprorë duke ruajtur vetën, numrin, kohën dhe mënyrën:

- të kishit dëgjuar
- kënduaka
- do të kishe parë
- pastruan
- ka veshur
- haptë
- do të pëlqesh
- mbarojnë

3

Foljet e mëposhtme kthejini nga forma joveprorë në formën veprorë duke ruajtur vetën, numrin, kohën dhe mënyrën:

- do të krihej
- u kthefshin
- u mërzitkan
- do të vonoheshin.....
- ishit takuar
- qoftë gabuar
- rregullohem
- të ishit dëgjuar

4

Gjeni foljet në fjalitë e mëposhtme dhe ndajini në dy grupe: në formën veprorë dhe joveprorë.

-Dhe tashti, pse s'e hedh krahëve atë mantel të hatashëm dhe të kthehesh në shtrat?

E tillë ngjarje nuk ishte dëgjuar më parë.

Ajo është e vetmja krijesë para së cilës s'ke pse druhesh kurrë.

Sidoqoftë, shpejt fillova të mësohesha me këtë ndjesi.

Vendosi të çlodhej dhe u ul poshtë hijes së një shelgu që kishte mbirë buzë lumit.

Të gjithë ishin kënaqur shumë në atë mbrëmje.

Një orë përpara fillimit të koncertit kasa e biletave u mbyll.

5

Thoni si janë formuar format joveprorë që dalluat në ushtrimin e mësipërm.

6

Shkruani nga dy fjali për secilin mjet ndërtimi të formës joveprorë:

- me **mbaresa**
- me **u**
- me **jam**

Forma joveprore e foljeve në mënyrën dëftore

Kujtojmë së bashku:

- Si e shprehin veprimin foljet në mënyrën dëftore?
- Cilat janë kohët e mënyrës dëftore?
- Jep shembuj fjalish me folje në kohë të ndryshme të mënyrës dëftore.

Folja në mënyrën dëftore ka 8 kohë. Në secilën kohë ajo del me dy forma: veprorë dhe joveprore.

(ata) **takojnë** – (ata) **takohen** (e tashme, veta e tretë, shumës)

(ne) **do të kapim** - (ne) **do të kapemi** (e ardhme, veta e parë, shumës)

Foljet në mënyrën dëftore e formojnë joveproren me të tria mjetet:

1. Me anë të **mbaresave** në kohën e tashme, të pakryer dhe të ardhme:

- E tashme: **lahem, lahesh ...**

*Më vonë **kthehem** në shportë të zakonshme.*

- E pakryer: **lahesha, laheshe ...**

*Zakonisht, kur **kthehej** në shtëpi, Sofinë e gjente gjithmonë duke mësuar.*

- E ardhme: **do të lahem, do të lahesha ...**

*Unë **do të gëzohem** më shumë se ju, po bëtë gjë.*

2. Me pjesëzën **u** në kohën e kryer të thjeshtë:

u bashkova, u bashkove ...

*Ai **u përmirësua** më shpejt seç e prisnim ne.*

204

	e tashme	e pakryer	e kryer e thjeshtë	e ardhme
unë	dëgjo hem / mat em	dëgjo hes ha / mat es ha	u dëgjo v / u ma t a	do të dëgjo hem / do të mat em
ti	dëgjo hesh / mat esh	dëgjo hes he / mat es he	u dëgjo v e / u ma t e	do të dëgjo hesh / do të mat esh
ai / ajo	dëgjo het / mat et	dëgjo hej / ma t ej	u dëgjo v a / u ma t	do të dëgjo het / do të mat et
ne	dëgjo hemi / mat emi	dëgjo heshim / mat eshim	u dëgjo v am / u ma t ëm	do të dëgjo hemi / do të mat emi
ju	dëgjo heni / mat eni	dëgjo heshit / mat eshit	u dëgjo v at / u ma t ët	do të dëgjo heni / do të mat eni
ata / ato	dëgjo hen / mat en	dëgjo heshin / mat eshin	u dëgjo v an / u ma t ën	do të dëgjo hen / do të mat en

3. Me foljen ndihmëse **jam** në vend të foljes ndihmëse **kam** që shërben për të formuar kohët e përbëra veprorë:

- E kryer: **jam** parë, **jeni** parë ...

*Kush **ishte marrë** me këtë temë më parë?*

- Më se e kryer: **ishe** zënë, **ishin** zënë ...

*Më duket se **ishe lodhur** pak dje pasdite.*

- E kryer e tejshkuar: **qeshë** marrë, **qetë** marrë ...

*Ju **qetë mësuar** me këtë ritëm pune.*

- E ardhme e përparme: **do të jemi** dëgjuar, **do të jenë** dëgjuar ...

*Deri atëherë **do të jemi takuar** përsëri.*

USHTRIME

1 Plotësoni tabelën e mëposhtme me format e duhura të foljeve:

	e tashme	e pakryer	e kryer e thjeshtë	e ardhme
unë			u preva	
ti				
ai / ajo				do të mësohet
ne	gëzohemi			
ju		ziheshit		
ata / ato				

2 Plotësoni tabelën e mëposhtme me format e duhura të foljeve:

	e kryer	më se e kryer	e kryer e tejshkuar	e ardhme e përparme
unë				do të jem kthyer
ti	je regjistruar			
ai / ajo			që rrëzuar	
ne				
ju		ishit takuar		
ata / ato				

3 Në vend të pikave vendosni njërën nga foljet në kllapa: (të kthehesha, u lodhët, do të dëgjohej, rriteshin, të rreshtohen, ishim parë, do të kthehej, bindem)

Po ma plotësove këtë dëshirë, atëherë plotësisht se je shportë magjike.
 Para syve sikur brezat, epokat, përkrah njëri-tjetrit dhe mbi njëri-tjetrin.
 Duhej të mësohesha, në qoftë se kisha ndërmend në Tokë!
 Kishte shumë kohë që nuk me njëri-tjetrin.
 Ishte rrezik të na dështonte operacioni, nëse ndonjë zë.
 Nuk duke dëgjuar fjalët e tij?
 Zogu që verdhonte aty, kishte ikur larg, por në pranverë.
 Përfytyrimin e tij ia përforconin disa muguj të vegjël që rrëzë trungjeve.

4 Foljet e mëposhtme kthejini nga forma veprorë në formën joveprorë duke ruajtur vetën, numrin, kohën dhe mënyrën:

- do të lexoj
- kishin mundur
- pëlqejnë
- do të kenë marrë
- duroj
- kemi nisur
- premë
- patët lëvizur

5 Gjeni foljet në formën joveprorë të mënyrës dëftore. Thoni në ç’kohë, vetë e numër janë.

E ndieja veten paksa të vetmuar midis këtyre të huajve dhe kaloi njëfarë kohe para se të njihesha me ndonjë.
 Hyrja ishte bllokuar dhe askush nuk mund të hynte.
 Ndërkohë që ti largoheshe nga qendra, ndjesia e peshës rritej.
 Nata u afrua. Hijet bëhen më të dendura, më të zeza.
 Gjatë këtyre pushimeve jam kënaqur me të vërtetë shumë.
 Ai do të hidhërohej shumë, ashtu siç do të hidhërohej çunaku, po të mos e gjente aty ku e kishte lënë.

6 Shkruani nga një fjali për secilën kohë të mënyrës dëftore në formën joveprorë.

Mënyra lidhore në formën veprorë

Në mënyrën lidhore, veprimi i shprehur nga folja në të tashmen dhe në të shkuarën paraqitet **si i mundshëm**. Foljet në lidhore prihen nga pjesëza **të**.

Të vinin dhe ata, pa nuk bëhej nami.

Detyra jonë është të përgatisim çdo gjë si duhet.

Do t'i telefonoj pasi të jem kthyer në shtëpi.

Nuk mund ta kisha menduar se do të ndodhte kështu.

Mënyra lidhore ka 4 kohë: **të tashmen** dhe **tri kohët e së shkuarës**.

Mënyra lidhore e foljes *lexoj*

e tashme	e shkuar		
	e pakryer	e kryer	më se e kryer
të lexoj	të lexoja	të kem lexuar	të kisha lexuar

Mbaresat e së tashmes së lidhores ngjasojnë me mbaresat e së tashmes së dëftores. Ato ndryshojnë në vetën e dytë e të tretë njëjës.

Format e së pakryerës së lidhores dallojnë nga e pakryera e dëftores vetëm nga pjesëza të që prin të gjitha format e lidhores, pra ato kanë mbaresa të njëjta.

	Koha e tashme		Koha e pakryer	
	dëftore	lidhore	dëftore	lidhore
unë	mëso-j	të mëso-j	mëso-ja	të mëso-ja
ti	mëso-n	të mëso-sh	mëso-je	të mëso-je
ai/ajo	mëso-n	të mëso-jë	mëso-nte	të mëso-nte
ne	mëso-jmë	të mëso-jmë	mëso-nim	të mëso-nim
ju	mëso-ni	të mëso-ni	mëso-nit	të mëso-nit
ata/ato	mëso-jnë	të mëso-jnë	mëso-nin	të mëso-nin

kujdes

Një pjesë e foljeve që mbarojnë me zanore e zgjerojnë temën e vetës së tretë njëjës të së tashmes lidhore me *-r*: *të zër-ë, të shpjer-ë, të lër-ë, të nxër-ë* etj.

Nga 4 kohët e lidhores, dy janë kohë të thjeshta dhe dy të përbëra:

Kohët e thjeshta:

- **E tashme** - *Të bëjmë nëntë orë rrugë në këmbë?*

- **E pakryer** - *Doja që kjo të merrte fund.*

Kohët e përbëra:

- **E kryer** - *Të ketë ardhur tashmë, apo jo?*

- **Më se e kryer** - *Gruaja, si të kishte pritur këtë shenjë, u nis pa thënë asnjë fjalë.*

Kohët e përbëra, e kryera dhe më se e kryera, ndërtohen duke i paravendosur pjesores së foljes format e së tashmes dhe të së pakryerës lidhore të foljes *kam*:

të kem + parë, të kesh + parë ...

të kisha + marrë, të kishe + marrë ...

kujdes

Mos ngatërrohi të-në e lidhores me trajtën e shkurtër *të!*

USHTRIME

1 Nënvizoni foljet që janë në mënyrën lidhore:

1. Dhe gjatë kësaj kohe patëm mundësi të vinim disa kursime mënjanë. 2. Të jenë nisur tani vallë? 3. Nuk dinte si të vepronte me të. 4. Nëna më thotë të shkoj e të fle dhe babai thotë që ka ardhur koha e gjumit. 5. Duhet të kem aq vullnet sa ta lë lojën në orën e duhur. 6. Eh, sikur të isha nisur më shpejt.

2 Plotësoni tabelën me format e duhura foljore, të mënyrës lidhore:

unë				të kapja	
ti					
ai/ajo					
ne	të kemi qenë				të vëmë
ju			të dëgjoni		
ata/ato		të kishin pasur			

3 Gjejni foljet në mënyrën lidhore dhe thoni në ç'kohë, vetë e numër janë:

1. Një ndër ëndrrat e mia është të këndoj. 2. Duhej ta kishe parë me sytë e tu që ta besosh. 3. E bëmë me fjalë të mbanim një ditë, që kur të fillonim gjimnazin, të shkruanim aty. 4. Ata mund të kenë ardhur për të parë si shkojnë punët këtu.

4 Formoni fjali ku të përdorni foljet e mëposhtme:

- të takonim _____
- të luaj _____
- të jesh kthyer _____
- të kishim lexuar _____

5 Formoni fjali në të cilat foljet e mëposhtme të shprehin dëshirë ose urdhër:

- të flasim _____
- të kërkoni _____
- të ketë përfunduar _____
- të rrojë _____

6 Përshkruani vendin ku do të donit të kalonit pushimet këtë vit, duke përdorur folje në mënyrën lidhore.

Mënyra lidhore në formën joveprore

Kujtojmë së bashku:

- Si e shprehin veprimin foljet në mënyrën lidhore?
- Cilat janë kohët e mënyrës lidhore?
- Jep shembuj fjalish me folje në kohë të ndryshme në mënyrën lidhore.

Mënyra lidhore ka katër kohë: kohën e tashme, të pakryerën, të kryerën dhe më se të kryerën.

Foljet në kohët e thjeshta e formojnë joveproren me mbaresa:

- Koha e tashme: *të shihem, të shihen* ...

Ja ku mbërritëm në një lëndinë, gati të kënaqemi duke parë një qengj borë të bardhë.

- Koha e pakryer: *të zbaviteshe, të zbaviteshim* ...

Në arenë u dëgjua një zë i fuqishëm që e bëri plakun të dridhej nga gëzimi.

	e tashme	e pakryer
unë	të dëgjohej / të matem	të dëgjohesha / të matesha
ti	të dëgjoheh / të matesh	të dëgjoheshe / të mateshe
ai / ajo	të dëgjohej / të matet	të dëgjohej / të matej
ne	të dëgjohej / të matemi	të dëgjohehim / të mateshim
ju	të dëgjohej / të mateni	të dëgjohehit / të mateshit
ata / ato	të dëgjohej / të maten	të dëgjohehin / të mateshin

Foljet në kohët e përbëra e formojnë joveproren me foljen ndihmëse *jam*:

- Koha e kryer: *të jem dëfryer, të jeni dëfryer* ...

Ajo flet sikur të jetë mësuar me çdo gjë.

- Koha më se e kryer: *të isha gëzuar, të ishit gëzuar* ...

Të ishin futur në det atë ditë të ftohtë vallë?

USHTRIME

1

Plotësoni tabelën me format e dhura të foljeve në mënyrën lidhore:

	e tashme	e pakryer	e kryer	më se e kryer
unë				të isha ruajtur
ti	të kënaqesh			
ai / ajo			të jetë mësuar	
ne				
ju				
ata / ato		të kujdeseshin		

2

Në vend të pikave vendosni njëzë nga foljet në kllapa: (të kishe ardhur, të mbushet, të njihej, ta dija, të hidheshin)

Do të kërkoj shporta me florinj. Kështu do të bëhem i pasur.

Po, do të isha zgjuar më herët atë ditë.

Mbreti i urtë urdhëroi që copat e atij poçi të shtrenjtë në det.

Po dhe ti, do të ishim mbledhur të gjithë bashkë si dikur.

Ajo e ka takuar kalorësin përpara se me ty.

3

Dalloni foljet joveprore të mënyrës lidhore. Në ç'kohë, vetë e numër janë?

Genci të largohet dhe të mos dëgjojë ato që thonë të tjerët.

Ato vazhduan të ecin me ngadalë përbri njëra-tjetrës dhe Ana mundi të shprehej.

Po të kishte ndodhur gjë, do të ishte parë nga të gjithë.

Në këtë tryezë kanë të drejtë të ulen vetëm kalorësit më të mirë të mbretërisë.

Ishte e kotë që të futeshim përsëri në zgavër.

Sikur të ishte stërvitur më shumë, do të kishte dalë më mirë në garë.

Edhe sikur të takoheshin njëqind herë në një pasdreke, ata do të përshëndeteshin pa u trazuar fare.

4

Shkruani katër fjali ku të përdorni në kohë të ndryshme folje joveprore në mënyrën lidhore.

Sintaksë

FJALIA e thjeshtë

Duhet të mësojmë

që të arrijmë

Fjalinë e thjeshtë.
Bërthamën e fjalisë së thjeshtë.

Të dallojmë fjalinë e thjeshtë.
Të dallojmë bërthamën e fjalisë së thjeshtë.
Të zgjerojmë fjalinë e thjeshtë.

Nganjëherë mësuesi i **afrohet** Lulit në cakun e vet. Ai i **ledhaton** faqet e gushën. Luli i **afrohet**, ia **merr** dorën, e **shikon** me sy pëllumbi dhe **do t'i falë** diçka mësuesit! Po vjollca nuk **ka**. Luli **mërzitet**. Çfarë **t'i falë** Luli i vocërr mësuesit?

- Dallo fjalitë e thjeshta dhe të përbëra në tekstin e mësipërm.

◆ Fjalja e thjeshtë

Lexojmë fjalitë: *Luli **mërzitet**.*
*Nganjëherë mësuesi i **afrohet** Lulit në cakun e vet.*

Të dy fjalitë, pavarësisht nga numri i fjalëve, janë **fjali të thjeshta**, sepse kanë nga **një folje**. Fjalja që ka vetëm një folje quhet **fjali e thjeshtë**.

◆ Bërthama e fjalisë së thjeshtë: fjalja më e vogël

Lexojmë fjalinë: *Iliri **fle** i qetë në dhomën e tij në katin e dytë.*

Kjo është një fjali e thjeshtë, sepse ka një folje dhe kumton një informacion të plotë. Le të provojmë ta zvogëlojmë, deri sa të mos priset kuptimi i fjalisë.

Iliri **fle** i qetë në dhomën e tij **në katin e dytë**.

Iliri **fle** i qetë **në dhomën e tij në katin e dytë**.

Iliri **fle** i qetë në dhomën e tij **në katin e dytë**.

↑ kryefjala ↑ kallëzues

Kryefjala dhe kallëzuesi janë gjymtyrët kryesore të **fjalisë më të vogël**.

Le të gjejmë bërthamën e fjalisë edhe në fjalinë e thjeshtë

Çdo ditë *nga caku i tij* **Luli shikon** mësuesin me sytë e tij të mëdhenj.

Çdo ditë *nga caku i tij* **Luli shikon** mësuesin me sytë e tij të mëdhenj.

Çdo ditë *nga caku i tij* **Luli shikon** mësuesin me sytë e tij të mëdhenj.

Çdo ditë *nga caku i tij* **Luli shikon** mësuesin me sytë e tij të mëdhenj.??

Në fjalinë më sipër po të heqim kundrinorin, kuptimi i saj priset, prandaj fjalja më e vogël është:

Luli	shikon	mësuesin.
kryefjala	_____	kallëzuesi _____ kundrinori

Le të provojmë të zvogëlojmë fjalinë: *Manjola është këngëtare shumë e njohur në Shqipëri.*
Fjala më e vogël është:

Po të heqim fjalën *këngëtare*, që është pjesë e kallëzuesit emëror, fjalia e humbet kuptimin.

Njësia më e vogël e fjalisë është bërthama e saj.

USHTRIME

1 Nënvizoni foljet në fjalitë e mëposhtme. Dalloni fjalitë e thjeshta nga të përbërat.

1. Kuçedra u tremb.
- 2.- Cila je ti, moj vajzë e bardhë?
3. Ç'është kjo dritë që të bie në fytyrë?
4. Ç'është ky zjarr që më djeg kështu?
- 5.- Jam bija e hënës dhe e diellit, jam pika e qiejve që bie kudo, mbi kryet e të ligjve, për shpëtimin e njerëzve.
- 6.- Ç'e ke ti këtë trim, moj vashë e bardhë?
- 7- E kam shokun e jetës.
- 8.- Vashë mbi vashëzat e dheut, ktheu e gëzuar, - i tha kuçedra.

2 Krijoni fjali të thjeshta duke bashkuar kryefjalën e shtyllës në të majtë me kallëzuesin në të djathtë.

Dielli	mëson
Qeni	hekuros
Genti	ndriçon
Vjollca	krihet
Fëmijët	kanë lulëzuar
Nëna	vrapojnë
Lulet	leh

210

3 Zgjeroni katër nga fjalitë më të vogla që krijove.

4 Zvogëlioni fjalitë e mëposhtme deri sa të gjeni fjalinë më të vogël (bërthamën e fjalisë).

Luanesha e parë ishte tani fare pranë. Ajo nuk i kishte shquar mirë ato qenie të gjalla përreth kasolles. Por, për çudi, tani Uni nuk e kishte më frikë. Në dejtë e tij rridhte me rrëmbim gjaku i qindra breza luftëtarësh e gjahtarësh të rënë nën kthetrat e këtyre bishave të forta, duke luftuar dhëmb për dhëmb, deri në pikën e fundit të gjakut. Sytë filluan t'i shkëlqenin nga guximi njësoj si sytë e luaneshës. Ai ngriti sëpatën lart duke e tundur në ajër.

5 Lexoni fjalitë pas zvogëlimit dhe argumentoni pse ato janë fjalitë më të vogla.

6 Dalloni cilat nuk janë fjali në tekstin e mëposhtëm. Kthejini ato në fjali duke i plotësuar me fjalët në kllapa (më e fortë, një ndjenjë, bishat, të gjatë, zemrën, të mprehtë).

Uni i pa mirë..... . Secila prej tyre ishte pesë herëse njeriu. Thonjtë e bishave ishin si shtiza. Dhëmbët e bishave ishin Unin e pushtoi pasigurie. Zuri ngriti Tmerri u përzie me ndjenjën e thellë të keqardhjes. Ai nuk e ndihmonte dot shokun e tij. Ky mendim i hidhur i ndrydhi

7 Shkruani në tabelë fjalitë më të vogla me gjymtyrët që kërkohen në tabelë.

	nga kryefjala dhe kallëzuesi.
	nga kryefjala, kallëzuesi dhe kundrinori.
	nga kryefjala dhe kallëzuesi emëror.
	nga kryefjala, kallëzuesi dhe ndonjë gjymtyrë tjetër

Grupet kryesore të fjalisë së thjeshtë

Duhet të mësojmë

që të arrijmë

Gjymtyrët përbërëse të fjalisë së thjeshtë.
Grupin emëror dhe grupin foljor.

Të dallojmë dhe të analizojmë gjymtyrët
e fjalisë së thjeshtë. Të dallojmë funksionet e
grupit emëror.

Fjalja e thjeshtë mund të ndahet në dy grupe kryesore: grupi emëror dhe grupi foljor. Secili nga këto grupe ka nga një qendër organizuese (bërthama). Në grupin emëror bërthama luan rolin e kryefjalës, kurse në grupin foljor luan rolin e kallëzuesit.

Mësuesi i vizatimit

pikturon një tablo të madhe në fshatin e tij.

grupi emëror

grupi foljor

Grupi emëror

Në fjalinë e mësipërme, grupi emëror *mësuesi i vizatimit* kryen funksionin e kryefjalës. Por përveç këtij funksioni grupi emëror kryen dhe funksione të tjera në fjali:

- **Kundrinor:** Mësuesi pikturon **këtë tablo të madhe**.
- **Rrethantor:** Mësuesi pikturon një tablo të madhe **në fshatin e tij**.
- **Përcaktor:** Mësuesi **i lëndës së vizatimit**, pikturon një tablo **të madhe** në fshatin e tij.

Grupet e fjalëve *Mësuesi i vizatimit, një tablo të madhe, në fshatin e tij*, janë grupe emërore, në të cilat emrat *piktor, tablo, fshatin* janë **bërthama** të grupit emëror.

♦ Nga se përbëhen grupet emërore?

Grupet emërore përbëhen:

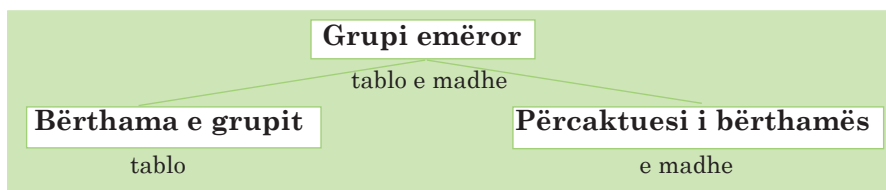
nga emër + mbiemër (*lule e bukur; burrë trim; rrugë të gjera*)

nga emër+ përemër (*nëna e tij; ky libër; të gjitha qytetet*)

nga emër + emër (*oborri i shkollës; rrugët e qytetit; parku i lodrave*)

nga emër + grup emëror (*Agimi, mësuesi i vizatimit; qyteti i lindjes së Erës*)

Pra, grupet emërore përbëhen nga një **emër** që është **bërthama** e grupit dhe **përcaktuesit** e bërthamës që mund të jenë **përemra, mbiemra, emra me** ose **pa parafjalë, emra** në rasën **gjinore** ose **rrjedhore, numërorë**.

Në grupin emëror përcaktuesi i bërthamës zakonisht qëndron pas emrit. Por ka raste kur qëndron edhe para tij. Para emrit qëndrojnë numërorët (**dy** pemë, **katër** fëmijë) si dhe disa përemra (**ky** djalë, **të gjithë** fëmijët).

USHTRIME

1 Nënvizoni me të kuqe gjymtyrët kryesore dhe me jeshile gjymtyrët plotësuese. Cila nga gjymtyrët është e shprehur me grup emëror.

Luanesha ngriu në vend. Ajo vështroi me kujdes këtë qenie të panjohur. Kjo qenie e çuditshme kishte një zë të fortë. Në këtë kohë ulëriu një mashkull tjetër. Ulërimën e tij e bëri më të tmerrshme mashkulli i dytë. Pastaj njëri nga meshkujt bëri një kërcim gjigand. Ai u gjend menjëherë mbi çatinë e kasolles, e cila u ul nën peshën e rëndë.

2 Shkruani në fletore grupet emërore të ushtrimit 1 dhe nënvizoni bërthamën. Me se janë shprehur përcaktuesit e bërthamës.

3 Cila nga alternativat e mëposhtme nuk është grup emëror:

- a. emër + mbiemër,
- b. emër + folje,
- c. emër + emër,
- d. emër + përemër,
- e. emër + *numëror*

Shkruani katër grupe emërore për secilin lloj.

4 Nënvizoni përcaktuesit e bërthamës në grupet emërore të mëposhtme dhe thoni me se janë shprehur:

ëndrrat e mia	punën tënde
caku i tij	dy shokë
grushtat e vegjël	të pesë gishtat
tablosë së piktorit	çizmet e reja

5 Në fjalitë e mëposhtme dalloni përcaktuesit e emrit dhe thoni me se janë shprehur.

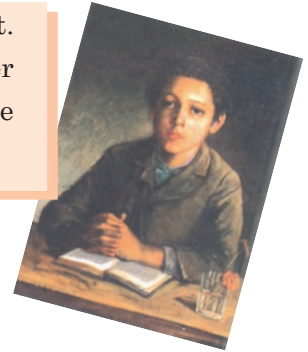
1. Era sillte me vete një shi të imët dhe gjethe plepash.
2. Në vendin tonë jetojnë katër lloje pëllumbash.
3. Djemtë e lagjes "Ali Demi" do të stërviten së shpejti në një fushë të re futbollit.
4. Në Tiranë takova një shoqen time të rinisë.
5. Gjatë gjithë ditës vazhdoi vendosja e tyre rreth e rrotull.

6 Zgjeroni fjalinë: Vëllai kërcen, duke i shtuar një kundrinor, një rrethanor dhe përcaktorë.

7 Ndërtoni fjali me grupe emërore që të kenë bërthamë emrat: kompjuter, internet.

Grupi foljor

Dje mësuesi takoi poetin e vogël në korridorin e shkollës, pas mësimit. Poeti i dha mësuesit disa vjersha Të gjitha ishin të bukura. Ai shkruante për atdheun, për Skënderbeun, për fshatin e të tij në Zagorie, për Tiranën dhe jetën e shkollës. Në to ndihej zemra e tij e çiltër, e pastër e fëmijërore.

- Nënvizoni kryefjalën dhe kallëzuesin në tekstin e mësipërm. Cilat gjymtyrë lidhen me kallëzuesin?

◆ Ç'është grupi foljor?

Analizojmë fjalinë: *Mësuesi i letërsisë takoi poetin e vogël në korridorin e shkollës.*
Në këtë fjali ka dy grupe kryesore: **grupi emëror i kryefjalës** dhe **grupi foljor**.

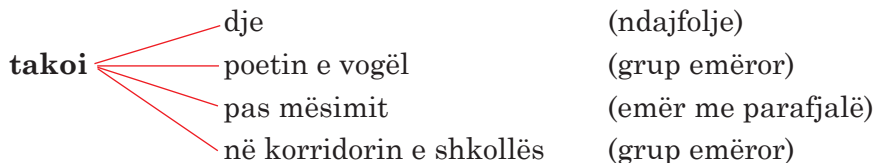
Mësuesi i letërsisë **takoi** poetin e vogël në korridorin e shkollës.

Grup emëror1(GE 1) + folje + 2 grupe emërore 2 (GE 2)

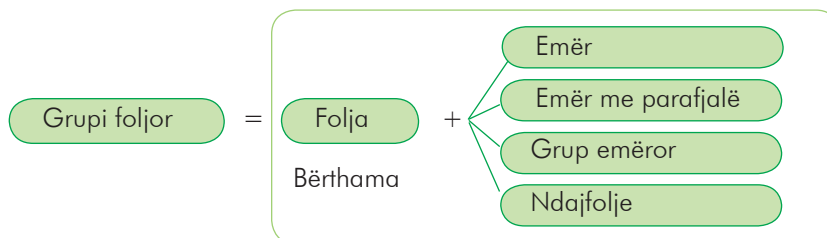
Po të shikojmë lidhjen e fjalëve në këtë fjali, vëmë re se GE 2 lidhen me foljen.

◆ Struktura e grupit foljor

Le të shohim si është i ndërtuar grupi foljor.

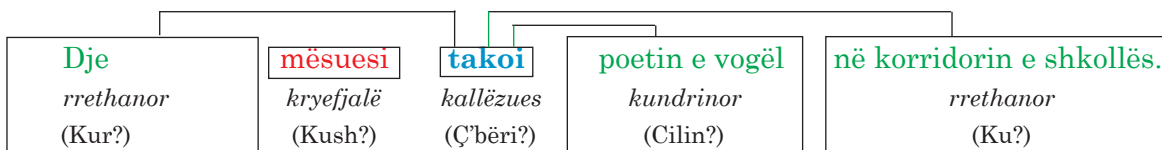

Grupi foljor përbëhet nga bërthama, **folja**, e cila kryen funksionin e kallëzuesit në fjali dhe nga një, dy ose më shumë gjymtyrë që plotësojnë kuptimin e foljes (kallëzuesit). Pavarësisht se ku qëndrojnë këto gjymtyrë ato lidhen me foljen.

◆ Funkcionet e përbërësve të grupit foljor

Le të shohim ç'funksione kryejnë përbërësit e grupit foljor në fjalinë:

Përbërësit e grupit foljor, kryejnë zakonisht në fjali funksionin e **kundrinorit** ose të **rrethanorit**.

Fjalja e thjeshtë përbëhet nga:

Grupi emëror i kryefjalës + Grupi foljor

Të dyja grupet mund të zgjerohen me pjesë plotësuese.

USHTRIME

1 Dalloni me ngjyra grupin emëror të kryefjalës dhe grupin foljor. Rrethoni me ngjyrën përkatëse bërthamën e çdo grupi.

Te kroi i fshatit, çdo mbrëmje e mëngjes shkonin nuset e vajzat e reja për të mbushur ujë. Ato shkonin atje me gjyma e me bucela. Uji i burimit rridhte i ftohtë e i pastër që nga mëngjesi në mbrëmje. Bashkë me shoqet në burim shkante edhe Vitoja. Një ditë shkoi vonë në burim. Atje takoi një ushtar osmanli. Ky ushtar ishte shqiptar.

2 Veçoni grupet foljore të fjalive të mësipërme dhe thoni ç’funksione kryejnë përbërësit e tyre në fjali. Shkruajeni tabelën në fletore dhe plotësojeni sipas modelit.

Grupi foljor	Bërthama	Funksioni që kryejnë përbërësit	Me se shprehet
shkoi te burimi i fshatit	shkoi	rrethanor	me grup emëror

3 Veçoni grupet emërore në fjalitë e mëposhtme. Dalloni bërthamën e grupeve emërore.

Ishte viti 1897. Unë atëherë sa kisha mbushur 15 vjeç. Atë vit takova Shekspirin për herë të parë. Kjo ishte një nga ngjarjet më të mëdha të jetës sime. Atëherë studioja në një gjimnaz grek. Një ditë shkova për të ngrënë mëngjesin tim mikroskopik. Ai s’ish veçse një tas i vogël me kafe të zezë pa sheqer. Nga tryeza ime e gjatë vura re katër të panjohur. Ata po hanin të njëjtën gjë. Zonjat binin në sy për kapelat e çuditshme me pupla. Diskutonin zhurmshëm për vënien në skenë të “Hamletit”. Ata ishin aktorë të një shoqërie shëtitëse greke. Dy aktorët e rinj e dinin greqishten. Dy aktoret bukuroshe ishin analfabete.

4 Nënvizoni përbërësit e grupit foljor. Vendosni a ose b sipas funksionit që kryejnë ata.

vraponte me shpejtësi të madhe	
vraponte përpara murit kryesor	
dy-tri herë qëndroi në vend	a. rrethanor
ishte bërë një heshtje shumë e madhe	b. kundrinor
shënoi mbi kalin e shkumëzuar	
u shoqërua me aktorët	

5 Zgjeroni fjalitë e mëposhtme duke i shtuar grupit emëror të kryefjalës dhe grupit foljor sa më shumë përbërës.

Vajza ëndërron.

Çiklisti garon.

Kuzhinieri gatuan.

Gjymtyrët kryesore të fjalisë

Duhet të mësojmë

që të arrijmë

Gjymtyrët kryesore dhe funksionet e tyre:
Kryefjalën, me se shprehet dhe lidhjen e saj me kallëzuesin.

Të njohim kryefjalën dhe ta përshtasim
si duhet me kallëzuesin. Të arrijmë ta përdorim drejt në fjali.

Pas mesnate, majë shkëmbit u dukën papritur dy drita të bardha. Jo, s'ishin drita. Ato ishin dy zana të veshura me dritë. Në atë kohë Muji po përkundte lehtë djepet e foshnjave. Ai fliste me ëmbëlsi me foshnjat. Ato u çuditën dhe e pyetën:- Cili je ti? - Unë jam bari lopësh, rrogëtar për bukë e kripë, – u tha Muji...Nata më zuri në këtë vend...

- Cilat janë dy gjymtyrët kryesore në fjalitë e mësipërme?

Në fjali **kryefjala** dhe **kallëzuesi** luajnë rol kryesor. Ato mbajnë peshën kryesore të fjalisë, prandaj quhen **gjymtyrë kryesore** të saj.

Le të shohim cili është roli i këtyre gjymtyrëve në fjalitë që janë në krye të mësimi:

Kryefjala		Kallëzuesi	
Cili e kryen veprimin.	Pyetje	Ç'bën dhe si është kryefjala.	Pyetje
Ato	Cilat?	ishin zana	Ç'ishin?
Muji	Kush?	përkundte	Ç'bënte?
Zanat e malit	Cilat?	u çuditën	Ç'bënë?
Nata	Cila?	më zuri	Ç'bëri?

215

Kryefjala tregon cili (*kush*) kryen veprimin ose është në një gjendje të caktuar, **Kallëzuesi** tregon veprimin që kryhet nga kryefjala ose gjendjen e saj.

Kryefjala

Fëmijët ngrohen në diell. Eltoni i bie kitarës. Ata janë të gëzuar.
Një anije e bardhë lundron në det. Dita është shumë e bukur.

- Nënvizoni me të kuqe kryefjalën dhe me blu kallëzuesin e fjalive të mësipërme.

Teksti i mësipërm përbëhet nga pesë fjali. Në këto fjali **kryefjalë** janë: *fëmijët*, *Eltoni*, *ata*, *anije e bardhë*, *dita*.

Eltoni fëmijët, janë **emra** që tregojnë frymorë. (kush?, cilët?, cili?)

Anija e bardhë, *dita* janë emra që tregojnë jofrymorë. (cila?)

Kryefjala është gjymtyrë kryesore e fjalisë që tregon *kush*, *cili* a *cilët* kryejnë a pësojnë veprimin e shprehur nga kallëzuesi ose kanë tiparin që shenjohej prej tij.

♦ Me se shprehet kryefjala

Kryefjala shprehet:

1. me **emër** në rasën emërore, të shquar e të pashquar, në numrin njëjës e shumës:
 - a. **Errësira** nuk është e dendur si më parë. (Cila?)
 - c. Si duken **trëndafilat** në kopsht? (Cilët?)
 - d. Në ato kaçube u gjend **një këmborë**. (Cila?)
 - e. **Dritani** u lag nga shiu. (Kush?)
2. me **përemër**: - **vetor** të çdo vete e numri.
 - a. **Ajo** më kërkoi një trëndafil të kuq.
 - c. Edhe **ju** do ta kërkoni së bashku me mua trëndafilin?

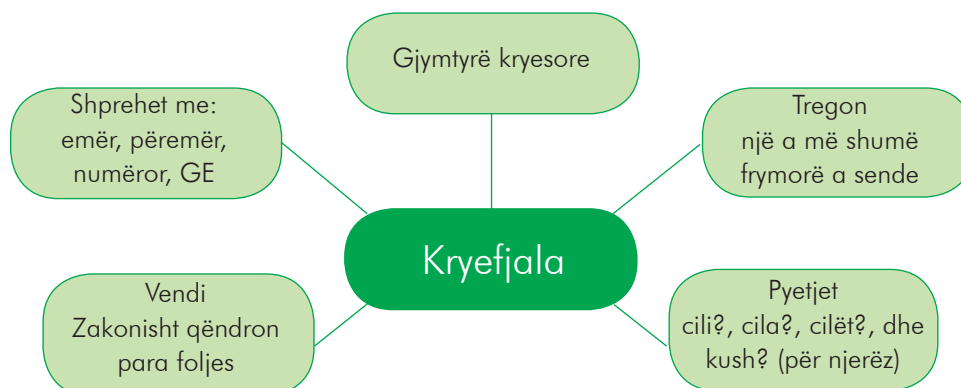
Kryefjala e shprehur me përemrin vetor të vetës **I** dhe **II** zakonisht nuk përdoret, sepse veta e kallëzuesit tregon edhe vetën e kryefjalës. Ajo përdoret vetëm kur mbi të bie theksi logjik ose kur dëshirojmë ta vëmë në dukje:

*Unë s'kam frikë nga asgjë në botë. **Ti** duhet të këndosh enkas për mua.*

- me **përemra** të tjerë, **si dëftorë, të pacaktuar, lidhorë** etj.
 - a. **Këta** nuk mund të vijnë tani e të na thonë si duhet të veprojmë.
 - b. **Kush** ta paska dhuruar këtë kalë kaq të bukur?
 - d. **Sa** do të vijnë në teatër?
- 3. me **numëror**: **Të dy** filluam të ecnim duke çaluar në korridor.
- 4. me **grup emëror**:
 - a. **Këta trëndafila** kanë ngjyrë të verdhë.
 - b. **Yt vëlla** të la vetëm.
 - e. **Kjo vjershë** nuk është e përshtatshme për këtë program.
 - f. **Një lumë fjalësh** dolën nga goja e saj.
 - g. "**Shpallja e Pavarësisë**" festohet nga të gjithë shqiptarët kudo që janë.

♦ Vendi i kryefjalës

Kryefjala zakonisht qëndron para kallëzuesit. **Fëmijët luanin** në oborrin e pallatit.
 Por kryefjala mund të qëndrojë edhe pas kallëzuesit. Në këto raste kryefjala theksohet më shumë. **Cicërimat e bilbilit dallohen** në pyll.
 Në pyll **dallohen cicërimat e bilbilit**.

USHTRIME

1 Plotësoni fjalitë e mëposhtme me kryefjalët në kllapa. (Të gjitha ato krijesa të vockla, Ai, diçka, nja dyzet të tjerë, unë)

Papritmas, _____ më lëvizi në këmbën e djathtë. Pashë një njeri të gjatë as gjashtë gishtërinj të gjatë. _____ mbante në duar një hark e një shtizë. Pas po e ndiqnin edhe të paktën _____. Në fillim _____ u befasova. Pastaj lëshova ca britma të tmerrshme. _____ u larguan të llahtaritura.

2 Gjeni dhe nënvizoni me të kuqe kryefjalën dhe me blu kallëzuesin.

a. Tregimi ishte shumë i bukur. Ai tregonte historinë e një studenti dhe të një zogu. Të dy ishin personazhe interesante. Edhe përshkrimet në tregim ishin shumë të bukura.

b. Zymbylat janë lule të këndshme. Ata fshihen në barin e lëndinës. Një bilbil e kishte folenë mbi një shqopë. Zogu i vogël dëgjoji një natë ankimet e një studenti. Ai vendosi të sakrifikohej për të. Për këtë ai vuri gjoksin mbi gjembin e trëndafilut. Tërë natën bilbili zëëmbël këndoi mbi gjemb. Gjemb i mprehtë i hynte thellë në gjoks. Studenti nuk e mësoi kurrë sakrificën e bilbilut.

3 Përcaktoni me se shprehet kryefjala në fjalitë e tekstit të mësipërm. Shkruajeni tabelën në fletore dhe plotësojeni sipas modelit.

Kryefjala	Pyetja	Me se shprehet			
		emër	përemër	numëror	gr.emëror
	kush?, cili?, cila?, cilët?, cilat?				
Aroma e murrizit	cila?				+

4 Gjeni kryefjalën në fjalitë e mëposhtme. Ç’përemër vetor mund të përdorej atje ku nuk është shprehur?

Ecëm dhe ca. Sikur kishim rënë nga një tjetër planet. - Ç’është ajo? – pyeti Loloja. Dhe na tregoi me gisht atje para nesh një shtyllë vigane. Kthjem sytë andej. Shtylla ishte nja dhjetë metra e lartë dhe, patjetër, me mbi tre metra diametër. Dukej sikur ajo e mbante malin. Mali ishte dhe çatia e Shpellës.

5 Gjeni kryefjalët dhe thoni me se janë shprehur.

Unë po rrija urtë. Atëherë ata kocomicë i prenë të shtënat. Pas pak, pashë se kishin ngritur një tribunë ndonjë këmbë e gjysmë të lartë. Së andejmi, njëri prej tyre më mbajti një ligjëratë të pasosur. Unë iu përgjigja me pak fjalë. Ai zbriti nga tribuna. Urdhri i tij për të vendosur plot shkallë në të dyja brinjët e mia u zbatua. Nëpër to u ngjitën afro njëqind veta....Ai popull e ndante qimen më katërsh në matematikë e në mekanikë. Mbreti i tyre i përkrahte shumë këto shkenca.

6 Me bërthamën e grupit emëror të kryefjalës plotësoni sipas numrave kriptogramin. Në shtyllën e parë do të lexoni emrin e një personazhi shumë të dashur për ju.

- Hëna e plotë ndriçonte anë e mbanë vendin.
- Në detin e qetë lundronte anija me fëmijë.
- Në anije rinia këndonte dhe kërcente.
- Ilda ishte shumë e lumtur.
- Atë e ngazëllente pamja e detit të qetë.
- Ora ishte tre e mëngjesit.
- Të gjithë në anije tashmë ishin të lodhur.
- Filloi të fryjë lehtë era e mëngjesit.
- Ritmi i një kënge të bukur u përhap në kuvertë.

1								
2								
3								
4								
5								
6								
7								
8								
9								

KALLËZUESI

Duhet të mësojmë

që të arrijmë

Kallëzuesin.
Llojet e kallëzuesit.
Përshtatjen e kallëzuesit me kryefjalën.

Të njohim kallëzuesin e thjeshtë dhe të përbërë.
Të dallojmë kallëzuesin foljor dhe emëror. Të përshtatim si duhet kallëzuesin me kryefjalën.

◆ Ç'është kallëzuesi?

Fëmijët po festojnë. Të gjithë janë të gëzuar. Prindërit kanë ardhur në festën e fëmijëve. Grupi artistik ka përgatitur një program me këngë e valle. Genci me Arianin kërcejnë. Kërcimtarja është Genta. Gjyshi i Gentës mallëngjehet nga kërcimi i mbesës.

Në tekstin e mësipërm foljet: **festojnë, ka përgatitur, janë** etj., kryejnë funksionin e kallëzuesit. Ato lidhen drejtpërdrejt me kryefjalën dhe tregojnë ç'bën, ç'pëson dhe gjendjen e kryefjalës.

Kallëzuesi është gjymtyra kryesore e fjalisë që tregon një **veprim** a **gjendje të kryefjalës**. Ai gjendet me pyetjen *ç'bën?, ç'është?*

◆ Përshtatja e kallëzuesit me kryefjalën

Kryefjala dhe kallëzuesi janë të lidhur ngushtë me njëri-tjetrin. Kështu, po të ndryshojë kryefjala, ndryshon edhe kallëzuesi.

Në festë kish **te** ardhur **gjyshi i Gentës** (ai) Në festë kish **in** ardhur **prindërit** (ata)
Veta III, nj. Veta III, nj. Veta III sh. Veta III, sh.

Në festë kish **e** ardhur edhe **ti**. Në festë kish **it** ardhur edhe **ju**.

Në festë kish **a** ardhur edhe **unë**. Në festë kish **im** ardhur edhe **ne**.

Pra, kallëzuesi përshtatet me kryefjalën në numër dhe në vetë.

◆ Me se shprehet kallëzuesi

Sipas gjymtyrës me të cilën shprehen, kallëzuesit janë:

a. Kallëzues **foljorë**:

Grupi artistik dha shfaqje.

Një folje.

Fëmijët donin të shkonin në ekskursion. Dy folje që lidhen me një kryefjalë.

b. Kallëzues **emërorë**:

Unë jam nxënëse.

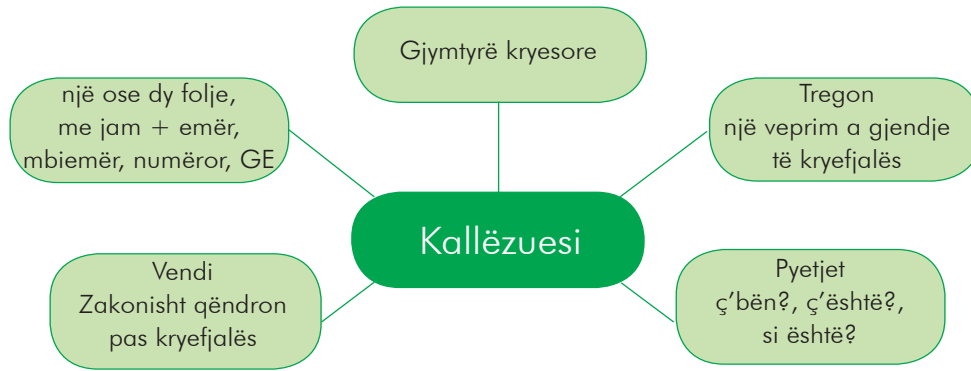
Jam + emër

Lugina ishte e gjelbëruar.

Jam + mbiemër

Ora ishte dymbëdhjetë.

Jam + numëror.

USHTRIME

1 Nënvizoni kryefjalën dhe kallëzuesin.

1. Dy prej luanëve kishin rreth qafës jele të dendura. 2. Ata ishin meshkuj. 3. Trupi i tyre ishte i lidhur e gjithë muskuj. 4. Meshkujt dukeshin si të skalitur në gur. 5. Femrat e kishin trupin pak më të ulët. 6. Që të pestë kishin sy të verdhë. 7. Egërsirat shikonin kopetë e kafshëve barngrënëse. 8. Ato ishin të tmerruara nga luanët. 9. Tufa e luanëve qëndronte buzë lumit. 10. Uni i pa mirë bishat e egra. 11. Secila prej tyre ishte pesë herë më e fortë se njeriu. 12. Për një çast, Unin e pushtoi një ndjenjë pasigurie.

2 Përcaktoni çfarë tregon kallëzuesi në fjalitë e mësipërme. Shkruani tabelën në fletore dhe plotësojeni.

Kallëzuesi	Ç'bën kryefjala?	Ç'pëson kryefjala?	Gjendja e kryefjalës
------------	------------------	--------------------	----------------------

3 Dalloni llojin e kallëzuesit. Vendosini në një tabelë dhe argumentoni ndarjen që bëtë.

kishte zbritur, kanë hyrë, ishte afruar, ishin të bukur, flisnin, kishin mbushur, mbushnin, u mbushën, filluan të flisnin, ishte trembur, ishin të ulur, duhet të fillojmë, mbarova së foluri, ishin mësuese.

kallëzues foljor	kallëzues emëror
------------------	------------------

4 Dalloni kallëzuesit në pjesën e mëposhtme. Kini kujdes kohët e përbëra si dhe foljen jam kur nuk përdoret si ndihmëse.

1. Ulërimat e meshkujve filluan të përhapeshin mbi sipërfaqen e gjerë të Lumit të Madh. 2. Një ndjenjë paniku pushtoi çdo qenie të gjallë. 3. Majmunët ishin bërë si të lajthitur. 4. Luanët vazhduan rrugën. 5. Meshkujt hapnin flegelat. Ata sikur donin të përpinin gjithë ajrin përreth. 6. Femrat nuhatnin tokën. 7. Papritmas, njëra prej tyre ndjeu erë njeriu. 8. Ajo zuri të zvarritej përtokë. 9. Kasollja ishte e fshehur midis barit. 10. Dy shoqet e saj ishin prapa. 11. Ato ishin të frikësuara.

5 Thoni llojin e kallëzuesit dhe me se është shprehur. Shkruajeni tabelën në fletore dhe plotësojeni.

1. Zuri ngriti kokën. 2. Ndjenja e keqardhjes ishte e fortë. 3. Shoku i tij ishte Uni. 4. Ai nuk e ndihmonte dot shokun e tij. 5. Ky ishte një mendim i hidhur. 6. Luanesha e parë ishte tani fare pranë. 7. Çfarë ishin ato? 8. Por, për çudi, tani Uni nuk e kishte më frikë. 9. Në dejtë e tij filloi të rridhte me rrëmbim gjaku. 10. Sytë filluan t'i shkëlqenin nga guximi njësoj si sytë e luaneshës. 11. Ai ngriti sëpatën lart. Zuri duhet ta vriste bishën. 12. Ata ishin të dy përballë njëri-tjetrit.

Kallëzuesi	Kallëzuesi foljor		Kallëzuesi emëror jam+			
	një folje	dy folje	emër	mbiemër	përemër	numëror

6 Krijoni vetë ose gjeni në tekstin e "Gjuhës shqipe 7", gjashtë fjali me llojet e ndryshme të kallëzuesve.

Gjymtyrët e dyta

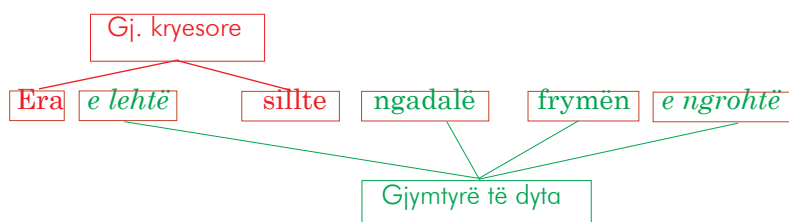
Duhet të mësojmë

që të arrijmë

Gjymtyrët e dyta si pjesë plotësuese të fjalisë. Të dallojmë llojet e gjymtyrëve të dyta: përcaktorët, kundrinorët dhe rrethanorët

Të njohim dhe të përdorim si duhet në fjali llojet e ndryshme të gjymtyrëve të dyta.

Katër anije, për herë të parë në historinë e njerëzimit, **hynë** ngadalë në ngushticën e heshtur. Kodrinat bregdetare **dukeshin** si male magneti. Së largu **shkëlqenin** majat e maleve. Era **sillte** ngadalë frymën e tyre të ngrohtë. Nuk dukej asnjë qenie e gjallë, rreth e qark dalloheshin zjarre flakëruese, prandaj Magelani e **quajti** këtë tokë, Toka e Zjarrit.

Fjalja e thjeshtë, përveç gjymtyrëve kryesore, kryefjalës dhe kallëzuesit, ka edhe gjymtyrë të tjera që lidhen me to. Gjymtyrët që plotësojnë, sqarojnë dhe përcaktojnë gjymtyrët kryesore quhen **gjymtyrë të dyta**.

Gjymtyrët e dyta ndahen në tri kategori të mëdha:

- përcaktorë
- kundrinorë
- rrethanorë

Përcaktori

Të mësojmë:	që të arrijmë:
-Përcaktorin dhe ndajshtimin si një lloj përcaktori:	-Të dallojmë e të përdorim si duhet përcaktorin dhe ndajshtimin në fjali.

♦ *Lexoni me vëmendje tekstin e mëposhtëm, dalloni bërthamën dhe përcaktuesit e grupeve emërore.*

Kujtojmë së bashku

- Cilët janë përbërësit e grupit emëror.
- Cili lloj përcaktori përdoret më shpesh? Me se shprehet?

Në një nga mbrëmjet **e marsit**, andej nga ora gjashtë, udhëtarit i qëllon të veshtrorë një dukuri të rrallë dhe fort të çuditshme. Dielli **symadh** dhe **i përflaktë** si ndonjë qenie **vigane** që ka marrë zjarr, varet mbi det duke bërë poshtë e gjithnjë më poshtë, thujse kërkon të shuajë atë zjarr në zhytjen e pashmangshme. Hëna, në lindje **të horizontit**, e plotë dhe e qetë, siç është hëna pesëmbëdhjetëditëshe, ngrihet si ndonjë nuse e **dëllirë** me dritë **të butë** e **të ëmbël**.

Sipas Jakov Xoxës

Në tekstin e mësipërm ka disa grupe që përbëhen nga:

- a) emër + emër: mbrëmjet *e marsit*, në lindje *të horizontit*
- b) emër + mbiemër i nyjshëm: dielli *i përflaktë*, nuse *e dëlirë*,
- c) emër + mbiemër i panyjshëm: dielli *symadh*, qenie *vigane*,

Në këto grupe emërore *emri*, *mbiemri* i nyjshëm e i panyjshëm shërbejnë për të cilësuar a për të saktësuar gjymtyrën prej së cilës varen. Fjalë të tilla janë gjymtyrë të dyta dhe quhen **përcaktorë**.

Kujdes!

Si gjymtyrë fjalie përcaktori nuk duhet të barazohet me fjalën përcaktuese të grupit emëroror. Fjala përcaktuese nuk është përcaktor. Përcaktori mund të hiqet [a e prishur strukturën e fjalisë, fjala përcaktuese jo.

- Dalloni përcaktorët nga fjalët përcaktuese në tekstin në krye të mësimit.

Emri si përcaktor mund të jetë:

- në rasën gjinore (*çadrat e ekspeditës*),
- në rasën kallëzore me parafjalë (*ëmbëlsirë me mollë*),
- në rasën rrjedhore me ose pa parafjalë (*gjethe plepash, derë prej druri*).

 Emri si përcaktor

Mbiemri në funksionin e përcaktorit mund të jetë *i paveçuar* ose *i veçuar*.

Përcaktori është *i paveçuar* kur lidhet drejtpërdrejt me emrin.

P.sh.: Era *dimërore* fishkëllente me një zë *të mprehtë* dhe godiste pishat *rrënjëthella* që s'donin t'ia dinin nga goditjet e saj *të fuqishme*.

Përcaktori është *i veçuar* kur nuk lidhet drejtpërdrejt me emrin që përcakton, por me pauzë në të folur apo me presje në të shkruar. Përcaktori mund të jetë *i pazgjeruar* dhe *i zgjeruar*.

P.sh.: Babai, *i përgjumur*, po shtrihej të shpinte gjymtyrët.
(përcaktor i pazgjeruar)

Deti, *i lodhur nga shtrëngata*, po qetësohej dalëngadalë.

(përcaktor i zgjeruar)

Shpesh ai mund të ndahet edhe nga fjalë të tjera.

P.sh.: Shtëpitë e reja të fshatit, *të ndërtuara vitet e fundit*, kishin një pamje shumë të bukur.

 Mbiemri si përcaktor

Përcaktori i shprehur me mbiemër përshtatet në gjini, numër, rasë me emrin me të cilin lidhet.

Mjeku i ri punonte me pasion e dashuri. *Mjekun e ri* e pushtonte herë pas here një dashuri e thellë për malësinë. *Mjekja e re* fliste me pasion për njerëzit e atyre anëve. *Mjekët e rinj* shkonin fshat më fshat.

Përemri si funksionin e përcaktorit e kryejnë përemrat *pronorë*, *dëftorë* dhe *të pacaktuar*.
përcaktor

P.sh.: Ne krenohemi me rilindësit *tanë*.

Një fjalë *e tillë* thuhet rrallë.

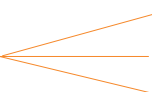
Zëra *të tjerë* dëgjoreshin në errësi.

Edhe përemrat, sikurse mbiemrat, përshtaten me gjymtyrën prej së cilës varen në gjini, numër dhe rasë. P.sh.:

Libri i *saj* kishte poezi shumë të bukura.

Librat *e tyre* janë tepër tërheqës.

Kujdes! Kur emri i gjinisë mashkullore ndërron gjininë në shumës, përcaktorët e tij mbiemra vihen në gjininë femërore. P.sh.:

mal i zhveshur male të zhveshura
këto male
këto male të zhveshura

Ndajshtimi

Ndajshtimi është një lloj përcaktori që shprehet me një emër ose me një grup emëror. Ai përcakton një gjymtyrë të shprehur me emër a me grup emëror dhe emërton të njëjtin send a dukuri, ashtu si emri që përcakton. P.sh.: *Inxhinier* Bardhyli është i talentuar. Emri *inxhinier* përcakton emrin Bardhyl, duke treguar profesionin e tij.

Në fjalinë: *Shote Galica, luftëtare e madhe e lirisë, bënte rojën e fundit në buzën e shpellës*, vëmë re se emri i përveçëm *Shote Galica* dhe gjymtyra që i pranëvitet atij, *luftëtare e madhe e lirisë*, emërtojnë në dy mënyra të ndryshme të njëjtën gjë: heroinën *Shote Galica*. Gjymtyrë të tilla janë **ndajshtime**.

Ndajshtimi është dy llojesh:

i paveçuar : *Mësuese* Valbona i do shumë nxënësit e saj.

i veçuar : Iliri, *vëllai im i madh*, luan bukur futboll.

Ndajshtimi *i paveçuar* qëndron para dhe pas gjymtyrës së përcaktuar dhe nuk ndahet me presje. Kur është përpara, ai tregon:

a. marrëdhënie farefisnie: Agroni e kishte humbur mendjen pas tregimit të *nënë* Xhikos.

b. profesion, titull: *Arkitekt* Sazani po kthehej i lodhur në shtëpi. Djaloshi mori rrugën për në shtëpinë e *profesor* Fatmirit.

Ndërsa kur është prapa tregon:

a. cilësi ose lloj: Dhe po i shkruaj, or të mirë, jo me gjakun e zemrës sime *plagë* dhe me lotët *gjak* të syve të mi.

b. emër vendi, veprë, titull gazete, emërtim institucioni etj. Lumi *Drin* është lumi më i gjatë në Shqipëri. Libri "*Kronikë në gur*" flet për qytetin e Gjirokastrës.

Ndajshtimi *i veçuar* është një emër ose grup emëror që dallohet nga ndajshtimi i paveçuar, sepse ndahet me presje në të shkruar dhe me pauzë në të folur.

P.sh.: Behari, *djali i dytë i tezes sime*, është student.

Mbaj mend!

Ndajshtimi i paveçuar që tregon emrin e një veprë, *rruge, sheshi, shkolle, biblioteke, gazete* etj. vihet gjithmonë ndërmjet thonjzash dhe fillon me shkronjë të madhe. P.sh.: Shkolla "*Sami Frashëri*" është një nga shkollat më të mira.

Ndajshtimi i veçuar

USHTRIME

1 Dalloni përcaktorët në fjalitë e mëposhtme dhe thoni me se janë shprehur me atë që tregojnë.

- Ai fliste kurdoherë me fjalë të ëmbla.
- Fëmijët e tij ishin bërë njerëz me kulturë.
- Plaku kishte porositur ca ullinj Berati.
- Një burrë i veshur me pallto leshi u fut brenda.

2 Shkruani në fletore shumësin e grupeve të fjalëve dhe formo fjali me to.

metal i çmuar	element kimik
ujë i kthjellët	mal i lartë
mall i shtrenjtë	mjedis i pastër

3 Dalloni përcaktorët nga fjalët përcaktuese në grupet e fjalëve të mëposhtme dhe thoni me se janë shprehur.

- lindja e diellit
- i atij mëngjesi
- gëzimin e nënës
- në zemrën time

4 Rishkruani fjalitë duke vendosur përcaktorët në kllapa në vendin e duhur.

Qielli kishte marrë një ngjyrë (i çelur, i kaltër)
 Çeli gishtërinjtë (i hollë, i tij) dhe mori pamje krejt tjetër.
 Edhe në librat (yt, tjetër) i përmend disa emra e disa gjëra që s'kuptohen.
 Shiu linte në dritare vija (i errët, i hollë)
 Shëno titullin e veprës (i ardhshëm, im)

224

5 Lidhni ndajshtimet e nënvizuara me atë që tregojnë ato në fjalitë e mëposhtme.

a. <i>Nënë</i> Dakja më nxori nga përparësja dy kokrra vezë.	rrugë
b. <i>Inxhinier</i> Bardhyli kishte ditë që nuk vinte gjumë në sy.	person
c. <i>Komandant</i> Bashkimi fliste me respekt për kolegët.	titull
d. E kam takuar disa herë <i>profesor</i> Afrimin.	cilësi
e. Me këto mendime <i>çorbë</i> iu neverit vetja edhe më shumë.	detyrë
f. Mjeku <i>Driton Guri</i> ka punuar disa muaj në fshatin tonë. profesion	
g. Rruga " <i>Ismail Qemal</i> " më pëlqen shumë.	marrëdhënie farefisnie

6 Lexoni grupet e fjalëve duke përshtatur emrin me mbiemrin. Formoni fjali me to.

(i shkathët) gishta	(ujitës) kanale
(i drejtë) vendim	(i gjerë) disa tuba
(i ftohtë) ato ujëra	(ironik) buzëqeshje
(elektronik) aparate	(i drejtë) vendim

7 Zgjidhni gjashtë nga emrat e mëposhtëm dhe formoni fjali duke i pranëvënë një ndajshtim.

filmi	drama	romani
poema	revista	novela
rruga	sheshi	hidrocentrali
shkolla	lagjja	gazeta

8 Bëni një përshkrim të shkurtër me temën "*Vendlindja ime*", ku të përdorni lloje të ndryshme përcaktorësh e ndajshtimesh. Nënvizoni dhe diskutoni rreth tyre.

Kundrinori

Djali **dalloi** këmishën e bardhë mbi trungun e kalbur. Ai **u dha** krahëve dhe lëshoi këmbët poshtë. Shpina iu përplas me tokën dhe djali e kuptoi se kishte mbërritur në breg. **Kishte humbur** idenë e kohës. Kur u përmend, ndjeu lotët mbi faqe. Djalit nuk **i erdhi** turp që po qante. Pastaj u çua, mori këmishën dhe kanotierën dhe u nis për në vilën e pushimit.

- Ndajini kundrinorët me të zezë në: kundrinorë të drejtë, të zhdrejtë me dhe pa parafjalë.

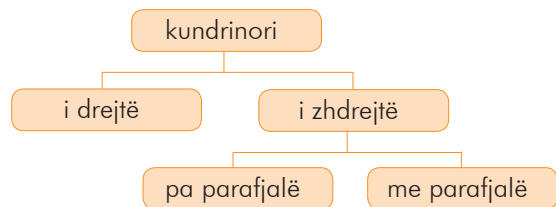
Në tekstin e mësipërm ka disa kundrinorë:

<i>dalloi këmishën e bardhë</i>	(cilën?)	kundrinor i drejtë
<i>u dha krahëve</i>	(cilave?)	kundrinor i zhdrejtë pa parafjalë
<i>u përplas me tokën</i>	(me cilën?)	kundrinor i zhdrejtë me parafjalë

◆ Ç'është kundrinori

Kundrinori është **gjymtyrë e dytë** e fjalisë. Ai zakonisht *varet* nga **folja** dhe tregon mbi kë (cilin) bie veprimi i shprehur prej saj. Ai vihet në atë rasë që kërkon gjymtyra prej së cilës varet.

Sipas kuptimit dhe formës së shprehjes, kundrinori është **i drejtë** dhe **i zhdrejtë**.

225

Kundrinori i drejtë

Kundrinori i drejtë është gjymtyrë e dytë e fjalisë që shënon objektin tek i cili kalon veprimi i shprehur nga folja. Objekti mund të jetë frymor ose jofrymor.

Sot Ariani **feston ditëlindjen** (cilën?).

Nëna **bëri një ëmbëlsirë të shijshme** (cilën?).

Të gjithë **uruan Arianin** (kë?).

Kundrinori i drejtë zakonisht është një gjymtyrë e domosdoshme në fjali. P.sh., në fjalinë *Nëna bëri ëmbëlsirën* provoni të hiqni kundrinorin e drejtë. A ka kuptim fjalia?

◆ Me se shprehet

Kundrinori i drejtë shprehet:

a. me emër (zakonisht të shquar) në rasën kallëzore:

E ndoqe ndeshjen mbrëmë?

b. me përemër

E shoh atë, të shoh edhe ty.

c. me grup emëror:

Nga ti mund të presësh çdo gjë.

Nuk mund ta harronte atë ditë.

Vizitova liqenin e Prespës vitin e kaluar.

d. me trajtë të shkurtër të përemrit vetor

E pashë filmin e ri.

Do ta njoftoj vetë Arbrin për orarin e ndeshjes.

USHTRIME

1 Plotësoni fjalitë me një nga kundrinorët e drejtë që janë në kllapa: (diçka, truallin e të parëve, vendin, fjetet e holla të barit, një këngë të bukur, gjithë gjahun)

Sumbullat e vesës përkulnin _____. Peshkatarët e mblodhën _____ në kuvertën e anijes. Ky burrë i dëgjuar shpëtoi _____. Ai e shpëtoi _____ nga mynxyra. Rapsodi i ka thurur _____ kreshnikut të pamposhtur. Në rrugën e errët të pyllit gjahtari befas ndjeu _____.

2 Formoni fjali duke lidhur grupin e fjalëve në të majtë me kundrinorët e drejtë në të djathtë.

1. Djemtë nuk e donin shumë	☐ babanë
2. I ati iu dha	☐ njëri-tjetrin
3. Djemtë nuk e dëgjuan	☐ shumë këshilla
4. Një ditë babai u dha	☐ tufën e thuprave
5. Djemtë nuk e thyen dot	☐ fuqinë
6. Bashkimi bën	☐ një tufë me thupra

3 Nënvizoni kundrinorët e drejtë në fjalitë e mëposhtme. Shkruani pyetjen.

Të premtova një pasuri të madhe. Do ta mbaj fjalën. Kopshti Monumental do të të kënaqë ty deri në fund të jetës. Pasuritë e tij do t'i përdorësh vetëm ti. Do të hash gjellërat më të shijshme. Verërat më aromatike do ta lagin gojën tënde në çdo kohë. Në dhomat e kateve të sipërme do të gjesh një gardërobë luksoze. Asnjë njeri s'ka pasur, i nderuar Iskander, një sajdisje kaq madhështore. Mund ta ndjesh veten me fat. Por nuk do të dalësh kurrë që këtej. Mos e mundo veten me shpresa të rreme. Pranoje fatin tënd. Megjithëse mund të mos e besosh, unë dëshiroj lumturinë tënde.

4 Nënvizoni kundrinorin e drejtë në fjalitë e mëposhtme dhe thoni me se shprehet.

Shiu kishte vaditur tokën. Ta kishte ënda të shikoje ngjyrën e kaltër të qiellit. Retë po sillnin shi mbi male. Toka po fitonte sërish freskinë e saj. Nga dheu dilte një afsh i ngrohtë. Era lëvizte gjethet e pemëve. Toka po priste gjithë gaz pranverën. Këtë ndryshim e prisnin të gjithë me gëzim.
P.sh.: tokën, kundrinorin e drejtë, shprehur me emër në rasën kallëzore, numri njëjës, gjinia femërore, trajta e shqar.

5 Vendosni në rasën dhe numrin e duhur fjalët në kllapa. Thoni llojin e gjymtyrës.

Guguçet përqafoheshin me (njëri-tjetri.) Ato lëshonin (kujë), sikur të kishte ndodhur ndonjë (gjë). Rosat dhe patat kishin hapur (krah). Një qen i madh kishte nxjerrë (gjuhë) jashtë dhe po merrte (frymë) me vështirësi. Dallëndyshet mërmëritnin ca (fjalë) të ngatërruara. Ato kishin sajuar në mendjet e tyre (fole) dhe (plan) për të ardhmen.

6 Cilat nga foljet *dëgjoj, vështroj, ha, përgatit, shijoj, ndiej, ngrihem, zhyt, notoj* mund të marrin kundrinor të drejtë? Ndërtoni fjali me to.

Kundrinori i zhdrejtë

◆ Kundrinori i zhdrejtë pa parafjalë

Kundrinori i zhdrejtë pa parafjalë ka lidhje të drejtpërdrejtë me foljen dhe përdoret gjithmonë i shoqëruar me *trajtë të shkurtër* të përemrit vetor. Mund të marrin kundrinor të zhdrejtë foljet kalimtare dhe jokalimtare, veprorë dhe joveprorë.

I përgjigjet pyetjeve: *kujt?, cilit?, cilës?, cilëve?, cilave?*.

Më në fund i tregoi nënës (kujt?) të vërtetën.

Lumenjve (cilëve?) **u vihen prita**.

Të gjithëve (cilëve?) **u ishte mërzhitur videoloja**.

Atyre (cilëve?) **u foli për takimin tonë**.

Me se shprehet

Kundrinori i zhdrejtë pa parafjalë shprehet me emër, përemër dhe me grup emëror në rasën dhanore.

Me emër: *Arditës* (kujt) **i dhanë çmimin e parë në festival**.

Fëmijëve (cilëve?) **u ishte shtuar gëzimi**.

Me përemër: *Ty* (kujt?) **të erdhën shumë shokë për ditëlindje**.

Nuk i foli askujt (kujt?) **derisa arriti në shtëpi**.

Me grup emëror: *Shoqes së klasës sonë* (kujt?) **i dhanë çmimin e parë në konkurs**.

Vendi i kundrinorit të zhdrejtë pa parafjalë është zakonisht pas foljes. Por ai mund të zërë lirisht pozicione të ndryshme në fjali.

227

◆ Kundrinori i zhdrejtë me parafjalë

Kundrinori i zhdrejtë me parafjalë ka një përdorim më të gjerë e të larmishëm sesa kundrinori i zhdrejtë pa parafjalë. Ai varet kryesisht nga folja por, dhe nga pjesë të ndryshme të ligjëratës. P.sh.:

nga folja: *Jeta nuk mund të njihet (vetëm) (nga se?) nga librat*.

nga mbiemri: *Njeriu i etur (për çfarë?) për dije sot ka mundësi më shumë për të mësuar*.

nga grupi emëror: *E kuptova se nga vjen kjo dëshirë (për se?) për libra*.

Kundrinori i zhdrejtë me parafjalë shprehet: **a.** me emër ose **b.** përemër në rasën emërore, kallëzore dhe rrjedhore me parafjalë. P.sh.:

a. *Më doli gjumi nga bubullima.* (nga cila?) (emërore)

b. *Nuk mund të rrini me mua,* (me kë?) *sepse keni shumë punë për të bërë.* (kallëzore)

a. *Të gjithë flasin shumë mirë për të* (për kë?)

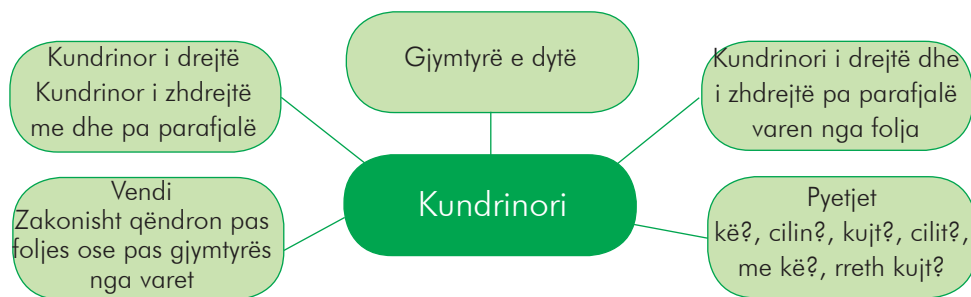
b. *Lajmi thoshte se mbi ta* (mbi cilët?) *rëndonin shumë akuza.*

a. *Ishin zhytur në mendime* (në se?) *dhe nuk flisnin fare.*

Materialet i gjeta nëpërmjet internetit. (nëpërmjet cilit?) (rrjedhore)

Ne mbajmë qëndrim ndaj dhunuesve të të drejtave të fëmijëve (ndaj kujt?).

Do të flasim përsëri rreth shfaqjes së djeshme (rreth cilës?).

USHTRIME

1 Plotësoni fjalitë duke vendosur kundrinorët në kllapa. (*radhën, Fëmijëve, vjershat, prindërve, fëmijët e tyre, prej emocioneve, Mësuesit të rrethit letrar, dikujt, Për nxënësit e klasës së gjashtë, prej kësaj shfaqjeje, atyre*)

Recituesit prisninpër të dalë në skenë. Ata nuk rrinin dot në një vend. u dukej se nuk do t'i mbanin mend Edhe u kishte hyrë ankthi. Ata duartrokisnin me zell fëmijët e tyre. i vinte keq, kur nuk i kujtohej vjersha. Ai ua kujtonte vargjet nga prapa skena. kjo ishte shfaqja e parë. Ata fituan mjaft përvojë Pas kësaj nuk u dukej më e vështirë përgatitja e një feste letrare.

2 Dalloni kundrinorët. Shkruajini në fletore të ndarë sipas llojit: kundrinorë: të drejtë, të zhdrejtë pa parafjalë, të zhdrejtë me parafjalë (Kujdes kundrinorët e shprehur me trajta të shkurtra.)

1. Ndero prindërit, çmo miqtë, bindju ligjeve.
2. Sillu ndaj prindërve, ashtu siç do të dëshirosh të sillen fëmijët e tu ndaj teje.
3. Lakmo kënaqësitë që i shoqëron lavdia, se e mirë është ajo kënaqësi që bashkohet me të mirën, kurse pa këtë është gjëja më e keqe.
4. Nga tërë pronat vetëm dituria është e pavdekshme.
5. Është turp për të rinjtë që përtojnë të udhëtojnë në tokë për të fituar dituri, kur tregtarët çajnë dete të tëra, me qëllim që të shtojnë pasurinë e tyre.
6. Sillu mirë me çdo njeri.

3 Nënvizoni kundrinorët e zhdrejtë pa parafjalë. Thoni me se shprehen.

1. Dritani i foli babait të telefon..
2. Nëna u kishte shkruar djemve dy letra.
3. Njëra i drejtohej djalit të madh, tjetra të voglit.
4. Shpendi u drejtohej shokëve të klasës me shumë respekt.
5. Portieri ma hodhi mua topin.
6. Pas pak portës iu afruan të gjithë lojtarët.

4 Lexoni fjalitë duke vënë kundrinorët në kllapa në numrin dhe rasën e duhur.

1. Sillu (me fajtor) ashtu siç do të dëshiroje që edhe të tjerët të sillëshin (me ti), po të bëje ndonjë faj.
2. Ruaj më tepër (fjalë e fshehtë), sesa të hollat që t'i ka besuar dikush.
3. Sikurse të ka hije t'u besosh (njeri i mirë), ashtu s'të ka hije t'u zësh besë (i lig).
4. Për (e fshehtë) mos i fol (asnjë njeri).

5 Në fjalitë e mëposhtme gjeni kundrinorët. Thoni nga cila gjymtyrë varen.

1. Mos bëj mik asnjë njeri pa vërejtur se si sillen me miqtë e tij.
2. Sikur është turp të mos kesh asnjë mik, ashtu është turp edhe t'i ndërrosh shokët herë pas here.
3. Mua më pushtoi dëshpërimi.
5. Ty të gjetën ata të të dërgojnë nëpër këtë shqotë!?

6 Me grupet e fjalëve të mëposhtme plotësoni në fletore tabelën, sipas modelit:

Grupi foljor	Lloji i kundrinorit	Me se shprehet
<i>flisni për shqetësimin tuaj</i>	Kundrinor me parafjalë	Me emër r. rrjedhore me parafjalë

ëndërronte shpesh për Shqipërinë u ndoqën nga britmat e kafshëve qesh me fatkeqësinë tënde

të largohemi prej kësaj kulle... kaluan pa vështirësi vraponte rreth shatërvanit

Rrethanori

Duhet të mësojmë

që të arrijmë

Rrethanorët, llojet e tyre dhe me se shprehen.

Të dallojmë llojet, vendin, rolin dhe funksionin e rrethanorëve në fjali.
T'i përdorim në mënyrë të saktë në fjali.
Të bëjmë dallimin ndërmjet kundrinorëve dhe rrethanorëve.

*Sot ra borë për herë të parë. Nga qelqet e dritareve po shikoj qiellin. Ngadalë-ngadalë, bora fluturon **flokë-flokë** e shtrohet **në tokë**. Bie **kudo**, bie **me nxitim**.*

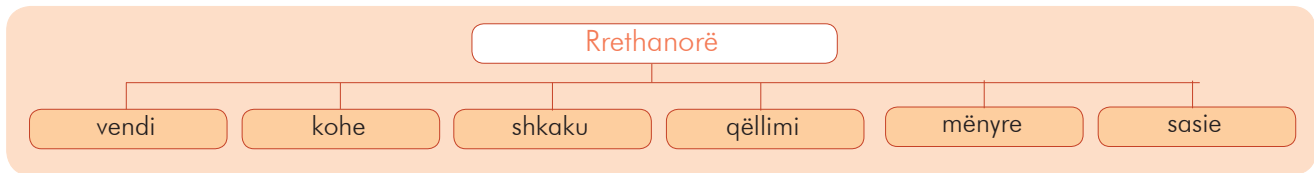

• Çfarë tregojnë fjalët me të zezë në tekstin e mësipërm?

◆ Ç'janë rrethanorët

Rrethanorët janë gjymtyrë të dyta të fjalisë. Ata tregojnë rrethanat e kryerjes së veprimit, si: **kohë, vend, mënyrë, shkak, sasi**. Rrethanori u përgjigjet pyetjeve me ndajfoljet: **ku?, nga?, kur?, si?, pse?, përse?, sa?** etj.

Sipas rrethanës që tregojnë rrethanorët janë:

◆ Vendi i rrethanorëve

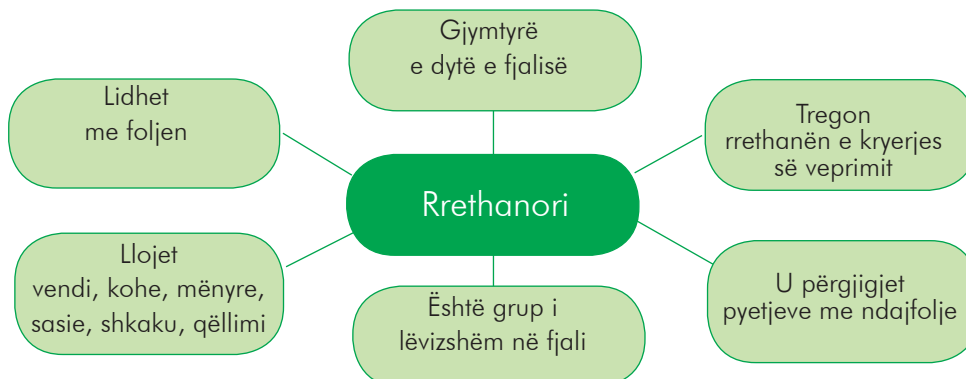
Rrethanorët janë gjymtyrë që mund të ndryshojnë lehtësisht vend në fjali ose mund të hiqen më lehtë nga fjalia pa prishur kuptimin e saj. P.sh.

*Fëmijët **së shpejti** do të shkojnë në Durrës.*

***Së shpejti** fëmijët do të shkojnë në Durrës.*

*Fëmijët do të shkojnë në Durrës **së shpejti**.*

Rrethanori nuk është një gjymtyrë e domosdoshme e fjalisë. Ai mund të hiqet pa u prishur kuptimi i fjalisë. *Fëmijët do të shkojnë në Durrës.*

USHTRIME

1 Përcaktoni llojin e gjymtyrëve me shkronja të pjerrëta. Për të dalluar funksionin e tyre, bëj pyetjet: ku?, nga?, kur?, si?, pse?, përse?, sa?

Dhia doli *jashtë në oborr* që të mburrej me zilen që tingëllonte *bukur*. Hidhej *përperjetë*, bariste *poshtë e lart*, shkundte kokën *majtas e djathtas* e zilja nuk pushonte, po tingëllonte *pa pushim*. Hyri kësisoj *brenda në pyll*. Kur po kalonte *nëpër një kaçube ferrash*, një gdhençkë ia zuri zilen e cila i mbeti *në majë të degës*.

- Ma jep zilkën time, moj degë, e dua *tani menjëherë*, - i tha dhia degës.
- *Zgjat*u pak e merre. Vetë e vare, vetë hiqe, - ia ktheu gdhençka *me zemërim*.

2 Gjeni rrethanorët dhe thoni me cilën gjymtyrë lidhen.

Nëna e përqafoi fort Altinin. Mua më pëlqejnë shumë librat me aventura. Jashtë bënte shumë ftohtë. Nesër fillon festivali për fëmijë. Nga pakujdesia nuk e ke përfunduar në rregull ushtrimin. Nga gëzimi nxitova të ta thosha lajmin e para. Përse erdhe me vonesë? Maleve ka rënë dëborë e madhe.

3 Zhvendosni sa herë që është e mundur rrethanorin me të zeza pa ndryshuar kuptimin e fjalisë.

Në kopshtin e shtëpisë Shqipja po shkruante një letër për shoqen e vet. **Nesër** do të shkojmë me klasën në malin e Dajtit. **Që sot** unë vendosa të forcoj vullnetin. **Mbi tryezën e punës** ishte lënë një grumbull librash.

4 Bashkoni foljet me fjalët ose grupet e fjalëve brenda kllapave. Shkruani veç grupet foljore me rrethanorë e veç ato me kundrinorë.

- hap** (tokë të re; në tokë; lart; perden; mbrëmjen e Vitit të Ri, me shpejtësi),
- mbledh** (ullinjë e pjekur; pa pushuar; këngë të vjetra popullore; gjithmonë; ngado; rrobat e thara).

230 **5 Dalloni kundrinorët e rrethanorët në fjalitë e mëposhtme. Përpiquni të hiqni fjalë e grupe fjalësh pa prishur kuptimin e fjalisë. Cilat gjymtyrë mund të hiqen?**

Moxarti nuk i duronte këto gjëra. Ai donte të ulej sa më shpejt te pianoja. Atje ai e ndiente veten të qetë si në shtëpinë e vet. Por, papritur, parketi ia punoi. Ai qe pastruar gjer në shkëlqim. Vogëlushi u rrëzua në mes të sallës. Të tjerët qeshën. Ai, i skuqur nga turpi dhe inati, u mundua të ngrihej, por nuk mundi. Vajza e Kryedukës iu afrua me vrap, i zgjati dorën dhe e ndihmoi të ngrihej. Moxarti i buzëqeshi vajzës me mirënjohje.

6 Pasi të gjeni rrethanorët dhe kundrinorët në fjalitë e mëposhtme, plotësoni tabelën sipas kërkesave.

Rrethanorë	Kundrinorë	Gjymtyra nga e cila varen	Pyetja

Hëna po ndriçonte anën perëndimore të tërthores. Skaji lindor po merrte dalëngadalë ngjyrën e trëndafilut. Të gjitha viset po merrnin një ngjyrë të purpurt. Më në fund, një anë e tërthores u nxi. Ana tjetër u zbardh si argjendi. Dita po e shtynte dalëngadalë natën. Errësira kërkonte të mundte dritën. Gjatë kësaj përleshjeje nga toka ngjitej përperjetë një tym i trashë. Duke shkuar lart, ai bëhej më i lehtë.

7 Krijoni gjashtë fjali që të kenë kundrinorë e rrethanorë. Me anë të pyetjeve gjeni dhe nënvizoni kundrinorët dhe rrethanorët që keni përdorur.

Rrethanori i vendit dhe i kohës

Rrethanori i vendit

Darkë për darkë **dilja në breg**. /Ndër **gishtërinjtë e këmbës** më **rridhte** rëra. Unë prisja ...**aty**, /gjersa përnjëherësh, **tutje, nëpër fushat e gjera të natës**/ **ngriheshin** kope të çuditshme, të panumërta kuajsh të bardhë./
Nëpër hapësirat e pafundme suleshin aradhë — aradhë ...

- Çfarë tregojnë fjalët me ngjyrë në tekstin e mësipërm?

dilja në breg. (ku?)
priste aty (ku?)
ndër gishtërinjtë e këmbës së ftohtë rridhte (ku?)
tutje, nëpër fushat e gjera ngriheshin (ku?)
nëpër hapësirat e pafundme suleshin (ku?)

rrethantor vendi

Gjymtyrët me jeshile *tregojnë vendin ku kryhet një veprim*. Ato lidhen me foljen dhe janë pjesë e grupit foljor.

Gjymtyra e dytë e fjalisë që tregon vendin ku kryhet veprimi i shprehur nga kallëzuesi dhe u përgjigjet pyetjeve: *ku?*, por edhe *për ku?*, *deri ku?*, *nga?*, *që nga?* quhet **rrethantor vendi**.

Rrethanori i vendit, nuk është gjymtyrë kryesore e fjalisë. Ai edhe mund të hiqet dhe fjalisë nuk i prishet kuptimi.

Në qiell u dukën aeroplanët e bardhë.

U dukën aeroplanët e bardhë.

Po ka raste kur rrethanori i vendit nuk mund të hiqet, sepse mbi të bie theksi i fjalisë.

Fëmijët u nisën për në fshat. (Për ku?)

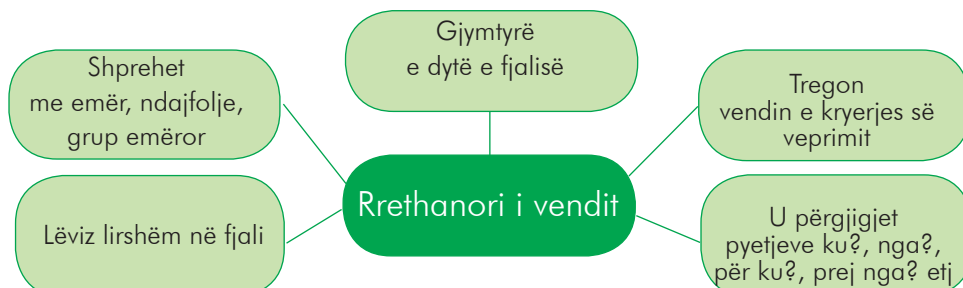
Ajo vajzë **erdhi nga qyteti.** (Nga ku?)

Vendose këtu vazon me lule. (Ku?)

♦ Me se shprehet rrethanori i vendit?

Rrethanori i vendit shprehet me:

- emër me parafjalë: *Librat i mbaj në bibliotekë.* (Ku?)
- grup emëror: *Jemi nisur për në Galerinë e Arteve.* (Për ku?)
- ndajfolje: *Zhurma dëgjohej sipër.* (Ku?)

Rrethanori i kohës

Atëherë poeti ishte i vogël./ **Darkë për darkë** dilte në breg...
Dhe **tani**, kudo që është, /e **ndjek** pas deti ... Prandaj ai **çdo verë** shkon në qytetin e tij bregdetar.

- Çfarë tregojnë fjalët me ngjyrë në tekstin e mësipërm?

Në grupet foljore:

darkë për darkë (kur?) **dilja**,

tani (kur?) (më) **ndjek**,

çdo verë (kur?) **shkon**

rrethanori tregon **kohën** kur kryhet veprimi.

rrethatorë kohe

Gjymtyra e dytë që lidhet me kallëzuesin dhe tregon kohën kur kryhet veprimi i shprehur nga kallëzuesi dhe u përgjigjet pyetjeve **kur?**, **që kur?**, **deri kur?** për **kur?** është **rrethator kohe**.

♦ Me se shprehet rrethator i kohës

Rrethator i kohës, ashtu si dhe rrethator i vendit, shprehet me:

- **emër me e pa parafjalë**: Ndeshja finale do të zhvillohet **të mërkurën**.

- **grup emëror**: *Ndeshja finale u zhvillua **të dielën e kaluar**.*

*Ndeshja finale u zhvillua **para një jave**.*

*Unë me Petritin biseduam shtruar **gjatë gjithë mbrëmjes**.*

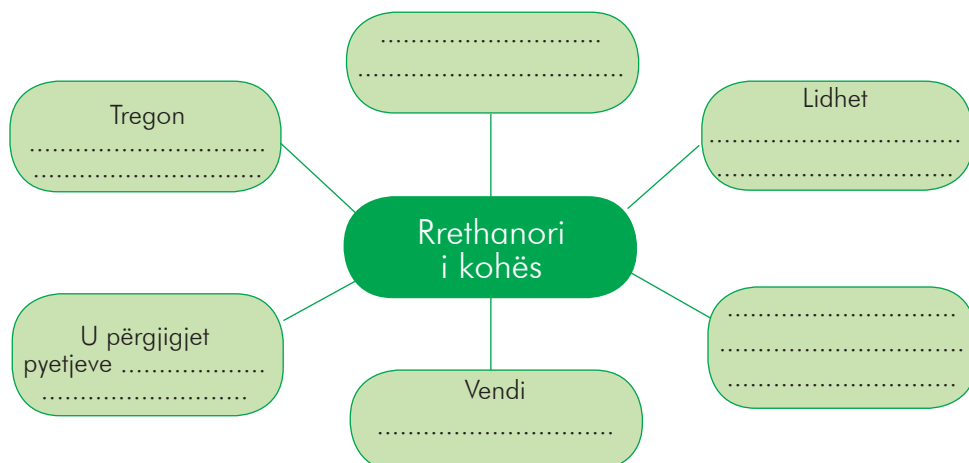
- **ndajfolje ose shprehje** *Ndeshja finale u zhvillua **dje**.*

ndajfoljore: *Unë shkoj **ditë për ditë** në stërvitje.*

- **formë të pashtjelluar**: ***Me të zbardhur** fëmijët u nisën në ekskursion.*

Rrethator i kohës lëviz lirshëm në fjali.

- Plotëso skemën sipas modelit të rrethatorit të vendit.

USHTRIME

1 Thoni llojin e rrethanorëve me shkronja të zeza. Shkruani pyetjet që u përgjigjen.

1. Ai futi dorën nën jastëk _____, nxori që andej _____ një fletore, shkroi diçka në një fletë _____ dhe pastaj drejtoi gishtin për nga dritarja _____.
2. Kurdoherë _____ unë kam ndier fjalën e dorën e tij të ngrohtë. Që në vitet e fëmijërisë _____, ai më ka qëndruar pranë _____.
3. Gati dy javë më vonë _____ një anije e ngarkuar me plehra për bimë u fut në portin e Porto Iraklios _____.
4. Doli andej pas dy ditësh _____.
4. Beteja e përgjakshme zgjati nga mëngjesi deri në darkë _____. Kudo _____ ndihej era e barutit.

2 Plotësoni fjalitë duke vendosur në vend të pyetjeve një rrethanor vendi ose kohe.

Tek po mendonte kështu, dëgjoi zërat e shokëve që po e thërritnin (nga ku?) _____, (ku?) _____ ishin mbledhur plot vajza e djem, gati 50 fëmijë. Ata ishin ngritur (që kur?) _____ dhe mbanin në dorë nga një lopatë. - Ej, çuna, ejani të fillojmë (kur?) _____ nga puna, ta mbledhim borën e ta hedhim (ku?) _____, - tha Mondi. Atë ditë nuk kishin shkuar (ku?) _____. Pushimet e dimrit do të zgjatnin (deri kur?) _____.

3 Dalloni rrethanorët, thuaj llojin e tyre dhe me se janë shprehur.

1. Agronom Bestari e nje mirë shpirtin e bujkut. 2. Të hënën e takuam në oborrin e shkollës. 3. Pa u ngrysur, morëm monopatën rrëzë Gramozit. 4. Pishat rënktonin nga dëbora. 5. Këtu paska çelur një lule shumë e bukur! 6. Vita sikur u çel në fytyrë nga fjalët e të vëllait. 7. Peshëngritësit stërviten për të arritur rezultate të larta. 8. Retë lëvizin në qiell me shpejtësi. 9. Atë ditë Beni i vogël u lodh shumë. 10. Nxënësi i mirë përgatitet rregullisht.

4 Duke ruajtur si bërthamë foljet e mëposhtme ndërtoni fjali ku të ketë rrethanorë vendi e kohe. (Pyetjet në kllapa do t'ju ndihmojnë). P.sh.: Në maj *dallëndyshet kthehen* në foletë e tyre.

vazhduan (deri kur?)	u nis (kur?)
u drejtuan (për ku?)	kishte filluar (që kur?)
vinte (nga?)	do të mbjellin (ku?)
shtegtojnë (për ku, kur?)	kthehen (kur?, ku?)

5 Në vend të pyetjeve në kllapa vendosni rrethanorin e vendit ose të kohës që është hequr. Thoni me se shprehet secili. (*tani, që nga toka, në grunjërat, nga luadhet e kositura, lart, qysh të premtën, deri atëherë, në ujë, në tokën tënde, në këtë stinë*):

Drapri (kur?) _____ sapo kishte hyrë (ku?) _____, kurse bari ishte prerë (që kur?) _____ . (Nga?) _____ vinte një erë dehëse trëndeline . (Që nga?) _____ buronte një afsh i valë e nga (ku?) _____. (Ku?) _____ malet pasqyroheshin përmby. (Deri kur?) _____ Etleva s'kishte menduar pothuajse asgjë, por u përmend e tha: "Sa mirë është (ku?) _____ (kur?) _____ !

6 Jepni sa më shumë përgjigje për pyetjet e mëposhtme.

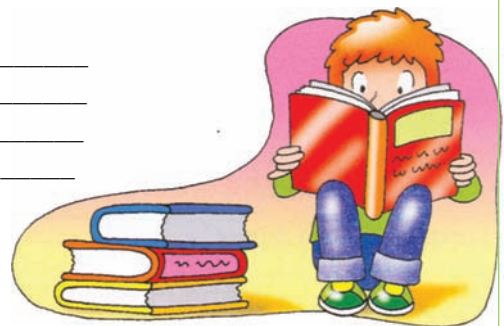
Kur u zhvillua konkursi i matematikës? _____

Për sa ditë e lexon ti librin? _____

Që kur s'ke shkuar me pushime? _____

Deri kur vazhduan shirat? _____

P.sh.: *Kur i lexoni librat artistikë?* _____ të dielë
Librat artistikë i lexoj _____ pas mësimeve
 _____ në kohën e lirë
 _____ në pushimet e verës

Rrethanori i shkakut dhe i qëllimit

Rrethanori i shkakut

Detarët e Magelanit i rrethoi një zyrtësi **nga mungesa e njerëzve** për një kohë të gjatë. Ujërat nxinin **nga retë e zeza**. Era ishte e ftohtë **nga ftohtësia e borës**. Detarët pyesnin të habitur **pse** ishte kjo heshtje ogurzezë. **Pse** kozmografët në hartë i kishin përshkruar aq të lehta këto rrugë?

- Çfarë rrethanoresh janë grupet emërore me ngjyrë në tekstin e mësipërm?

nxinin **nga retë e zeza**
 ishte e ftohtë **nga ftohtësia e borës**
 pyesnin **pse**
 Rrethoi një zyrtësi **nga mungesa e njerëzve**

rrethanoresh shkak

Në këto grupe foljore rrethanori tregon *shkakun* që sjell *një pasojë* të caktuar.

shkak $\left\{ \begin{array}{l} \text{nga retë e zeza} \\ \text{nga dëborë} \end{array} \right.$

pasojë $\left\{ \begin{array}{l} \text{u nxinë ujërat} \\ \text{era ishte e ftohtë} \end{array} \right.$

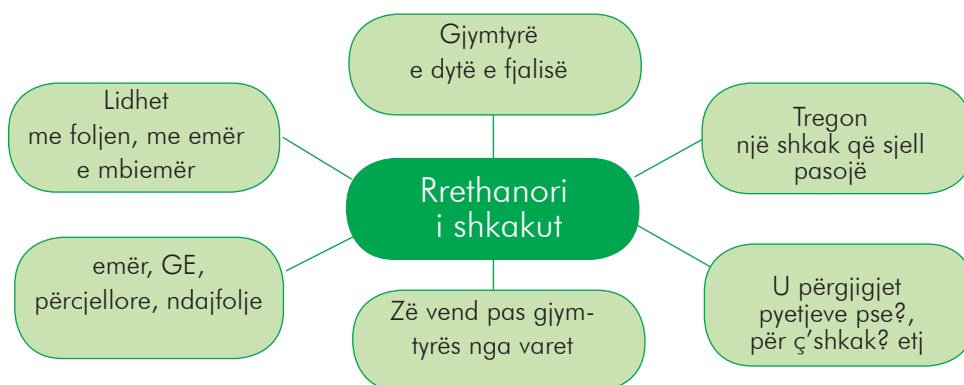
234

Rrethanori i shkakut është gjymtyrë e dytë e fjalisë. Ai tregon një shkak që sjell një pasojë të caktuar. Ai varet nga kallëzuesi, por ndonjëherë edhe nga një emër ose mbiemër dhe u përgjigjet pyetjeve *pse?*, *për ç'shkak?*, *nga ç'shkak?*.

◆ Me se shprehet rrethanori i shkakut?

Rrethanori i shkakut shprehet me:

- a) ndajfolje: **Pse** ke bërë gjithë këto gabime në diktim, Dritan?
- b) emër me parafjalë: - I kam bërë **nga nxitimi**, mësuese.
- c) grup emëror: *Rezultatet i ke të ulëta* **për shkak të mungesave**.
- e) përcjellore: **Duke mos u mjekuar me kohë**, sëmundja iu rëndua.

Rrethanori i qëllimit

Në fjalitë e mëposhtme gjymtyrët me jeshile janë rrethanorë qëllimi.

Ata **shkuan** larg në emigracion (*përse?*) **për një jetë më të mirë**.
Kompiuterin e **përdorim** (*përse?*) **për të punuar**.

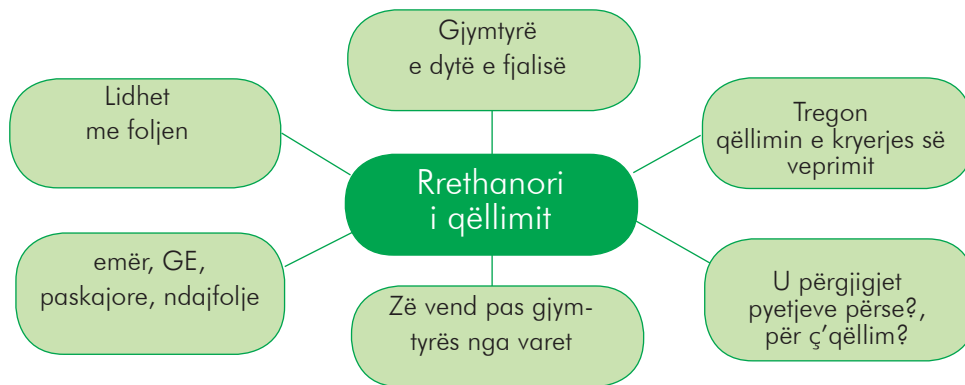
Rrethanor qëllimi

Gjymtyra e dytë që tregon qëllimin e kryerjes së një veprimi quhet **rrethanor qëllimi**. Ai varet nga kallëzuesi dhe i përgjigjet pyetjes *Përse?*

♦ Me se shprehet rrethanori i qëllimit

Rrethanori i qëllimit mund të shprehet:

- a) me ndajfolje: *Përse* ke ardhur deri këtu?
- b) me emër me parafjalë: Djemtë kanë ardhur këtu *për punë*.
- c) me grup emëror: Prindërit përpigën *për të mirën* e fëmijëve të tyre.
- e) me paskajore: Blerta ka shkuar në Amerikë *për t'u specializuar*.

USHTRIME

1 Gjeni rrethanorët e shkakut në fjalitë e mëposhtme.

1. Puna u pengua nga shiu. 2. Sheshi i zbrazur dukej si një qilim i gjelbër nga bari i mbjellë breza-breza. 3. Në Rrugën e Dibrës mezi kalohej nga njerëzit. 4. U lodhëm nga rruga e gjatë. 5. Në mbrëmje rrugët llamburitën nga dritat e neonit. 6. Kjo shenjë më është bërë nga një cifël predhe. 7. Fytyra e malësorit ishte njomur nga djersa. 8. Porta e drunjte e oborrit ishte rënduar nga koha.

Kujdes! Bëni pyetjen për të gjetur rrethanorin e shkakut dhe mos e ngatërroni me një gjymtyrë tjetër.

2 Thoni ç'lloj rrethanorësh janë fjalët me shkronja të zeza.

1. Pulëbardhat zhyteshin me turi **për të kapur gjahun në ujë**. 2. Gjatë leximit, Enkeleida bëri disa gabime **nga nxitimi**. 3. Fëmijët kishin vënë pëllëmbët te xhamat e dritares **për të parë më mirë brenda në klasë**. 4. Vera ngriti kokën **për të parë aeroplanin reaktiv**. 5. Mali oshtinte **nga gjëmimi i bubullimave**. 6. Ura gjëmonte **nga çekiçët e gurgdhendësve**. 7. Ata punonin si ndër ethe **për përfundimin e gardhit**.

3 Krijoni fjali duke lidhur grupet e fjalëve në të majtë me ato në të djathtë. Duke vënë re pyetjen në kllapa, përcaktoni funksionin e fjalëve me shkronja të zeza.

1. Kanatat e dritareve ishin fryrë (pse?)	për të takuar një shok
2. Në rrugë mezi kalohej (pse?)	nga makinat
3. Kam ardhur në Shkodër (përse?)	nga traktorët
4. Lugina e ngushtë oshtinte (pse?)	për tregti
5. Një grup afaristësh erdhën në vendin tonë (përse?)	për pushime shumë turistë
6. Makina herë pas here (përse?)
tronditej e kërcente përpjetë	për ta siguruar më mirë
7. Derës (përse?) i shtuan edhe një çelës tjetër	nga gropat e shumta
8. Në Dhërmi (përse?) vijnë	nga lagështira

4 Përgjigjuni me shkrim fjalive pyetëse të mëposhtme.

- Përse zogjtë ndërtojnë fole? _____
- Pse dridhen zogjtë e vegjël? _____
- Përse zbardhin majat e maleve? _____
- Përse i ndërtojmë rrugët me shumë kalime? _____
- Pse fryhen lumenjtë në dimër? _____
- Pse djersijmë në një ditë të nxehtë vere? _____

5 Nënvizoni rrethanorët në fjalitë që shkrove. Thoni llojin e tyre.

6 Plotësoni fjalitë e mëposhtme duke vendosur në vend të pyetjeve një rrethanor shkaku ose qëllimi.

- Kastrioti ngriti dorën (përse?) _____.
- Plaku tundi kokën (përse?) _____.
- Atë dimër u dobësuan shumë (pse?) _____.
- Shoferi për pak sa nuk u përplas te xhami i përparmë i makinës (pse?) _____.

7 Ndërtoni fjali me fjalët dhe grupet e fjalëve. Gjeni rrethanorët e shkakut e të qëllimit dhe thoni me se janë shprehur.

- duke qëndruar jashtë, mori, Taulanti, një të ftohtë.
- sëmundje të ndryshme, duke mos larë duart, mund të marrë, njeriu.
- në verë, për t'u çlodhur, në bregdet, shkojnë, shumë njerëz.
- fëmijëve, duke luajtur në rrugë, aksidente të ndryshme, mund t'u ndodhin.
- për të kapur flutura, përdorën, natyralistët e vegjël, disa rrjeta.

Rrethanori i mënyrës dhe i sasisë

Rrethanori i mënyrës

Nga balona dalloheshin **qartë** disa bregore. Era po frynte **si e tërbuar**. Ujërat e Nianzës po shkumëzonin **si valët e detit**. Dallgët e mëdha **pak nga pak** u ulën. Ata e përshkruan **me shpejtësi** liqenin, u dukën në të vetëm disa baraka druri, të gdhendura **dosido**.

- Ç'tregojnë gjymtyrët me jeshile në fjalitë e mësipërme?

Fjalët me ngjyrë jeshile tregojnë mënyrën si kryhet veprimi.

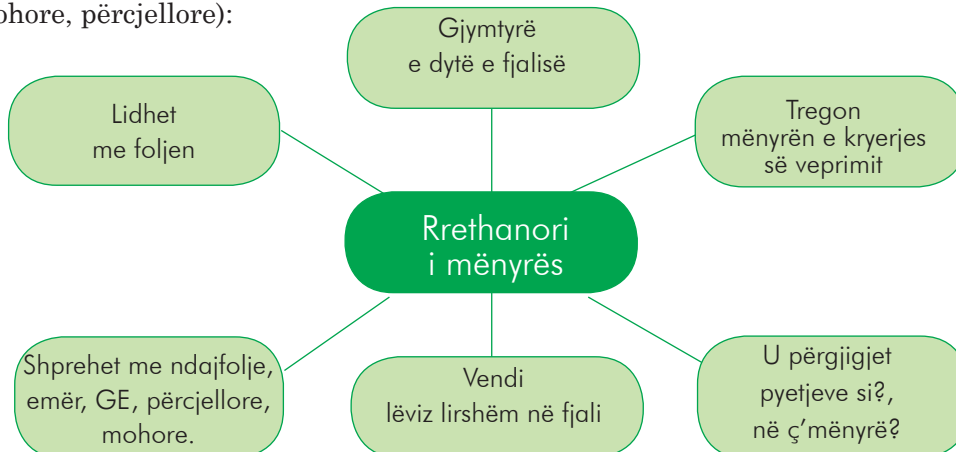
dalloheshin qartë	(si?)	rrethantorë mënyre
shkumëzonin si valët e detit	(si?)	
përshkruan me shpejtësi	(si?)	

Gjymtyra e dytë që tregon mënyrën e kryerjes së veprimit dhe i përgjigjet pyetjes si? është **rrethantor mënyre**.

◆ Me se shprehet rrethanori i mënyrës?

Rrethanori i mënyrës mund të shprehet:

- a) me një **ndajfolje** *Pirroja e thotë gjithmonë **hapur (si?)** mendimin e tij.*
ose shprehje ndajfoljore: *Dëbora mbulonte **shpejt e shpejt (si?)** çdo gjë.*
- b. me emër në rasën kallëzore
me parafjalët *me, pa, në*: *Ai punonte **pa pushim**.*
- b) me një **grup emëror**: *Një flutur po thithte **me ëndje të madhe (si?)** nektarin e luleve.*
- c) me një **formë të pashtjelluar** *Mësuesi hyri në klasë duke **buzëqeshur. (si?)**.*
*Djemtë ecnin me **nxitim pa parë (si?)** rrugën.*
(mohore, përcjellore):

Rrethanori i sasisë

Në një lëndinë me bar fjeta pothuaj **nëntë orë**. Papritmas, pashë një njeri me një shtat **as gjashtë gishtërinj** të gjatë. Atë e ndiqnin pas edhe **të paktën nja dyzet vetë të tjerë**. Ata kishin ngritur një tribunë **ndonjë këmbë e gjysmë të lartë**. Ajo mund të nxinte **nja katër** xhuxhmaxhuxhë.

- Ç'tregojnë gjymtyrët me jeshile në fjalitë e mësipërme?

Në grupet foljore të mësipërme, grupet emërore **nëntë orë, nja dyzet vetë të tjerë, nja katër nga...** shërbejnë për të treguar sasi dhe i përgjigjen pyetjes **sa?**

Gjymtyra e dytë që tregon sasi është **rrethanor sasië**.

◆ Me se shprehet rrethanori i sasisë?

Rrethanori i sasisë mund të shprehet:

a) me një **ndajfolje**:

ose **shprehje ndajfoljore**:

b) me një **grup emëror** ku

bërthama tregon një njësi matjeje

dhe ka përpara zakonisht një numëror.

*Mbrëmë Teuta e vogël hëngri **pak**.*

*Përkundrazi, Astriti hëngri **sa për dy**.*

*Treni u vonua **20 minuta**.*

*Nëna bleu **5 kg mollë**.*

*Rruga ishte e gjatë **150 km**.*

238

Mos ngatërroni gjymtyrë të tjera të fjalisë të shprehura me numëror, me rrethanorin e sasisë.

Balona **mund të nxinte nja katër vetë. (Sa?)**

Treni **mund të vonohej shumë. (Sa?)**

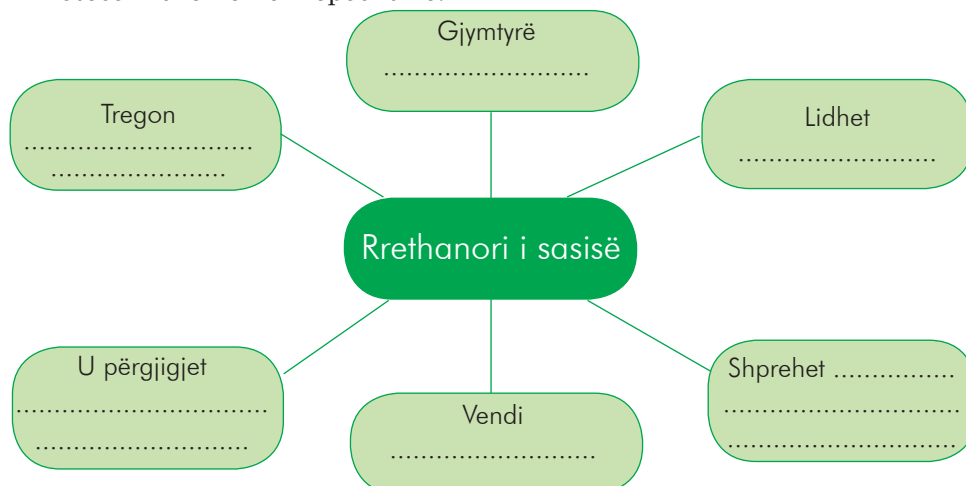
Drini erdhi në stërvitje **me dy shokë. (Me kë?)**

Ermali u foli **dy shokëve** të lagjes. **(Kujt?)**

rrethanor sasië

kundrinor

Plotësoni skemën e mëposhtme.

USHTRIME

1 Përcaktoni llojin e gjymtyrëve me shkronja të zeza.

Para ndërtesës së cirkut kishte ndaluar një kamion. Disa punëtorë po ngarkonin **me kujdes** kafazet e kafshëve. Bala u afrua **ngadalë**. Gjithmonë kishte dashur t'i shihte nga afër kafshët e cirkut. Në cirk kishte shkuar **shumë herë**, kishte ndjekur me kënaqësi shfaqjet, por kafshët që i pëlqenin **shumë** s'i kishte prekur me dorë. Dhe ja tani i kishte pranë. U avit te kafazi i arushës **ndonjë metër**. **Duke u përkulur** kapi hekurin e kafazit. E mbajti dorën **për pak sekonda**, pastaj e shtriu **qetësisht** drejt kokës së arushës. Mori guxim dhe e përkëdheli **lehtë e lehtë**. Arusha filloi t'ia lëpijë dorën **butë e butë, pa u shqetësuar**.

2 Thoni me se janë shprehur rrethorët në ushtrimin e mësipërm.

3 Plotësoni grupin foljor me një rrethor mënyre ose sasië. Pastaj ndërtoni tri fjali me rrethor mënyre dhe tri me rrethor sasië.

foli _____ pres _____ jetonim _____
 ndenjëm _____ hyj _____ këndoju _____

P.sh.: foli - gjatë, ngadalë, me ëmbëlsi, me gjuhë të ashpër etj.
 Leka foli **gjatë (sa?)** për librin.

4 Zëvendësoni rrethorët e shprehur me shprehje frazeologjike me ndajfolje ose me emër me parafjalë.

1. Asnjëherë mos e bëj punën **shkel e shko**. (*keq*) _____
2. E diskutuan atë problem **mbarë e prapë**. _____
3. Shqiptari e ka pritur gjithmonë mikun **me zemër të hapur**. _____
4. Kjo lopë laramane ha **sa për katër**. _____
5. Mirë atëherë, po të flas **pa dorashka**. _____

5 Krijoni fjali ku fjalët e mëposhtme të përdoren si rrethorë:

shkurt - shkurtimisht - me shkurtime
 lehtë - lehtësisht - me lehtësi

6 Në vend të pyetjeve vendosni një nga rrethorët në kllapa dhe thoni ç'loj është. (*katër kilometra, me sukses, dorë më dorë, në grup, me mall, pa pushuar, njëri pas tjetrit, shumë, gjysmë ore*).

1. Fëmijët i çonin tullat **(si?)** te muratorët. 2. Arbeni e përqafoi gjyshen **(si?)**. 3. Motrës sime i pëlqejnë **(sa?)** trëndafilat. 4. Pasagjerët pritën në stacion **(sa?)**. 5. Gjahtarët shkojnë për gjah **(si?)**. Sulmet e tyre nuk kurorëzohen gjithmonë **(si?)**. 6. Atë ditë kishim ecur **(sa?) (si?)**.

7 Dalloni kundrinorët dhe rrethorët në fjalitë e mëposhtme. Thoni me se janë shprehur.

Dorën e majtë ma shpuan më se njëqind shigjeta të vockla e të holla si gjilpëra. Pastaj lëshuan në erë një breshër tjetër shtizash. Vendosën plot shkallë në të dy brinjët e mia. Një për to u ngjitën afro njëqind veta. Më vunë përpara shumë lloje mishi. Gllabëroja njëherësh nja dy a tri të atilla bashkë me tri bukë të mëdha, sa plumbat e pushkës. Rrëkëlleva njëherësh pa mundim më tepër se një gjysmë litri. I përngjante disi verës së Burgonjës, por ishte edhe më e shijshme. Më sollën një fuçi tjetër. E piva me një frymë.

Pas një copë here para meje doli një nga të parët e vendit. Ai më premtoi se do të më mbanin shumë mirë.

Lidhëzat

Duhet të mësojmë

që të arrijmë

Lidhëzat dhe roli i tyre në fjali.
Llojet e lidhëzave: bashkërenditëse dhe nënrenditëse.

Të dallojmë lidhëzat bashkërenditëse dhe nënrenditëse dhe rolin e tyre në fjali.
Të përdorim drejt lidhëzat e llojeve të ndryshme për të lidhur fjalë dhe fjali.

Roli i lidhëzave në fjali

Miri **e** Arbeni janë në fushën para pallatit. Ata kanë veshur rroba sportive **dhe** po luajnë me top. Indriti nuk po luan, **sepse** ka vrarë këmbën.

Fjalët **e**, **dhe**, **sepse** janë lidhëza. Ato janë fjalë të pandryshueshme dhe shërbejnë për të lidhur dy fjalë ose dy pjesë fjalie.

- lidhin dy fjalë:

Mira **dhe** Diana janë shoqe.

*Ju do të shkoni në kinema **apo** teatër?*

*Ti vizato **vazon ose** pemën.*

*Mua më pëlqejnë **librat, por** edhe filmat.*

- lidhin dy pjesë fjalie:

Ata janë veshur... **dhe** / po luajnë...,

Shokët i **flisnin, / mirëpo** ai nuk i dëgjonte.

Ta rrethojmë pyllin/ **e** të mos na **shpëtojë** gjë e gjallë.

240

Fjalët dhe pjesët e fjalive të mësipërme janë në *marrëdhënie barazie* me njëra-tjetrën. Lidhëzat që lidhin gjymtyrë fjalie ose fjali me raporte barazie, quhen **lidhëza bashkërenditëse**.

Lidhëza bashkërenditëse janë:

e, dhe, edhe, as, a, apo, po (por),

mirëpo, kurse, prandaj etj.

Në fjalitë: Indriti nuk po luan, / **sepse** ka vrarë këmbën,

Kur hyri mësuesi/ të gjithë **ishin** nëpër vende.

pjesët e tyre janë në *marrëdhënie varësie* me njëra tjetrën.

Lidhëzat që lidhin fjali me raporte varësie, quhen **lidhëza nënrenditëse**.

*Ata më thanë **se** ti s'kishe qenë fare në shkollë.*

*Të njëjtën do të bëja dhe unë **sikur** Iliri të trokiste te porta ime.*

Lidhëza nënrenditëse janë:

që, se, sepse, pse, përse, për arsye se, për shkak se,

si, posi, sapo, sikur, sikurse, në qoftë se, sa, kur, ku,

ndonëse, megjithëse, sado që, nga etj.

Lidhëzat janë fjalë të pandryshueshme dhe shërbejnë për të lidhur dy a më shumë gjymtyrë fjalie ose dy a më shumë pjesë fjalie.

Lidhëzat mund të jenë:

- **të thjeshta:** *ku, kur, që, se etj. Babai thoshte se tani pylli ishte i thatë si eshkë dhe merrte zjarr shpejt.*
- **të përngjitura:** *kurse, meqë, ndonëse, sepse etj. Posa arriti te lisi ai pa të digjej një shkurre.*
- **dhe shprehje:** *edhe pse, me qëllim që, në qoftë se, ose ... ose etj. Nuk do të vonohem shumë, kështu që mund të shkojmë bashkë në teatër. Në qoftë se i mbaroj shpejt detyrat, do të dal të luaj.*

USHTRIME

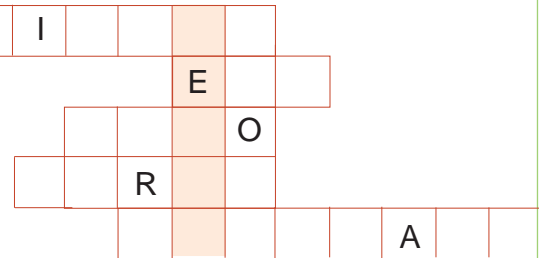
1 Plotësoni fjalitë me njërën nga lidhëzat në kllapa: (nëse, po, në qoftë se, sapo, jo vetëm..., por edhe, kur)

1. _____doja ta pyesja, ai u zhduk mes nxënësve të tjerë.
2. Ai nuk e dinte _____do t'i mposhte dot apo jo.
3. _____mbaroi mësimi, poeti i vogël më priste në vendin e zakonshëm.
4. _____do të më ngacmonte pak, me siguri do t'ia kisha dhënë të qarit.
5. Kjo na dëshpëroi, _____mua me nënën e me babagyshin, _____shokët.
6. _____të ishte kështu, do të bëheshin të gjithë shkrimtarë dhe poetë.

2 Ndajini lidhëzat e mësipërme në tri grupe: në lidhëza të thjeshta, të përngjitura dhe me shprehje lidhëzore.

3 Gjeni lidhëzat në fjalitë e mëposhtme dhe vendosini ato në fjalëkryq. Në kutitë me vizë dyfishe do të formohet një lidhëz tjetër.

- Megjithëse nuk më hahet, do ta provoj ëmbëlsirën tënde.
- Do të shkosh në teatër edhe në kinema sonte?
- Sapo të kthehem, do të të telefonoj.
- Një pjesë do të vijë me mua, kurse pjesa tjetër do të niset më vonë.
- Unë nuk do të vonohem, megjithatë ti mos më prit zgjuar.

4 Nënvizoni me të kuqe lidhëzat bashkërenditëse dhe me blu lidhëzat nënrenditëse:

1. Nëse mbaron shpejt, mund të hamë diçka bashkë.
2. Njeriu nuk duhet të bëjë vetëm atë që ia ka ënda, po dhe atë që nuk ia ka ënda.
3. Flokët i kishte bërë gërshet dhe gërshetin e kishte shumë të gjatë.
4. Ishte e dobët dhe e zbehtë, prandaj merrte frymë me vështirësi.
5. Toka punohej mirë, sepse ishte gjithë vlagë dhe e qëruar nga gurët.
6. Ishte shumë i lumtur, kështu që nuk i hynte asgjë në sy.
7. Në qoftë se do të rrish me shokët, eja më ndihmo në kopsht.
8. Ishte ky një gëzim që as prishej, as dëmtohej nga asgjë.

5 Plotësoni fjalitë e mëposhtme duke pasur parasysh lidhëzat me shkronja të pjerrëta:

- Ata nuk erdhën *dhe* _____.
- Ata nuk erdhën, *por* _____.
- Ata nuk erdhën, *prandaj* _____.
- Ata nuk erdhën *apo* _____?
- Ata nuk erdhën *sepse* _____.
- Ata nuk erdhën *që* _____.

6 Formoni 6 fjali me lidhëza bashkërenditëse dhe nënrenditëse.

Lidhëzat bashkërenditëse dhe nënrenditëse

Lidhëzat bashkërenditëse

Kujtojmë se lidhëzat bashkërenditëse lidhin dy fjalë ose dy pjesë fjalie, të cilat janë në marrëdhënie barazie me njëra-tjetrën. Nga roli që luajnë në fjali, lidhëzat bashkërenditëse janë: **shtuese, veçuese, kundërshtuese, përmbyllëse**.

shtuese ➤ Lidhëza bashkërenditëse **shtuese** janë: *e, dhe, edhe, as, si... ashtu dhe* etj.

Do të blej fustanin e kuq dhe fustanin blu. (bashkon dy gjymtyrë fjalie)
Pashë internetin/ dhe mësova shumë gjëra për hënën. (bashkon dy pjesë fjalie)

veçuese ➤ Lidhëzat bashkërenditëse **veçuese** janë: *a, ose, apo, ja, ose... ose, ja... ja* etj.

Do të blesh fustanin e kuq apo fustanin blu?

Lidhëzat veçuese tregojnë se dy gjymtyrët apo pjesët e fjalisë **përrjashtojnë** njëra-tjetrën. Pra si në shembullin e mësipërm, *do të blihet ose fustani i kuq, ose fustani blu*.

kundërshtuese ➤ Lidhëza bashkërenditëse **kundërshtuese** janë: *por, kurse, megjithatë, veçse, vetëm se* etj.

Më duhet të blej fustanin e kuq, por fustani blu më pëlqen më shumë.

Lidhëzat kundërshtuese tregojnë se gjymtyra ose pjesa e dytë e fjalisë **kundërshton** gjymtyrën ose pjesën e parë si në shembullin e mësipërm: *Më duhet të blej fustanin e kuq*.

përmbyllëse ➤ Lidhëzat bashkërenditëse **përmbyllëse** janë: *andaj, ndaj, pa, prandaj* etj.

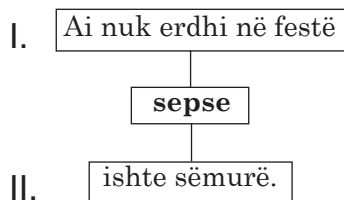
Më duhet të blej një fustan, pra po blej fustanin e kuq.

Lidhëza *pra* në fjalinë e mësipërme tregon se pjesa që ajo paraprin është si **përfundim** ose si **pasojë** e asaj që është thënë më parë.

Lidhëzat nënrenditëse

Lidhëzat nënrenditëse lidhin zakonisht dy pjesë fjalie, të cilat janë në marrëdhënie varësie me njëra-tjetrën.

Ai nuk erdhi në festë, sepse ishte sëmurë.

Lidhëza *sepse* lidh dy pjesë fjalie, ku pjesa e dytë është e varur nga pjesa e parë. Pjesa e parë që mund të qëndrojë dhe më vete pa i humbur kuptimi (*ai nuk erdhi në festë*) quhet **pjesë kryesore** e fjalisë. Pjesa tjetër (*ishte sëmurë*) nuk mund të qëndrojë më vete. Ajo është **pjesë e varur** nga pjesa kryesore dhe lidhet me të me lidhëzën nënrenditëse *sepse*.

Lidhëzat nënrenditëse janë disa llojesh:

- **ftilluese**: *që, se*.

Ne dimë se cilat janë fjalët më të përdorura.

- **vendore**: *ku, kudo, ngado, ngado që* etj.

Na pritën mirë kudo që shkuam.

- **kohore**: *derisa, kur, ndërsa,*

Do të dal vetëm kur ta njoh këtë qytet.

pasi, posa, që, që kur, sapo etj.

- **shkakore**: *se, sepse, meqenëse, për shkak se etj.*: Njoftova edhe nënën, **sepse** u shqetësova shumë.
- **qëllimore**: *që, me qëllim që*: E mësova vjershën përmendsh **që** ta recitoja në shfaqje.
- **krahasore**: *se, si, posi*: Vraponte **posi** lepur.
- **mënyrore**: *sikurse, sikundër, ashtu si etj.* Gjyshi e lexoi gazetën shpejt, **ashtu siç** bënte çdo mëngjes.
- **kushtore**: *nëse, sikur, në qoftë se, në rast se, po qe se, me kusht që etj.* **Po** të ishte lehtë, do të bëheshin të gjithë shkrimtarë.
- **rrjedhi more**: *sa, saqë, që, kështu që etj.* Ishte lodhur aq shumë, **sa** tani mezi lëvizte.
- **lejore**: *megjithëse, ndonëse, edhe pse etj.* **Megjithëse** e filluam si lojë, ne e ngritëm grupin e teatrit.

USHTRIME

1 Gjeni lidhëzat bashkërenditëse në fjalitë e mëposhtme dhe thoni llojin e tyre.

1. Ishte një e shtunë plot me diell dhe kopshti zoologjik gëlonte nga fëmijët. 2. Gjithë ditën u mora me të, megjithatë s'munda ta mësoja përmendsh. 3. Unë i thashë veshllapush, kokëgjatë, kurse ai më tha dyshanjës, dhëmbëçatall. 4. Akulloret ishin të ftohta, por jo të ëmbla. 5. Ora në kullën e shkollës ra nëntë herë, pra, ishte paradreke. 6. Me të vërtetë fitoja rrallë, po kjo më kënaqte shumë.

2 Gjeni lidhëzat nënrenditëse në fjalitë e mëposhtme dhe thoni llojin e tyre.

1. Kur më në fund sosi në shtëpinë ku banonte, u ndal një grimë. 2. Desha të mësoj emrin e tij, se ai kishte harruar ta shkruante. 3. Megjithëse sot dështova, nesër duhet të vazhdoj e ta forcoj vullnetin. 4. Në qoftë se do të vish dhe ti, të lutem më njofto më parë. 5. Meqenëse pështyma më ishte tharë nga të bërtiturat me forcë të titullit, pasthirrma "O" doli si një kërcitje e derës. 6. Sado që luaja bukur shah, nuk shikoja që kjo lodër të më forconte në matematikë.

3 Për secilën lidhëz të gjetur në ushtrimin 1 dhe 2 thoni nëse është e thjeshtë, e përngjitur apo shprehje lidhëzore.

4 Lidhni me shigjetë lidhëzën nënrenditëse me pjesën tjetër të fjalisë:

- *që* morëm dorën e parë të parave, vendosëm t'ua dorëzonim në shtëpi.
- *pasi* ndenjën shumë kohë ashtu të përqaftuar, babai mori frymë thellë.
- *në qoftë se* arrita te matematika, detyrat i bëra për bukuri.
- *gjersa* të merrnin ajër të pastër, dilnim herë pas here nga kodrat e qytetit.
- *sapo* nuk e ha përpara kohës që kam caktuar, do të thotë se kam vullnet.
- *kur* mendoj këtë, iu shfaq i dobët paniku.

5 Gjeni lidhëzat dhe thoni nëse janë bashkërenditëse apo nënrenditëse:

1. Mirësjellja na u shpërblye, sepse as babai i tij, as nëna ime, nuk deshën të vinin dorë mbi ato para. 2. U gëzova sikur kisha gjetur një mik të humbur. 3. Mandolina kishte një timbër shumë të mirë dhe notat e saj ngjijnin me cicërima zogjsh. 4. Te babai donte të shkonte pa vonesë, megjithëse Uji i Jetës i qe derdhur nga grushtet. 5. Duhej të kishte dalë edhe ditë të tjera, por unë s'e kisha vënë re. 6. Në shkollë s'i kishim punët mirë, po neve aq na bënte. 7. Në qoftë se dikush do të shikonte nga bregu, ai do të dukej një pikë e vogël, e zezë.

6 Shkruani nga një fjali ku të përdorni lidhëzat:

ku, pasi, meqenëse, dhe, në mënyrë që, në rast se, as, megjithëse

7 Shkruani për personazhin që ju pëlqen më shumë nga filmat vizatimorë. Përpikuni të përdorni lidhëza të ndryshme.

Fjala e përbërë

Duhet të mësojmë

që të arrijmë

Fjalinë e përbërë, lidhjet e pjesëve ndërmjet tyre dhe llojet e fjalive të përbëra.

Të dallojmë fjalinë e përbërë nga fjalia e thjeshtë.
Të dallojmë fjalinë me bashkërenditje dhe me nënrenditje.
Të dallojmë pjesën kryesore nga pjesët enënrenditura.

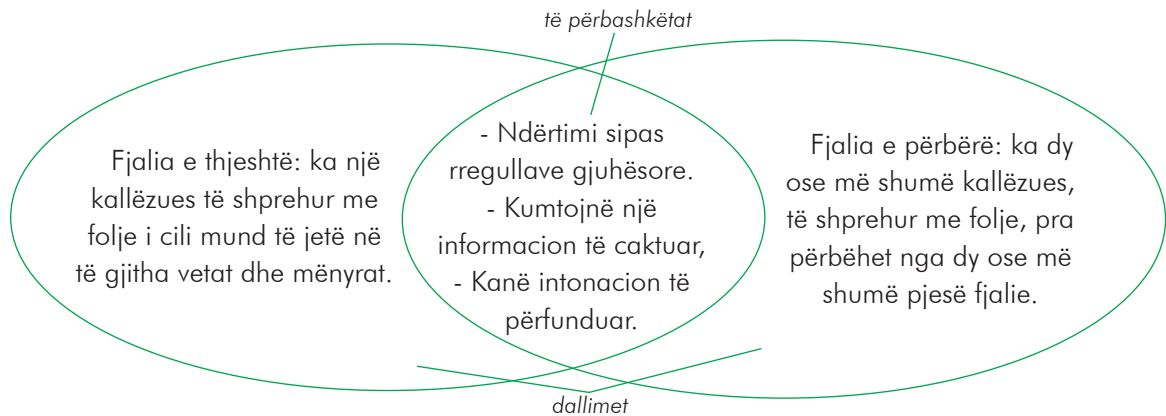
Jorgji **u takua** me osmanliun. Jorgji **hoqi** bërrucin nga krahët dhe **u turr** me kordhë në dorë. Kur osmanliu **nxori** jataganin, iu **zbulua** gjoksi, ku ishte një hajmali. Jorgji **ngriu** për një çast dhe **shikonte** me habi osmanliun. Në gjoksin e tij **pa** të varur një hajmali. Ai **uli** përnjëherësh kordhën, që gati po e **godiste** osmanliun.

- Dalloni sa fjali të thjeshta dhe sa fjali të përbëra ka teksti i mësipërm.

◆ Dallimi i fjalisë së thjeshtë dhe i fjalisë së përbërë

Teksti i mësipërm ka dy fjali të thjeshta dhe katër fjali të përbëra.

- Cilat janë të përbashkëtat dhe dallimet e tyre?

Fjalja që ka dy a më shumë kallëzues të shprehur me folje në një nga mënyrat dhe vetat e saj, dhe ka kuptim të plotë leksikor dhe intonacion të përfunduar, quhet **fjali e përbërë**.

◆ Llojet e fjalisë së përbërë

fjali me bashkërenditje

Pjesët e fjalisë së përbërë lidhen me lidhëza ose fjalë lidhëse. Fjalitë e përbëra ku pjesët janë në marrëdhënie barazie me njëra - tjetrën dhe që lidhen me lidhëza bashkërenditëse quhen **fjali me bashkërenditje**. Pjesët e kësaj fjalie janë të pavarura dhe mund të qëndrojnë edhe si fjali më vete. P.sh.:

Këtu fryjnë erëra të fuqishme / dhe koha është e paqëndrueshme.

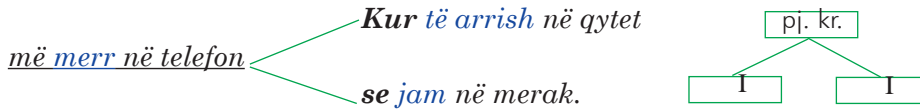
Brigjet e lumenjve janë pjellore, prandaj ato janë më të populluara.

 —
 —

Fjalitë ku pjesët janë të pavarura nga njëra-tjetra dhe lidhen me lidhëza bashkërenditëse quhen **fjali të përbëra me bashkërenditje**.

Pjesët e fjalisë së përbërë që nuk janë të pavarura nga njëra-tjetra dhe lidhen me lidhëza fjali me nënrenditëse ose fjalë lidhëse quhen fjali të përbëra me nënrenditje.

Fjalja *Kur të arrish në qytet më merr në telefon, se jam në merak.* ka pjesën kryesore dhe dy të varura prej saj:

Fjalitë ku një pjesë është e varur nga një pjesë tjetër quhen **fjali të përbëra me nënrenditje**.

1 Nënvizoni kallëzuesit dhe dalloni fjalitë e thjeshta nga fjalitë e përbëra.

Përshkrimet e lundëtarëve sqaruan më pas pse Ngushtica e Magelanit u kishte ngjallur aq frikë detarëve. Këtu fryjnë erëra të fuqishme dhe koha s'është kurrë e qetë. Me dhjetëra anije janë mbytur në këtë ngushticë të zymtë. Brigjet e ngushticës edhe sot s'janë fort të populluara. Magelani ishte i pari që mposhti këtë rrugë detare të rrezikshme dhe mundi të kalonte përmes kësaj ngushtice. Kjo tregon se ai ka qenë mjeshtër në artin e lundrimit. Si për çudi, ndërsa shkonin më tej nga perëndimi, peizazhi ishte më i këndshëm.

2 Thoni cilat janë dallimet dhe anët e përbashkëta të fjalive të mësipërme.

3 Formoni fjali duke lidhur grupet në të majtë me grupet në të djathtë.

a. Dyshemeja ishte me kalldrëm	kur u hap
b. Fenerët ngriheshin e uleshin	që të hapte kapakun
c. Kapaku bëri një zhurmë të madhe	dhe shpella dukej si një dhomë
ç. Loloja kërkoi ndihmë	që mbanim në duar
d. Tetë duar mbanin lart kapakun	arritëm në një shpellë të vogël
dh. Ne e mbyllëm kanavetën	kurse duart e Lolos preknin gjëra të çuditshme
e. Pasi ngjitëm një të përpyetë me shkallë	dhe iu afruam Lolosë

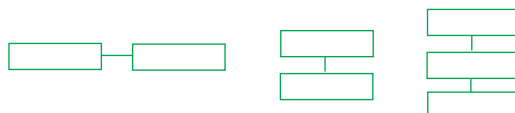
4 Në fjalitë që krijuat, dalloni pjesën kryesore dhe pjesën e nënrenditur.

5 Dalloni pjesët e fjalisë së përbërë. Nënvizoni mjetin lidhës dhe në rastin e lidhëzave, thoni ç'lloj janë.

Kodrinat nuk ishin të pjerrëta dhe majat e mbuluara me borë dukeshin më larg. Marinarët që kishin pirë me javë të tëra ujë të ndenjtur, tani kënaqeshin me ujë të freskët burimi. Ata shtriheshin të shkuajdesur mbi bar, rrinin të plogët dhe vështronin me çudi peshqit që fluturonin. Ngriheshin pastaj shpejt e shpejt që të zinin peshq në lumë, të cilët ishin me shumicë. Aty kishte aq shumë barishte të shijshme, sa ata, për herë të parë, mund të hanin sa të ngopeshin.

6 Në fjalitë e mësipërme dalloni fjalitë e përbëra me bashkërenditje dhe ato me nënrenditje.

7 Ndërtoni tri fjali sipas këtyre skemave. Thoni llojin e fjalive që ndërtoat.

Fjalja e përbërë me bashkërenditje

Pjesët e fjalisë së përbërë me bashkërenditje lidhen me lidhëza bashkërenditëse ose pa lidhëza.

*Ata shkuan në bregun tjetër, / **kurse** unë erdha në shtëpi / **dhe** u qetësova.*

 — —

*Ata shkuan në bregun tjetër **kurse** unë erdha në shtëpi **dhe** u qetësova.*

Dielli u fsheh, / qielli u nxi, / çdo gjë dukej e ngrysur.

Dielli u fsheh qielli u nxi çdo gjë dukej e ngrysur

♦ Llojet e fjalive të përbëra me bashkërenditje

Fjalitë e përbëra me bashkërenditje sipas lidhëzave bashkërenditëse me të cilat lidhen janë:

1. Fjali e përbërë me bashkërenditje shtuese, ku pjesët lidhen me lidhëzat bashkërenditëse shtuese: *e, dhe, edhe, as* dhe lidhëzat e përsëritura *edhe ... edhe, as ... as, jo vetëm ..., por edhe ... etj.*

*Djali nuk e kishte parë babanë, **as** babai nuk e kishte parë djalin.*

*Tregimi **jo vetëm** më mësoi diçka nga historia, **por** edhe më preku.*

*Takimi me vëllanë Jorgjin **edhe** e gëzoi, **edhe** e dëshpëroi.*

*Njeriu **as** duhet të nxitohet, **as** duhet të trembet për vendimin e tij.*

Pjesët e fjalisë bashkërenditëse shtuese kur lidhen me lidhëzat *e, dhe, edhe, as* nuk ndahen me presje. Kur përdoren lidhëzat e përsëritura: *edhe ... edhe, as ... as, jo vetëm ..., por edhe ...*, para pjesës së dytë vihet presje.

246

2. Fjali e përbërë me bashkërenditje veçuese, ku pjesët lidhen me lidhëzat bashkërenditëse veçuese: *ose, o, apo*, lidhëzën e përsëritur *ose ..., ose ...*

*Të shkoj në stërvitje **apo** të mbaroj detyrat?*

*Ariani do ta lexonte librin në shtëpi **ose** do të shkonte në bibliotekë.*

Para lidhëzave veçuese nuk vihet presje. Kur përdoren lidhëzat e përsëritura *ose ..., ose ...*, para lidhëzës së dytë vihet presje.

3. Fjali e përbërë me bashkërenditje kundërshtuese, ku pjesët lidhen me lidhëzat bashkërenditëse kundërshtuese: *po, (por), kurse, mirëpo, megjithatë.*

*Babait i qeshte buza nën mustaqe, **megjithatë** e mbante veten.*

*Vera kishte ardhur me kohë, **po** shirat nuk kishin pushuar asnjë ditë.*

*Ne u përgatitëm për olimpiadën e matematikës, **kurse** Artani nuk u përgatit.*

Para lidhëzës bashkërenditëse kundërshtore vihet gjithmonë presje.

4. Fjali e përbërë me bashkërenditje përmyllëse, ku pjesët lidhen me lidhëzat bashkërenditëse përmyllëse, si: *andaj, pra, prandaj.*

*Unë kisha datëlindjen, **prandaj** i ftova shokët e klasës.*

*Lundërtarët arritën në Ngushticën e Magelanit, **pra** ia arritën qëllimit të tyre.*

Para lidhëzës bashkërenditëse përmyllëse vihet gjithmonë presje.

USHTRIME

1 Duke bashkuar fjalitë e thjeshta të mëposhtme formoni fjali me bashkërenditje shtuese. Nënvizoni mjetin lidhës.

Magelani u mbush nga një valë entuziazmi.	Koha s'është kurrë e qetë.
Lundërtarët hynë në Ngushticë.	Ata u shtangën nga heshtja e saj.
Në ngushticë fryjnë erëra të forta.	Sytë iu mbushën me lot.
Ata duhet të kërkonin rrugëdalje.	Do të rrezikoheshin keq në ngushticë.

2 Duke bashkuar fjalitë e thjeshta të mëposhtme formoni fjali me bashkërenditje. Nënvizoni mjetin lidhës. Thoni llojin e fjalisë me bashkërenditje që u krijua.

Konkuroi për në festivalin e këngës.	Unë nuk luajta nga vendi.
Në Korçë dimri është i ftohtë.	Nuk u klasifikua.
Më thirrën të luaja me ta.	Vera është e freskët.
Kjo histori ishte shumë interesante.	Mua m'u duk e pabesueshme.
Ora ishte shtatë pa një çerek.	Albana vraponte të arrinte në shfaqje.

3 Dalloni fjalitë me bashkërenditje, nënvizoni lidhëzën dhe thoni llojin e bashkërenditjes.

Vita nuk arriti ta mbushte mirë bucelën, kur aty afër kaloi një ushtar osmanli. Ndaloi osmanliu në vend dhe i kërkoi ujë Vitos. Ajo i dha mataranë dhe u tërhoq mënjanë kokulur. Osmanlliu piu mirë e mirë dhe pastaj tha:

- Qenke e pashme shumë, moj arnautkë, andaj dua të bëhesh gruaja ime.

Vitos i erdhi rrotull bota, rrëmbeu mataranë dhe i tha:

- Shko rrugës sate, o i huaj, dhe mos më bjer në qafë. Unë jam e fejuar...me një trim.
- Cili është ai burrë që ma kaluaka mua në trimëri? - ulëriu osmanliu dhe vuri dorën në jatagan.

4 Nënvizoni përgjigjen e saktë. Në fjalitë me bashkërenditje presja vendoset përpara lidhëzës:

- a. shtuese: *e, dhe, edhe, as*
- b. kundërshtuese: *po, (por), kurse, mirëpo, megjithatë.*
- c. veçuese: *ose, o, apo,*
- ç. përmyllëse: *andaj, pra, prandaj.*
- d. lidhëzave të përsëritura *edhe ... edhe, as ... as, ose ... ose, ja ... ja*

5 Nënvizoni lidhëzën ose mjetin lidhës. Vendosni presjen aty ku duhet. Shpjegoni përdorimin ose mospërdorimin e saj.

Luanët qëndronin në një vend të ngritur, dhe ulërinin me një zë të zgjatur. Ulërimat e tyre u përhapën mbi Lumin e Madh, dhe u shtinë frikën banorëve të tij. Edhe njerëzit u trembën nga kjo ulërimë edhe majmunët bërtisnin si të lajthitur. Më pas luanët vazhduan rrugën. Meshkujt hapnin flegurat kurse femrat nuhatnin tokën. Njëra prej tyre ndjeu erë njeriu por ajo nuk e kapi dot. Dy shoqet e saj e ndoqën ndërsa meshkujt qëndruan prapa. Thonjtë e tyre ishin të mprehtë po dhëmbët i kishin edhe më të mprehtë. Për një çast Unin e pushtoi një ndjenjë pasigurie.

6 Ndërtoni ose gjeni katër fjali me bashkërenditje shtuese, veçuese, kundërshtuese, përmyllëse.